FLORVS GALLICVS,

SIVE

RERVM A VETERIBVS GALLIS BELLO GESTARVM EPITOME

In IV. Libellos diſtincta.

Authore PETRO BERTHAVLT Presbyt. Orat. D. IESV, Archidiacono & Canonico Carnotenſi.

Adiectæ ſunt in hac Editione breues Sententiæ è Græca & Latina penu.

PARS PRIMA.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LVGDVNI,

Apud IOANNEM-BAPTISTAM DE VILLE, in Vico Mercatorio, ſub ſigno Scientiæ.

M. DC. LXXI.

Cum Approbatione & Permiſſu.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible]

Digitized by Google

INDEX

CAPITVM ET RERVM

FLORI FRANCICI.

LIBRO PRIMO

hæc continentur.

PROLOGVS.

Cap. i	FRANCI ante Pharamundum, ſiue Francorum origo,	pag. 2
ii	Francorum ex caſu ortus,	5
iii	Bellum Gallicum primum,	6
iv	Pharamundi inauguratio,	7
v	Leges Salicæ,	8
vi	Bellum Gallicum ii.	[illegible]
vii	Rebellio in Francos,	[illegible]
viii	Bellum Gallicum iii.	12
ix	Bellum Gallicum iv.	13
x	Bellum Hunnicum i.	14
xi	Franci Regem eiiciunt,	17
xii	Franci Regem reuocant,	18
xiii	Bellum Saxonicum i.	20
xiv	Bellum Gothicum i.	21
xv	Rom. Imperij caſus,	23
xvi	Bellum Romanum i.	25
xvii	Bellum Alemanicum i.	27
xviii	Francia Chriſtiana,	28
xix	Bellum Burgundicum i.	29

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

XX	Bellum Gothicum ii.	31
XXI	Bellum Gothicum iii.	33
XXII	Imperij Francici magnitudo ac diuiſio,	35
XXIII	Bellum Ciuile fraternum i.	36
XXIV	Bellum Gothicum iv.	39
XXV	Bellum Italicum i.	40
XXVI	Bellum Saxonicum ii.	42
XXVII	Bellum Hunnicum ii.	44
XXVIII	Bellum Longobardicum i.	46
XXIX	Bellum Saxonicum iii.	47
XXX	Bellum Ciuile ii	49
XXXI	Tumultus per fictitium Regem,	53
XXXII	Bellum Gothicum Hiſp. v.	54
XXXIII	Bellum Saxonicum iv.	55
XXXIV	Bellum Sclauicum i.	57
XXXV	Bellum Vaſconicum i	58
XXXVI	Bellum Thuringicum i.	59
XXXVII	Regiæ Merouingorum familiæ caſus,	61
XXXVIII	Præfectorum Prætorio ſub ignauis Reg. Diſſidia,	62
XXXIX	Bellum Ciuile iii.	65
XL	Bellum Sarracenicum i.	66
XLI	Bellum Graſſatorium i.	68
XLII	Bellum Sarracenicum i.	69
XLIII	Bellum Ciuile iv. fratern.	70

LIBRO SECVNDO

hæc continentur.

CAP. I	PIpinus Rex Electus,	73
II	Bellum Longobardicum ii.	75
III	Bellum Saxonicum v.	78
IV	Bellum Aquitanicum i.	79
V	Bellum Aquitanicum ii.	81
VI	Bellum Longobardicum iii.	82
VII	Bellum Saxonicum vi.	85
VIII	Bellum Sarracenicum iii.	86
IX	Bellum Saxonicum vii.	88
X	Bella aduersùs exteras gentes,	90
XI	Bellum Hunnicum iii.	91

CAPITVM.

XII	Bellum Auaricum i.	93
XIII	Bellum Saxonicum viii.	94
XIV	Imp. Orientalis tumultus,	95
XV	Imp. Romanum à Græcis ad Francos tranſlatum,	98
XVI	Bellum Bohem. ſiue Sclauicum ii.	100
XVII	Bellum Sarracenicum iv.	101
XVIII	Bellum Veneticam i.	102
XIX	Bellum Danicum i.	103
XX	Caroli-Magni exceſſus,	104
XXI	Tumultus diuerſarum gentium,	106
XXII	Coniuratio in Ludouicum Pium,	108
XXIII	Bellum Ciuile v. fratern.	110
XXIV	Bellum Aquitanicum iii.	113
XXV	Prodigia malorum nuncia,	114
XXVI	Bellum Armoricum i.	115
XXVII	Bellum Normanicum i.	116
XXVIII	Bellum Germanicum ii.	118
XXIX	Bellum Normanicum ii.	120
XXX	Bellum Ciuile vi. Procer.	123
XXXI	Bellum Normanicum iii.	125
XXXII	Bellum Sarracenicum v Hiſp.	126
XXXIII	Imperium à Francis ad Germanos tranſlatum,	128
XXXIV	Bellum Ciuile vii.	129
XXXV	Bellum Normanicum iv.	131
XXXVI	Bellum Ciuile viii Procer.	132
XXXVII	Bellum Normanicum v.	134
XXXVIII	Regiæ Carolouingorum familiæ caſus,	136
XXXIX	Bellum Germanicum iii.	137
XL	Imperij Orientalis ſtatus,	138
	Anacephalæôſis,	140

INDEX
LIBRO TERTIO
hæc continentur.

CAP. I	HVGO Capetus Rex eligitur,	141
II	Bellum Flandricum i.	143
III	Bellum Normano-Italicum,	144
IV	Bellum Burgundicum ii.	147
V	Bellum Campanum,	148
VI	Bellum Normani in Anglos,	151
VII	Bellum Sarrac. vi. Hiſpan.	153
VIII	Bellum Sacrum i.	156
IX	Bellum Anglicum i.	159
X	Bellum Flandricum ii.	161
XI	Bellum Sacrum ii.	161
XII	Bellum Cæſaræum pro S. Pont.	164
XIII	Bellum Sacrum ii.	166
XIV	Bellum Anglicum ii.	168
XV	Orientalis Imp. ſtatus,	170
XVI	Bellum Conſtantinop.	173
XVII	Imperij Occident. ſtatus,	175
XVIII	Bellum Albigenſe,	178
XIX	Bellum Flandricum iii.	180
XX	Bellum Anglicum iii.	181
XXI	Bellum Ciuile ix. Proc.	184
XXII	Bellum Sacrum iv.	187
XXIII	Bellum Siculum i.	188
XXIV	Bellum Hiſpanicum i.	191
XXV	Veſper Siculus,	192
XXVI	Bellum Flandricum iv.	194
XXVII	Bellum Flandricum v.	197
XXVIII	Bellum Sacrum v.	199
XXIX	Orient. Imp. à Barbaris laceratum,	220
XXX	Occident Imp. ſtatus,	202
XXXI	Bellum Anglicum iv.	204
XXXII	Bellum Anglicum v.	208
XXXIII	Seditio Popularis i.	210
XXXIV	Tumultus Nauarr. & Armor.	213
XXXV	Bellum Hiſpanicum ii.	214
XXXVI	Bellum Anglicum vi.	215

XXXVII

vt & operis ſcopus habeatur, & rerum quæ hic à me deſcribuntur, dignitas agnoſcatur; ac eorum denique, qui eas geſſere, virtus; ac fama magis magiſque celebretur.

Altero ferè abhinc anno exiuerat à me libellus, FLORVS nimirum FRANCICVS; quo preſſo quidem, vt in propoſiti formam operis decebat, conciſo, & quia plurimis placuit, non ingrato ſtylo, bella à Francis ſuſcepta, variáque vt fit fortunâ geſta complexus fueram. Sed quia feſtinantiùs fortaſſe quàm accuratiùs, in breuiſſimum faſciculum tot ac tanta gentis noſtræ facta compegeram, vt aut pleraque omiſſa, aut nonnulla turbata, aut multa nimis non ea quâ par erat diligentia perquiſita fuiſſe viderentur; fecit ea res, vt ſubciſiuis horis, quæ mihi à ſcholarum ſtrepitu aliiſque eius generis occupationibus relictæ ſunt, veterum monumenta, noſtrorumque hominum commentarios euoluerem curioſiùs, ne quid in poſterum quod ad Gallorum, Francorumque res bello potiſſimùm geſtas ſpectaret, aut deſideraretur indictum, aut ignotum quæreretur. a Quamquam non mihi ea arrogem, quæ an alicui vnquam viro, quamcumque ille artem profeſſus ſit, conceſſum fuerit, haud ſatis ſcio: vt ea breuiſſimo libello complectar, quæ immenſa ſunt, & immenſis voluminibus à præſtantiſſimis ſcriptoribus exarata. In quibus tam illi dignam operam induſtriamque collocarunt, quàm magna & auguſta ea res eſt quàm ſuſcepêre. Enim verò ex omnibus orbis gentibus, nullam aut fuiſſe vnquam, aut eſſe nunc, aut vllis fore aliquando temporibus facilè puto, quæ cum Gallo-Francica, aut rerum geſtarum præſtantia, aut magnitudine imperij, aut fortunæ varietate, aut Regum denique ac Principum ſuorum factis ac virtutibus comparari queat. Hæc fortiſſimas gentes, hæc ferociſſimos populos, hæc bellicoſiſſimas nationes vicit, hæc orbem pene eorum victoriis ac triumphis perluſtrauit. Hæc Italiam imperij florentiſſimi ſedem, ante cōditum imperium domuit, in eaque extructis ſuæ gentis coloniis ſedes imperiumque fixit. Hæc Romam victam, captam, ſpoliatam,

liatam,& incendio totam,ſi vnum colliculum excipias,fœdatam euertit ac diruit. Vnde illi non ferro pulſi,ſed auro remoti, qui Romanas legiones apud Aliam conciderant.Hæc Germaniam,omnibus pręterquam ſibi inuictam perdomuit Hæc Græciam omnem, victis ac proſtratis vno alteroque prælio Macedonibus,ſibi reddidit vectigalem. Hæc aliam vniuersã,proſtratis hoſtibus,occupauit. Hæc Thraciam,Pannoniam,Illyricum imperio quondam ſuo adiecit. Hæc Africam armis penetrauit. Nihil hîc moror Hiſpaniam,cuius adhuc nobiliſſimæ prouinciæ nomen præferunt; nihil Britanniam, quam nunc Angliam appellamus, quæ tota penè olim Gallica fuit,commemoro: vt penè orbis totus aut Gallis morem geſſerit,aut ab iis ſubinde è ſuis terris emergentibus fuerit occupatus.Quò factum putem,vt plura ſingulos geſſiſſe Gallos veterum teſtimonio,quàm cæteros orbis terrarum populos manifeſtum ſit:ac in cęteris debellandis Romani quodammodo luderent, in Gallos verò totis ſuæ Reipublicæ viribus niterentur. *Vſque ad noſtram*, inquit Salluſtius, *memoriam Romani ſic habuere: alia omnia virtuti ſua prona eſſe: cum Gallis pro ſalute, non pro gloria: certari*: vt in Gallico tumultu.nemo eſſet ciuis Romanus, qui ſibi vlla excuſatione vtendum putaret, à Gallia verò Romanis adeo timenda, vt ea vna è tot gentibus,imperio potentiſſimo æmula ac quodammodo fatalis crederetur; eamque natura inuictis Alpium iugis, quæ armis non potuiſſet, ab Italia ſummouiſſe. *Alpibus Italiam munierat ante natura*, inquit Romanus Orator, *non ſine aliquo diuino numine: nam ſi ille aditus Gallorum immanitati multitudinique patuiſſet, nunquam hæc vrbs ſummo imperio domicilium ac ſedem præbuiſſet*: adeoque trepidatum olim inſtantibus Gallis, *b* vt de finitimis Gallorum terris dimittendis, populis libertate donandis agitatum in ſenatu fuiſſe teſtentur Hiſtorici: ne cùm eis pugnare toties cogerentur, à quibus ſicut à Græcis facundia & eruditione, ſic rei militaris ſcientia vincebantur. Hinc factum putem vt Gallia à Liuio Areimanium,

Sall. Iug.

Cic. pro Font.

Cic. de prouin. Conſ.

Appian l. 3. Bell. titul.

nium, quippe quæ viros *a* marte furentes ἀρειμανί habeat, appelletur. Victi tamen; ſed communi gentium fato: nec niſi inteſtinis fracti malis ac diſcordiis, Romanæ potentiæ Galli deceſsêre, vt poſt decennalis belli mutuas clades, Romanæ ſocietatis fœderibus æternis iungerentur potius quam vincerentur. Quæ omnia eò certiora eſſe facilè vnuſquiſque iudicabit, quò non à noſtris, ſed Romanis Græciſque Scriptoribus, quorum beneficio res ab omni hominũ memoria geſtæ, ad noſtras vſque manus peruenêre, celebrata ſint; atque ab illis potiſſimùm qui ab omni pene æuo Romanorum bella continuatâ ſerie & intemeratâ fide ſcripſerunt. *b* Primi omnium orbis populorum Galli Romanas legiones ſtrauêre: primi ſeruitutis Romanæ iugum excuſsêre: primi Authores libertatis ad ſimile factum cæteras latè gentes oſcitantes, inſigni exemplo concitarunt: primi denique collapſam imperij Romani maieſtatem, à Barbaris miſerè laceratam reſtaurarunt: & in priſtinum ſtatum reſtitutam, orbis vniuerſi conſenſu applauſuque in ſe tranſmiſerunt. Magna quidem illa quæ à veteribus Gallis vbique gentium locorumque geſta ſunt, cùm ea gens vel Optimatum conſiliis, vel regulorum imperiis regeretur; vbi verò Chriſtianâ pietate imbuta eſt; non modò virtus non eſt imminuta; ſed aucta: ſi quid in moribus vitij aut barbari, reciſſum amputatumque eſt: ſi quid in omni vitæ genere ſplendoris & gloriæ, nouo quodam fulgore illuſtratum: cùm ex feroci quodam ardore, ad honeſtum cultum & flammam viuidiorem ſeſe Galli contulere. Non enim militaris ſcientia ab iis derelicta & contempta; ſed ad meliorem vſum tranſlata. Ditem ſuum gentili vocabulo Serapim dictatum, à quo ſe oriundos & prognatos prædicabant, abiecêre, vt verum diuini numeris cultum Religionémque ſectarentur. Apollinem Belenum, ſiue Velianum à iactu & emiſſione radiorum appellatum, quòd morbos auerruncare ac depellere crederetur, in honore ac pretio diu habitum depulêre, & ſalutis humanæ reſtaurato-

Sall. Ca. Liu. l. 28. Ioſeph. Bell. Iud. l. 2. Galli 80. ann. pro libertate pugnauerũt ſed Romanorũ admirati ſũt, & horruerunt eum virtute fortunã.

Pith. aduerſ. l. 1. c. 3. Cæſ. l. 6. de Bello Gall.

rem cultu ac veneratione proſequerentur. Martem bellorum Ducem ac Deum Heſum ſeu Heum nuncupatum, longiſſimè à ſe profligarunt; vt potentiori numine in bella pro pietate gerenda proſilirent. Mineruæ, operum atque artium inuentrici exilium indixère, altioris cuiuſdam ſapientiæ vim experturi. Iouem denique ipſum quē vt cœlitum Ducem ac Parentem, vanis decepti ſuperſtitionibus anxiè venerabantur, Taranimque patriâ linguâ vocitabant, tanto ſunt execrati ſtudio, quantus in eo colendo affectus olim extiterat. Mitto Mercurium à Germanis Vvodam, ab ipſis Teutatem & Anubium latrantem Deum dictum; Herculem Ogmium, aliáque eius generis multa; vt quæ natio erat omnium admodū dedita *a* Religionibus, atque ob eam cauſam, vel affecti morbis grauioribus, vel in prælijs ac periculis conſtituti, aut pro victimis homines immolarent, aut ſe immolaturos vouerent; mutata fœliciter rerum facie, vni dumtaxat ac veræ Religioni penitiſſime ſe addixerint. Nec verò vllus tot Regum (quòd ad nobiliſſimæ ac Chriſtianiſſimæ gentis famam maximum eſſe debet) qui à ſuſcepta ſemel Chriſti fide per mille centum ſexaginta & ampliùs annos imperio Francico præfuere, ab ea Religione ne tranſuerſum quidem vnguiculum deflexit; ſed ne cogitauit quidem. Multa in templis Religio, multa in Religione pietas; incredibilis in pietate ſanctitas, ſingularis in ſanctitate maieſtas. *b* Hinc arma ad propagandam Chriſtianorum fidem ſuſcepta, quæ anteà pro gloria, pro finibus ſumebantur. Tranſportati in Aſiam Africamque; ſed melioribus quàm anteà auſpiciis exercitus; repreſſus Barbarorum furor, proſtrata Gothorum impietas, perfidia Longobardorum ſuperata: excitata in Oriente regna imperiaque: *c* tantuſque Francici nominis terror vt ad famam aduentus, non expectato conſpectu inuictæ gentis, concideret immanis Sarracenorum audacia, ferox Maurorum impetus ſiſteretur. Turcarum denique ac Barbororum omnium ferocia frangeretur. Tantum verò huic genti conceſſum eſt; vt Franco-

a Caeſ. ibid. Luc. l. 3.

b Agath lib. 1.

rum

rum nomine Europæi omnes continerentur; Nam & Arabes & Abyſſini, quos Præſtigiano ſubeſſe ferunt, Europam Franciam; Turcæ & Aſiatici S. Pontificem Francobegum, id eſt Francorum Principem, Chriſtianam Religionem, Franxiam nuncupare adhuc vulgò conſueuerunt. Indi cùm primùm eò Luſitani nauigarunt, eoſdem Francos appellabant: quo nimirum olim iure, ob egregias Gallorum expeditiones, Europæi omnes Celtæ, Europa Celtica à nonnullis vocitabatur *c* vt iam mirum vel ignaris rerum, vel nobiliſſimæ nationis inuidis non eſſe debeat, gentem illam quæ ex geminis illis populis in vnum velut ciuilis ſocietatis corpus coaluit, tantum eſſe paſſim adeptam famæ, vt omnium prima vltrò agnoſcatur. Hinc Chriſtianiſſimi Francorum Reges appellati, *a* fidei propugnatores ac vindices, Eccleſiæ Primogeniti filij, Athletæ Chriſti ſtrenui, ac Religionis defenſores: quippe qui Italiam, Germaniam, Pannonias, Græciam, Aſiam, Africam, Hiſpaniam, Orbem penè totum ab improbiſſimæ ac barbaræ immanitatis ne dicam ſeruitutis iugo liberatum, Chriſtianæ Religioni reddiderint: ac ſe exundanti ex Oriente in Occidentem Barbarorũ multitudini, ne vniuerſum nominis Chriſtiani orbem fœdâ eluuione obrueret, & fidem (ſi Deus velit) extingueret, muros ſe ac validiſſimos obices obiecerint. Horum exemplis pleni Scriptorum libri plena volumina, plenæ ſapientum voces, plena ora populorum: nec adhuc inuidia vel inimicorũ furor eam laudem euertere, non æmulatio gloriam omnium animis altiſſimis radicibus inhærentem euellere vllo modo potuit. *b* Galliam cæterarum gentium Reginam, Honorius III. Sum. Pont. appellauit. Greg. IX. Pharetram eſſe ait, quam Chriſtus ſibi circa femur accinxit; ex quâ ſagittas electas, ita enim loquitur, ipſas vt ſibi gentes & regna ſubiiciat, in arcu brachij potentis emittit. D. Gregorius tantùm cæteris nationibus Galliam præſtare cenſet, quantùm Regiæ dignitatis apex cæteris honoribus antecellit. Quæ omnia honoris & dignitatis ple-

Oſor. l. 5. de geſtis. Emmã. Potiã. l. 5. c. 7. orig. Franc. ptolẽ. lib. 2.

niſſima nomina, non ſuâ aut alienâ aſſentatione Chriſtianiſſima gens aſſequuta; ſed ipſa ſuis ſibi laboribus, ſuis periculis, ſuo ſudore, ac ſanguine toties comparauit. Quid? ſi diuiniſſimos Heroas pro Religionis libertate ac ſecuritate depugnantes connumerem, quanto illi vultu, quàm egregiâ dignitate è mediis Hiſtoriæ monumentis ſe attollent! Marcellum illum Barbarorum, id eſt Sarracenorum verè Malleum, quot & quanta bella pro fide, niſi inuicto fuiſſet animo, obruiſſent? Immanis hoſtium multitudo Hiſpaniæ iam victrix, vno alteroque prælio, Abderamo Duce, conciſa, in agro Turonenſi ea ſtatuit, erexitque trophæa, quæ nullus antiquorum Cæſarum potuiſſet adæquare: eo facto Francorum Princeps, Galliam vaſtitate, orbem ſeruitute, Religionem vltimâ clade vindex acerrimus liberauit. Inde Saxones adhuc paganos in Germania, Longobardos Pontificiæ ſedis hoſtes perpetuos in Italia, ſolo nominis terrore redegit in ordinem; vt ei Petri vincula & claues à Greg. III. S. Pont. tanquàm Patrono ac defenſori Religionis ſubmitterentur. Nec inferior Pietate ac Religione, vti nec animi magnitudine tanti Parentis digniſſimus filius *a* Pipinus; is qui bis tranſmiſſo vltra Alpes exercitu, fractaque Longobardorum audaciâ, primus amplificandæ Eccleſiæ viam aperuit. Exigeret voluminum inſtar Caroli virtus eius, inquam qui à magnitudine rerum geſtarum Magni cognomen adeptus: extincta in Deſiderio Rege, infeſta Summi Pont. Longobardorum gente; Sarracenis in Hiſpaniâ profligatis, Saxones, Sclauones, Boëmos, Hunnos, alioſque Barbaros acie toties victos ad fidei Catholicæ partes illuſtriori victoria traduxit: tantis pro Religione geſtis rebus, Imperatoris inſignia primus ad Francos tranſmiſit. Ludouicum Pium prætereo, Philippum Auguſtum, alioſque primis in Barbaros expeditionibus celebres omitto, vt longâ fortiſſimorum Regum intermiſſa ſerie, ad Diuum Ludouicum accedat oratio. Hic ſublatis è regno Albigenſibus Hæreticis, vt domeſticis rebus cōpoſitis tutiùs de externis cogitaret,

Aim. l. 4. c. 17.

gitaret,

gitaret, CD. nauiũ claſſe inſtructus, tranſportato in Ægyptum exercitu, ac ſecundò in Africam vectus, vt afflictis Piorum rebus opem ferret, luctantem inter extrema omnia animam, pro Chriſti gloriâ feliciter effudit in victoriâ. Ab eo quidem, ſed longo inſequentium regum interuallo ortus Ludouicus Iuſtus, quòd is ſe auitæ iuſtitiæ ac pietatis præbeat imprimis æmulatorem, quàm non longè deflectit à tanti Regis virtutibus! quàm proximè ad ea quæ Pietatis ſunt ac Religionis, accedit, vix decennis, vt de D. Ludouico fertur, in maiorum ſolio immaturâ indignaque Henrici Magni fortiſſimi Parentis morte collocatur, quot & quàm difficilia bella pro Religione ſuſcepta fortiter geſſit? quot ille vrbes, quot arces, oppidaque feliciter expugnauit? quot hoſtes domeſticos externos, terrâ marique inſigniter profligauit: donec inhærentem ac penitùs infixam Galliæ viſceribus peſtem, quæ tot annos graſſata impunè ac dominata fuerat, exſcinderet, & teterrimam illam hydram fœcundam malis, ac ſæuiſſimis capitibus repullulantem, ferro flammaque Hercules Gallicus peſſundaret. Quod factum, omnium gentium literis atque linguis prædicandum. Deus ille immortalis noſtris annis LVDOVICO XIII. IVSTO, Pio reſeruauerat; Qui RICHELII CARDINALIS per omnia Maximi *a* conſilio potiſſimùm vſus, arcem ciuium perditorum, parricidarum receptaculum, caſtellum communis latrocinij, buſtum legum omnium, Patriæ incendium, propugnaculum impietatis, Rebellionis aſylum, factionum officinam, furioſorum aram, fontem malorum omnium, in vnius Rupellæ excidio euerteret, dirueret, perderet. Ac ea quidem quæ pro Religione geſta ſunt, paucis delibauimus. Quid ſi ea in medium proferam, quæ partim à primis Galliæ velut incunabilis, partim à fortiſſimis Regibus his poſterioribus ſæculis facta, immortalem gloriam in hominum mentibus adepta ſunt? quanta erit Belloueſi, Sigoueſi fama, quorum virtutibus Germania, Italia, Illyricum, Pannonia, orbis pene vniuerſus impar fuit. Quanta Brenni Belgijque

laus fuſi Romani, capta, incenſaque Roma, victi Macedones, Græcia ſpoliata, ſubiugata Thracia, Aſia infeſta, tot latè gentes debellatæ teſtantur, vt diuiſis nominibus totum Orientis Imperium Tectoſagi, Toliſtobogi, Trocmeſij, Scordiſci, aliique Gallorum populi occuparent. Quid verò tot diremptos ætatis gradibus enumerem; Atum, Galathem, Congolitanum, Aneroeſtum, Brittomarum, Viridomarum, Cintibilem, Bittum: & Cæſari notiſſimos Dumnorigem & Diuitiacum Heduos; Ambiorigem & Catiuulcum Eburonum Principes; Diuiconem Heluetium, Dumnacum Andium Ducem, omniumque rerum geſtarum famâ facilè Principem Vercingentorigem: vbi vero æterno fœdere, in fortunarum omnium ſocietatem, Galli Francique feliciter coiere; quàm altè, Deus bone! vtriuſque ſe gentis virtus extulit! profligatis, proſtratis, pulſis Gallia tota Romanis, a poſitoque eius imperij fundamento, quo nullum clarius, potentius, auguſtius. Quanta ſe maieſtate attollerent è Regibus, Merouæus, Clodouæus, Clotarius, Martellus, Pipinus, Carolus Magnus, Hugo Capetus, Philippus Auguſtus, D. Ludouicus, Carolus VII. Ludouicus XII. Franciſcus I. Henricus Magnus, Ludouicus Iuſtus? In Principibus viris & imperio digniſſimis, vt cæteros multis retrò ſæculis inſignes omittam, Gothofredus Bononienſis, qui cum inclyto ac delibato Francicæ nobilitatis flore, ſacram expeditionem Græcâ illâ Argonauticâ illuſtriorem ſuſcepit, ac felici exitu captis Hieroſolymis, exactis Barbaris conſummauit: Tancredus, Guichardus Sarracenorum perpetui hoſtes, Bulciqualdus, Gueſquinas, Cliſſonus, Vaſto Fuxius, Lautrec, l'Eſcunus, Bayardus: & noſtris ferè temporibus Borbonij, Guyſij, Longueuillani, Mœnij, Montmorantij, Coſſæi: ac ſuperioribus bellis inſignes Bironius, Bullio, Spernonius, Schombergus, Forcius, Effiatus, Thoraſius, aliique numero infiniti. In tanta ſæculorum ſerie longum eſſet recenſere, quot Ducibus, Regibus, Imperatoribus, Galli præ cæteris orbis gentibus floruerint. Sed non fuit mirum

gen

gentem inter arma natam & ferrum, bello induſtriam, tot prouincias, tot hoſtes, ipſum Principem gentium populum ſuperaſſe, *a* quæ ad arma & cruentiſſimas pugnas quaſi ad epulas ac delicias inuitata properabat: gens tantùm timoris expers, quàm virtutis ac generoſitatis plena: vt Magno quondam Alexandro interroganti quidnam maximè timeret, reſpondiſſe fertur: nihil aliud quàm ne cœlum rueret: quod & Francis familiare fuiſſe ferunt: *Strab. lib.7. Nicet. Chron.*

.... hos ille timorem
b *Maximus haud vrget belli metus;inde ruendi*
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis & ignauum reditura parcere vita.
Nō timor inuictique manet,animoque ſuperſunt
Iam prope poſt animam.

Luca. lib.1. Phorſ. Sidon. Apoll.

Adeò vt apud Delphos quondam nec bipennibus diuiſi,nec gladiis conciſi, aut miſſilibus confixi & ſagittis deficerent;ſed quandiu vitæ reliquiæ ſupereſſent, ſæuirent: in iacentium vultu, toruaque facie, depicto terrore,quo viui hoſtes exanimabant. *c* Sed quid ego iſta tam nota teſtataque omnibus, pluribus proſequor? eò me rapuit nec inuitum rerum pulcherrimarum ardor. Verùm eò referendus eſt ſtylus,vnde iam pridem digreſſi ſumus, & ad operis inſtitutum conuertenda oratio. Tot igitur res præclarè geſtas, tot expreſſas virtutes, tot Ducum, tot Heroum facta illuſtria, octo libellis in duas partes diſtributis, eaque formâ,vt familiares omnibus, domi, foris delectare, non impedire quemquam poſſint, complexi ſumus; breuiſſimè aſcriptis quoad fieri commodè potuit,annorum notis. Harum prior veterum Gallorum; altera Francorum, vtraque gentis vtriuſque, cùm vna ſit omnium origo (vt quibuſdam placet) vnuſque ortus, ſtupenda facinora bello potiſſimùm edita continebit: Atque vt mirum in modum arridere ſolet, in hoc potiſſimum ſcribendi genere, rerum omnium diuerſitas, præterea quæ bellis agnata ſunt, alia nonnunquam, vt ſe dedit res immiſcuimus, quibus hiſtoriæ ſeries non tam texeretur, quàm ornaretur: deinde *Pauſ. i. Phocicis.*

conciſâ, & per moras quaſi ac interualla capitum diſtinctâ, rem vt ſpero vtilem, vt ſentio, iucundam, vt contendo, neceſſariam noſtris hominibus, ac nouam, vt omnes iudicare poſſunt, honeſtam compoſuimus: cuius beneficio in poſterum, ne quid dicam inſolentius, Francorum in rebus geſtis ac moribus ſuæ gentis, aut negligentia aut inſcitia, ſupinaque incuries expungi facilè poterit: & de iis quæ nos contingunt, loqui, differere, ſcire ac meminiſſe, audire iuuabit vel maximè, ne in patriâ hoſpites, in Galliâ exules, domi perigrinari, externorum appetentes, noſtrorum incurioſi, vltrâ eſſe videamur, ac iis denique cognitis aut perceptis quibus maiores noſtri longè cæteris excelluerint, ad eorum famam vel adæquandam vel ſuperandam, gloriæ immortalis nos accendat cupiditas. Atque, vt ea Francorum hiſtoria amœnior, lectioque iucundior haberetur, fatigatumque longâ forſan rerum ſerie animum, petita aliunde ſuauitas recrearet: ex veterum ſcriptorum velut hortulis ſententiarum flores collegi, & inſerui in has capitum corollas, nonnunquam etiam authorum vnde illæ excerptæ ſunt nominibus, velut geminis margines prætexui. Vos interim, Galli, vos Franci, vos populares mei, vos literarum artifices, vos Muſarum quotquot eſtis antiſtites, laborem noſtrum, claſſici laboris velut vltimum impetum æqui bonique conſulite: quodque amico damus ſtudio, gratis amicisque animis accipite, fouete, defendite. Si quis interim, quod abſit, fortè obtrectauerit, ſi quis carpſerit, aut genuino dente hos conatus meos adroſerit, me profectò nunquam pigebit cum Tacito, *vel incondita ac rudi voce, memoriam prioris ſenectutis, ac teſtimonium præſentium honorum compoſuiſſe. Hinc interim, vt ſpero, liber honori patriæ deſtinatus, profeſſione pietatis aut laudatus erit, aut excuſatus.*

IN

INDEX CAPITVM
FLORI GALLICI.

Libro primo hæc continentur.

I	De Gallorum in ſcribendo incuria. pag. 1.	
II	De Galliæ ſitu & vbertate,	2
III	De Galliæ appellatione,	3
IV	De Galliarum Monarchia ſiue regno,	5
V	De priſcis Gallorum Regibus,	6
VI	De Phocenſium in Galliam appulſu,	8
VII	Bellum Germanicum primum,	10
VIII	Gallorum in diuerſas partes orbis irruptio,	11
IX	Bellum Romanum primum,	12
X	Roma à Gallis capta,	14
XI	Galli à Camillo fugâti,	15
XII	Gallorum & Romanorum mutua odia,	16
XIII	Bellum Romanum ſecundum,	17
XIV	Bellum Romanum tertium,	18
XV	Bellum ſociale primum in Romanos,	19
XVI	Bellum Romanum quartum,	20
XVII	Bellum Romanum quintum,	22
XVIII	Gallorum ferocia,	23
XIX	Bellum ſociale ſecundum in Romanos,	24
XX	Bellum Romanum ſextum,	25
XXI	Bellum Macedonicum primum,	27
XXII	Bellum Athenienſe,	29
XXIII	Bellum Delphicum,	30
XXIV	Gallorum in Aſia diſſipatio,	31
XXV	Aurum Delphicum & Tholoſanum,	32
XXVI	Bellum Macedonicum ſecundum,	33
XXVII	Galli Aſiam occupant,	34
XXVIII	Gallorum in Aſia diuiſio,	35
XXIX	Bellum Macedonicum tertium,	36
XXX	Gallorum gens Mercenaria,	37.
XXXI	Galli armis inuicti deliciis franguntur,	39

L I

INDEX
LIBRO SECVNDO
hæc continentur.

PROLOGVS. 41.

I BEllum Romanum vij. 42
II Gallorum vires imminutæ. 42
III Gallorum inteſtina diſcordia, 43
IV Bellum Romanum viij. 44
V Bellorum viciſſitudo, 47
VI Bellum Romanum ix. 48
VII Galli ſub iugum miſſi. 49
VIII Galli pro Carthaginenſibus in Romanos, 50
IX Maſſilienſium fides erga Romanos, 51
X Hannibal operâ Gallorum Alpes tranſmittit, 52
XI Carthaginenſium de Romanis victoriæ, 54
XII Romani à Gallis cæſi, 55
XIII Hannibal Italiâ eiectus, 56
XIV Bellum Romanum x. 57
XV Bellum Romanum xi. 58
XVI Bella in Aſia varia fortuna à Gallis geſta, 60
XVII Galli à Romanis in Aſia debellati, 61
XVIII Galli Tectoſages in Aſiâ profligati, 63
XIX Bellum Macedonicum cum Perſeo. 64
XX Galli Scordiſci in Thracia fuſi, ibid.
XXI Galli à Romanis moderate habiti, 65
XXII Alpinæ Gallorum gentes ſubiugatæ, 66
Anacephalæoſis, 67
XXIII Bellum ab Italia in Galliam tranſlatum, 68
XXIV Galli in Thraciâ identidem profligati, 69
XXV Veteris Galliæ deſcriptio, 71
XXVI De Gallia Tranſalpina, 72
XXVII De Gallia Narbonenſi, ibid.
XXVIII De Gallia Aquitanica, 73
XXIX De Gallia Celtica, 75
XXX De Gallia Belgica, 76
XXXI De ſtatu ſiue policia veteris Galliæ, 79

CAPITVM.

LIBRO TERTIO *hæc continentur.*

PROLOGVS 81.

I BEllum in Salyios geſtum à Romanis, 82
II Bellum Allobrogum & Aruernorum, ibid.
III Colonia Narbonem ducta, 84
IV Bellum Cimbricum, 85
V Galliæ ſeruitus primum impoſita, 87
VI Bellum Sertorianum, 88
VII Vexatæ à Prætore Galliæ, 89
VIII Bellum Ciuile Graſſatorium, 90
IX Vaſconum origo. 91
X Galliarum quies ingens, 92
XI Gallorum factiones ante Cæſarem, 93
XII Galli Cæſarem euocant, ibid.
XIII Gallicum bellum Cæſari demandatum, 94
XIV Belli Heluetij tumultus, 95
XV Heluetij à Cæſare profligati, 96
XVI Bellum Germanicum pro Gallis, 97
XVII Bellum Belgicum Cæſarianum, 99
XVIII Bellum Armoricum, 101
XIX Armoricorum rebellio, 102
XX Galli in diuerſis regionibus à Cæſare profligati, 103
XXI Rhenus à Cæſare primùm traiectus, 104
XXII Bellum Britannicum, 105
XXIII Bellum Britannicum ij. 107
XXIV Gallorum in Cæſarem rebellio, ibid.
XXV Galli in ordinem redacti à Cæſare, 109
XXVI Sicambri alijque populi à Cæſare compreſſi, 110
XXVII Gallorum ſecunda in Cæſarem rebellio, 111

XXVIII

INDEX

XXVIII Cæſaris clades circà Gergouiam, 112
XXIX Gallorum rebellio tertia in Cæſarem, 114
XXX Gallia omnis à Cæſare domita. 115
XXXI Cæſar Galliarum victor, 116
XXXII Cæſar Galliarum opera Romanis bellum infert, 117
XXXIII Maſſil. à Cæſare capta, 118
XXXIV Cæſaris mors, 119
XXXV Gallorum vis ac robur, ibid.
XXXVI Res geſtæ in Gallia ſub Triumviratu ſecundo, 120
XXXVII Gallorum rebellio ſub Auguſto, 121
XXXVIII Auguſtus in Galliam profectus, 122
XXXIX Alpes auſpiciis Auguſti domitæ, 123
XL Auguſto honos habitus à Gallis, 123
XLI Galliarum diuiſio per Auguſtum, 124
XLII Galliarum ciuitates clariſſimæ, 125. & ſeq.

LIBRO QVARTO hæc continentur.

PROLOGVS 131.

CAP. I CHRISTI Natiuitas, 132
II Auguſti clades domeſticæ, ibid.
III Clades Variana per Gallos. 133
IV Galliarum ſub initia Tiberij quies, 134
V Galliarum Rectores ſummi viri, 135
VI Rebellio Gallorum ſub Tiberio, 137
VII CHRISTI Mors, 139
VIII Gallia per Caligulam ſpoliata, ibid.
IX Galli in curiâ aſciti per Claudium, 140
X Claudij in Gallos affectus ſingularis, 141
XI Gallia Chriſtiana, 142
XII Moſellæ & Araris iungendorum conſilium, 143

XIII

XIII	Neronis crudelitas,	144
XIV	Romæ incendium & Chriſtianorum ſupplicia,	145
XV	Neronis in Galliam affectus,	146
XVI	Gallia à Germanicis legionibus vaſtata,	147
XVII	Galba à Gallis imperator aſſumitur reiiciturque,	148
XVIII	Galliarum turbæ ſub Othone,	149
XIX	Vitellij res geſtæ in Gallia,	150
XX	Luctuoſus prouinciarum ſtatus,	151
XXI	Batauorum rebellio in Romanos,	152
XXII	Galli imperium affectant,	154
XXIII	Galli rebelles deditionẽ faciunt,	156
XXIV	Galliarum quies ſub Veſpaſiano & Tito imp.	157
XXV	Gallia ſub Domitiano,	ibid.
XXVI	Gallia ſub Nerua & Traiano,	158
XXVII	Gallia ſub Adriano & Anton.Pio,	159
XXVIII	Gallia ſub Aurelio Philoſoph. & Luc. Vero imp.	160
XXIX	Gallia ſub Commodo,	162
XXX	Gallia ſub Pertinace D.Iuliano & Seuero imp.	163
XXXI	Gallia ſub Caracalla,	165
XXXII	Gallia ſub Macrino Heliogàb.& Alex. Seuero imp.	166
XXXIII	Imp. Rom Turbæ ſub Maximino, Gordiano & Philippo impp.	167
XXXIV	Gallia ſub Decio, Æmiliano & Valeriano impp.	168
XXXV	Franci ſub Gallieno,	160
XXXVI	Gallia ſub Claudio & Aureliano,	171
XXXVII	Gallia ſub Probo,	173
XXXVIII	Francorum virtus ſub Probo,	174
XXXIX	Gallia ſub Diocletiano & Maximiano imp.	175
XL	Franci ſub Dioclet. & Maxim.	176
XLI	Diocletiani impietas,	177
XLII	Gallia ſub Galerio & Conſtantino,	178
XLIII	Vindicata Chriſtianorum Religio,	179
XLIV	Rom.Imp.ſub Conſtant.M.turbæ,	180

XLV

INDEX CAPITVM.

XLV	Franci ſub Conſtant.	
XLVI	Diuiſio Imp. Rom.	181
XLVII	Gallia ſub Conſtantini M. liberis,	182
XLVIII	Franci ſub Conſtantino,	183
XLIX	Franci ſub Iuliano Apoſtata,	185
L	Franci ſub Iouiniano & Valentin.	186
LI	Imperium à Barbaris laceratum ſub Valente à Gratiano.	188
LII	Franci ſub Theodoſio M.	189
LIII	Franci ſub Honorio & Arcadio,	190
LIV	Gotticum in Gallia regnum,	192
LV	Franci Galliarum partem occupant,	195
	EPILOGVS.	196

AD

AD R. P. BERTHALDVM
Flori Gallici Authorem,

ODE TRIC. TETRAST.

PErmixta doctis fabula vocibus,
Inane ventis ludibrium licet,
Mentes ſubactas, qua videtur
Arbitrio trahit inſolenti.

Quippe ordinatis ritè leporibus
Seu falſa narrat, Muſa potentiùs,
Irrumpit, & cunctos triumphans
Herculea illaqueat catena.

At ceſſat in te fallere, qui dedit
Doctrina fraudis neſcia, Francico
Naſcente Flore, laude iuſta
Franciadum ſuper ire nomen.

Nam quidquid Atlas conſpicit arduus,
Quicquid niuali vertice Caucaſus;
Intacta Francorum ſub armis
Exiguo penetras libello.

Moliris at nunc, non ſine Numine
Maiora, per te Gallia non ſitu
Obliuioſo vindicata,
Bella iterum reparans vetuſtas.

Terret rigentes Sidonio gelu
Et ſemimauros fulmine diſcutit,
Dum cuncta terrarum penetrans
Marte tuo populata calcat.

Iſter tumentes fruſtrà rotat globos,
Augetque Cinyps flumina; ſeu placet
Per Pannonum campos vagari,
Seu Libycis equitare campis.

Negans

Negans amicam vir Macedo fidem
Iuſto cruentus funere concidit:
Viciſſe nec Perſas, nec Indos,
Profuit auxilio nepotis.

Quin ipſa fatis Roma timens, Iouem
Falſum putabat, dum Capitolij
Poſſeſſa victrices cateruas
Exitio ſtupet imminentes.

Sic bellicoſis Gallia gentibus.
Virtute ſtratis magnanima, viam
Per cæde fumantes receſſus
In geminum ſibi fecit orbem.

Quamquam quid altum Muſa leui petit
Tentare cymba, vorticibus cades
Abſorpta, iam fluctus ſonantes
Horribiles glomerant ruinas.

BERTHALDE *fœlix! tales qui datur,*
I perge ſemper Francia, *nec priùs*
Ceſſa remoliri trophæa.
Quàm titulos volites per omnes.

FRANCISCVS BONICHOI
Cong. Orat. D. IESV.

ΠΡΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΙΔΕΣΙΜΟΝ ΚΑΙ πολυμαθέστατον πατέρα Ρέτρον Βέρθαλδον τ̃ τοῦ Ορατορυυ τάξεως πρεσβύτερον.

ΙΣΟΣ Βιργελίῳ πολεμόκλινα τοὔργα παρόντων
ΒΕΡΘΑΛΔΕ συγγράψας μέτρῳ.
Τίπ]ε παλαιὰ κάμων μικρὸν μοι φλῶρον ἀνέστης,
Δός; δεινὸς εἶ, Λιεύϊον.

IDEM LATINE.

VIrgilio æquandus præſentia bella laboras,
Vir erudite ſcribere.
Quid veterum Berthalde retexent prælia, Florum
Scribis, potes, da Liuium.

ANT. BOVLLET C.O.D.I.

ĩ   AD

AD STVDIOSVM

HISTORIÆ

GALLICÆ

ET FRANCICÆ.

PETRVS BERTHAVLT,
PVRE LVSTRAT, HABE.

QVi puros *cupis Hiſtoriæ decerpere flores;*
Hos, tibi quos Florus *porrigit iſte, legas:*
Geſta, Trophæa, Duces Gallorum ex ordine Luſtrat.
Berthaldus ſecli lumen, honoſque ſui:
Luſtrat, & *illuſtrat quæ quondam obſcura latebant.*
Immò etiam Purè *ſingula* Luſtrat, Habe.

I. MAILLY.

Permiſſiones.

HOc Epitome rerum à veteribus Gallis bello geſtarum in lucem edi ſumptibus IOANNIS CARTERON, Ego regis Conſiliarius & Procurator regius in Præfectura Lugdunenſi pro Rege non impedio, cæteris ne idem attentent per trien-nium de more inhibendo, datum Lugduni die 4. menſis Februarii ann. 1671.

VAGINAY.

Fiat

INDEX

LIBRO SECVNDO hæc continentur.

PROLOGVS. 41.

I	BEllum Romanum vij.	42
II	Gallorum vires imminutæ.	42
III	Gallorum inteſtina diſcordia,	43
IV	Bellum Romanum viij.	44
V	Bellorum viciſſitudo,	47
VI	Bellum Romanum ix.	48
VII	Galli ſub iugum miſſi.	49
VIII	Galli pro Carthaginenſibus in Romanos,	50
IX	Maſſilienſium fides erga Romanos,	51
X	Hannibal operâ Gallorum Alpes tranſmittit,	52
XI	Carthaginenſium de Romanis victoriæ,	54
XII	Romani à Gallis cæſi,	55
XIII	Hannibal Italiâ eiectus,	56
XIV	Bellum Romanum x.	57
XV	Bellum Romanum xi.	58
XVI	Bella in Aſia varia fortuna à Gallis geſta,	60
XVII	Galli à Romanis in Aſia debellati,	61
XVIII	Galli Tectoſages in Aſiâ profligati,	63
XIX	Bellum Macedonicum cum Perſeo.	64
XX	Galli Scordiſci in Thracia fuſi,	ibid.
XXI	Galli à Romanis moderate habiti,	65
XXII	Alpinæ Gallorum gentes ſubiugatæ,	66
	Anacephalæoſis,	67
XXIII	Bellum ab Italia in Galliam tranſlatum,	68
XXIV	Galli in Thraciâ identidem profligati,	69
XXV	Veteris Galliæ deſcriptio,	71
XXVI	De Gallia Tranſalpina,	72
XXVII	De Gallia Narbonenſi,	ibid.
XXVIII	De Gallia Aquitanica,	73
XXIX	De Gallia Celtica,	75
XXX	De Gallia Belgica,	76
XXXI	De ſtatu ſiue policia veteris Galliæ,	79

L I

LIBRO TERTIO hæc continentur.

PROLOGVS 81.

I	Bellum in Salyios geſtum à Romanis, 82	
II	Bellum Allobrogum & Aruernorum,	ibid.
III	Colonia Narbonem ducta,	84
IV	Bellum Cimbricum,	85
V	Galliæ ſeruitus primum impoſita,	87
VI	Bellum Sertorianum,	88
VII	Vexatæ à Prætore Galliæ,	89
VIII	Bellum Ciuile Graſſatorium,	90
IX	Vaſconum origo.	91
X	Galliarum quies ingens,	92
XI	Gallorum factiones ante Cæſarem,	93
XII	Galli Cæſarem euocant,	ibid.
XIII	Gallicum bellum Cæſari demandatum, 94	
XIV	Belli Heluetij tumultus,	95
XV	Heluetij à Cæſare profligati,	96
XVI	Bellum Germanicum pro Gallis,	97
XVII	Bellum Belgicum Cæſarianum,	99
XVIII	Bellum Armoricum,	101
XIX	Armoricorum rebellio,	102
XX	Galli in diuerſis regionibus à Cæſare profligati,	103
XXI	Rhenus à Cæſare primum traiectus,	104
XXII	Bellum Britannicum,	105
XXIII	Bellum Britannicum ij.	107
XXIV	Gallorum in Cæſarem rebellio,	ibid.
XXV	Galli in ordinem redacti à Cæſare,	109
XXVI	Sicambri aliique populi à Cæſare compreſſi,	110
XXVII	Gallorum ſecunda in Cæſarem rebellio, 111	

XXVIII Cæſaris clades circà Gergouiam, 112
XXIX Gallorum rebellio tertia in Cæſarem, 114
XXX Gallia omnis à Cæſare domita. 115
XXXI Cæſar Galliarum victor, 116
XXXII Cæſar Galliarum opera Romanis bellum infert, 117
XXXIII Maſſil. à Cæſare capta, 118
XXXIV Cæſaris mors, 119
XXXV Gallorum vis ac robur, ibid.
XXXVI Res geſtæ in Gallia ſub Triumviratu ſecundo, 120
XXXVII Gallorum rebellio ſub Auguſto, 121
XXXVIII Auguſtus in Galliam profectus, 122
XXXIX Alpes auſpiciis Auguſti domitæ, 123
XL Auguſto honos habitus à Gallis, 123
XLI Galliarum diuiſio per Auguſtum, 124
XLII Galliarum ciuitates clariſſimæ, 125. & ſeq.

LIBRO QVARTO

hæc continentur.

PROLOGVS 131.

CAP. I CHRISTI Natiuitas, 132
II Auguſti clades domeſticæ, ibid.
III Clades Variana per Gallos. 133
IV Galliarum ſub initia Tiberij quies, 134
V Galliarum Rectores ſummi viri, 135
VI Rebellio Gallorum ſub Tiberio, 137
VII CHRISTI Mors, 139
VIII Gallia per Caligulam ſpoliata, ibid.
IX Galli in curiâ aſciti per Claudium, 140
X Claudij in Gallos affectus ſingularis, 141
XI Gallia Chriſtiana, 142
XII Moſellæ & Araris iungendorum conſilium, 143

XIII	Neronis crudelitas,	144
XIV	Romæ incendium & Chriſtianorum ſupplicia,	145
XV	Neronis in Galliam affectus,	146
XVI	Gallia à Germanicis legionibus vaſtata,	147
XVII	Galba à Gallis imperator aſſumitur reiiciturque,	148
XVIII	Galliarum turbæ ſub Othone,	149
XIX	Vitellij res geſtæ in Gallia,	150
XX	Luctuoſus prouinciarum ſtatus,	151
XXI	Batauorum rebellio in Romanos,	152
XXII	Galli imperium affectant,	154
XXIII	Galli rebelles deditionē faciunt,	156
XXIV	Galliarum quies ſub Veſpaſiano & Tito imp.	157
XXV	Gallia ſub Domitiano,	ibid.
XXVI	Gallia ſub Nerua & Traiano,	158
XXVII	Gallia ſub Adriano & Anton.Pio,	159
XXVIII	Gallia ſub Aurelio Philoſoph. & Luc. Vero imp.	160
XXIX	Gallia ſub Commodo,	162
XXX	Gallia ſub Pertinace D.Iuliano & Seuero imp.	163
XXXI	Gallia ſub Caracalla,	165
XXXII	Gallia ſub Macrino Heliogab.& Alex. Seuero imp.	166
XXXIII	Imp. Rom Turbæ ſub Maximino, Gordiano & Philippo impp.	167
XXXIV	Gallia ſub Decio, Æmiliano & Valeriano impp.	168
XXXV	Franci ſub Gallieno,	160
XXXVI	Gallia ſub Claudio & Aureliano,	171
XXXVII	Gallia ſub Probo,	173
XXXVIII	Francorum virtus ſub Probo,	174
XXXIX	Gallia ſub Diocletiano & Maximiano imp.	175
XL	Franci ſub Dioclet. & Maxim.	176
XLI	Diocletiani impietas,	177
XLII	Gallia ſub Galerio & Conſtantino,	178
XLIII	Vindicata Chriſtianorum Religio,	179
XLIV	Rom.Imp.ſub Conſtant.M.turbæ,	180

XLV	Franci ſub Conſtant.	181
XLVI	Diuiſio Imp. Rom.	182
XLVII	Gallia ſub Conſtantini M. liberis,	183
XLVIII	Franci ſub Conſtantino,	185
XLIX	Franci ſub Iuliano Apoſtata,	186
L	Franci ſub Iouiniano & Valentin.	188
LI	Imperium à Barbaris laceratum ſub Valente à Gratiano.	189
LII	Franci ſub Theodoſio M.	190
LIII	Franci ſub Honorio & Arcadio,	192
LIV	Gotticum in Gallia regnum,	195
LV	Franci Galliarum partem occupant,	196

EPILOGVS.

AD

AD R. P. BERTHALDVM Flori Gallici Authorem,

ODE TRIC. TETRAST.

Permixta doctis fabula vocibus,
Inane ventis ludibrium licet,
Mentes ſubactas, quà videtur
Arbitrio trahit inſolenti.

Quippe ordinatis ritè leporibus
Seu falſa narrat, Muſa potentiùs,
Irrumpit, & cunctos triumphans
Herculea illaqueat catena.

At ceſſat in te fallere, qui dedit
Doctrina fraudis neſcia, Francico
Naſcente Flore, laude iuſta
Franciadum ſuper ire nomen.

Nam quidquid Atlas conſpicit arduus,
Quicquid niuali vertice Caucaſus;
Intacta Francorum ſub armis
Exiguo penetras libello.

Moliris at nunc, non ſine Numine
Maiora, per te Gallia non ſitu
Obliuioſo vindicata,
Bella iterum reparans vetuſtas.

Tervet rigentes Sidonio gelu
Et ſemimauros fulmine diſcutit,
Dum cuncta terrarum penetrans,
Marte tuo populata calcat.

Iſter tumentes fruſtrà rotat globos,
Augetque Cinyps flumina; ſeu placet
Per Pannonum campos vagari,
Seu Libycis equitare campis.

Negans

Negans amicam vir Macedo fidem
Iuſto cruentus funere concidit :
Viciſſe nec Perſas, nec Indos,
Profuit auxilio nepotis.

Quin ipſa fatis Roma timens, Iouem
Falſum putabat, dum Capitolij
Poſſeſſa victrices cateruas
Exitio ſtupet imminentes.

Sic bellicoſis Gallia gentibus.
Virtute ſtratis magnanima, viam
Per cæde fumantes receſſus
In geminum ſibi fecit orbem.

Quamquam quid altum Muſa leui petit
Tentare cymba, vorticibus cædes
Abſorpta, iam fluctus ſonantes
Horribiles glomerant ruinas.

BERTHALDE *fœlix ! tales qui datur,*
I perge ſemper Francia, *nec priùs*
Ceſſa remoliri trophæa.
Quàm titulos volites per omnes.

FRANCISCVS BONICHOI
Cong. Orat. D. IESV.

ΠΡΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΙΔΕΣΙΜΟΝ ΚΑΙ πολυμαθέϛατον πατέρα Ρέτρον Βέρθαλδον τ̃ τȣ̃ Ορατορυȣ τάξεως πρεσβύτερον.

ΙΣΟΣ Βιργιλίῳ πολεμόκλονα τοὔργα παρόντων
ΒΕΡΘΑΛΔΕ συγγράψας μέτρῳ.
Τίπ̓τε παλαιὰ κάμνων μικρὸν μοι φλῶρον ἀνέϛης,
Δός; δεινὸς εἶ, Λιούϊον.

IDEM LATINE.

Virgilio æquandus præſentia bella laboras,
Vir erudite ſcribere.
Quid veterum Berthalde *retexent prælia, Florum*
Scribis, potes, da Liuium.

Ant. Bovillet C.O.D.I.

ĩ AD

AD STVDIOSVM
HISTORIÆ
GALLICÆ
ET FRANCICÆ.

PETRVS BERTHAVLT,
PVRE LVSTRAT, HABE.

QVi puros *cupis Hiſtoriæ decerpere flores;*
Hos, tibi quos Florus *porrigit iſte, legas:*
Geſta, Trophæa, Duces Gallorum ex ordine
Luſtrat.
Berthaldus ſecli lumen, honoſque ſui.
Luſtrat, *& illuſtrat quæ quondam obſcura latebant.*
Immò etiam Purè *ſingula* Luſtrat, Habe.

I. MAILLY.

Permiſſiones.

HOc Epitome rerum à veteribus Gallis bello geſtarum in lucem edi ſumptibus IOANNIS CARTERON, Ego regis Conſiliarius & Procurator regius in Præfectura Lugdunenſi pro Rege non impedio, cæteris ne idem attentent per triennium de more inhibendo, datum Lugduni die 4. menſis Februarii ann. 1671.

VAGINAY.

Fiat

Conſenſus.

Fiat ſecundum conſenſum Procuratoris Regis die 12. menſ. Feb. anno 1671.

DESEVE.

Digitized by Google

FLORI GALLICI.

LIBER I.

CAPVT PRIMVM.

De Gallorum in ſcribendo incuria.

Gallorum *a* gentem, vt virtutibus, ſic rerum domi foriſque geſtarum, famâ claram ac nobilem, nulla Scriptorum monumenta, nullæ exterorum linguæ cum ſileant, mirari nunquam deſino, cur adeo ſui oblita quondam fuerit, vt cæteris ſua prædicantibus, ipſa quodammodò obmuteſceret : cum præſertim *b* haud minus interſit Reipublicæ, eſſe qui præclara gerant, quàm qui præclare geſta, nunquam intermorituris literarum monumentis conſecrata, *c* ad memoriam poſteritatis tranſmittant : ne in ipſâ patriâ, quaſi in remotiſſimis terris peregrinari videamur. Ac cæterorum quidem populorum proſpera vel aduerſa, claris Authoribus memorata ſunt:nec defuiſſe putem primis clariſſimæ gentis temporibus dicendis decora ingenia:Sed Ducum quam Scripto-

rum copia vberior, *d* & maior famæ aut rerum, quàm literarum, librorumque cura fuit; cùm optimus quiſque facere quàm dicere, & ſua ab aliis benefacta laudari, quàm aliorum ipſe narrare mallet. *Pulchrum quidem eſt benefacere Reipublicæ, etiam bene ſcribere haud abſurdum.* Solos verò in conſcribendis egregiè factis & inſtitutis ſuis Gallos elingues extitiſſe, id demum vehementer miror. Vnum illud eſt, quo nobiliſſimæ gentis ſupina incuries excuſari poſſit: *Scriptis facta antepoſuit*, & publico orbis terrarum ſenſu ac voce, melius ac laudabilius ad poſteros propagatum iri ſua facta exiſtimauit, quàm ſi populariũ ſuorum literis conſignata legerentur. *e* Duas res imprimis ſequutos Gallos accepimus, rem militarem, & argutiſſimè loqui; tantum famæ ac nominis apud poſteros, quantùm ſuis pro Republica factis peperiſſent, *f* memoriam virtutis ſuæ, altiùs in liberorum ſuorum animis, quàm librorum monumentis, per continuam ac traducem laudem inſigentes. Hinc vetuſtiſſima Druidum Sacerdotum diſciplina fuit, *g* vt recondita verſibus (quos diſcipulorum memoriæ committerent) illuſtrium pace ac bello virorum facta complecterentur, quo ad ſimilem virtutem, ipſo quaſi vitæ ingreſſu, iuuentus *h* accenderetur. Verum, cùm aut noſtris, aut non ita remotis retrò annis, in hominum manus nonnulla exierint, quibus paſſim ex incondito memoriarum aceruo probè collectis, noſtræ gentis gloria haud parum enituit; *Quia Reip. intereſt, vt facta quæque poſteritati tradantur*; eadem cupido inceſſit vindicandæ ex tenebris obſcurioribus, ac fœdo propè obliuionis ſitu eruendæ veteris Galliæ: vt & maiorum præclaræ res videantur memorenturque, & his excitati qui à tam claris parentibus oriundi ſunt, auitum decus adæquent, augeantque,

Sall. Cat. — *Cat. in orig.* — *Cæſ. l. 6 de bell. Gall.* — *Textius, cuit.*

CAPVT

CAPVT SECVNDVM.

De Gallia ſitu & vbertate.

QVidquid *a* igitur terrarum Rheno, Alpibus, Pyrenæis montibus, vtroque Oceano, tantis natura munimentis cinxit, incluſitque, Gallia propriè dicta appellatur: opulenta & valida, viris, vrbibus, ciuitatibus: vicis referta & ornata, adeo vt nulla ei gens conferri ac comparari poſſit. Felix præpinguibus glebis, commoda prouentibus fructuariis, vitibus conſita, necnon oleis in optima ſui parte, quâ Mediterraneis fluctibus alluitur: omni ad vſum animantium fœtu beatiſſima, rigua & fluminum & fontium aquis, rerum denique omnium copia adeo ferax, vt & ipſa ſibi facile ſine aliarum ope, & cæteræ Europæ regiones, vix ſine eius beneficio ſibi ſufficere queant. Inde vina, inde annonæ, inde ſatietas, inde facilis rerum quarumcumque cõmeatus. Nulla ipſius pars quam late porrigitur, inculta eſt: quanquam longe magis frequentia hominum, quam cura diligentiaque incolatur: quippe viri bellorum magis, quam agri colendi ſtudioſi ſunt; quodque omnium pulcherrimum eſt & maximũ, media vtrinque clariſſimas gentes Italiam, Hiſpaniamque contingens, aut regina imperitat, aut alumna enutrit: ac vtriuſque maris commodis diues portubus, in omnes orbis terrarum partes vela dimittit.

Ioſ. l. 2. c. 17. Solin. c. 24.

Strab. l. 4.

CAPVT TERTIVM.

De Gallia appellatione.

NOmen *a* vero ab initio proprium & peculiare quod habuerit, haud ita facile diſpectu eſt. Ferunt enim poſt terrarum inundationem, Celtarum gentem ab Aſchenaze quodam propagatam Galliæ, Hiſpaniæ, Germaniæ, & Illyrici

Pauſ. Attic. Am. Marc. l. 15.

fines, Britannicas etiam inſulas inſediſſe. Quanquam non deſint, qui Celtarum nomen (quo potiſſimum Galli intelliguntur) vel ab Pyrenæorum incendio dictum, vel quòd ea gens equitatu imprimis polleret, quaſi dicas Celêtes, exiſtiment. Quin Aborigines his in regionibus viſos id nominis ſortitos fuiſſe putant, vt à nomine Regis, in quem ſingularis populi amor, Celtæ dicerentur; velut & matris eius vocabulo, Galatæ primùm
Beroſ. l. 4. mox Galli. Quis verò ferat poëticum illud & fabulis anicularum ſimile, Gallos à Gallo quodam Iapheti filio, cui ab aquarum communi eluuie nomen impoſitum volunt, appellatos: cùm antea
Am. Marc. ibid. Gomer dicerentur? Haud leuiori errore, quàm quo Tubalem Noëmi nepotem, in Hiſpaniam primùm perueniſſe, ex gentium diſperſione adfirmant. Nec ſuperioribus coniecturis abſimile, quod de Hercule Amphitryonis filio ſomniant, qui ad Geryo-
Clu. l. 2. c. 8. Intr. Geog nis & Tauriſci tyrannorum, quorum alter Hiſpanias, alter Gallias infeſtabat, perniciem feſtinans, Galatam ex Pyrenâ ſuſcepit, atque inde Gallis nomen impoſuit. Nec illis quoque aſſentior qui Tarquinio Priſco Romæ regnante, Galliam à
Vell. Pater. 2, Gallis incolis primum appellatam dicunt. Quid certi inter tot pugnantes ac diſſidentes opiniones, quarum haud ſcio ſatis, an vlla veritati litauerit, ſtatuemus? Magna veterum admiratio: eorum qui noſtris ſcripſere temporibus, cenſura difficilis: Ad hæc *præſentia ferè inuidiâ, præterita veneratione proſequimur: & his nos obrui, illis inſtrui credimus.* Vt nec illos planè erroris arguere fas mihi eſſe duco; ita nec eorum ſententiæ omnino adhæreſcere cogor. Quid tandem? propiùs vero
Hier. in Gal. Bapt. Mant. Fl. 2. c. 4. eſt, Gallos à γάλα, ac ſi dicas à lacte ſeu candore gentis appellatos *Gens lactea, nomen à candore datum populis*, vt meritò habere quidpiam niuibus ſuis ſimile putes: non modò, quia vt caluere pugnâ, ſtatim in ſudorem eunt, & leui motu quaſi ſole laxantur; ſed niueo potiſſimum colore ex Regionis ſitu; quippe quæ nec æſtu ardeat immodico, nec ſæuis frigoribus aduratur; in omnium penè vultu ac corpore remanente.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

De Galliarum Monarchia ſeu Regno.

CÆterum principio Galliarum, *a* vt & cæterarum paſſim gentium imperium penès Reges fuit: *b* quos ad tantæ dignitatis faſtigium, cum bonorum conſenſione digna Imperio virtus promouebat. Nam cùm omnium optima ſit Reipublicæ forma, *c* vt vni in omnes ius ſummum, *Vnúmque ſit quodammodo reipublicâ corpus, ac proptereà vnius animo regi ac moueri debeat:* ac pacis interſit omnem poteſtatem ad vnum conferri, ne imperantium multitudine ac mutatione diſtraherentur, Regem vnum Galli, quanquam tot illuſtribus viris niterentur, conſtituunt, vt ipſo *d* Maieſtatis nomine, auguſtóque principatu continerentur. Eminebat longè præ cæteris, non ſolum iis quas natura hominum capere poteſt virtutibus; ſed etiam diuinitatis cuiuſdam opinione Samothes quem & Ditem appellabant. Hic Gomeri frater, Gallorum, qui propter eam adfinitatem à nonnullis Gomeritæ *e* nominantur, Imperium fundaſſe fertur, anno circiter à diluuio CCLXXXIII. à creato orbe M. DCCCCXXXIX. ante Chriſtum M. LXII. ex communi authorum ſupputo. Sic tantæ gentis ac dominationis exordium fuit, quo tempore Ninus ſiue Ninyas Aſſyriorum rex, tertius à Belo imperitabat: vt penè cum primo omnium gentium Imperio, Gallorum regnum, annorum ſpatio, multò futurum diuturnius & clarius inciperet, LXX. annis, qui minimum plurimumque numerant, ab initio diremptum. A Samothe priſci Gallorum Sacerdotes, qui etiam Semnothei à cura Religionis inſtituti ſunt: vt firmarum optimis diſciplinis ac Iuſtitiâ imperium, Pietate augeretur.

Iuſt. l. 2.

Tac. an. 1. & hiſt. 1.

Γομερεῖς μὲν ἀπὸ Γόμερ, οἱ νῦν Γαλάται λεγόμενοι.

Zon. Tom. 1. ann. Ioſeph. l. 1. c. 11.

Laërt. l. 1. de vit. Phil.

CAPVT QVINTVM

De priſcis Gallorum Regibus.

Tac. an. 18. LVbricus, & difficilis eſt locus cui inſiſto : nec dum planè conſtitui, vtrum mihi qui Samothem ſunt inſequuti Reges, dicendi an ſilendi
Beroſ. l. 5. ſint. Nam *vt conquirere fabuloſa & fictu oblectare legentium animos procul à grauitate cæpti operis crediderim*, ita vulgatis traditiſque rebus fidem
A M 1586. demere non auſim. Nec verò ſingulorum Regum fabulis perſimiles actiones curioſiùs euoluemus, *b* ne mythologiam veriùs, quàm alethologiam, id eſt hiſtoriam videamur contexere. Abundè factum erit, ſi qui Reges, & à quibus excepti ſunt,
Νομί- μων τῶν χειρ- ζίων. dixerimus. Succeſſit Parenti Samotheo *Magus* filius : hic vrbium conditor appellatus eſt : *c* nam Rothomagum, Iuliomagum, Nouiomagum, Moguntiam, aliáſque complures extruxit : quo ferè temporis tractu, Treuerorum vrbem, à Tre-
Ptol. l. 2. Gre. uero Nini Magni filio : qui Nouercæ odio ſe ſubducens, diu profugus in Belgica tandem Gallia
A. M. 2029. conſedit, conditam ferunt. *Magum* excepit *Saro* filius, litterarum amantiſſimus Princeps ; à quo fabulantur ſinum Saronicum, quòd in eo Armenia rediens, iuxta Corinthum ſubmerſus ſit, appellatum. Ab hoc Saronitas Gallorum ſapientes ;
A. M. 2116. vt & Druides ab *Dryio* filio tanti parentis haud degenere, nomen duxiſſe ferunt ; niſi ad eam
Am. l. 15. arboris ſpeciem quæ à Græcis *Δρῦς* ; Latinis Quercus appellatur, ea vox referenda ſit, cùm illi
Strabo. l. 4. ſyluas incolerent. Tum *Bardus* regnauit, à quo & Bardi Gallorum Poëtæ. Inde *Longho*, cui Lingonum Coloniam tribuunt. Hunc *Bardus* 2.
Iul. Miſop. illum *Lacus* Lucothetiæ ſiue Lucetiæ quæ Lutetia eſt, Galliarum nunc primaria ciuitas, fundator inſequitur, tunc *Celtes*, inde *Galathes*, Herculis, vt volunt, in Hiſpaniam profectione
A. M 2154. clarus. *Narbo*, à quo Gallia Narbonenſis *Lugdus* à quo ſi quis Lugdunum nobiliſſimum Galliæ Emporium conditum dixerit, reddenda ei

ratio

ratio erit, cur nunquam ante Num. Plancum, ea vrbs id nominis vſurpauerit; cum antea inſula, ob coëuntem cum Arare Rhodanum appellaretur. Lugdo deinde ſucceſſit *Belgius* filius: ab hoc Belgia, & Belgæ Gallorum fortiſſimi. *Iaſius* poſteà Iouis filius, Dardani frater, à quo interfectus eſt, ſi fabulis fides. *Allobrox* à quo Allobroges Alpina gens. *Romus* deinceps Valentiæ ad Rhodanum conditor; nam Romam fuiſſe primùm dictam volunt: ab eo inſuper Veromandui Belgicæ populi, quaſi dicas Romanduos. *Paris* Lutetiæ illuſtrator magis quàm conditor, inde Pariſii. *Lemannus*, Geneuæ ad lacum qui ab eo *Lemannus* dicitur, *d* fundator, *Olbius* quem Albia Galliæ Narbonenſis vrbs ad Tarnim conditorem agnoſcit. *Galathes* 2. & *Namnes* Nannetarum parens, quorum temporibus Ianus in Italia, Laomedon in Phrygia regnauere. *Rhemus*, à quo Rhemi: hunc *Francionem* Troianum excepiſſe ferunt, qui fabulis magis quàm optimis rationibus innituntur: *e* Francioni ſucceſſores effinguntur; *Sicamber*, *Priamus*, *Hector Troius*, vt Gallis tanquam à Troianis oriundis nominum inſigni appellatione blandiantur, quanquam quæ Gallicæ genti laus, ſi ad eos naſcendi ſortem, originemque referremus, qui non factis aut virtutibus ſolis, ſed ruina excidioque imperii claruerunt? *Torgatus*, *Tungrius*, *Teuto*, *Agrippa*, *Ambronius*, *Thuringus*, *Cimber ſiue Camber*, aliique innumeri inſequuntur, quos liberius quàm verius longa ſerie protrudi certum eſt.

A. M. 2434. *Caſd. l.* 2. *Solin.* *Caſ. l.* 2. *A M.* 2584. *A. M.* 2800.

Verum omiſſis figmentis, & Amadificis, vt vocant noſtri, fabulis ac commentis; quæ à Beroſo, Hunibaldo, Trithemio, Annio VViterbienſi, aliiſque nugiuendis proferuntur, *qui falſo vera, aut maiora vero miſcuerunt*; vt multa media incidamus, neceſſe eſt ex aliis, iiſque exteris, quæ tandem præclarè geſſerint Galli, ediſcere: cum veterum incuriâ factum ſit, vt certi nihil ex eorum geſtis relictum ac mandatum memoriæ ſit. *Tac.* 1. *hiſt.*

CAPVT SEXTVM.

De Phocenſium in Galliam appulſu.

Agat l.1. HActenus igitur ſe ſuæ Galliæ finibus Galli continuerunt; quanquam & virium abundan-
Am. tia, & virorum multitudine, florerent, cùm à
Marc. Phocæa, Aſiaticus populus Harpagi Darii Regis
l.15. Præfecti crudelitatem ægrè ferens, quo tempore ab Medis ad Perſas imperium tranſlatum eſt, pri-
Iuſt. mùm in Italiam oſtio Tyberis inuectus: inde
l.43. pactâ cum Romanis amicitiâ in Galliam delatus, poſt leuia aliquot cum Salyis Prouincialibus, prælia, *a* Maſſiliam nobiliſſimam vrbem *b* inter Li-
Plut. gures ac feroces tunc Gallorum gentes condidit.
Iuſt. Duces claſſis Simos & Protis, nonnulli Peranum
ibid. ac Furium Phocenſium iuuentuti præfuiſſe adfir-
Horat. mant. Sed facile eſt diſſidentes conciliare, ſi bina
Epod. expeditione, eo profectam Phocenſium claſſem dixerimus. Fama eſt in altum prouectos, eo ſe publicè ſacramento ac diris execrationibus deuouiſſe, non ſe prius domum reuerſuros, quàm maſſa ferrea, quam præfati horrendum carmen in mare remiſerant, nullo extrahente expiſcantéque ſurſum emergens, in ſummis extaret fluctibus. Erat tunc temporis Regulus regionis, in cuius finibus vrbem condere geſtiebant, Nannus. Is fortè, more gentis, electo inter epulas genero, Gyptin filiam tradere parabat: eò inuitati Græci hoſpites: cumque introducta puella iuberetur in eum peluim aduertere, quem præ omnibus in virũ eligeret: illa quis credat? omiſſis popularibus ſuis, ad hoſpites Græcos *d* conuerſa, nec diu cunctata, Perano (quippe in eius vultu cum virtute, amoris blanditiæ legebantur) aquam humaniſſimè porrigit. Itaque in generum conſenſu cæterorum ab Rege, ex hoſpite aſcitus eſt. Tantùm Gallicæ genti ea Phocenſium ſocietas profuit, contulitque, vt ad vſum cultioris vitæ, depoſita illico barbarie, tra-

ducta

ducta, legibus non armis viuere, agrum colere, ſerere oleam, cingere mœnibus oppida didicerit. Sed eam exulum felicitatem, vt *eſt aſſidua eminentis fortunæ comes inuidia, altiſſimiſque adhæret*, in ipſo ortu excutere Comanus Nanni ſucceſſor, incitatus ſcilicet ſuorum liuore ac querelis, qui exitio finitimis populis futuram mox vrbem ac gentem affirmabant, fruſtrà conatus eſt. Nec mixtum ex vicinis vndique ciuitatibus bellum, Caramando partium fœderatarum Duce, naſcentem adhuc Maſſiliam opprimere potuit, quaſi tot aduerſis, tot hoſtium incurſionibus aſſurgeret ſtrenua gens, in tantam breui magnitudinem ac potentiam excreuit, vt fuſis terrâ, marique hoſtibus, ipſi etiam Carthaginenſibus, oræ maritimæ longè latéque imperaret. Quin ſponte mox cum ea ciuitate coaleſcentibus Gallis, tantus & hominibus, & rebus Galliarum impoſitus eſt nitor, vt etiam florentibus in Gallico-græculâ ciuitate literis, non Græcia in Galliam, ſed Gallia in Græciam tranſlata videretur: Diſciplinis, omnique genere eruditionis floruit adeò, vt & ciues Trilingues, quippe qui Græco, Latino, Gallicóque ſermone loquerentur, ciuitas Athenopolis, ſiue Athenæ Gallicæ dicerentur. *i* Ea diſciplina, ea grauitas, ſic conſilio optimatum ſuorum; quos vulgo Timuchos appellabant, regebatur: vt eius inſtituta faciliùs laudare poſſent cæteræ vrbes, quàm æmulari. Sic poſitis, fixiſque, eo quo diximus modò in Gallia ſedibus, Phocenſes, amiſsâ patriâ, feliciter conſederunt: Agathen, Taurentum, Antipolim, Nicæam, Aphrodiſium, aliáſque paſſim Colonias, variis ex ſucceſſu rerum temporibus, conſtituentes. Sed nimis forſan ad Maſſiliam hæremus diu. Tum Galli è finibus emergentes ſuis, varias viciſſim orbis gentes, armis ac victoriis perluſtrarunt; ne Græcis ad ſe tranſeuntibus, ipſi deſides in patrio ſolo viderentur.

Paterc. l. 1.

Iſid. l. 1. c. 15. Plin. l. 2. c. 5. Strab. l. 4. Cic. pro Flac.

CAPVT SEPTIMVM.

Bellum Germanicum primum.

A. M. 3388. PRima, *a* Gallorum arma, quibus externos impetiuerunt, in finitimos Germanos vno duntaxat amne diuulſos, geſta ſunt: magnámque gentis bello ſtrenuæ opinionem Barbaris, ac deinde Romanis concitarunt. Tarquinio igitur Priſco Romanorum rege ferociſſima gens, cùm ſe ſuis antea finibus continuiſſet, ex anguſtiis finium, *b* & incolarum multitudine abundanti, ſubinde exortis *c* inter ſe contentionibus, bella externa, quibus domeſtica componerentur, quæſiit, ac in diuerſas orbis terrarum partes effudit ſeſe. Erat per id temporis, iuſtitiæ imprimis ſtudio eximius Gallorum Rex Ambigatus, Biturigum (penes quos ſumma imperij diù fuit) factione, ob ſingularem prudentiam, virtutíſque opinionem maximam, genti vniuerſæ præpoſitus. Is quo ſuperfluis quaſi humoribus, Regni ſui corpus exoneraret; neve mutuis vltrò vulneribus ciues decertarent; immanem Gallicæ iuuentutis turbam, ad quærendas nouas ſedes, velut peregrinantem miſit. Ferunt trecenta & amplius hominum millia ſtetiſſe in armis. Hoc iuuenum examine, Germania, Italia, Græcia, Macedonia, Illyricum, Thracia, Aſiæ aliquot regiones, Hiſpania, Britanniáque, occupatæ ſunt. Horum portio Belloueſo copiarum Duce clariſſimo, cùm Alpium inuicta iuga & frigore intractabilia loca, Arunte quodam Tuſco, & Hebicone Heluetio ducibus itinerum tranſcendiſſet, in feraciſſimis Italiæ agris conſedit, Romámque ipſam, vt mox oſtendemus, interiectis aliquot annis, ſuccendit: cæteri verò Sigoueſi ducis vexilla ſequuti ſunt, & in Germaniam profecti. Eâ tempeſtate, continua erat Gallorum Germanorúmque pro armorum gloria & finibus imperij contenti vario belli euentu, victoriâ vtrique genti viciſſim inclinante, quanquam Germanos à Gallis virtute ſuperatos,

Iuſt. l. 20. Liu. l. 5 Strab. l. 4.

Liu. l. 5.

Iuſt l. 24. Zon. to. 2.

Plin. l. 22. c. 1.

ratos, quibus nimirum bella vltro intulerint, *c* ac miſſis trans Rhenum Coloniis leges impoſuerint, apertè Scriptores clariſſimi videantur inſinuare. Germani vt ſe fineſque ſuos peti intellexere, facta in hoſtes gentis coniuratione, *d* Hercynios ſaltus, qua Gallis iter erat, copiis ingentibus circumſident. Sed ferro & flamma paſſim omnia populantes, ac torrentium inſtar obuia quæque tranſcendentes Gallos, nulla hoſtium vis ſiſtere poterat. Tanto quippe impetu Germanos inuaſerant terruerantque, vt diſiectis ordinibus, interiora regionum, quaſi effracta ianua, verſiſque obicibus, per hoſtium ſtrages effuſi Galli penetrarent. Teſtes victoriarum prouinciæ à victoribus Gallis appellatæ, *e* Bohemia, Bauaria, Vueſtphalia, aliæq; Eo Tectoſages & Boii, gentis ſuæ diuerſis temporibus colonias deduxere, & Heluetii Gallorum fortiſſimi eo tempore, inter Rhenum ac Mænum amnes, Hercyniamque ſyluam conſedere. Pannoniam Illyricum & Dardaniam vſque prouecti Galli, rerum geſtarum monumenta erexere tam inſigniter, vt ipſis montibus, vrbibus, populis, regionibus, Gallicæ voces imponerentur. Nam & Galata, Galembergáque in Pannonia montes, à Gallis huius gentis domitoribus nomen ſortiti ſunt.

c Caſ. l.6. Tac. de mor. Germ.
d Caſ. l 6. de bel. Gall. Tac. ib.
e Caſ. l. 1 Plin. l.4. Pauſan. in Phocicis.

CAPVT OCTAVVM.

Gallorum in diuerſas orbis partes irruptio.

SIc diuerſis itineribus ac expeditionibus ſedes quæritans, tanta vis Gallicæ iuuentutis, vbique locorum felix, vno velut belli impetu, tot gentes, tam diſſipatas, tam diſtantibus in locis poſitas regiones, tam cito occupauit. Italiam prope omnem, *a* pulſis Liguribus & Etruſcis, qui primi omnium, quod memoriæ proditum ſit, regionē illam tenuere, qua longè ab Alpibus ad ſinus Illyricos, Padi oſtia, ipſamque Anconam, Picenum olim, & inde per Romanum penè agrum Tuſciam verſus,

Iuſt. l.20 Polyb. l. 2. Strab. l 4.

longo flexu, à mari ſupero ad inferum ſiue Thyrrhenum excurrit, Cenomanis, Boiis, Venetis, Orobiis, Senonibus, & omnium in Italia quondam gentium validiſſimis Inſubribus in Principem orbis regionem effuſis. Germaniæ ingentem tractum, à Rheno, qui vtriuſque gentis medius limes erat, ad Viſtulæ vſque fontes, vlteriora etiam, vt ferè fit, captatis temporum occaſionibus ſubeuntes, inſedere. Alii inſuper in Britanniam vltra mundi fines, claſſe inuecti, breuiſſimo freto à continenti quaſi auulſam inſulam, pari facilitate ac felicitate tenuerant. Quo ferè tractu temporis, ſuperatis Pyrenæis, Hiſpaniæ maritimam oram, alia inſuper gentis portio tenuit: ac eam potiſſimùm quæ mixtis *b* affinitatibus & commeatibus Celtiberia, quæ Hiſpaniæ robur, appellatur. Sic mutatis occupatiſque bello ſedibus, cùm Gallica gens iuuentutis ſuæ multitudine quaſi exonerata liberior & opulentior vltrò quieſceret: cæteri, rebus partis tranquillè fruerentur; nam *facile eſt otium ſeruare victoribus, ſi aut victi ſponte ſubſunt, aut reſiliendi ab iugo impoſito licentia per extinctas vires nulla relicta eſt.* Gallica arma domi, foriſque diu quieuerunt: nihil turbidum, nihil diſcors, cùm neque luxuriæ quidquam crudelitas, nec crudelitati luxuria obſtaret; ſed *c* pari rerum omnium conſenſu, affectúque, quæ demum firma amicitia eſt, victores victique cohærerent. Tandem, vt *eſt innata Gallis animi mobilitas, & quietis haud patiens iuuentus*, tædio otii, ad bellum finitimis inferendum primo pro gloria, mox imperii propagatione accenditur, certo iam orbis documento, omnes ferè Gallos *d* nouis rebus ſtudere, & ad bellum mobiliter, celeriterque excitari.

Pat. in vit. Agric.

Diod. Sic. l. c. 9.

Cæſ. 3.

CAPVT NONVM.

Bellum Romanum primum.

PRimi in armis viſi ſunt, *a* qui ſuperatis, vt dictum eſt, albicantibus perpetua niue Alpium iugis,

iugis,in Italia ad Padi vtramque ripam,quo amne *A. M.*
prope medio Ciſalpina (vt vocant) Gallia irriga- 3614.
tur,conſederant. Aucta igitur per cc. ab primo in *Liuius*
Italiam aduentu annos, ſuæ gentis iuuentute;tot *l. 5.*
enim annis antequam vrbem Romam caperent, *Plut.*
in Italiam Galli tranſcenderunt;inde emergentes *in Ca-*
terrorem latè circumferunt. Primum bellorum *millo.*
facinus in Tuſcia : cuius regionis oppida aliquot *Iuſt.*
facile expugnant, nec dubium erat venturos Ro- *l.43.*
mam Gallos , reliquamque inſeſſuros Italiam , ſi *Zon.*
Tuſcis victis & imperio adiectis,quaſi euerſo Ro- *tom.2.*
manorum aggere,liber vltra patuiſſet aditus fero- *Flo.l.1.*
cibus. Iámque admoto ad Cluſium oppidum exer- *c.1.*
citu,Brennus Gallorum dux,totam vndique regio-
nem terruerat;cum miſſis ad hoſtes Romanorum
legatis , oppidani de ſoluenda obſidione agitant.
Negante Brenno, eamque *vnã pacis ineundæ ra-*
tionem eſſe,vt inferiores ſubeſſet,parerentq; fortio-
ribus,patriâ ferociâ reſpõdente : ſic Romanis vſu
veniſſe, qui finitimis ſuis eas leges impoſuerant .
Quos vero homines Romanos eſſe?nempe Paſto-
res,qui latrocinio iuſtis dominis ademptum ſolũ
teneant.Fabii (ii Romanorum legati erant) oppi-
dum ingreſſi tueri armis ſtatuerunt. Mox factâ ab *Iuſt.*
vrbe eruptione,Gallos graui clade afficiũt. Atque *l 18.*
vt Romæ breui expugnandæ occaſio præberetur ,
velut fato , *b* quod ineuitabile eſt , exitium tantæ *A.V.C.*
vrbis componente ; ab Fabio Ambuſto Legato , 364.
quem nihil extra legationis *c* munus agere fas eſt,
contra ius gentium pugnante , Gallus nobilis in-
terficitur. Brennus indignatus, cædis vindictam à
Romanis quærendam eſſe, ſuis copiis edixit. Ita-
que dimiſſo oppido, cum propè iam eſſet,vt vi ca-
peretur, ſi Galli leuiter nixi forent, Romam ma-
gnis itineribus pergunt : præmiſſo tamen qui de-
di ſibi legatum ab Senatu poſtularent. Terruit ea
res Romanos , Senatus, ſiue rei indignitate, ſiue
præſentis periculi metu conſternatus, tradendum
Fabium cenſebat. Vicit tamen pl:bs, *d* Fabiorum
nobilitate commoia:creatiſque in ſequentem an-
num Tribunis Fabiis,factum probare viſa eſt. Ac
ne Romani incauti ab irato hoſte opprimerentur,
eductis

A. V. C. 365. eductis XL. circiter armatorum millibus, ad deci- mum ab vrbe milliare caſtra poſuerunt. Ad Aliæ Tibridiſque confluentem, Galli conſtiterant, multitudine, vſu militari, fiduciáque ſuæ cauſæ longè ſuperiores. Tumultuarii Romanorum milites, Galli longa iam bellorum experientia fortes. Itaque *facile commiſſo prælio incondita & incompoſita agmina ab ordinatis & inſtructis profligantur.* Cæſorum ingens numerus, flumine ſubmerſorum infinitus: qui cladem effugerant, *Veios* primum, mox Romam inermes profugiunt. Quæ Romanorum conſternatio fuerit eo tempore, præter cætera, argumento eſt omnium diuerſa fuga, *publica ſalute* quod in re ſimili accidere ſolet, f *abiecta, omnes priuatim quiſque ſua conſulebant*, eo vel tunc prolapſi mores erant, vti ſuo quam Reipublicæ malo plures mouerentur. Seruauit eo die imperium Romanorum Fortuna, Gallorúmque ſupina per triduum negligentia, g vt occupandæ Romæ mentem non habuiſſe crederes, qui fortunam habuiſſent. Tantus victorum mentibus iniectus poſt victoriam ſtupor, vt tanto interuallo, in ipſius Romæ conſpectu, non de inuadenda vrbe confirmandáque victoria, cogitaſſe, ſed colligendi animi ſpatium victis conceſſiſſe facilè credas quo vincerent, h *Nimirum iis Deus & ſua ſors mentem velut euertere & conſilia ſolet, quos affligere vult: nec vlla eſt imminentis mox cladis nota certior quàm nimia felicitas.*

Guiſchard.

CAPVT DECIMVM.

Roma à Gallis capta.

Curt. l. 9. c. 1. IGitur importata in Capitolium arma & cõmeatus: datúmque Romanis otium quo ſe ſeruarẽt, qui vnâ clade perierant. Romam promotæ copiæ, cum apertam vacuamque cuſtodibus aduerterent, inſidiarum metu hæſcere diu: nulli enim in muris, turribuſque ſe armari oſtendebant: dubitatum, deſeruiſſent vrbem incolæ, an fraude ſe occuluiſſent: mox capta ſenſim fiducia, vbi ſolitudinem

vident

vident (nam iuuentus Capitolium Duce Manlio, qui ob id Capitolinus eſt dictus, inſederat) ingrediuntur. Ferunt Senatores ferè centum in veſtibulis domorum ſedentes in purpurâ, vt in fortunæ priſtinæ honorúmque, aut virtutis inſignibus morerentur, à Gallis primùm habitos tanquam Deos: mox vbi homines eſſe conſtitit per M. Papyrium, qui Gallo barbam ſuam permulcenti, ſcipione eburneo in caput incuſſo iram mouerat, trucidatos. Tum expilata incenſáque vrbs, obſeſſa Capitolina arx, vt ad deditionem fame compellerentur, quibus ferrum nihil nocuerat.

CAPVT VNDECIMVM.

Galli à Camillo fugati.

CReatus, vt volunt qui inſignem Romanorum ignominiam Gallorum clade ulciſci ſtuderent detergere, ab fugitiuis Romanis Camillus Dictator, tunc apud Ardeam Rutulorum vrbem exul. Tanta calamitatum neceſſitas fuit, vt cui patriā interdixerant, eum ad tutelam pereuntis patriæ aſſumerent. Is proſtratam & collapſam penè Romanam Rempublicam, conſilio, virtute, manu, patriam acceptæ iniuriæ præferens, erexit. Nam cum delectâ manu iuuentutis, collectiſque recentis adhuc naufragij reliquiis, deiectos ſemel ac iterum Gallos è Capitolio, quanquam compoſitis cum obſeſſis rebus, poſt ſeptimum obſidionis menſem, vt pactâ pecuniâ ſe redimerent, obortâ inter ponderandum aurum lite adortus eſt, interceptóſque tantâ ſtrage cæcidiſſe ferunt, a vt recepto auro, Gallici ſanguinis inundatione, Romanum incendium extingueret, ſublatáque quaſi fœdæ captiuitatis infamiâ, vix ſupereſſet è tantis copiis, qui fuſos acie Romanos, captam vrbem, obſeſſum Capitolium, venditam auro libertatem inter ſuos prædicare poſſet. Ac eam quidem gloriam famámque hoc facto Camillus publicè adeptus eſt, vt non *Seruator* modò. Sed *Conditor* Romanæ ciuitatis, pari cum parente

vrbis

vrbis Romulo gloriâ, *ex* S C. vocaretur. *h* Sic facile fuit Romanis Scriptoribus, rerum ſuarum monumentis ea figmenta inſerere, quibus accepta
Iuſt. l. 28. tanta ſtrages, quanta nulla vnquam ab vrbe condita, lateret extincta. Sed vltrò ſe prodit è latebris veritas, Græcorum, aliorúmque ſcriptis conſignata, nec Ætoli quondam Romanam legationem aliis excepere verbis quàm meminiſſent Romani, qui quibus minitentur: aduerſus Gallos vrbem eos ſuam tueri non potuiſſe, captámque non ferro defendiſſe, ſed auro redemiſſe: Italiámque trepidis ex recenti vrbis ſuæ incendio Romanis, vniuerſam fermè à Gallis occupatam. Sed illud demus quod iampridem vſus videtur obtinuiſſe.
A. V. C. CCC. LXVI. Fabio ſimul primùm magiſtratu abiit, quòd legatus in Gallos contra ius gentium pugnaſſet, dies dicta eſt: cui iudicio eum mors adeò opportuna, vt voluntariam magna pars crederet, ſubtraxit.

CAPVT DVODECIMVM.

Gallorum & Romanorum mutua odia.

HOc velut tot inſequentium bellorum initium ac fundamentum fuit, Romæ primùm conflagratione, & Gallorum extremâ internecione ſtabilitum ac poſitum: ſic quaſi volentibus fatis, vt
Curt. l. 7. c. 8. in poſterum vtraque gens vindictâ dedecoris ſui, & infamiæ ſtimulis mutuò incitata, maiori per-
Liu. l. 1. tinaciâ contenderet: nec vno aut altero bello finiretur odium; ſed nouam armis miniſtrante ma-
App. l. 1. bel. ciu. teriam Fortunâ, *Bellum ex victoria naſceretur*: ac creſcente in mutuas clades iuuentute per octingentos annos, de imperio certaret. Et quanquam
Sall. Iug. ſæpius penes Romanos ſtaret victoria, quibus ſcilicet *a Virtus* ac *Fortuna* orbis imperium, gentis
Tac in Agr. vit. Gallicę exitio comparabant; nullius tamen alterius nationis armis æquè terrebantur: iiſque eo fomidabiles viſi ſunt Galli, vt lege ſancitum haberent, ne vacationes à militia. quæ Sacerdotibus, ac ſenibus permittebantur, tumultu Gallico vale-

rent,

rent ; quantum igitur conſternationis bello ingruente ? Ita enim ſtatuerant, alia omnia virtuti ſuæ prona eſſe, cum Gallis pro ſalute, non pro gloria certandum. Cuius virtutis iactura non acceptis per tot bella cladibus, ſed amiſſæ libertati referenda eſt ; *Segnitia cum otio intrante ; nam cum ſeruitutis iugo iniicitur animi ſtupor*, b *quem niſi recuperata libertate excutere vix poſſis.*

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

Bellum Romanum ſecundum.

IGitur triceſimo circiter ab euerſa primum Roma anno, pudore ſuperioris acceptæ à Camillo cladis & vindictæ cupiditate incitati Galli, Romanos iterum adoriuntur. In hos Camillus quintum Dictator creatus, quanquam ætate iam prouectus, mouit copias, docuitque cum vix firmis veſtigiis inſiſteret, a *Caput potius quam pedes imperare :* namque is *b* conſilio magis quàm manu, nutantem Rempublicam confirmauit. Iamque ad vrbem Albam Aſcanii Æneæ filii, vt credunt, opus, progreſſi Galli ; ingenti tumultu Romanos terruerant ; cùm Camillus dictator ſuos ad Reipublicæ defenſionem & communis Patriæ præſidium adhortatus, non pro finibus aut libertate, quam cæteris rebus potiorem haberent, agi ; ſed vtra gens orbi imperitaret, eo bello decerni propoſuit. Tanto vtrinque impetu, tanta vi prælium commiſſum eſt, vt anceps diu Mars victoriam diſtinuerit. Ex partium contumacia ingens cædes ; poterantque Galli vincere, ſed Romanorum arte ac prudentia Camilli, quæſita victoria eſt. Aderant Gallis, cædendis, ſternendiſque corporibus idonei enſes : huic periculo ab callido Dictatore occurſum eſt. Induit enim læuigatis galeis ſuorum capita, vt in lubrico ictus caderet irritus. Tandem inclinante Romanis fortuna, Galli fuſi ac profligati in Apuliam, diſſipatis agminibus, conceſſere.

Liuius l. 6. Polyb. l. 2. Plut. in Camil. Aurel. vict.

A.V.C. CCCLXXXVII.

CAPVT

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Bellum Romanum tertium.

A. V. C. CCCC. IV. Liu. 7. Entr. l. 2.

VIx interiecto ſexennio, diripiendæ imprimis vrbis auidi Galli, ad Anienem fluuium caſtra metati ſunt. Romani hoſtium pertinaciâ, ſubitóque aduentu turbati, iuſtitio indicto, publicíſque ſupplicationibus ad Deos, quod non niſi in ſumma rerum conflagratione fieri ſolet, expeditam iuuentutem, ſacramento priùs more militari adactam, in hoſtem duxere: facilè ſine dubio, & pondere multitudinis, & alacritate virtutis perturbatam ciuitatem occupaturi erant Galli, niſi otio & lentitudine ſui torpuiſſent. Diu ad pontem quo fluuius committebatur, pugnatum eſt: magnum ad victoriam momentum futurum, ſi teneretur. Romani tandem præualuerunt; vt vel hic maioris victoriæ antelucana quædam felicitas noſceretur. Nec prætereunda T. Manlii ſtrenui iuuenis virtus, a *quippe ea vel in hoſte laudari debet.* Hic prouocantem ferociter Gallum equitem, ſi quis viritim dimicare vellet, petitâ priùs ab T. Q. Penno Dictatore pugnæ poteſtate, b *(neque enim tum ſine imperio fas erat decertare)* ſtrauit inſigniter: detractóq; torque, & ad Imperatoris pedes delato receptóque illuſtre Torquati agnomen, à virtutis & victoriæ memoria, ſibi & poſteris ſuis adeptus eſt. Id Galli omen malorum accepere: ac futuræ mox cladis *(Vt ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel militum mentes)* commilitonis caſum adſimilantes: non de pugna, ſed de fuga cogitare occipiunt. Nec fugientes hoſtes Romani inſequuti ſunt, abſceſſum c Gallorum, quippe qui contra inueteratum d gentis morem euenerat, pro inſigni triumpho numerantes: rati nimirum non tam cruore, quàm fuga & deſperatione hoſtium emi victoriam; nec ſola clade conſtare, niſi continentia moderatióque victoris acceſſerint,

Pac. 2.

quæ

quæ in altiſſimâ quâque fortunâ eminentia bona ſunt.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

Bellum Sociale primum in Romanos.

VErum vt continentibus præliis inuictæ gentes inter ſe luctarentur, nec longo Pacis otio bellicæ vires vtrimque frangerentur; nullâ penè tumultus causâ obortâ; per Romanos iterata hoſtium clade ſuperbientes, turbatum eſt. Igitur elapſo vix anno, Tyburtes finitimos, quod Gallos à clade ſeruatos perhumanè excepiſſent, hoſtili animo Romani inuadunt. Vnicum miſerorum perfugium ad eos, quorum causâ vexabantur, fuit. Haud vulgaris Gallorum ira indignatióque: quod per Sociorum fortunas peti ſe aduerterent. Igitur reuerſi copias vrbi admouent: cunctáque ſe ferro ignique vaſtaturos profitentur. Nec dubia erat vrbi pernicies, ſi hoſtem iniuria accenſum & furentem Romani expectaſſent. A. V. C. CCC. XCV. Tum conſternati ciues properanti reipublicæ excidio, ni præſentibus remediis caueretur, necdum obliti recentis direptionis, quâ ad orci fauces redacta Roma fuerat, Q. Seruilio Halæ Dictatori, ſe ſuáque omnia, communémque Patriam in tanto periculo commendant. Is T. Quinctio equitum magiſtro nominato, optimè ſperare iuſſit, armis accingi iuuentutem imperat: armis petitam, tuendam armis Rempublicam: haud defuturos virtuti Romanæ Deos, qui caput gentium fore Romam, tot oraculis ac ſignis prædixiſſent. Eductis vtrinque copiis: diſpoſitis in ordinem legionibus, in conſpectu vrbis, haud procul portâ Collinâ, diuerſis incitati rationibus, Galli Románique decertabant. Hos patriæ charitas, ſuorum ſalus: illos vindictæ amor; prædæ ſpes ſtimulabant, magna vtrinque hortamenta animi ac virtutis. Pugna contumax & cruenta: nam res cominus gerebatur: incertum diu, cui parti

patti victoriam fortuna aſſignaret. Tremuit Romæ, quippe quæ propior periculo erat, ſecundum ab hoſte incendium; nam maximo amori, maximus timor iunctus eſt: ſed miſſis identidem ab vrbe recentibus copiis, fatigati longo prælio Galli, tandem ab expeditis profligantur. Fugientes Gallos, Tyburtes fœderati, egreſſi in armis ſeruauere iterum; victor Romanus, tanto hoſte exacto, liber ad ſuos eſt reuerſus. Nec diu ceſſatum à bello, ardeſcentibus paulatim Gallorum in Romanos victores odiis. Inita igitur cum Hetruſcis belli ſocietate, de extinguendo Romanorum imperio coniurant. Sed furorem vtriuſque populi grauiſſimâ ſtrage compeſcuit Dictator Petilius. Magnitudo cladis in captiuorum numero facilè cognoſci poteſt. Tuſcorum millia ſex in vinculis, cæſorum ingens numerus. Sic quartò de Gallis inſigniter triumphatum eſt Romæ. Vtilis tum maximè Romanis fuit Gallorum aduentus: nam metu belli externi, domeſtica, inter Patres ac vrbem ſeditio compreſſa eſt.

Mamer. Iuliano. — *A. V. C.* CCCXCVI.

CAPVT DECIMVM-SEXTVM.

Bellum Romanum quartum.

HIs quaſi Fortunæ experimentis, creſcebat in immenſum Romana virtus: viſáque tot proſperis armorum ſucceſſibus, quibus ad maximam imperij molem Reſpublica quaſi ſtruebatur, prima ſatis expiata calamitas tot continentibus hoſtium damnis. *Atque a vt eſt humanus animus inſatiabilis eo quod fortuna ſpondet, ad altiora & non cõceſſa tẽdere: & maxima facilè ſperantur, vbi aliqua præter ſpem euenerunt, ac ſuaue eſt ad excelſa incentiuum felicitas;* tum demùm imperaturam ſe orbi credidit dum gentis æmulæ & diu potentioris impetus, in irritum ceſſit. Galli quanto crebrioribus cladibus pulſati, tanto magis eniti, vt accepta damna reponerent. Nec ſegnius Romani rebus ſuis

Liu. 4. Dec. 7.

præcauere;

præcauere; gnari nimirum Gallicæ conſuetudinis:
quippe *Galli vbi occaſio rei commodè gerendæ af-*
fulſiſſet, ea quàm primùm vti conſueuerant. Nec *Liu.*
fefellit coniectura incautos. Nam reparata ex tot *l.7.*
nuper cladibus virtute, vt nulla Romanis eſſet
quies, ſed continentibus prœliis tenerentur, ineun-
te primo vere, Galli cum ingentibus copiis Roma-
ni agri fines euaſtant. C. Fabio, & C. Plautio Coſſ. *A. V.*
Dictatorem dici C. Sulpitium placuit. Is, relictâ *C.*
ad cuſtodiam ciuitatis exercitus parte, ne præſidiis CCC-
deſtitutam hoſtes vno impetu inuaderent, ire ob- XCVII.
uiam diſcrimini ſtatuit, contractiſque legionum
vexillis, cum expedita iuuentute in Gallos aciem
direxit; ipſe *b* ante agmen, quò cæteris par ani-
mus *c* ſimili periculo eſſet, progreſſus, ſuorum
animos haud parum erexit. Compoſitiùs tamen
agendum ratus, feruorem hoſtis *d* cunctatione
reſtinxit. Nam quia in æquum digredi tutò, cum
tanta præſertim multitudine, periculoſum duce-
bat, caſtris locum idoneum delegit; firmatóque
aditu, *e* impetus Gallorum facilè repreſſit. Ir-
ruentes ſitus ipſe loci, ac firmitas aggerum repel-
lebat: nec quicquam incondito *f* clamore inſilien-
tes in ſeptos ingentibus foſſis Romanos, Galli
profecere, funduntur ruentibus ex vallo telorum
nimbis. Iámque territis irruunt dimiſſæ à Conſu-
le legiones, pérque cæſorum aceruos, fugientes
inſequuntur, pertracta ad multam noctem cædes;
miſerique exercitus reliquias tenebræ in vicinis
collibus ſeruauerunt. Caſtra direpta ſunt: præda
ingens facta Romámque abacta. Tantâ Impe-
ratoris laude victoria parta eſt, vt præter trium-
phum decretum, Sulpitius ſuperiorum Conſulum
ac Dictatorum famam exceſſiſſe, nec alius poſt
M. Furium Camillum, iuſtiorem de Gallis trium-
phum egiſſe diceretur. Ac tali quidem Duce tùm
opus fuit, qui furori hoſtium prudentiam, auda-
ciæ murum & aggerem, temeritati induſtriam cal- *A. V.*
lidè opponeret; animis magis quàm viribus fre- *C.*
tus. Nec ita multò poſt eadem propè, quâ ab CDV.
Sulpicio Dictatore arte, à M. Pompilio Conſule
profligati ſunt.

CAPVT

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

Bellum Romanum quintum

A. V. SEd feroces animos pudor recenti ignominia
C. accenſus vehementer incitabat : ſuſceptamque
CDV. tot bellis maculam deleri, niſi Romanorum ſanguine haud poſſe vnquam rati, bellum generoſius reparant, nec minori tamen quàm ſub Camillo primum clade ; quippe Romanorum fata per Furium Camillum filium deleri iterum hoſtes decreuerant, vt Camilli nomen Gallis fatale diceretur. Atque vt belli grauiſſimi tanta felicitate
A. V. confecti gloria Romanis tota cederet, & in huius
C. laudis ſocietatẽ nulla ſe gens includere iure poſ-
CDVI. ſet : Latinorum ſperata auxilia defuere. Igitur armati quibus ætas militiæ idonea erat, vocati inſuper ab agris ad ſigna ruſtici, vt tumultuario magis, quam exercitato milite Romanorum acies conſtaret. In agro Pomptino pugna commiſſa eſt. Iámque in procinctu prælii ad teli iactum vterque
A. V. ſtabat exercitus, *a* cùm in primos Romanorum
C. ordines Gallus incitato calcaribus equo aduolās, Romanum equitem ad ſingularem pugnam, velut
CDVI. in Belli præludium ferociter depoſcit; ratus nimirum hoc duello, ſuperiorem ab Torquato labem expiatum iri. Nec detrectauit certamen Romanus, ne hoſtis ferociæ virtus Romana ceſſiſſe putaretur. Crederes imperatum vt acies vtræque tela cohiberent. Igitur dato libero ſpatio, *b* ſtante hinc inde exercitu, & ad fortunæ euentum ſollicitè erecto, fortiſſimi viri vtriuſque gentis ſortem animo ac manu velut gerentes depugnarunt. Ac ne ſine aliquo prodigio abiret pugna, pugnanti Gallo ſuperuolitauit Coruus: fœda auis, haud dubio cladis auſpicio, oculos identidẽ roſtro, alis, vnguib' impetẽs. Nec abſceſſit ſonitu armorũ aut fulgore territa : donec valido ictu à Romano Gallus ſterneretur hinc M. Valer. victori ex caſu Coruino agnomen

agnomen fuit, quod tanto fuit victori honeſtius, quod virtute partum ſibi vindicauerat. Ea vnius pernicies maioris prænuncia extitit calamitatis. Nam vt ingens alacritas ac fiducia, paulo ante dubios ac territos Romanos ad pugnam accendit, ſic Gallorum animos ſubita inualit deſperatio. Itaque haud diu ſuſtentato Romanorum impetu, fugam faciunt. *Nec difficilis de attonitis prodigio hoſtibus victoria.* Horat. Od. 1. Acciſæ tot cladibus Gallorum vires, quanquam immortali odio Romanum nomen proſequerentur ac ſumendæ imprimis vindictæ cupiditate flagrarent; tamen impares viribus abſtinuere. *Durum ferocibus: & tanto acerbius otium, quod ab inuitis exprimitur.* b *Sed leuius fit patientia quicquid nefas eſt homini corrigere.* Galli per Volſcos Falernumque agrum diſſipati primùm: inde Apuliam petierunt, poſtremo in mare inferum ac naues compulſi ſunt. Romani interim, inſignibus clari victoriis, & fugatis toties Gallis, Orbi iam formidabiles, imperii potentiſſimi ea ſtatuebant fundamenta, quæ coniuratus orbis non tantum non euerteret, vt nec ſuccuteret quidem.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

Gallorum ferocia.

HOc fere tractu temporum Alexander Philippi Filius rerum præclare bello geſtarum gloria Magnus appellatus, Macedonum gentem deſtructo Perſarum imperio, eo honoris ac dignitatis prouexit, quo altius attolli niſi per eum ſolum non poterat. Sed immaturo fato ex rebus humanis ſublatus, tantæ tamque breui dominationi finem impoſuit, qui principium attulerat. Hunc victo exutoque Dario, Gallos milites quōdam per iocum interrogaſſe ferunt, quidnam illi maxime timerent: tum illi crociter; id imprimis reformidare ne *a* cœlum in ſe rueret, præterea nihil, reſpondere. Quam vocem inuictæ cuiuſdam Strab. l. 7.

gene

generoſitatis teſtem nonnulli etiam *b* Francis tribuerunt. Quo miror magis ferociſſimam vocem & Gallicæ virtutis indicem, à nonnullis Gentis
Curt. Supl. inuictæ inuidis Germanis aſcribi adfingique militibus: quos armis victos ac debellatos nuper ab Gallis conſtabat.

CAPVT DECIMVMNONVM.

Bellum Sociale ſecundum in Romanos.

QVinquaginta deinde ferè annorũ quies fuit; exorto tamen identidem tumultu, ob belli
Liu. l. 8. & 9. Gallici famam, haud vnquam fermè Patribus neglectam: vt extemplò Coſſ. noui Dictatoreſque (quod non niſi trepidis in rebus fieri conſuerat) crearentur: haberetur delectus ſine vlla vacationis venia, vt opificum quoque vulgus minimè militiæ idoneum genus ſcriberetur. His exactis, vt *à ſuſcepta ſemel ex æmulatione odia, ſi longa iam vetuſtate inoleuerint, ægrè deponuntur*; Gal-
A V C CDLVI. lorum in Romanos inimicitiæ, tot velut cladium flabellis accenſæ, vehementius quam antea exarſerunt. Nec ſpes incendendæ iterum vrbis penitus euanuerat: quoque facilius votis potirentur, vlturi parentũ manes poſteri, aſcitis in ſocietatem belli Samnitibus, Tuſcis, Vmbriſque, Romanæ potentiæ, tantò magis inuidis, quò periculo propiores erant, grauiſſimum bellum conflauerunt. Igitur infeſtis armis, contractiſque vndique copiis, in fines Romanorum irrupere, ac populationibus effusè factis, concisáque penitus ex occurſu ad Cluſium legione, terrorem latè circumferunt. Erant eo tempore Romæ Conſules. Q. Fabius & P. Decius, hi euocatis legionibus aciem in Gallos inſtruunt bipartito exercitu, quo vires hoſtium di-
A.V C CDLVII. ſtraherentur: miſſi etiam cum Poſthumio expediti equites, qui Tuſcorum Vmbrorumque agros vaſtarent, quò illi ſua ſeruaturi illicò verterentur, & tota belli moles Gallorum ceruicibus incumberet. Auulſis in hunc modum ab Gallorum ſocietate Tuſcis,

Tuſcis, cùm ad teli iactum hoſtes proceſſiſſent, dato vtrinque ſigno, pugna initur atrox, dubiâ diu victoriâ, vtriſque ſtrenuè certantibus. Fabius Rullianus is qui primus ex ea familia ob virtutem Maximus eſt appellatus, primam Gallorum aciem facto à ſuis impetu, fundit; ſed viciſſim Decii cornu nutabat. Iamque in proximo erat vt ſterneretur, cùm paternæ virtutis ac laudis æmulator Decius (*vt rapitur ad ſimilitudinem ſuorum, excellens quæque natura*) Diis manibus *b* ſe pro publica ſalute deuouens, in confertiſſimos hoſtium ordines irruit, ac vitæ *c* impendio aciem reſtaurat. Tum verò multum ſanguinis effuſum eſt: nam cominùs pugna conſerebatur, nullo non impigrè gladium ſtringente. Galli ignari ab altero Conſule fuſos ſocios, victoriæ ſpem conceperant maximam, cogitantibus de fuga Romanis; cùm redeunte à tergo Fabio, circumfuſi à multitudine inter duas hoſtium acies opprimuntur. Quàm funeſta & cruenta illa dies Gallis extiterit, cæſa fœderatorum amplius XXV millia teſtantur, capta VIII. nec ſine victoris populi clade; quippe Romanorum nouem millia deſiderata ſunt. Gallorum ſpolia Fabius Ioui victori cremauit. Decii corpus obrutum ſuper ſtratis cæſorum cumulis, poſtridie inuentum, Romam delatum magnifico funere curatum eſt. *Nazar. Conſt.*

CAPVT VICESIMVM.

Bellum Romanum ſextum.

Extinctus eâ ſtrage Gallorum ardor videbatur; ſed breui maioribus flammis recaluit, magnâ Romanorum ſtrage, vt leui fortunæ ſucceſſu ſumptis animis, quaſi miniſtratâ Bellorum materiâ in Romanorum experimentum inuictæ gentis virtus aleretur. Effluxerat à ſuperiori clade annus ferè vndecimus, cum velut excuſſo tanti temporis veterno, ad arma itum eſt. Itaque in Etruriam profecti Galli, Aretium obſident. Areti- *Polyb. l. 1. A.V.C. CCXLIIX.*

nis opem Romani ferentes, non longè ab vrbis conſpectu dimicarunt. L. Cæcilius quem alii Conſulem, Prætorem nonnulli faciunt, maiori fiduciâ quàm virtute *a* temere Gallos aggreſſus, ab confertis circumuenitur. Galli toties fuſi ac proſtrati à Romanis, acceptas iniurias vno velut impetu vlturi, cæſo Duce, cæteros ferro obtruncant, paucis vincula iniiciuntur, quia ira & indignatio immemores prædæ fecit, XV. circiter Romanorum millia periere, cæſis cum Conſule militum Tribunis ſeptem. Sed cito feroces compeſcuit Marcus Curius; ac eò quidem acerbius, quod Galli iure gentium violato, legatos populi Romani pro redimendis captiuis miſſos, cùm eos ferociter repeterent, interfecerant. Nec bellum expectari ab elatis ſuperioris pugnæ ſucceſſu; ſed inferri oportere incautis cenſuit, vt *Bellum vitando ſæpè alimus, & quod inferre poſſumus, accipere cogimur.* Itaque primus Romanorum Curius Galliam ingreſſus Ciſalpinam cum validiſſimo exercitu, eâ felicitate rem geſſit, vt occupatis in Italia ſedibus, aut omnino aut ex parte ſpoliati, eo vnde quondam profecti fuerant, remigrare Galli cogerentur. Documento gentium *maiori plerumque ſucceſſu in hoſtili ſolo quàm in ſuo bellum geri.* Tam breui tempore, Romanorum ceruicibus grauiſſima gens ſummota, anxia cura & *b* continenti metu Rempublicam liberauit. Senas deducta colonia eſt: eam vrbem Senones Galli condiderant, regionique Seno galliæ nomen indiderant. Boios & Tuſcos eadem tempeſtas obruit, tentata priùs tamen fortuna belli eſt. Sed cùm *c* ſuo more; incondito agmine, legiones Romanas militari diſciplinâ præcipuas, Galli temere adorti eſſent, à P. Cornelio Dolabella, ad Vadimonis lacum in Etruriæ finibus, penitus deleti ſunt. Neque verò hic Romanorum ſtetiſſet fortuna; ſed eâ victoriâ omnino debellatum foret, ni à Pyrrho iam tertium annum Italiam ingreſſo, initâ cum Samnitibus aliiſque ſocietate, metus grauior Rempublicam terruiſſet.

Curt. l.7.

A.V.C. CDLXIX

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM-PRIMVM.

Bellum Macedonicum primum.

NEc felicius circa ea tempora ante quinquennium , res à Gallis gerebantur in Græcia, quanquam communi Gentis fato,plena felicitatis initia bellorum viderentur.Illi igitur,vt ſuprà demonſtrauimus,Germaniam ingenti celeritate percurrerant , nec tam ſuis curſibus, quàm victoriis perluſtrauerant : cùm in Græciam à Pannoniis ſe bellorum turbo deflexit. Itaque ne circa vnius duntaxat gentis agros hærerent, dimiſsáque maximarum rerum *a* opportunitate ſegnes , comparato vno excurſionis impetu otio vterentur : Alexandri M. Sobolem , ſed quantùm ab eo viro degenerem in ipſa Macedonia adoriuntur,poſt ccc. à relicta primùm patria annum,Brenno Belgióque præcipuis Ducibus : quos cùm *propagandi latius imperij innata viris magnis* b *cupiditas*,tum vindicta Deorum , in Ptolomæum Macedonum Regem tot periuriis, cruentiſque parricidiis inuiſum omnibus impulerunt.Itaque cum domitis Pannoniis per multos annos cum finitimis varia bella geſſiſſent , hortante ſucceſſu, diuiſis agminibus, Græciam Macedoniamque omnia ferro ignique proterentes petiuere,cúmque *c* pacta mercede cæteri paſſim Reges ac Principes bellum redimerent, miſſis ad Ptolomæum Macedonum Regem legatis, an pacem auro habere vellet,interrogant. Is Alexandri orbis terrarum domitoris ſucceſſor,vel tanti vmbra nominis tutum ſe fore in Gallos arbitratus , maiori ferociâ ac fiduciâ quàm conſilio, pacem cum Barbaris (ita enim Gallos appellabat) niſi datis obſidibus , armiſque ſummiſſis, non ſe habiturum ſuperbè reſpondit. Ea vox adoleſcentis à Belgio , cum riſu excepta eſt : ſed vbi militum animos peruaſit , tantâ Gallos neglectæ legationis ferro vindicandæ cupidine incendit, vt ferocem Regem infeſtis agminibus nullâ mora

Iuſtin. li.14.

interpoſitâ peterent. Ptolomæus remiſſis amicorum auxiliis, fœderatorúmque Principum appendicibus, vt *ſua quiſque & publica fata præcipitare cupit*, cum paucis iiſque inconditis (quique qui fatis *d* ſcelera anteactæ vitæ vlciſcentibus duceretur) Gallis auſus eſt occurrere. Sed breui impetu fuſus in acie captuſque eſt: mox in pœnam arrogantiæ obtruncatus eſt: quippe in ſuos impotenti licentiâ graſſatus ferro fuerat, *non ea facilitate defendi parricidia quia fiunt*, expertus eſt. Addita cladi ignominia, ne quid ad cumulum malorum deeſſe videretur; caput eius reſectum in ſumma haſta fixum, toto circumfertur exercitu, ad terrorem hoſtium, qui deiectos ordines reſtaurare conabantur. Tum Macedones viſo ſpectaculo fugere. Galli palantes cædere, tota regio luctu & commiſeratione compleri, vnius ſe adoleſcentis Regis temeritate ciues, patriam libertatemque amiſiſſe, cuncti ſimul conqueri. Præſentis periculi ſpecies ex tanta ſuorum clade & Regis ſui caſu, omnium ſimul corda animoſque horrore perſtrinxerat: *curæ leues loquuntur, ingentes ſtupent*, nec aut conſilium ſuppetebat, aut manus. In publica rerum omnium deſperatione, conſternati Macedones, Soſthenem ignobili quidem loco ortum, ſed virtute præcellentem, *f* ac prænitentem Ducem (vetuit enim ſe Regem appellari, ne iterum ominato & diis aduerſis bellum inirent, ac pertinax fortuna Macedonas vrgere non deſineret) inſtituunt. Is minimè ignarus *plerumque vnius calamitate complures fieri cautiores*, contraria quàm Ptolemæus ratione bellum gerere decreuit; quippe cunctationem ſuis fore vtilem, hoſtibus exitialem reputabat. Sic aliquandiu impetum Gallorum ſuſtinuit eluſitque. Verùm breui à multis & victoribus oppreſſi pauci, vno prælio infeliciter commiſſo in arces cum præſidiis tenuiſſimis compelluntur Macedones. Tum vaſtata ab Gallis Macedonia: paſſimque omnia fœdis populationibus diripiunt.

Lucan. 7. — *Aurel. Vict.* — *Sen. Hypp. ly.* — *Phil. Comin.*

CAPVT VICESIMVM-SECVNDVM.

Bellum Athenienſe.

HOc Gallorum impetu Græcia omnis, quippe quæ magnis cladibus ab Alexandro & Philippo etiam prius, poſtremo ab Antipatro & Caſſandro pene exhauſta viribus elanguerat, in poteſtatem exterorum ceſſit. Soli Athenienſes tot quondam factis inſignes pro communi patria ac libertate & priuatis ſuis & aliorum aduentitiis opibus, quamquam & ipſi tot aduerſis prœliis debilitati ac propè fracti eſſent, ad Thermopilas celebrem olim victoriæ locum contendere. Erat eorum Dux Calippus, manu conſilióque præcipuus. Is occupatis montium anguſtiis a quaſi obiecto clauſtro Gallos acceſſu fruſtrà prohibere conatus eſt: nam illi qua olim Ephialtes Trachinius Perſarum copias traduxerat, progreſſi; cæſis præſidiis, Græcos vndique circumuentos vaſtâ ſtrage diſiecere, reliquos quibus ferrum pepercerat, Athenienſium naues ſeruauere. Neque verò ſine Gallorum ſtrage, quibus nimirum in arduo res erat cum peritis regionum, ad hæc inutili equitatu gerenda, certatum eſt. Afflictis per hunc modum Græciæ opibus, dilapſis quæ ad ſiſtendos hoſtium impetus in vnam aciem confluxerant gentibus, fœda Regionum vrbiúmque populatio ſequuta eſt: directi viciſſim impunè populi, qui nuper ſub Philippo Alexandróque Regibus, finitimas gentes, orbémque adeò penè totum deprædati fuerant.

Pauſan. in Attic.

CAPVT VIGESIMVM-TERTIVM.

Bellum Delphicum.

Pauſan. Phoc. FErunt etiam auditis ſuorum proſperis ſucceſſibus, eò ad prædam conuolaſſe qui Brenno Duce, cui ſuperior in Græcos expeditio à nonnullis Acichorióque Duci aſcribitur, Italiam inſederant: cúmque hoſtium cupiditati exhauſtæ penitus regiones non ſufficerent, Brennus cui hominum opes iam ſordebant, *a* vt *auidis natura parum eſt*, quaſi cùm hominibus puderet pugnare, deos *b* aggreſſus eſt. Cæcâ quadam auri Delphici cupidine accenſus Delphos aduolat, propoſitáque prædâ, ad templi toto orbe auguſtiſſimi expugnationem, direptionémque ſuos inflammat. Data militibus mora, vt ſe ferocius ex magnitudine prædæ ad irruptionem accingerent: quóque facilius bello mox vincerentur, vino *c* prius vincuntur, quod frequenter accidere Gallis ſolet, ob immoderatas eorum crapulas ac ebrietates. Fama eſt concuſſa ingenti motu Gallorum caſtra, & horribili fragore tonitrua de cœlo intonuiſſe, rupes nullo impellente, & ſponte auulſa de Parnaſſo ſaxa irrumpentes hoſtes obruiſſe. Viſus eſt & à ſacerdotibus humanâ ſpecie maior auguſtiórque adoleſcens, non diuerſus ab Apollinis vultu: hic ædem & ſacra defenſurus, Gallis terrorem, omnem victoriæ obſeſſis dedit, recreati deorum ſuorum fauore ac præſentiâ Delphi, tantóque defuncti periculo, hoſtem feſſum multis cladibus, & amiſsâ omni ſpe expugnationis caſtra repetentem, inuadunt ac proſternunt. Irruente etiam grandinis nimbo, teliſque è ſublimi depluentibus, fugantur, conciduntur. Nox reliquias afflicti exercitus ſeruauit, repetentibus Templum Delphis, Galli diuerſâ fugâ in colles euaſerunt. Delphis adfuere Phocenſes aliíque finitimi, cùm aliquot Ætolorum copiis. Brennus ſiue pudore amiſſi exercitus, ſiue eas pœnas exigentibus

a Sen. Herc Oet.

c Polib. lib. 2.

à

à ſacrilego *d* Diuis, furore quodam mentis occupatus repente hauſto, vt aiunt, mero, ſuo ſe pugione transfixit. Sic Galli quam virtute comparare dominationem potuerant, ſacrilegio amiſere: ſedemque ſepulchris eorũ præbuit Græcia, quam illi viribus imperióque propoſuerant. Nunquam clariori exemplo conſtitit: *Omnia proſpera euenire colentibus deos, aduerſa ſpernentibus.* *Iuſt. l. 28. Liuius l. 5.*

CAPVT VICESIMVM-QVARTVM.

Gallorum in Aſia diſſipatio.

QVis magnitudinem cladis ab obſeſſis ac trepidis ciuibus mirabitur, ſi in exitium infelicis ac ſacrilegi militis terra, cœlum, tota denique rerum natura, & iuſta numinum ira conſenſerit: vnum id Gallis ſolatio fuit: exercitum tot gentium victorem non bello ab hoſtibus, ſed à diis tempeſtate deletum fuiſſe. Quis enim credat tantum Gallis iniectum animo furorem ac vecordiam, vt patriæ linguæ ac vocis derepente ignari, nec vultus inter ſe, nec ſcutorum ſigna agnoſcerent: ſed contrariis ordinibus vtrinque per cæci illius erroris amentiam ſtantes, mutuis ſe vulneribus gladiatorio pluſquam more conciderent? Græcis inde inceſſentibus aſſiduè, tantam Gallorum editam ſtragem, vt ex tanto hominum numero ne vnum quidem ſaluum rediiſſe domum fabulentur. Verum quæ fides fabularum architectis? Igitur omiſſis Delphis, infeliciſſimi exercitus reliquiæ, partim in Thraciam, quibus itineribus Græciam inuaſerant, reuerſæ; regnum conſtituere deuictis Thracibus, & Tyle Regiâ conſtitutâ. Commontorio in Regem aſſumpto, impoſitóque Byzantinis tributo, modò tribus, modò quinque, interdum decem millibus aureorum ad extremum 80. talenta ſingulis annis pendere coacti, Thraces, vſque ad Clyari tempora, quibus ſuperata viciſſim ea gens, penitùs extincta eſt; qui ſupererant, partim in antiquam *Iuſt. l. 19. Pauſ. Attic. Polyb. l. 4. Strab. l. 4. Geog. Iuſt. l. 32.*

patriam remigrarunt, ii nimirum qui Tectoſagi vocabantur, nonnulli in Aſiam claſſe tranſuecti, maritimam eius partem populationibus infeſtam reddiderunt.

CAPVT VICESIMVMQVINTVM.

Aurum Delphicum & Tholoſanum.

FEſtinanti ad alia ſtylo, manum moramque iniicit decantatum aurum Delphicum ac Tholoſanum, ſuis poſſeſſoribus exitiale adeò, vt qui contingerent, ſubitâ numinum irâ plecterentur. Quis credat Gallos Tectoſagas, malè exceptos Delphis, vbi maiorem vim numinis quam hoſtium ſenſerant, aurum inde exportaſſe in patriam, ac in vicinum Tholoſæ lacum coniectum olim, quo velut piaculo lues diu graſſata ſiſteretur: inde aliquanto poſt à Q. Cæpione extractum graui ſuo damno? Vero propius eſt, Cimbrorum ac Teutonum vrgente bello, expilata fuiſſe à Romanis templa, qui omnes præſentem deorum vltionem peſtilenti morbo confecti perſenſere. Sed vt rerum intermiſſa ſeries retexatur: eâ clade Delphis acceptâ, Gallici nominis terror mirum in modum imminutus, reliquas paſſim gentes ad vlciſcendas iniurias ſubinde accendit, & quamuis manifeſtâ deorum ope deletos fuiſſe Gallos conſtaret: fuit tamen ea res documento, poſſe vinci eos, qui antea inuicti haberentur. Scythæ, Tribal-
Iuſt. l. 25. li, cæteræque circa Epirum gentes in Gallos, qui
Plut. eas terras inſederant, ſigna infeſta attollunt. Cim-
in Mar bri ac Thraces conſpiratione mutuæ ſocietatis
Pauſ pariter accenſi, diuerſis locis ac bellis adoriuntur:
in Phoſ ſed victi acie ab Cerethrio Duce, parere victoribus didicerunt.

CAPVT

CAPVT VICESIMVM-SEXTVM.

Bellum Macedonicum ſecundum.

TVm miſſi ad Antigonum Macedoniæ Regem, qui pacem ſi emere vellet, offerrent. Is ratus Gallos iri territum, ſi inſtructum militem, claſſem paratam, & rerum iſtarum neruum ac ſubſidium opes oſtentaret ſuas: legatos ingenti apparatu epularum ad cœnam inuitatos eò vbi illa cernerent, adduci imperauit. Sed contrario quam putauerat ſenſu, eâ magnificentia excepta eſt, vt intelligas ineſſe *maximum diſcrimen* a *penes quos aurum & opes, præcipua bellorum cauſa.* Namque his opibus incitati, longè quàm venerant infeſtiores, ex vbertate diuitiarum ad ſuos reuertuntur. Igitur exploratâ Macedonum incuriâ, caſtriſque haud munitis, quaſi illi vallo aut foſsâ non indigerent qui auro abundarent, ad opimam prædam veriùs quàm ad pugnam dubiam ac difficilem profecti ſunt. Nocte iam appetente, improuiſi aduolant, perculsóſque inſperato aduentu Macedonas inuadunt, nec difficulter occupatis caſtris, cùm paſſim hoſtes in latebras montium ac nemorum diffugerent, Gazam Regiam diripiunt, auidiſſima gens ex longâ velut fame auro ſe ſatiat. Diu tamen rapto frui non licuit: nam vt fieri ſolet in certa victoria, b *Nihil adeò ſecuris nocuit, quàm ſui fiducia & contemptus hoſtis:* paſſim prædam diuiſis agminibus abducebant in litus, cùm è propinquo ſaltu Macedones, relictis Antigoni Regis conſilio vxorum ac pellicum ſuarum, quæ nihil aliud fuerant quàm onera impedimentáque, gregibus: reliquáque imbelli multitudine confidere iuſsâ; incautos Gallos, facto vndique impetu adoriuntur, cædunt, ſternunt; tantum momento c temporis diſcordante fortunâ, vt ſpoliati diffugerent, qui nuper fugientis Antigoni caſtra diripuerant, & ab eo ipſo quem caſtris exuerant, tanta inter-

a Tac. 4. hiſt.

necione deletos Gallos ferunt, vt paſſim agri ſtratis ferro cadaueribus complerentur.

CAPVT VIGESIMVM-SEPTIMVM.

Galli Aſiam occupant.

Liu. l.38. NEc ea clades tamen adeò fregit aut demiſit animos Gallorum, vt ab inceptis deſiſterent: *a* imperium vniuerſæ Aſiæ nihilo ſeciùs affectare inceperunt, nec ſpes omnis ad irritum cecidit, occupatis feraciſſimis terris, quibus tandem pulſi à Romanis legionibus, in antiquam patriam velut ex longa peregrinatione reuerterentur; huius demum imperij fundamenta iacturi, quo Romanæ opes conuulſæ proruerent. *Pauſ in Attic. Plut. in Pyrrho.* Ptolomæi Ægyptiorum Regis ſtipendiis parum feliciter militarunt, traducti in loca aſpera incultáque nonnulli duriori ferro exitu, fame nimirum enecti periere. Pyrrhum in Antigonum iuuerunt inſigniter; ac tantò cupidiùs, quòd recens accepti vulneris dolor omnium animis adhæreſceret: Nicomedem Bithyniæ, fuſo Zybæa qui prouinciam inuaſerat, reddidere: ac diuiſo ex æquo regno, regioni à ſe occupatæ, Gallo-graciæ nomen ex mixtura incolarum impoſuere. *Iuſt.lib. Polyb. lib.4. Strab. lib.12. Liu. lib.38.* Quæ res clariſſimorum Ducum Lotarij & Leonorij auſpiciis geſtæ ſunt; tantâ Gallorum laude, vt *quia fundamentum perpetuæ commendationis & famæ iuſtitia eſt.* Orientis Reges, ſi diſcordiâ ortâ turbarentur, euocati ob iuſtitiæ opinionem ſingularem Galli componerent. Fuit etiam Gallicæ virtutis in bello fama ingens: adeóque Principibus vtilis, vt nec illi ſine Gallica iuuentute bella gererent, nec pulſi Regno, dignitatem recuperare vllo modo poſſent: quódque ad gentis inuictæ gloriam immortalem maximum eſt, tanta integritas, *c* vt Reges de terminis prouinciarum ambigentes, diſceptationem ſuarum iudices Gallos eligerent. Hinc Aſiæ arbitra gens, nominis maieſtatem ſui auxit ſummum in modum; nec

difficile fuit tam iuſto imperio ſubiacere, ac iis morem gerere, qui tantâ moderatione in extinguendis finitimorum contentionibus vterentur.

CAPVT VIGESIMVM-OCTAVVM.

Gallorum in Aſia diuiſio.

VErum quia *a magna, firmaque dominationis cuſtos eſt concordia*, ne ea Gallorum multitudo quæ ſe in Aſiam illam, quam nunc Natoliam vocitâmus, effuderat; eamque omnem velut examine *b* aliquo impleuerat, tot diſtincta populis, ſic animis diuideretur: viſum è republica eſt, ad tria potiſſimùm capita totam redigi; vt alii iidem nobiliores Tectoſagi, alii Toliſtobogi dicerentur: Tertium denique genus Trocmeſios & Trocmos dicunt, contineret. *Iuſt. l.15. Liuius l.38. Strab. l.12. & 4.*

Cæterum *c* Gallicæ originis, & vſitata ante inter Gallos nomina ne quis aliunde ſumpta putet, quæ dudum ante hæc tempora inualuerant: ac ne cõtrouerſiis inter ſe, qui aliorum populorum contentiones ſedare conſueuerant, diſtraherētur; terris ac regionibus auelluntur: indictis, ac limitibus certis definitis ac deſcriptis ex publico conſenſu, quos quiſque incoleret, agris. Trocmeſiis Helleſponti ora aſſignata fuit, ii Syriæ Regem imperata facere coëgerunt. Toliſtobogi Ætoliam cum vicina Ionia tenuerunt. Cæteris mediæ Aſiæ regiones in ſortem ſuam obtigere; quibus inſuper finitimæ gentes ad Taurum montem & Halim fluuiū ſitæ, tanquam illuſtrioribus, annuum vectigal penſitabant. Paulo aliter à nonnullis Regionum diuiſionem cognatas inter gentes aſtrui non me fugit: ſed in tanta Scriptorum varietate, ac tam fœdis rerum tenebris, quis videat, cognoſcat, iudicet? Cenſura difficilis, iudicium incertum; malo ego ea in re vt & alibi, vbi nubes antiquitatis denſiores occurrunt, notare, quàm vel diſſipare, cum aliquo periculo erroris, nec mihi ſuccēſere poterit æquus *Plin. l.5.*

rerum æſtimator, ſi hac in parte potiſſimùm, tenuis eſſe famæ quàm nouæ maluerim. Id vnum certè liquet, Aſiæ Reges Genti Gallicæ vectigales diu extitiſſe; vt vel hoc modo ſecuri ab hoſtibus, inuictæ gentis amicitiâ nixi quieſcerent. Cæterum igitur penè nobis Toliſtobogorum, Trocmorum, & Tectoſagorum nomina, familiari apud nos appellatione, nonnulli hoc modo deſignarunt: Toliſtobogis Voturos & Ambianos aggregant: Tectoſagos Languedoxios, Tholoſanos & Aquitanos eſſe affirmant. Tronos denique, Aruernos, Burgundiones, Heluetios & Sequanos nunc dictos contendunt.

Plin. l. 15. c. 32.

CAPVT VICESIMVM-NONVM.

Bellum Macedonicum tertium.

INterim vt bello materies ſuggereretur: nec deſides longiore otio animos inuicta gens demitteret: erepto è viuis Pyrrho, ſiue illum tegulâ recto ruens, ſiue vibratum ab vrbe ſaxum, tantum Regem rebus humanis abſtulerit; Gallos, quòd eius partes eſſent ſequuti, Antigonus Rex armis aggreditur; ratus iis domitis, facilem fore de reliquis hoſtibus, à quibus tum premebatur, victoriam. Re accepta, Galli priſco & barbaro more; namque Galli in bellis periculiſque, pro victimis homines immolant, aut ſe immolaturos vouent; humanas hoſtias diis ſuis mactant, vt ex ſanguinis viſcerúmque tractatione, belli proximi euentus coniicerent. Quid poteſt eſſe dementius quàm humanas victimas immolare, & ignem cruore hominum tanquam oleo paſcere? Cladem ſuorum maximam Aruſpices præſagiunt, quam vt abs ſe propulſarent, vxores, liberos, & quidquid in caſtris inualidum, inermúmque cui vel ipſi hoſtes pepercisſent, immaniter obtruncant. His peractis illiti ſanguine ſuorum, quem ſic impigrè hauſerant, cruentóque, ſicut erant, ſuorum parricidio authorati, in Macedonas mouent. Sed furioſi & ſuorum vmbris continentèr

Iuſt. l. 26.

Caeſ. lib. 9. Lact. lib. 5. c. 10.

tinenter occurrentibus lymphati, tanto terrore corripiuntur, vt diis hominibúſque ex tanto inſenſi parricidio, velut placandis ſuorum manibus ab hoſte mactarentur.

Hic iam multa incidimus, neque enim vlla ſuppetunt Scriptorum monumenta, quibus res à Gallis bello geſtæ perferantur; nec tamen credibile eſt, gentem fœcunditatis eximiæ, ac virtutis inclytæ, tot ſæculis quibus Gallorum facta ſepeliuntur obruuntúrque, iacuiſſe deſidem ac ignauam: illam, inquam, gentem, quæ inter ferrum & arma nata, *prima poſt Herculem eſt*, bellorum adeo auidam, vt ſi exteros non habeat hoſtes, domi quærat, & in ſe armetur: quieuiſſe vix putem. Inuidit nimirum tot Gallorum victoriis antiquitas; quoque iniquius nihil reperire eſt, leuiſſimas clades odio præclaræ gentis euulgauit: Triumphos *b* tacuiſſe viſa eſt. *Sed vltrò ſe prodit virtus, obducat vmbras & tenebras denſiores inuidia, ſuo fulgore perrumpit, & clarius tandem coruſcabit.* *Liu. l. 21. & 38.*

CAPVT TRICESIMVM.

Gallorum gens mercenaria.

OMiſſis igitur in Oriente rebus, ad ea quæ in Tranſalpinis regionibus geſta ſunt, ſtylum noſtrum inflectamus, mox eo vnde digreſſi ſumus reuerſuri. Sic enim adacti neceſſitatis lege ac temporum ordine, velut deſultoria oratione, in alias, aliaſque prouincias, diſtantibus in locis poſitas tranſilimus nonnunquam: ne quid perturbatè ac confuſè aut permiſceatur, aut omittatur: ſed ſuis quaſi *a* locis ſedibúſque omnia committantur. *A. V. C. CDLXXVII. Eutro. Po.yb. lib. 8.*

Orto Romanos inter ac Carthaginenſes grauiſſimo bello, pro Sicilia, quam Romani Siculo Regi Hieroni per Appidum Claudium primũ eripuerant, anno circiter Vrbis conditæ CDLXXVII. Pœnorum arma, & ſubinde Romanorum, vt in diuerſis.

diuerſis caſtris militarent, Galli ſequuti ſunt. Nam cum *b* montes aureos Carthaginenſes pollicerentur, & punicâ fide diu eluſiſſent, ad Romanorum partes non ſemel transfugæ ſe receperunt. Sic Carthaginenſes tranſitione Gallorum deſtituti, in
A.V.C. magnas ſæpè anguſtias rerum redacti ſunt: nec
CDC- diu impune; Hannone Pœno deſertores perfidio-
XII. sè, ab eo ipſo quem adibant Conſule Romano T. Octacilio puniente: nec inultus Gallorum ſanguis, quem tantâ perfidiâ effuderat, verſâ enim in cōſilium ac audaciam *c* neceſſitate (vt in re ſimili
Front. fieri ſolet) cruentiſſimam Romanis victoriam im-
l.3.c. pendio ſui ſanguinis attulerunt, quippe à multis
11. pauci circumuenti, omiſsâ victoriæ ſpe ac ſalutis, in deſtinatam mortem conſpirauerant; tanto omnium ardore, vt victores ſe putarent, ſi non inulti morerentur. Doluit Romanus fortiſſimorum militum ſortem exploratâ fraude: ac breui augeſcente in dies Pœnorum perfidiâ; Gallorumque odio exardeſcente, quinto eius belli anno vexilla Romanorum ſequuti, magnam partibus acceſſionem, Pœnis damnum induxere.

His innixi Romani, maritimum prælium inſtruere primùm auſi ſunt: antea enim intentatum
Sidon. legionibus Romanis mare: ſed fiduciam adferente
l.8.ep. Gallo (erat enim Gallis cum diſcriminibus maris,
6. non notitia ſolum, ſed familiaritas) commiſſum certamen tantâ felicitate, vt captis hoſtium triginta nauibus, XIV. demerſis, Carthaginenſes vincerentur. Nulla Romanis gratior viſa eſt victoria; quippe qui terra inuicti, plurimum etiam mari poſſent. Tum mitius & humanius cum Gallis Pœni agere inſtituerunt. Illi iniuriarum minimè tenaces, pro Carthagineṅſibus iterum militare occeperunt: conducti maioribus ſtipendiis, eo facile vbi lucri ſpes *d* effulgebat, inclinabant. Antaricus igitur dux inſignis, haud leuem populariam ſuorum manum pro Pœnis armauit. Sed inita tandem pace, cum ſtipendia non ex fide ſoluerentur, mouit ſeditionem. Itaque pertractis facilè ad partes Liguribus, Hiſpanis, Græcis, aliiſque. Galli ſignis infeſtis, Carthaginem aduolant: nec longè abfuit à
direptione

direptione ciuitas: quin Carthaginenſium captiuorum ſeptingenti, flagrante ſeditione, ab infenſis obtruncati ſunt. Neque illic duntaxat hæſiſſet, ſtetiſſetque furor, ni interceptus cum aliquot ſociarum gentium ducibus, cùm fidei publicæ ſe commiſiſſent, Autaricus ſupplicio e vltimo modum impoſuiſſet ſeditioni, ſeuerè quidem; ſed nullum aliud gliſcentis diſcordiæ remedium quam ſi vnus alterve maximè prompti ſubuerterentur. Quo miror magis, eodem ferè anno quo hæc geſta in Africa ſunt, pro perfidis in Græcos pro Perſarum Rege Xerxe militaſſe: nimirum eo feſtinabat inuictiſſima gens, vbi aut gloriæ, aut prædæ ſpes aliqua affulgeret. *Tac. 2. Hiſt.*

CAPVT TRICESIMVM-PRIMVM.

Galli armis inuicti otio & delitiis franguntur.

Sibaritas (quietiſſimum hominum genus, & luxui planè deditum) qui cum aliquot Aſiaticis belli ſocietate coierant, imperio adiacere. Ariæos ſuperioribus haud impares, ciborum delicatiſſimorum illecebris ac ſua primùm ingluuie deceptos, fugitiuis ſimiles, velut vinctos partim concidere, partim in ſubiectum amnem compulere. Sed vt *difficilis in perfecto mora eſt, naturaliterque quod procedere non poteſt, recedit,* iis tandem artibus quibus alios fregerant, fracti; multum à priſtina virtute degeneres breuiſſimo tempore, euaſerunt: tot delitiis otium additum, ſublato vicinorum in Aſia metu, apertáque luxuriæ viâ, non gradu, ſed præcipiti curſu à rectis ad praua, ab his ad vitia, rapidiſſimi inſtar turbinis egit præcipites. Nam cùm armis velut quieſcentibus laxari cœpit Gallorum in Aſia animus, & Aſiatici mores facilè inducti ſunt. Militarium rerum abiecta cura, quietem & otium reſpexit, nec difficulter inde vetuſtate otij fractos, excepere voluptates. Sic de induſtria fortiſſimos viros *Diod. Sic. l. 11. Polyb. l. 2. Athen. c. 14. o. Pater. l. 1. Pater. lib. 1.*

depri

deprimente fortunâ, vt quos hoſtium ſuorum arma non vicerant, ſed nec terruerant quidem, deliciis vincerentur. Nec longo temporis interuallo virtus ſtrenuiſſimæ gentis elanguit. Vix ceſſatum ab victoriis bello quærendis, annos ſex & quadraginta; *c Adeò maturè impetus in ſtuporem, in ignauiam audacia, in torporem mentis ferocitas, virtus in vitium, in clades maximas, inſignes victoriæ plerumque deſciſcunt.* Dúmque ſeu *d* Fatorum inuidiâ, ſeu ita res humanas Deo voluente, partum è labore Gallici nominis decus otio corrumpitur in Aſia; Bella interim cum Romanis geſta ſtrictim euoluere, haud erit à propoſito nuper ordine alienum. Multiplex diu caſus, & varius belli exitus fuit; modò ſpem, modò metum vtriuſque partis augente, ac inter fortiſſimas gentes certamen, ita æquante Fortuna, vt domitis tandem Gallis, fractáque penitus æmulorum potentiâ, non accepiſſe, ſed feciſſe imperium Romani viderentur.

FINIS LIBRI PRIMI.

FLORI

FLORI GALLICI

LIBER II.

PROLOGVS.

HÆc in Oriente ab iis Gallis qui Aſiam propè omnem infeſtis armis inſederant, gerebantur: Nunc ea reſumenda ſunt, quæ in Italia, ipsáque adeò Gallia, aduerſus Romanos geſta ſunt. Quæ res diu animum ancipiti cogitationum æſtu abreptum diſtraxit, ea fuit: quod cogitarem nunc mihi ab Oriente in Occidentem, nunc viciſſim ab his regionibus quas incolimus, ad alias remotiſſimas orbis terrarum partes puncto temporis eſſe tranſuolandum. Sed ſuis omnia locis referenda ſunt: a & vno quaſi filo texenda fuit oratio. Hoc ſaltem conſilio, vt ſi totâ re, quod minimè volo; temporibus, quod certè maximum eſt, non errarem. Enimuerò ſi quæque ſuis temporibus reddere voluero, interrumpendæ ſunt res Aſiæ: quas vt inter ſe cohærebant, haud dubiè orationis ſerie coniunxiſſem, ni confuſa rerum identidem intermiſſarum moles propoſiti operis ac ordinis perſpicuitati & facilitati obfuiſſet.

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

Bellum Romanum ſeptimum.

Zon. tom. 2. Oroſ. l. 4. c. 10. A.V.C. DXII.

QVæ igitur prælio ad Vadimonis lacum per Dolabellam commiſſo, poſt quintum & quadrageſimum otii annum ſecuta bella ſunt, ordiar dicere. Pudebat Gallos erepto nuper Arimino, & ſuperiori bello ſummotos longiùs arceri: igitur delectu ſuorum habito, bellum mouent, initio felix, ſed exitu luctuoſum genti. Nam Publium Valerium Conſulem cæſis Romanorum IV. millibus, profligant: *a* ſed mox reparatis animis, acceptæ cladis dedecus reſtauraturus Conſul, non expectatis quæ Roma ſubmittebantur ſubſidias, ingenti Gallorum ſtrage ſuorum manibus parentauit, cæſa hoſtium eâ die millia XIV. Nec decreuit Senatus victori triumphum, quippe viſum ſatis Romanorum fortunæ, famam accepti damni obliteraſſe, & cruore hoſtium ſuſceptam maculam diluiſſe. Inſequenti anno bellum renouatum eſt, pari pene fortunâ. Alterum Conſulem Q. Flaccum pene intercipiunt Galli; nam L. Lentulus copias à Collega diſtraxerat, quo effuſius hoſtes inſequeretur. Tum agitatum de pace, indignantibus Gallorum fœderatis: quibus (vt ferè fit) ab ſocietate ſenſim diffluentibus, cùm Gallorum exercitus minueretur, Romani in Boios acerrimos & propè annuos hoſtes repentè irruunt, eoſque agri parte multatos, dimiſere.

CAPVT SECVNDVM.

Gallorum vires imminutæ.

SIc paulatim Galli iis regionibus quas in Italia inſederant, exuebantur: Sed nihil æquè rebus Gallicis obfuit, ac mutua *a* diſcordia: vt inuicta diu gens, ſuis laccrata manibus, vel minimo hoſtium

hoſtium impulſu facilè vinceretur. Tum cecidit infractus antea animus,& vincendi conſuetudine ferociores Romani, Gallicum impetum nihil iam metuere,ſed pene ſpernere; quorum nominis terrore perculſi olim,de libertate, de imperio,de publica ſalute deſperauerant:ſiquidemGallorum nomine nihil apud Romanos terrius, nihil horribilius eſſe conſueuerat. Galli contrà, Romanorum arma formidare quæ antea contemptui erant. Sed vt-b *nihil in hoſte tutò ſpernitur*, quem ſpreueris, valentiorem negligentiâ facies, Romani Gallicæ virtutis haud immemores, quanquam multis cladibus pene accisa videretur,ſtrenuæ gentis metu,à rebus plerumque maximis ſuſcipiendis deterrebantur. Galli viciſſim odio victoris toties populi, grauiſſimo terrore Rempub. diſtinebant. Sic mutuis aff:cti vulneribus, & mutuâ virium ſuarum admiratione pares, à bello ad fraudes animum conuerterunt: vt non palam & apertè, ſed tacitè & quaſi cuniculis rem gererent. *Polyb. lib. 2. Curt. lib. 6.*

CAPVT TERTIVM.

Gallorum inteſtina diſcordia.

ERant tunc temporis Romæ conſules M. Æmilius, & M. Iunius, ij Bellum in Ligures qui oram maritimam incolunt, meditabantur. Gratum id Gallis, vt eo occupati Romani faciliùs & commodiùs premerentur: nec tam rei Romanæ inuadendæ, quàm vindicandi ſui ſanguinis cupiditate ad bellum mouebantur. Sed gnari conſiliorum Conſules, bello occupato, in Gallorum agros excurrunt, illi eâ celeritate intercepti,bellum quod tacitè moliebantur, extinguere, quàm accipere maluerunt. Sed belli grauiſſimi moles, intra mutuæ fraudis artes latuit: quod vix exacto biennio emerſit è ſuis latebris multò vehementiſſimum Nam immanes tranſalpinarum gentium copiæ, in Italiam à Ciſalpinis Gallis contra Romanos accitæ, in ancipitem metum Rempublicam adduxerunt. Redacta mehercule ad *Zon. tom. 2. A. V. C. DXX. Polyb. lib 2. A. V. C. DXXIII.*

orci fauces erat eo bello Romanorum potentia, *b* ſi Galli in commune conſenſiſſent: ſed Boiorum imprimis coniuratione in irritum ceſſit impetus; amiſſis etiam ex ſeditione in Gallorum caſtris obortâ, Atho & Galathe Regulis, in tantùm Romanis aſpirante fortunâ, vt nullo rerum ſuarum diſcrimine, *c* hoſtium vires, magnas & formidoloſas, ſuis penè manibus ac ciuilibus diſcordiis conciderent.

CAPVT QVARTVM.

Bellum Romanum octauum.

NOndum à ſuperiori tumultu triennium effluxerat, cùm (vt aſſiduo infeſtiſſimæ gentis terrore quaterentur) grauiſſimi belli oborta tempeſtas, Romanos afflixit: nimirum vt aliis aliiſque tumultibus, ad grauiora multò bella præluſiſſe principem orbis populum, orbis ipſe miraretur. Ortum belli principium ab agro Piceno, vnde nuper eiecti Senones. Hunc militari more, emeritis ac veteranis Cn. Flaminius edicto aſſignauerat. Ea res vniuerſam Gallorum gentem adeo accendit, vt ſumptis pari conſenſu armis, vocatiſque in auxilium tranſalpinæ gentis (Geſatas vocant, quòd mercenariam militiam obirent) Regulis Congolitano, Aneroeſte, & Britomaro, Romam copias promouerent. Creuit in ſummum Gallorum furor indignatione *a* mixtus, & ſingulari inſuper gentis ſuæ ignominiâ inflammatus; quippe his ferè temporibus Gallum virum Gallámque fœminam in foro Boario viuos Romani defoderant; Audiuerant enim Romani ab Gallis captum iri: quo ſacrificio miſeram ciuitatem Pontifices funeſtauere, rati vel ſic prodigia, quibus terrebantur, expiari; nam in Piceno flumine ſanguis effluxit; & apud Tuſcos cœlum latè ardere viſum eſt. Arimini nocte multâ claram lucem fulſiſſe, ac tres Lunas diſtantibus cæli regionibus exortas apparuiſſe paſſim vulgabatur. Nunquam maioribus copiis Romani

Polyb. l. 2. Fl. 2. c. 4. Eutr l. 3. Oroſ. 4. c. 13.

mani certauerant: pro his tota Italia conſenſit, Cenomani, Venetíque Gallorum populi, in belli ſocietatem contra populares ſuos aſſumuntur. Sociis arma & commeatus, aliáque id genus imperata ſunt. Superat fidem armatorum numerus. Septingenta & ampliùs millia, pro Romanis in armis ſtetiſſe quis credat? nec inferiori multitudine Galli aciem inſtruxere, fuit tot vndique armatis Italia *b* anguſtior. Omiſsâ aliarum prouinciarum cura *c* vt vni Romæ capiti rerum ſtuderetur: vrgente etiam Carthaginenſium in Hiſpania bello. Primo conflictu in Thuſcia apud Cluſium fuſi ac proſtrati Romani, armatorum ſeptem circiter millia amiſere: præter, infinitam hominum multitudinem, ac ingentem omnium rerum copiam, quæ in Gallorum poteſtatem venerat. Quæ clades tantùm non Romanorum vires fregit, vt magis magiſque confirmauerit: cùm illi prudentiùs, Galli contra *d* negligentius, ex tenuiſſimæ felicitatis euentu rem gerere inciperent. Igitur Gallos victoriâ feroces, & præda ingenti factâ, oneratos, occupatóſque, Lucius Æmilius, & C. Attilius Conſules; Attilius commodè ex Sardinia inſula aduenerat) adoriuntur, interceptóſque diuerſis à fronte & tergo partibus circumſident. Galli in eas rerum anguſtias adducti, ſitam in ferro ſalutem ſuam, nec fugæ vllum ſibi relictum iter cogitantes, cùm vndique hoſtium legionibus clauderentur (habent enim hunc in primis bifrontes acies vſum, quòd nullam militibus vertendi terga ſpem præbent) ſumptâ ex periculo *e* fiduciâ, honeſtè ſaltem morituri, *f quod maximum viris ſolatium eſt*, in eum ordinem copias diſtribuunt, vt diuiſis diſtinctíſque agminibus vtrinque depugnarent. Præcipua Gallorum vis in equitatu; quem expeditiſſimum habebant, huic primus belli impetus committitur: vbi ab equitibus pugnæ ſignum audiri cœptum eſt: tum magno impetu *g* in Romanos prouolant: turbant ordines, paſſimque huc illuc curſitantes, auulſos à ſuis Romanos ferro demetunt. Apud Ariciam propè in ipſo conſpectu Romanæ vrbis, pugna commiſſa eſt, non multitu

A.V.C. DXXV.

Polyb. lib. 2. Strab. l. 4 Geog.

multitu

multitudine tantùm cæſorum, ſed etiam dignitate Ducum inſignis. Attilius alterConſul cæditur,eiúſque reiectum caput,in ſumma haſta fixum adGallorumRegulos,inter magna ludibria defertur.Romani quanquam luctuoſo Conſulis caſu proſtrati afflictam Rempublicam cernerent,non tamen demiſere animum, *Magni & fortis animi eſſe arbitrati,*h *patienter aduerſa vbi obuenerunt,tolerare.* Collectis igitur ex fuga velut è naufragio reliquiis,non projectam habuere Rempublicam ; ſed *virtuti irritata vindicta faces admouit,& ſtimulos : ſuperante in vltimis animi magnitudine,*quo vno vinci eo die Roma non potuit. Iuuit inſigniter labentē Rempublicam præter gentis fortunam: is omnium pro patria ſenſus,ea mens,victoriam vt ſi minimè ſperarent,i mortem ſaltem non recuſarent honeſtam,ſe in perpetuum,aut egregia victoria nobilitandos, aut pugna. Supereſſe Conſulem virtutis k ſuæ teſtē,mox ſi diis placuerit,præmiatorem. Nullam fore tam ſurdam poſteritatem,nullam tam ingratam famam , quæ vtcumque res caderent,non ſe in cœlum debitis laudibus attolleret. *Impendio ſanguinis ac vitæ, bene emi immortalitatem* l *nominis*. His accenſi rebus Romani prælium reſtaurant. Galli irrumpētes pari ferocia excipiunt. Anceps diu belli exitus ex vtriuſque partis contumacia : hos conſulis ſui caſus,& imperij ſalus; illos prædæ ſpes ac gloriæ,ad ſtrenuè depugnandum accendebant:nec crediderim acriùs vnquam ac conſtantiùs prælium ab vtraq; gente initum fuiſſe. Fama eſt Gallorum pleróſque,abiectis m veſtibus,in certamē deſcendiſſe,quo expeditiores huc illuc,vbi maiùs periculum erat,curſitarent; quæ res tantùm non profuit,vt obfuerit vel maximè:nam & faciliùs ab hoſte petebantur,& fluente ex vulneribus ſanguine integros exterrebant. Itaque pulſis,fractiſq; equitum alis,quorum impetu prima Romanorum acies diſiecta fuerat,Romanorum equitatus in Gallos pedites, qui totam aciem ægrè ſuſtentabant, quaſi è ſuperiori loco immiſſus nimbus irruit. Cæduntur longa & lata ſtrage, xl. Gallorum millia deſiderata ſunt : atque ad cladis

Curt. lib.9.

cumulum

cumulum decem millibus catenæ iniectæ, vt qui nuper pro imperio certauerant, de ſua libertate exciderent. Lætum victoribus, victis turpe ſpectaculum Roma inſpexit: nam *n* Britomaro Duce non priùs ſoluturos ſe balthea iurauerant, quàm tentatum olim à ſuis maioribus capitolium aſcendiſſent. Expleuerunt ſacramentum quo ſe illi vouerant; victos enim in Capitolio L. Æmilius diſcinxit. Congolitanus in hoſtium poteſtatem delapſus, victoriam nobilitauit ac triumphum. Aneroëſtus alter è Gallorum Regulis, abiectâ omni ſpe, queſtos primùm de ſua fortuna, quod ſe tantis rebus geſtis, ad eas rerum anguſtias adduxiſſet, veritus indignam Rege ſortem, ſuo ſe gladio tranſuerberat. *o* Secuti Regis ſui exemplum cæteri, haud ſegniùs quàm ille ferrum induerat, in enſem omnes incubuere, inauditi facinoris ſocietate inferias Regi inſtruentes. Præda ingens Romam abducta eſt.; nam vrbium direptionibus, agrorúmque longâ vaſtitate dites Galli, infinitam auri copiam vndique congeſſerant. Reſtituta ſociis quæ Galli ademerant; quo moderationis ac iuſtitiæ imprimis fides finitimorúm animis figeretur. Multati agris Boii, quorum pars ſuperioribus annis in Romanorum iura tranſierat. Triumphus Æmilio decretus; tantâ rerum geſtarum gloriâ; tanto omnium conſenſu, vt Vltor infamiæ, Collegiæ vindex, Patriæ ſeruator diceretur.

Fl. II. c. 4. (margin note beside "*n* Britomaro")

CAPVT QVINTVM.

Bellorum viciſſitudo.

Acciſæ Gallorum vires ea vltima clade penitus elanguerunt, vt non iam vltrò Romanos bello appeterent; ſed eorum arma viciſſim timerent, qui diu timuerant: *Quis neget rerum ac gentium eſſe velut orbem, a voluique hominum ac populorum proſperos, aduerſoſque caſus, ea lege, vt nec perpetua vnquam obueniat felicitas, nec aduerſis ſæuientis fortunæ inſultibus pateamus?* Ecce tibi

tibi viciſſitudinis rerum in gemina gente documentum: ſtabunt in poſterum hoc Romani loco, vnde Galli cecidere: nuper Romanis bellum Galli inferebant, nunc in ſedibus ſuis illatum ægrè propulſabunt. Sic iactabatur inuicem varietate fortunæ vterque populus: ſcilicet imperium quia mutuò affectabat, vtraque gens non capiebat, amplius ccxv. annorum penè continenti bello tentata Roma & à Gallis petita eſt, vt tot præliis ſtabilita firmius ſtaret: c nec difficilis eſſet demum de cæteris triumphus, poſt æmulæ gentis tot & tantas tamque celebres victorias. Sed quàm ægrè ceruicem inflexerint, quàm difficulter citra ſuas Alpes reuerterint, vix credideris: vt enim *virtute ac labore comparatis rebus frui* d *glorioſum eſt ac ſplendidum, ſic ſpoliari turpiſſimum cenſetur, maiuſque dedecus eſt parta amittere, quàm omninò non parauiſſe*. Hinc illa Gallorum pro tuendis Italiæ agris feraciſſimis pertinacia.

Sal. Iug.

CAPVT SEXTVM.

Bellum Romanum nonum.

A.V.C. DXXVI.

NEc dum annus ab ſuperiori clade effluxerat: cùm per Gallos turbatum eſt: ac per Q. Fuluium Titumque Manlium Conſules perdomiti leges Romanas haud dubiè accepiſſent, niſi frequentibus è cælo imbribus ac incremento amnium tota adeò reſtagnaſſet Italia, vt conſiſtere loco milites vix poſſent. Graſſata inſuper vltra modum Romanis in caſtris peſtilentia; exercitus Romanos velut parum bello exhauſtos lacerauit: Sic bellum initio felix ac proſperum (nam xxv. hoſtium millia primo impetu ceciderant) caſus abrupit. Ineunte vere bellum intermiſſum, per P. Furium & Caium Flaminium Conſules renouatum eſt, & variâ fortuna geſtum; Primo belli aditu viſa eſt Fortuna Gallis blandiri, quo deinde ſucceſſu ſuperbos ac elatos atrocius *a* proſterneret. Pulſi ab Gallis Romani haud ita leui ſtrage; ſed mox initâ

cum

cum Cœnomanis ſocietate Romani, vbi primus Gallorum impetus circa haſtatos in fronte ordinum collocatos facilè elanguit, in fatigatos repentè inuadunt; nam b *Gallorum gens primo impetu acerrimè dimicat, mox verò labaſcit animis, atque confringitur:* tum magna Gallorum ſtrages edita eſt, ſtratique cadaueribus agri, miſerabilem vndique ſpeciem præ ſe ferebant. Auxit mirum in modum victoriæ gloriam captiuorum numerus, & præda ingens facta; abducta in ſeruitutem XVII. hoſtium millia victoris Flaminij triumphum nobilitarunt. Sed quâ illi fiduciâ bellum inſtaurauerant? Dixiſſes ſecuros de victoria in arma prorupiſſe: nam Ariſtonico Duce, de Romanorum præda, Marti ſuo Torquem in victoriæ monumentum ac pignus vouerant; nec verò fuit irritum omninò votum: ſed ab Ioue exceptum eſt, cui de Gallorum Torquibus, aureum trophæum erexit Conſul Flaminius.

A. V. C. DXXVII.
Polyb. lib. 2. Liuius 21. Zon. 2. Flor 2. c. 4. Polyb. lib. 2.

CAPVT SEPTIMVM.

Galli ſub iugum miſſi.

Longè maior inſequenti anno clades Gallos afflixit, quâ tandem vel penitùs Italia omni exacti ſunt, vel impoſito tributo, cedente iam in Romanorum iura orbe, ſeruitutis Romanæ iugum Galli Ciſalpini ſubierunt. Illi igitur, damnatis ſerò tot armorum tumultibus, *a* vt otium in ſuo ſeruare ac colere tutò liceret, pacem ab Senatu, populóque Romano per Legatos ſuos flagrantiſſimè ambiebant: quò eos non tam voluntas, quàm fractis *b* iam rebus vltima neceſſitas adigere videbatur: Itaque negata à M. Claudio Marcello & C. Cornelio Conſulibus pax, grauiſſimo metu gentem omnem perculit: ac ne tamen incauti Galli & imparati à Romanis opprimerentur, velut *c* vltimò vocante periculo, iuuentutem omnem in armis eſſe edixerunt. Coacta vndique auxilia, vocatúſque pro communi Gallicæ gentis tuenda cauſâ

A. V. C. DXXVIII.

ac partibus, cum Viridomaro rege magni nominis & virtutis, Geſarorum (ij Tranſalpini populi ſunt bello exercitatiſſimi) ingens exercitus. Vrbem inter Padum & Alpes, Acerras vocant, dubium vter populus obſidebat; eò facilè inclinat animus, vt putem, cinctum Romanis legionibus oppidum, quòd primi in armis Romani, primam in Gallorum fines impreſſionem fecerant: nec vero ſimile eſt, eos qui pacem enixiſſimè ambierant, priùs de inferendo bello, quàm de ſuis rebus, ſi inferretur, tuendis cogitaſſe. Cæterum, vt vt ſit, in Gallorũ perniciem maximam geſtum bellum, confectúmque eſt. Effuſa ad populationem agrorum, decem Gallorum millia. Marcellus Conſul reſciuerat per exploratores: hos paſſim vagos, vt mos gentis erat *d* nihil tale expectantes magno impetu aggreditur, cæſóque priùs hoſtium Rege, cuius arma auro fulgentia Ioui Feretrio vouerat, cùm Viridomarus Romana Vulcano promiſiſſet, ſic cadentibus alior sùm votis, territos ac perculſos Regis ſui caſu Gallos concidit. Plurimi ſublatis ſecum rebus, fortuníſque ſuis, trans ſuas Alpes compulſi ſunt. Inſtat fugientibus cum Collega ſuo Cn. Cornelio Scipione Marcellus, ingéntéſque Gallorum copias proſtrauit. Mediolanum caput Inſubrum expugnauit, cæteriſque in deditionem receptis ciuitatibus, grandem prædam Romam pertulit; ac triumphans, *e* Gallorum ſpolia ſtipiti impoſita humeris vexit. Hic Romanorum omnium primus, ſtipendium iure belli, quod victores victis imponere conſueuerunt, Gallis Ciſalpinis inſtituit: nec verò dubium eſt, quin iugum impoſitum rigidâ ceruice Galli ſuſtinerent; ſed armis ac præſidiis continebantur, qui reſiliendi quidem voluntatem, & ſi daretur, audaciam, poteſtatem *f* certè non habebant. Quadriennij quies hunc rerum ſtatum complexa eſt. Romanis de propagatione imperij ſui, Gallis de amouendo à ſe ſeruitutis iugo, ac recuperanda libertate aſſidue cogitantibus.

Plut. in Marc. Flo. ibid.

CAPVT

CAPVT OCTAVVM.

Galli pro Carthaginenſibus in Romanos.

QVo tempore Hannibalis in Italiam cum exercitu numeroſiſſimo deſcenſus, Romanorum in Gallos, quanquam leuiſſimo prælio cum L. Manlio Prætore tunc luctarentur, & horum viciſſim in iſtos, bella, conſiliáque abrupit. Is *a* iuratus Romanorum hoſtis, parentis Hamilcaris haud degener filius, deletâ penitùs Saguntο, domitáque Hiſpaniâ, quâ Romanis ſocietate adhærebat, hoſtem in media quæſiuit Italia. Qui vt rumor Ciſalpinas gentes peruaſit, ad ſpem melioris fortunæ ex turbidis rebus erexit adeò, vt Carthaginenſium aduentum pro libertatis recipiendæ occaſione numerarent. Nec latebat Hannibalem pronum ad rebellionem earum gentium ingenium; tranſiturásque ad partes, vbi ſigna Pœnorum è ſummis Alpibus fulſiſſent. Sed media hinc & inde arduis montibus ac ſcopulis, tanquam aggeribus defenſa, Gallia, Pyrenæis clauſtris ſi *b* leuiſſimo præſidio tenerentur, obiectis, exercitum ſiſtere; aut ſi armis decernendum foret, copias frangere his anguſtiis impeditas, facile poterat. Nuſquam magis Punicâ calliditate opus fuit, vt ad partes traherentur: quamvis ſuperiori bello acceptæ à Romanis clades nutantes ſatis impellerent, ſuſpecta tamen tanti Ducis, tantique exercitus potentia: Periculum ingens, ſi apertâ velut ianuâ, tantæ copiæ direptionibus Hiſpaniarum aſſuetæ, per opulentos Galliæ fines, quâ longè porriguntur, effundantur; ægrè à maleficio immanem diuerſarum gentium multitudinem temperaturam; ſed ſi vi aditus quæreretur, vt *in armis ius* d *ſic foro victoris omnia*; nec defuturas ab Alpibus Romonorum legiones, funeſtæque tragœdiæ daturam Theatrum, luctuoſo quocunque res caderent, exitu. Pronior omnium in Pœnos affectus vrgebat; cùm miſſi vtrinque ad Gallos legati, non dubiâ eorum

Liu. lib. 21. Plut. in Hann. Oroſ. ca. 13. lib. 4.

Zon. tom. 1.

Liu. lib. 3.

A. V. C. DXXXII. Liu. lib. 21. victoriâ quorum illi ſigna ſequerentur, dubitationem omnem penitus abſtulerunt. Nam paucis pro Romanis acriter enitentibus, vicit Hannibal cuius promiſſis ingentibus tota penè Carthagienſium partium fuit Gallia: atque vt *nihil auro e imperuium eſt*, Pyrenæorum clauſtra auro, *cuius auidiſſima gens eſt*, *& Principum animi conciliantur*, reuulſa ſunt; cùm prius non ſe nec Pœnorum quemquam exerturum gladium donec Italiæ fines attigiſſet, Hannibal *f* iureiurando adactus ſanctiſſimè promiſiſſet; hoſpitem ſe Galliæ non hoſtem aduenisſe. Ingreſſo Galliam Hannibale, incredibilis Gallicæ iuuentutis multitudo ad eius caſtra confluxit. Hanc humaniſſimè excepit: nonnullos etiam quo faciliùs alios pertraheret ad ſeſe, cohortibus præfecit: eaque arte vniuerſæ gentis ſtudia ſibi adiunxit, *adeò humanitas & comitas Ducibus vtilis*: g *nam quod cæteri Reges imperio, hi beneuolentia tenent*. Æm. Prob Timol. Octauo circiter die ad Rhodani ripam cum copiis penetrauit Hannibal. Soli Allobroges rerum ſuarum metu freti montibus quò ſe ſtatim ſi cogerentur tutò reciperent, fluminis rapidiſſimi tranſitu prohibere conati ſunt. Sed cùm eâ parte quâ Lugdunum eſt ad Rhodani Arariſque confluentem, copiarum partem traieciſſet, repetentibus ſuos montes Allobrogibus, amnem facilè tranſmiſit.

CAPVT NONVM.

Maſſilienſium fides erga Romanos.

Marc. 15. Cic Phil. 8. Maſſiliæ ſocietate & viribus, in diſcriminibus arduis, fultam aliquoties Romam legimus. Sine qua Romani vix aut nunquam de Tranſalpinis gentibus triumpharunt. Fuit verò eo tempore ſingularis in Romanos Maſſilienſium fides. *a* ii pro antiquo fœdere, P. Cornelium Scipionem cum ſexaginta triremibus ex Italia vectum portu exceperunt: quoque affectum in Rempublicam ſuum teſtarentur, commeatibus, armis,

cæteriſque

cæteriſque ad bellum neceſſariis rebus iuuerunt. Sed iam promotis Carthaginienſium copiis cum Italiæ immineret Hannibal: re infecta, cùm ſe tantis in Gallia legionibus longè imparem eſſe ſciret, Romam properè ad patriæ præſidium remigrauit.

CAPVT DECIMVM.

Annibali operâ Gallorum Alpes tranſmittit.

ALpibus cum exercitu tranſcendendis vna Hannibali ſupererat difficultas; nec minimus circa Allobrogas labor commodè euenit, Fortuna Pœnis per omnia aſpirante, vt Allobrogum Principes fratres de principatu contenderent; ij diſceptationum ſuarum arbitrum eligunt Hannibalem, qui cognita vtriuſque cauſa volutatiſque diu rationibus, Branco, is erat fratrum alter, principatum adiudicauit: quo factum vt ille pronus in Hannibalem, ſe ſuamque regionem facilè permitteret. Hac ratione inuias alioqui Alpium radices tranſgreſſus, montium clauſtra, anfractúſque primos ſcopulorum facilè quaſit: ſed magnum inde periculum ſequutum eſt: quippe luctatus cum rupibus exercitus, Ruſticorum hominum qui ea ſaxa inſederant, improuiſo impetu penè deletus eſt. Prærupta erant omnia ſaxis & cotibus, niuibus albicantia perpetuis iuga; gnari locorum ac ſcopulorum incolæ impeditos Pœnos ſiſtebant, ſternebantque; namque ingentis magnitudinis ſaxa per montium prona deuoluentes, non ſingulos modo, ſed agmina plerumque integra proterebant. id erat omnium miſerrimum *a* fortibus viris, quòd multi more ferarum cæderentur: Stabat inter primos Hannibal, inuicto animo omnia perferens, ſed cum hærere ibi ſine periculo diutius, nec eniti in ſumma cacumina vlla ratione poſſet exercitus, de receptu cogitauit, Iamque dari militibus ſignum imperabat cum Matali cuiuſdam Boiorum reguli conſilio abſtinuit. Hic iter

aperuit;obſitum quidem niuibus, ſed quas vis frigoris aſtrinxerat; perque acutos calles agmen antecedens, quaſi facturus periculum incedebat. Hannibal inuictus, ſuos exemplo præibat, ac pedes per niuem & aſperos montes ingrediebatur. Erubuerunt, vt de Alexandro Magno ferunt, non ſequi præeuntem impigrè, primùm amici, deinde copiarum Duces, ad vltimum milites. Tandem nono in ſumma Alpium iuga emenſus cum exercitu, inuias olim eâ parte rupes ferro, flamma, *b* aceto aperuit: quæ inde Pœninæ, quod per eas Pœni, Duce Hannibale, in Italiam perrexerint, appellatæ ſunt. Sic poſt decimum & quintum circiter laboris diem, amiſſis intra Alpes XXXVI armatorum millibus, in Ciſalpinam Galliam peruenit hodiernis adhuc temporibus inter Quæracenſem & Traxineam valles, ſuperato montis dorſo per impedita & ardua loca panditur via, admodum anguſta, in ſaxo, humanâ induſtriâ exciſa, quæ ab accolis Hannibalis in via dicitur.

Curt. lib. 3. *Iuuen. Sat 10* *Thuã. lib 7.*

CAPVT VNDECIMVM.

Carthaginienſium de Romanis victoria.

HAnnibalis ſigna ſequuti Galli omnes (ſi vnos Cœnomanos excipias, qui Romanis partibus penitiſſimè adhæſere) quippe veteris Romanorum odij, & tot acceptarum iniuriarum ac cladium haud immemores, oblata inferendi detrimenti occaſione vtebantur. Mutina quò ſe Romani receperant, fuſo velut belli grauiſſimi præludio, L. Manlio Prætore oppugnatur: erant in caſtris Romanis omninò duo Gallorum millia: ſed in populares ſuos qui pro Carthaginenſibus militabant, telum torquere primùm indignati, mox communi omnes aſſenſu, maiori mercede ſollicitati, *a* ad Hannibalem tranſeunt: quæ res quantùm Pœnos alacritate erexerat, tantùm Romanorum copias debilitauit ac depreſſit. Nec diu Romanorum clades maximas Fortuna morata eſt. Inter Padum & Ticinum amnes fuſus Scipio, in hoſtium manus veniſſet,

Liu l. 21.

veniſſet, ni protectum patrem Prætextatus filius, ab ipſa morte rapuiſſet. Mox ad Trebiam ingenti Romanorum occidione, ſecunda belli Punici procella deſæuiit: vbi alter Conſul Sempronius pari fortuna conflixit. Inde ad Thraſymenum, Imperatore Flaminio, lacum; ac tandem apud Cannas, ignobilem antea Apuliæ vicum, Paulo & Varrone Conſulibus, infeliciſſimè *b* pugnatum eſt. Indignantibus nonnumquam Gallis, qui vaſtari ſuas regiones, & impendio penè omni ſuo, bellum cōmitti querebantur, nec longè à ſeditione in Hannibalem tumultus fuit; ſed callidus Imperator, mutato identidem veſtium cultu, ne internoſceretur, Gallorum impetum ingenti ſolertia euaſit. *Polyb. l.3.* *AVC. DXXXIII.* *AV. DXXIV.*

CAPVT DVODECIMVM.

Romani à Gallis caſi.

QVo fere tempore, in Gallia Ciſalpina Romanus exercitus L. Poſthumio Albino Coſ. deſignato cæſo, à Gallis plane deletus eſt, cæſis hominum xxv. mill. quæ clades non tam virtute, quam arte *a* Gallorum illata eſt, proruentibus in Romanos paſſim arboribus, quas Galli, quâ hoſtibus iter per ingentem & opacem ſyluam præalti*s*, denſiſque arboribus vmbroſam, Litanam vocant, erat, cautè ad radices ita ſucciderant, vt impulſi primi arborum ordines, cæteros facilè prouoluerent; hiſque ita impediti, partim obtriti Romani ad internecionem occiſi ſunt. Poſthumij caput præciſum, Boij ouantes templo quod ſanctiſſimum eſt apud eos, intulere: quod inde purgatum, cælatâ auro calua, vt mos *b* eſt genti, poculum quo ſolemnibus libarent ſacrum templi antiſtitibus fuit: præda quoque haud minor Gallis, quàm victoria fuit. Ea ſtrages Romæ nuntiata, Cannenſis cladis recenti adhuc memoria conſternatos animos ita obruit, vt rerum omnium deſperationem penè inueheret. Sed T. Sempronij conſilio recreata reſpublica eſt, Romani tot aduerſis rebus minimè frangi didicerunt. *Li.21. Oroſ. l.4 c.10.* *Zon. tom.2.*

Digitized by Google

CAPVT DECIMVM-SEXTVM.

Hannibal Italia eiectus.

INterim Aſdrubali Hannibalis fratri per Galliam in Italiam feſtinanti, ingentes ſe Aruernorum, aliorúmque Gallorum copiæ adiüngunt; quippe Romanorum vltima calamitas vulgabatur. Actum mehercule de Romanis erat, ſi vir ille cum tanto ſociorum exercitu ſe cum fratre iam victore iunxiſſet. Sed hunc caſtra metantem, *a* audaci quidem, ſed tali rerum ſtatu neceſſario

A. V. C. DXLIII. *Liu. lib.* 27. 28. 29. facinore, Claudius Nero, cum Liuio Salinatore Collega, aggreſſus, coniunctis incredibili celeritate legionibus, relicto in caſtris T. Tatio, debellauit; quo in prælio, conciſis Hiſpanorum & Ligurum agminibus, ſoli Galli, quos potiſſimùm Romani formidabant, aciem diu ſuſtentauere: pari tamen cum cæteris fortuna affecti ſunt. Itaque his tanquam Pœnorum neruis reſectis, repente totum exercitus corpus ad terram collapſum eſt. Reciſum à ceruicibus Aſdiubalis caput, & in fratris caſtra per lithobolon proiectum, cladis acceptæ nuncium dedit: Tùm ille, quaſi eo caſu redeuntem ad Romanos Fortunam, quæ vultum aliquamdiu in ſe aduerterat, conſpexiſſet; agnoſcere ſe Carthaginis infelicitatem, *b* profeſſus palam, de belli exitu dubitare dux bello maximus incœpit. Tum enim repente fluere, & retrò ſublapſa referri in Italia res Carthaginienſium adeò *nunquam diu eodem veſtigio ſtat fortuna: quantamcumque felicitatem habeas, inuidiam & cladem ſenties maiorem.*

A. V. C. DLXVII. *Liu. lib.* 30. Nec felicior fuit Magonis Hannibalis tertij fratris exitus; nam ab Quint. Varo Prætore, & M. Cornelio Proconſ. apud Inſubres cum Gallis fœderatis fuſus ac profligatus, ex vulnere obiit. Tum Hannibal à peregrinis, externiſque bellis ad opem *c* patriæ ferendam; quippe Africam Scipio ingreſſus

greſſus, Carthaginienſium fines armis deuaſtabat, reuocatur.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

Bellum Romanum decimum.

REuocato in Africam cum exercitu Hannibale, *a* vt ſua tueretur, qui aliena bello inuaſerat, grauiſſimis bellis cum Romanis Gallos, veteres inimicitiæ commiſere. Romani tanto hoſte liberati, in Gallos ob ſocietatem ſecundo bello Punico cum Carthaginienſibus initam, quam primum mouent. Illi ſe ſtrenue armis tueri; tantâ audaciâ, fiduciáque ſuæ virtutis, quam Romanorum tot clades acuerat, vt hoſtem alacres *b* occuparent. Primi omnium ſub ſignis, qui maiore in Romanos *c* odio ſemper flagrauerant *A.V.C.* Boii: hi tantâ felicitate hoſtes aggrediuntur, vt DXLIX. P. Ælium Pœtum Conſulem acie vincerent, cæſo Appio ſociorum Duce, cum VII. armatorum millibus: quo ferè anno, vt in diuerſis locis, diuerſam fuiſſe armorum fortunam intelligas, ab Scipione Hannibal in Africa debellatus, Carthaginienſium potentiam, toto nuper orbe formidabilem peſſumdedit. Ceſſit in victoriæ *A.V.* præmium Africa poſt ſeptennium; hinc Duci *C.* quo tantæ res geſtæ ſunt, ab gentis excidio *d* DL. Africano cognomen inditum eſt. Sic domi, foriſque bella grauiſſima Romanis incumbebant. Amilcaris inſtinctu Galli omnes Ciſalpini cum immanibus copiis, in Romanorum fines irruerant: quo ſcilicet bello Scipionem Africæ inhærentem extorqueret à patriæ ſinu: ferro, ignique deleta Placentia; quippe in oppidum victor miles, poſt quaſſata machinis mœnia irruperat. Inde Cremonam bellum tranſlatum eſt: ea vrbs vehementiſſimè oppugnata, omnem hoſtium molem fortiter ſuſtinuit: iamque continuis oppugnationibus feſſa ciuitas, prope erat vt caperetur, vltró-

que in poteſtatem Gallorum conceſſiſſet ; ni opportuno Lucii Fuluii aduentu recreata, *vt vnius c ſæpe virtute clades proximæ auertuntur*, ſpem concepiſſet meliorem. Huic obuiam Galli, eductis copiis progrediuntur; Furius compoſito agmine incedens, magnis ſuccinctus legionibus in Gallos toto impetu effunditur. Pugnatum eſt vtrinque magno armorum, animorumque ardore: ac neutra parte cedente, ingens ſtrages edita eſt. Tandem penes Romanos ſtetit victoria; cæſo in acie belli authore ac fomite Amilcare, exercitus in fugam auerſus eſt.

A.V.C. DLI. Cladem reparant Galli in agro Mediolanenſi; cæſis *f* viciſſim Romanorum VI. milibus ſub Caio Bœbio Prætore, Reliquias victi exercitus, turpi agmine Romam retrahente Lentulo Conſule.

A.V.C. DLI. Fruſtra inde toto biennio Gallos Romani aggreſſi ſunt; Sexto Ælio, aliiſque Ducibus, parum proſperè rem gerentibus. Sed breui Cœnomanorum proditione Inſubres, quos iterum ad arma Amilcar alter conciuerat, à Cornelio Cethego & Minutio Rufo Conſ. XXXV. millium internecione,

A.V.C. DLIII. penitùs profligati ſunt, tanta Romanorum felicitate, vt multæ vrbes, arceſque vltrò imperium acciperent. Reliquæ cum Liguribus poſt aliquot vltrò, citróque acceptas clades, à Minutio tentatæ magis quàm domitæ, quieuerunt; datus tamen reluctantibus bonis Triumphi honos, quem ille propè victus, nedum victor, enixiſſimè ambiebat.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

Bellum Romanum vndecimum.

INſequente anno, ne Gallorum vires quietè data augerentur; quippe ex amiſſæ libertatis deſiderio, belli ſocietas nunciabatur, Marcello Conſuli demandatum in Gallorum reliquias bellum, varia fortuna geſtum eſt diu; donec tandem a in Romanorum iura, poteſtatemque orbe terrarum

rum concedente; ipſi etiam Galli poſt diuturnas contentiones, tantæ potentiæ ſucumberent. Vltimi Ciſalpinorum Boii imperium acceperunt. Horum iuuentus tantâ pugnauiſſe pertinaciâ memoratur, vt mori priùs, *b* quàm ſummoueri loco ac vinci, in animum induxerit. Quis non mirabitur vnicam *c* gentem anguſtiſſimis ſeptam terminis, toties Romanorum arma ſenſiſſe magis, quàm timuiſſe? ſpreuiſſe diu, atque adeò fregiſſe? tot acceptis vulneribus, tot illatis cladibus, adhuc incolumes, bellum reparant identidem; *Tantus libertatis d ſuæ & gloriæ amor, mortalium animis impreſſus, infixuſque hæret, vt quantò premitur magis, tantò altius aſſurgat, nec niſi cum vita in generoſis pectoribus deleri ac extingui poteſt; adeò ſuaue eſt & honeſtum liberis hominibus cum e libertate mori.* Galli verò in acie præſtare interfici, quàm veterem belli gloriam, libertatemque quam à maioribus acceperint, amittere putant. Nutat Poſterorum fides, vt credant tenuiſſimam gentem tot Conſulares exercitus, tot Prætorios; Valerii Flacci, Cornelii Scipionis, Sempronii Longi, Lucii Cornelii Merulæ, Scipionis Naſicæ: nec vno aut altero; ſed annis pluribus, neglectâ nonnunquam Romanorum pace ac ſocietate, aut ſpreuiſſe, aut tuliſſe, infractâ inter tot rerum ſuarum clades, ceruice. Dixiſſes, quòd Pyrrho etiam vſu venit, cum videret fuſis aliquot Rom. exercitibus, eorum qui ſupereſſent in reparando exercitu feſtinationem; Roman. Herculis ſidere creatos, quibus quaſi ab angue Lernæo, tot cæſa hoſtium capita de ſanguine ſuo renaſcerentur. Sed abſumptis tandem & exhauſtis plane viribus, cùm vltimo prælio xxx. armatorum millia cecidiſſent in acie, qui maximè omnium Romanorum opibus ſemper obſtiterant, receptis à victoribus quas arma imponebant legibus, Populi Rom. iugum ſubire coacti ſunt. Nulla hominum gens, aut pro libertate diutiùs & generoſius decertauit, aut victoris Gentium populi imperium ægrè magis accepit. Sed verſa in rationem neceſſitate, paruerunt: non illi, vt de Athe-

Caſ. 7. Com.

Fl. l. 1. c. 18.

Iuſtin. l. 5. nienſibus ferunt, inerti, neque incruento cecidere bello; ſed præliari ad vltimum, victores etiam interdum, conſumpti magis fortunæ varietate, quàm victi.

CAPVT DECIMVM-SEXTVM.

Bella in Aſia variâ fortunâ à Gallis geſta.

A. V. C DLX. Polyb. l. 5. Liu l. 38. NOn diſſimili fortunâ res à Gallis in Aſia gerebantur, eo ferè tempore, in diſiunctiſſimis regionibus: *ſic res mortalium, vertente ac moderante fato, a vt qua hominum gens, clades maximas aliis inuexerat, ipſa ſuo velut orbe ac ordine, maximis cladibus pulſaretur.* Ruentis in Oriente Gallici imperii initium, ab Attalo Pergami Rege, ab hoc victi acie, congeſto diu auro ſpoliati ſunt; breuiſſimo tempore, amiſſis opibus, quas longâ annorum ſerie, & regionum euaſtatione comparauerant. Orto mox in Achæum Syriæ Tyrannum ab eodem Rege Attalo grauiſſimo bello, Galli in ipſius Attali caſtris ingenti mercede conducti militarunt: profligato hoſte, Helleſpontiacam oram cum liberis & vxoribus incoluere. *A. V. C. DLXI.* Tum frequentibus prædis dites, finitimarum gentium inuidiam & odium ex proſperis rebus in ſe conſciuere, ac ne diu comparatis rebus potirentur, Alexandrinorum, aliorúmque populorum couiurarione, ſed à Pruſia imprimis Bithyniæ Rege, expulſi ſunt.

Hic rerum, imperiorumque certas, incertaſque vices demirari licet: Ecce tibi gentem illam Aſiæ olim formidabilem, dominam Orientis, & ſolo nominis ſui terrore, tributa à maximis Regibus, extorquentem, Fortuna (vt *b* ei ſummam in res proſperas & aduerſas vim ineſſe intelligas) in eorum quos armis domuerat, imperium, arbitriumque traduxit. *Fl. 2. c. 11.* Sic illa genuina Gallorum ferocitas, ſic propria nominis Gallici, ac virtutis militaris gloriæ laus, vt frugum ſemina, mutato ſole ac ſolo *c* plerumque degenerant, Aſiaticâ amœnitate

paulatim

paulatim emollita, *d* luxu ac peregrinis infecta moribus, elanguit ac conſenuit, vt plus amiſſum inertiâ, quam bello aut victoriâ olim quæſitum facilè dicas.

CAPVT DECIMVM-SEPTIMVM,

Galli à Romanis in Aſia debellati.

SEd longè atrocior â Romanis clades. Fuerant Galli inter Antiochi Syriæ Regis ſtipendiarios, quorum virtute victor euaſerat: ſed cum Seleucum Antiochi fratrem in prælio cecidiſſe crederent, inuadendæ Aſiæ ſpe incitari, in ipſum Antiochum verſis armis, eò redegere, vt auro ſe redimere cogeretur: nec ita multo poſt, ab Eumene rege Bithyniæ tentati ſunt, & aliquanto longius ab Aſiæ dominatione ſummoti Seleuco tamen & Antiocho fratribus, Ptolemeo Ægypti, Eumene Bithyniæ regibus Aſiæ inhiantibus, ſparſis tot viribus, quibus tuta eſſe debuerat, impune ab Gallis diripiebatur; compreſſi tamen ab Ætolis, donec iis per Romanos victis ac libertate, quam illibatam aduerſus dominationem Athenienſium ac Spartanorum, inter tot Græciæ ciuitates ſoli ſeruauerant, exutis, tota Romanorum vis in Gallos latè Aſiam occupantes, incubuit. Inde belli noui principium natum, conflatumque eſt, atque eò promptius animum adiecerunt Romani, quod vindicandæ à Gallico iugo Aſiæ ſtudio flagrantiſſimè tenerentur, niſi veriùs immodicam in Manlio *a* triumphandi cupiditatem bello maximo cauſam præbuiſſe dixerimus: ac negatus quidem victori triumphus is adductis in belli ſocietatem aliquot vicinis gentibus, vt ſecurior ac expeditior in hoſtem inueheretur, *b* prudentiâ id aſſequutus eſt, quod viribus ſe haud quaquam poſſe callidus imperator diffidebat. Nã que addita virtuti fraus, victoriam inſigniter promouit, vt non tam bello quam furto, viciſſe diceretur: diſtractis etiam feliciter à mutua ſocietate Gallorum Regulis, quibus vt par erat, in cõmune *Iuſtin. l. 28.*

a ſentientibus, haud dubiè impar longè extitiſſet. Nondum bello finis impoſitus, cùm fraude Romanorum detectâ, vi virtutis ſuæ traderentur partes, redeuntibus in concordiam ac fidem Gallis, magno impetu, ac toto gentis niſu certatum eſt. Galli occupatis montibus & aſcenſu arduo, aſperoque, propè inacceſſis locis, hoſtem fuſtra irruentem facilè expuliſſent: ſed indignati tandiu circumſideri, ac more ferarum cingi indagine, erumpunt in planum, malo ſuo fato. Erat inter vtrumque exercitum medius collis, *d* commodus ei parti quæ inſideret: eò inuolant IV. Gallorum millia, occupant haud difficulter; quippe præter facilem aditum, nullus hoſtis qui arceret, repertus eſt. Sed ex improuiſo *e* vndique irrumpunt Romani, exutos ſuis armis, ſecuroſque (velut nihil negotii in difficili bello ſuſcepiſſent) adeò ſupina Gallorum inter hoſtes medios incuries erat, nullo negotio ſternunt, cæduntque. Proſpero euentu erecti Romani, in ſuperiores colles, quibus ſe Galli communierant, illicò euadunt, longa & difficilis pugna; non enim cum hoſte tantum, ſed etiam cum loco pugnandum Romanis fuit. Perculſi inſperatâ hoſtium irruptione Galli, vt ſubita conterrent, deficientibus ad hæc telis, quibus irruentes exciperent, ſiſterentque, effractis vt montium clauſtris, captiſque anguſtiis, deſperati locum quem occupauerant, poſſe retineri, caſtris relictis, impedimentiſque omnibus, rati nimirum hoſtem non ſegniùs prædæ *f* quàm victoriæ conficiendæ daturum operam, in latebras ſe coniiciunt: Sed callidus Conſul, omiſsâ prædâ, Gallos tanto impetu ac celeritate eſt inſequutus fugientes, vt palantes, paſſimque ab ſe diuulſi, cæderentur; alii præcipites acti, nonnulli in fuga deprehenſi, pauci admodum euaſere incolumes: nam omnis vndique ad ſalutem exitus claudebatur. Fuit in Romanis caſtris Attalus Pergami rex, is qui Pop. Romanum, regni ſui ac diuitiarum hæredem mox teſtatus eſt, præclaramque Reip. operam nauauit: expleto de ſe Phaënnis oraculo, quo Gallorum quidem exercitum ex Europa in

Aſiam, ad vrbium perniciem tranſmiſſurum; ſed ab Attalo, quem Tauricornem appellabant, profligatum iri prædixerat: quo ferè temporum tractu Maſſiliam quod contra veterem amicitiæ fidem pro Phocenſibus conditoribus ſuis Antiochi & Ariſtonici Aſiæ Regum bello, infeſta contra Pop. Rom. arma tulerat, Senatus deleri iuſſerat. Sed miſſis Romam Legatis, veniam obtinuere Maſſilienſes: nec enim fas erat tot antiqua fideliſſimæ ciuitatis officia, vnius erroris culpa aboleri. *Iuſt. l. 37.*

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

Galli Tectoſages in Aſiâ profligati.

HÆc ad Olympum montem feliciter à Romanis geſta ſunt. Inde Manlius victor mouit caſtra, & in Tectoſages anno inſequente progreſſus eſt. Penè ab hoſtibus fraude interceptus, à cùm ad colloquium cum Gallorum Regulis ineundem properaret: ſed ſuſpecta dudum gentis fide, monitis qui illico adeſſent, ſi quid fraudis ſubeſſet, ſeruatus à ſuis, in caſtra reuertitur, ira ſimul & dolore ſtimulatus, nec inulta diu Gallorum fraus: namque expugnatis eorum munimentis, eo redegit victricem nuper Aſiæ ac totius propè Orientis gentem, vt omiſſis ſponſionum, fideique pignoribus, acceptâ deditione, in perpetuam pacem ſe Romanis tradiderit, eam demum fortunam quam victores *d* dediſſent, victi admitterent, habitura. Neque tamen hic prætereundum eſt inſigne Ortiagontis Gallorum Reguli vxoris factum, in viro, nedum in muliere memorabile. Hæc à Centurione ſtuprum per vim paſſa, quanquam *mens* *c* *impudicam facere*, *non caſus ſoleat*; in pœnam tamen tanti ſceleris, ſtupratoris caput reuulſum à ceruice, præclaro ac ſingulari exemplo, ad maritum detuliſſe fertur, laudatum ab hoſtibus facinus, quo inſignis mulier, viri iniuriam, ac ſuam virtute ingenui pudoris vindicauerat. *Liu. 38. Fl. 2. c. 11. Senec. Hipp.*

CAPVT

CAPVT DECIMVM-NONVM.

Bellum Macedonicum cum Perſeo.

Caeſ. 3. Iuſt. l. 32. HIs peractis, victis ac deditis agri aſſignati, in quibus XVII. circiter annos quietè vixere. Donec pacis gens impatiens, ingenio ſuo ad mouendum, turbandumque prona, bellum cum Perſeo Macedonum rege (quippe Philippus Pater Gallos ingenti apparatu ad belli ſocietatem pepulerat) redintegraret. Incitati ab eo rege, ingentibuſque promiſſis allecti Galli, ii potiſſimum qui nuper Thraciam inſederant, Scordiſcos appellabant, & ad Danubii, Sabique confluentem conſederant in Pannonia, applicuere ſe à Macedonibus pro Perſeo militantibus. Itaque in Romanos plurimi, expeditique aduolant. Sed agente in tranſuerſum Fortunâ regem, negato quod pactus fuerat auro, illuſi: euaſtatis quacumque iter fuit, regionibus, reuerſi ſunt. Erat tunc Gallorum in Thra-*Clon.* cia rex Clondicus, quantùm Perſei vires debilita-*Liuius l. 44.* uit Gallorum diſceſſus, tantùm Romanorum auxit animos: nam breui à P. Æmilio abſens victus, *A. V. C. DLXXXII.* quippe qui gerenda Ducibus bella mandauiſſet, Perſeus, mox victori traditus, Romam inſigni triumpho deductus eſt, redactâ in prouinciæ formam Macedoniâ.

CAPVT VICESIMVM.

Galli Scordiſci in Thracia fuſi.

Goſconium. HOc fere tempore, querentibus Prouinciis ſe à Gallis qui Thraciam, vt dictum eſt, incolebant, & Scordiſci vocabatur, euaſtari, bellum in eos ſuſceptum eſt per M. Cæſonium Prætorem, ac celeriter confectum, compulſis in ſuas terras Gallis.

Sic quieſcentibus ad Orientem Gallicis tumultibus, in Italiam, vnde nuper redactis in poteſtatem Boiis digreſſi fueramus, ſtylum referamus.

CAPVT VICESIMVM-PRIMVM.

Galli à Romanis moderatè habiti.

PAce igitur cum Gallis Ciſalpinis, eo quo diximus modo compoſitâ, ne ſuperbæ auaræque dominationis faſtidio aut odio turbarent; victi toties ferro, humanitate & legum ſanctitate vincuntur: tam pronâ in Romanos voluntate, *a* vt ſubeſſe tam iuſto imperio, priſcæ libertati præponerent: vt *firmiſſimum eſt id imperium quo obedientes gaudent.* Sed quadriennio poſt, cùm vltro quieſcentes M. Furius Prætor vexaret, in mediâ pace turbas concitans, publicæ tranquillitatis, optatique tot annos otij malaciam, inſtar violenti turbinis excuſſit. *Nunquam nimirum iis deſtituta eſt Reſpublica, qui malos imitati medicos ſemper aliquid agri eſſe volunt, vt ſit ad cuius curationem adhibeantur, & in re turbida diteſcant*, ad hæc honores quos quieta Rep. deſperant, perturbata conſequi ſe poſſe arbitrantur. Audiit Gallorum querelas Æmilius Coſ. damnatus Prætor, reſtitutæ Cœnomannis (ij imprimis vexari ſe queſti fuerant) res vi iniuriáque ablatæ: *b* viſum omnibus habitúmque ſanctum & auguſtum Romanorum imperium, quod tanta iuſtitia, integritáſque comitabantur.

A.V.C. DLX-III. M. Æmibio Lepido, & C. Flaminio. Coſſ. Liuius lib. 8. Liu. 39. Liuius Cic. 2. Catil.

Nec diſſimili ratione excepti Tranſalpini, quanquam extructa trans ſuas Alpes ciuitate, fixiſque ibidem arcibus Romanos in ſe vehementer concitaſſent, iterumque velut ad nouas ſedes quæritandas in Italiam deſcendiſſent. Sed iuſſi, aut, vt veriùs dicam à Marcello Conſule perſuaſi, ne quid temerè in Romanos vltra molirentur, vt *ſuaſio ab eo qui iubere poteſt vim neceſſitatis adfert*, abſtinuere, quo factum, vt à Senatu ampliſſimis muneribus

A. V. C. DLXVII. Tac. 14. an.

affecti

Herod. l. 1. affecti & laudati, dimitterentur. Ita *tanta moderationi obtemperare omnes, c ſua quemque voluntas adigebat, quos ſeruire nulla vis, nulla neceſſitas coëgiſſet. Numquam enim imperia detrectant, qui non d violenter ac contumelioſe habentur.*
Liu. l. 40. *A. V. C.* DC-XXI. Tertio exinde anno interiecto cùm rurſum Galli in Italiam tranſgreſſi, agrum à Senatu peterent, vt pacati ſub imperio Pop. Rom. eſſent, excedere Italia iuſſi ſunt.

CAPVT VICESIMVMSECVNDVM.

Alpinæ Gallorum gentes ſubiugatæ.

Liu l. 41. *Zon. tom. 1.* *A. V. C.* DL-XXX. PEruaſit Galliam vniuerſam tam ſingularis Romanorum humanitas; itaque *a* perſpecta ea imperii moderatione poſt nouennium, de C. Caſſio Longino Prætore per Fratrem ſuum Gallorum Regulus Cincibilis conqueſtus eſt; expilatam quaſi flagrante bello *b* prouinciam, hoſtilem in modum habitos populares, multa ſuperbè & inſolenter commiſſa, nec vllum nefariæ dominationis exemplum paſſim in vrbibus, agris, prædiis omiſſum. Sed cùm negligentiùs *c* Romani ſuper ea re conſulerent, quaſi iam innatam Romanis moderationem nimiæ opes corrupiſſent: nec in abſentem reum quicquam Senatus decerneret, ad arma velut ex nimio iam otio ventum eſt: quamque legibus *d* diu fruſtra ſubmiſerant, exacto circiter decennio: velut data ad recipiendum ſpiritum requie, ferro, quæſiuere vltionem: Deo quodam aſſiduè incitante, ne rubiginem ac ſitum arma vix bene condita ſentirent. Ligures inter Macrum & Varum amnes, imis Alpium iugis adhærentes, dumis ſe occultabant: quos major inuenire quam vincere erat labor: reperti tamen, cùm eorum latebras ignibus ſepſiſſet Fuluius Conſul, & partim cædendo ſaltum aperuiſſet, facilè profligati ſunt, namque venantium modo, hoſtium tanquam ferarum latibula ſcrutati Romani pleroſque confodere. Cæteri belli ſocietate coniuncti (Salyos, Decates, Oxybios & Euburiates vocabant)

A. V. C. DXC. *F. l. 2. c. 3.*

cabant) ita exarmati, vt non modo rebellandi in poſterum licentia, ſed vix ferrum relinqueretur, quo agros ſubigerent: quippe *e parum eſt impune malè feciſſe, niſi deinde faciendi licentia eripitur.* Nec longo annorum interuallo, Salaſſorum gens ad Padi fontes poſita, in Romanos auſa eſt inſurgere. *Cauſa belli, eadem quæ cæterorum, libertatis amor* cum Romanæ ſuperbiæ & auaritiæ odio iunctus: *Omnes enim homines natura libertati ſtudent, & conditionem ſeruitutis oderunt.* Illi prima belli impreſſione, Appium Claudium Conſulem, cæſis decem Romanæ iuuentutis millibus, vicerunt, proſtraruntque. Sed cùm victoria ſua in hoſtium contemptum elati abuterentur, *f* *vt difficile eſt in maxima licentia proſperiſque rebus moderari ſibi*, *g* *& quaſi frenos cupiditatibus imponere*; ferianibus, interque epulas paſſim oſcitantibus ſuperuenit improuiſus ex fuga Appius, feroces compeſcuit animos cæſiſque hoſtium VI. millibus, cladem ſuperiorem reſtauraſſe viſus eſt. Petitus à victore ingenti ambitu triumphus (nam lege conſtitutum erat, vt qui tot hoſtes in acie peremiſſet, triumphandi haberet poteſtatem) ſed cùm acceptæ cladis primo prælio nondum ex hominum mentibus excidiſſet memoria, ab Senatu repulſam paſſus, ambitioſo ac ſordido more, priuatis ſumptibus, egregius Imperator triumphauit.

Sall. Iug. — *Cæſ. Bell. Gall.* — *A.V.C DCVI.* — *Herod. lib 1.* — *Oroſ. l 5. cap 4.*

Anacephaleoſis.

TOt annorum ſpatio, tot præliorum conflictu, tot cladium impendio, Populus Romanus pro Italiæ principatu cum Gallis Ciſalpinis ita contendit, vt per tot ſæcula diiudicari non potuerit, Gallicis, Romaniſque in caſtris plus eſſet roboris, & iudicatu difficile, vter aliquando Populus alteri foret pariturus. Sed virtus tandem principis gentium populi cum Fortuna comite, Ciſalpinas Gallorum gentes, ad eam pacem perduxit, vt quæ maximis bellis propè nunquam vacauerant; eæ innatis ſibi ac familiaribus, vacarent incurſionibus,

Paterc. lib 2.

bus, poſtquam pertinaciſſimè Romanis plus D. annis obſtitiſſet. Quis iam inficias eat, eſſe imperiorum velut orbem, & florentiſſimas gentes è tenui principio ortas, præfixis à Fortuna *a* temporibus vigere: *certis enim cuncta temporibus naſci debent, creſcere, extingui:* quæ vbi attigerint, excuſſo velut rerum ſuarum ac diuturnæ felicitatis flore, marceſſere quaſi inductâ ſenectute. Germaniam, quâ longe excurrit Danubius, occupauerat, Aſiam inſederat, Macedoniam domuerat, Thraciam Illyricum, Italiam penè totam & Pyrenæos vltra Celtiberiam aliaſque orbis regiones, Gallorum gens nec ita breui annorum ſpatio tenuerat: tot locis, tot prouinciis, tot regnis paſſim aut pulſa, *b* aut deuicta iugum ſubiit quod aliis impoſuerat. Neque verò puduit *c* poſt exactum Italia Pyrrhum, profligatum Hannibalem, domitam Carthaginem, ſubiugatam Africam, Perſeum triumphatum, deletam ſeptuageſimo anno quàm condita erat, Carthaginem: fortunam *d* ſequi victoris tot gentium, populorum ac ducum populi. Hunc finem habuit Rom. imperij æmula gens, cum quâ ab ipſo pene imperij exordio bellare Romani cœpere, tantâ vtriuſque populi pertinaciâ, vt aut bellum, aut belli præparatio, aut infida pax extiterit.

Ser. Conſ. ad bel.

A.V.C. DCXII

CAPVT VICESIMVM-TERTIVM.

Bellum ab Italia in Galliam tranſlatum.

VErum claudi Alpibus non poterat tanti imperij *a* moles, cuius tot vltra maria propagati eſſent longè latéque termini. Quippe Romani non contenti Italiæ terminis imperium ſpe improbâ totius orbis amplexi, bellum cum omnibus Regibus gerebant. Exacti Italia Galli quaſi nefas eſſet iuxta imperij eorum terminos eſſe, qui non legibus parerent: Siciliæ, Sardiniæ, Hiſpaniæque, totius denique Africæ, Aſiæque imperium

Iuſt. l. 28.

rium aliis, aliiſque temporibus occupauerant. Intacti hactenus qui Pyrenæo, Alpibus, vtroque Oceano, ac Rheno validiſſimis ſepti ac vallati munimentis; quorum nepotes, Romanos ita bello diu exercuerant, vt prope imperio ſuo ſummiſiſſent. Sed his tandem domitis, cupido inceſſit referendi in eas ſedes belli, vnde olim erupetant. Facilem fore per domitas Gallias in Germanos aditum: nec niſi ſubiugatis hominum fortiſſimis, dominam orbis Romam adoraturos populos, aut Tybri Oceanum deceſſurum, hoc nimirum erat clariſſimæ ac bellicoſiſſimæ gentis fatum, vt Romanis aliquando pareret: nec niſi poſt quadringentos fœdiſſimæ ſeruitutis annos, priſtinum ſplendorem cum libertate per Francos recuperaret. *Fl. l. 1. cap. 10.*

CAPVT VICESIMVM-QVARTVM.

Galli in Thracia identidem profligati.

AC ne interim impunè Orientem Galli diriperent, dum in Occidente armis Romanorum peterentur, miſſi cum ingentibus copiis, qui tumultuantes coërcerent. Compreſſi nuper à M. Cæſonio, quieſcere diu non potuere: ſed cum maiori *a* diſciplinâ pugnarent quàm priùs, L. ſiue Caium Catonem cum exercitu penitùs conciſo profligarunt. Hac elati victoriâ, in proximas prouincias torrentium inſtar liberiùs diffudere ſeſe, nec à crudelitate ſibi temperantes in captiuos. *b* Litare diis ſuis ſanguine humano, *c* bibere in oſſibus capitum, & huiuſmodi ludibrio fœdare mortem tam igni quàm fumo: partus quoque grauidarum extorquere tormentis conſueuerant. Hos igitur vagos & liberâ populatione diffuſos Titus Didius intra ſuam repulit Traciam. Nec diu tranquillos, ſed in populi Romani ſocios irrumpentes Liuius Druſus exegit: & Danubij ripam vetuit excedere. Verum *d dediſcit animus ſerò quod didicit diu.* Itaque redeuntibus identidem ad ſolitas

A. V. C. DCXXVI. Eutro. libr. 4. Flo. 3. cap. 4.

A. V. C. DCXXVIII. Sen. Treas.

A. V. C. DCXL. ſolitas populationes Scordiſcis) nam eo nomine Galli, qui Thraciam inſederant, appellabantur) occurrit cum exercitu improuiſus Minutius Rufus, is victoriam quam habere bello non poterat, furto *c* rapuit incautis: quippe commiſſo prælio, collocatis in obſcuro æneatoribus, vno impetu claſſica hinc inde ſtrepere imperat, vt noui ſubſidij opinione hoſtes fallerentur. Tum illi rei nouitate exterriti, fugere per concretũ glacie Hebrum; rupto amne equitantium onere, rapidis vorticibus hauſti, abſorptiq; ſunt pluſimi. Interpoſito aliquot annorum interuallo, peregrinantibus velut Romanorum armis, grauiſſimoque bello in Mithridatem

Front. c. 4. l. 2. ſtrat. Inſt. l. 38.

A. V. C. DCLX. Ponti regem, quem Gallogræci variis beneficiorum muneribus illecti, iam ante ſequebantur, occupatis, de recuperando Aſiæ imperio meditantur: pertractiſque ad belli ſocietatem *f* vicinis gentibus Dardanis, Dalmatis ac Mœſis: Remp. in ancipites metus adduxere. In hos Sylla Lucius, is qui mox anno interiecto author peſſimi facinoris fuit, proſcriptis in Republica optimis quibuſque; ſed contrariæ factionis hominibus, mouit: ac pace cum Mithridate tertium victo & caſtris exuto, factâ, partim vicit, alios in fidem accepit. Nec ceſſatum tamen à priſtinis direptionibus; diſtracto enim factionibus potentium imperio, ac triumuirali *g* potiſſimum poteſtate afflicto, in gentes finitimas, veteri gentis more irrumpunt; tantúmque adepti ſunt potentiæ, vt ab Auguſto Imperatore (cuius amicitiam *h* ac ſocietatem virtute ſibi cõparauerant) in Pannonios ab iugo impoſito reſilientes euocati, ſub Tiberio Legato meruerint.

Eutro lib. 5. Diod. lib. 5.

Hæc ſtrictim diuerſis geſta temporibus, attigimus: ne intermiſſis identidem grauiſſimis ſæpè Galliarum bellis, eò reuerti ac reflecti ſtylus orationis cogeretur. Cæterùm, ita ſe rebus in Oriente habentibus, ad inuadendas Gallias maximo apparatu Romana ſe potentia accingebat. Dedit fortuna ambitioni locum, vt non imperij cupiditate; ſed ſociorum cauſâ, mouere in Gallos Romani viderentur. *Sic eſt profectò, Populus Romanus ſociis defendendis terrarum omnium potitus eſt.*

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM-QVINTVM.

Veteris Galliæ deſcriptio.

SEd *a* priuſquam Tranſalpinæ Galliæ fines Romanæ legiones ingrediantur, facturus operæpretium videor, totam eius imaginem, ſitum, & populos multitudine innumerabiles, locis infinitos, in breuiſſima quaſi tabella proponere: vt eâ, velut vno intuitu perfectâ & cognitâ, quæ tandem, & vbinam bella geſta fuerint, ac quibus illata populis vltrò poſſint vnicuique occurrere. Nam faciliùs cuiuſque rei ſpecies, ſi exhibeatur, quàm diſtincta locis & temporibus, oculis, animiſque hominum inhærere ſolet. Itaque antequam ea attingamus, quæ à diuerſis Imperatoribus ſuſcepta & geſta bella ſunt, ſtatui rem ſæpius cogitatam animo, ſignare ſtylo: hoc eſt, veterem ipſius Galliæ typum, imaginemque, ac totam eius magnitudinem, non inutili rerum notitiâ, in arctum contractam delineare: ac huic deinde tabellæ ſubiicere, qui, quáſque Galliæ partes populi olim incoluerint, quæ ciuitates clariores, ante Romanorum primam in Gallias impreſſionem, floruerint: cætera ad maiorem hiſtoricæ veritatis ac dignitatis nitorem haud intempeſtiuè ſubtexturi. *Faciam igitur quod ſolent qui terrarum ſitus pingunt; in breui quaſi tabella totam eius magnitudinem amplectar.*

GAllia omnis, vt patet ex tabella, iam & alibi prædiximus, initio incluſa fuit ab Ortu Rheno, Alpium parte & Varo fluuio: à Meridie, interno mari, Pyrenæis montibus: ab Occidentali plaga, Gallico Oceano, à Septentrionibus, Britannico. Sed poſtquam Galli ad quæritandas nouas ſedes, Alpium inuicta iuga tranſcenderunt, dimidia ferè Italiæ pars, ad Rubiconem tenuiſſimum amnem, in Gallorum iura ac nomen conceſſit: omne autem hoc terrarum ſpatium, duas in partes diuiſum fuit: in *Flo. in Præl.*

Tranſa

Tranſalpinam vlteriorem, quæ Galliam propriè dictam comprehendit: & Ciſalpinam, quæ Italia, eademque citerior & Togata dicta fuit. Sed de illa poſteriori, neque huius loci eſt, neque præſentis inſtituti diſſerere.

CAPVT VICESIMVM-SEXTVM.

De Gallia Tranſalpina.

Cæſ. l. 1. de Bell. Gall. TRanſalpina in duas itidem portiones à cultu, habitúque corporis, in Comatam & Braccatam, diſtributa à veteribus fuit. Hæc mox Narbonenſis, Romanorum prouincia, & altera quaſi Italia, quòd eam Romani primam occuparint, appellabitur: Mediterraneis fluctibus alluitur, Vato amne Alpibuſque ab Italia diſcreta, Pyrenæis ab Hiſpaniâ, Garumna & Rhodano flumine, ac Gebenna monte in Aruernis, ſeparatur. Comata verò quæ ad Oceanum & Germanos ſpectat, à tribus *a* populis, Aquitanis, Celtis, ac Belgis, in Aquitanicam, Celticam, & Belgicam fuit diuiſa.

CAPVT VICESIMVM-SEPTIMVM.

De Gallia Narbonenſi.

P. Mel. l. 2. c 5. IN *a* Braccata ſiue Narbonenſi Gallia, quæ hodie Languedoxium, ſiue Occitaniam, Sabaudiam, Delphinatum, & Prouinciam continet, præcipui fuere populi Allobroges, quorum princeps ciuitas Vienna ad Rhodanum, *Vienne.* Centrones in Alpibus, quorum oppida Axima, *Centron*, & Tarantaſia, *Tarantaiſe.* Segalauni, horum Valentia in ripa Rhodani, *Valence.* Vocontij quorum duæ ciuitates inſignes olim Dia Vocontiorum, *Die*, & Vaſio, *Vaiſon.* Caturiges in Alpibus maritimis, eorum oppidum Caturigo magus, *Chorges.*

Chorges, forſan Eberodunum *Embrun*. Cauares ſiue Gauares: primaria ciuitas, Auenio, *Auignon*, pontificiæ ditionis. Salyes ſiue *Salyj*, vbi Aquæ Sextiæ, *Aix*, his vicina Maſſilia nobiliſſima Phocenſium Colonia, *Marſeille*, & Arelate Sextanorum, *Arles*. Velauni *Velay*, oppidum eorum, Anicia, *Le Puy*. Gabali *Giuaudan*, metropolis Mimate, *Mende*, aliis *Lodeſue*, Ruteni *Rouergue*, quorum vrbs Segodunum, *Rhodais*. Heluuij, *Albigeois*; primaria vrbs Albia ſiue Albauſtuga, *Alby*. ſunt qui Heluios ad ſiniſtram Rhodani ripam ſtatuunt, vulgo *Viuarets*. caput gentis Caſtrum Viuario, *Viuiers*. Volcæ in Tectoſages, quorum oppidum Tholoſa *Thouloúſe*: & Aremoricos, quorum princeps ciuitas Nemauſus, *Niſme* diuiduntur; vtraque gens nunc *le Languedoc*. ſunt & alij populi, vt Nitiobriges, *Agenois*: oppidum eorum Aginum, *Agen*, quanquam non deſint qui Nitiobrigas Monſpelienſes faciant, & Vticenſes vulgò *Montpellier & Vzez* Garocelli, Inalpini prope montem Cibiennicum *Montcenis*, dictum. Veragri, quorum vrbs Octodurus *Saint Maurice*. Accuſij, Colonia Accuſiorum *Grenoble*: aliique; ſed non ita celebres. Cæterum ea regio omnis agrorum cultu, virorum dignitate, morum elegantia, vrbium amplitudine, claritudine opum, nulli prouinciarum poſtponenda: eoque olim habita in pretio à Romanis, vt & noua Italia & Prouincia Romanorum diceretur. *Pom. Mela. l. 2. c. 5.*

CAPVT VICESIMVM-OCTAVVM.

De Gallia Aquitanica.

AQuitania à Garumna flumine ad Pyrenæos montes, & eam partem Oceani, quæ ad Hiſpaniam pertinet, ſpectat. Inter occaſum ſolis & Septentriones: quæ pars, & regionum latitudine & multitudine hominum, ex tertia parte Galliæ eſt exiſtimanda. Huius regionis quæ Cæſaris *Caſ l. 1. Bel. Gal. Pomp. Mel. lib. 3.*

primùm, inde Auguſti diuiſionem comprehendit, inſignes populi extitere olim complures: Auſcorum, ſiue Aſciorum, Eluſabertis, ſiue Auguſta Aſciorum, *Aux*, *Auche*, Nouempopulaniæ caput, regio nunc, *Armagnac* dicitur. Vaſatum præcipua vrbs, *Bazas*, regio *Albret* dicitur. Bergerrorum ſiue Bigerrionum, vulgò *Bigorre*, Tarba, *Tarbe*, Tarbelliorum oppidum, aquæ Trabellicæ, *d'Acqs*. Precianorum, vt nonnulli putant, *Bearn*, oppidum præcipuum, *Pô*. Cadurcorum, vulgò *Quercy*, oppida clariſſima, Ducona, ſiue Deuona, *Cahors*, & Vxellodunum, *Cadenac*, alij *Vſſoldun*, vt ab incolis appellatur Podium Vxelloduni, *Le puech d'Vſſoldun*. Petricoriorum, ſiue Petrogoriorum, *Perigort*, oppidum eſt Veſonna ſeu Veſuna, *Perigueux*. Aruernorum, *Auuergne*, primaria ciuitas eſt Gergouia, Cæſarianâ clade inſignis, *Clermont*. Boiiorum, *Bourbonnois*, oppidum fuit Boia, forſan, *Bourbon*. Lemouicum, *Limoſin*; ciuitas princeps Ratiaſtum, *Limoges*. Biturigum Cuborum, *Berry*, ad differentiam Viuiſcorum, *Bourdeaux*, clariſſimum oppidum Auaricum, *Bourges*: furor eſt aliam ab ea vrbem appellare *Viarron*. Pictonum, *Poictou*, vrbs ampliſſima & florentiſſima Auguſtoritum, ſiue Limonum, *Poictiers*. Santonum oppidum fuit Mediolanum, vulgò *Xaintes*, Regio, *Xaintonge*. Vbi & Santonum portus; Rupellam dicimus, *La Rochelle*. Hi omnes populi vt terrarum amplitudine, ſic rerum quondam geſtarum famâ præ cæteris nobiles extitere: nam & totiùs Galliæ principatum diu Bituriges, Aruernique tenuerunt; nec iis generoſiùs vlli Galliarum populi, Romanorum opibus ac potentiæ pro libertate *a* ſua abſtinuere, vt ſequenti libello apertè demonſtrabimus.

Alij Bauſe.

CAPVT

CAPVT VICESIMVM-NONVM.

De *Gallia Celtica*.

GAlliæ Celticæ, quam etiam Lugdunenſem à nobiliſſimo oppido appellamus, populi vt olim ſic & noſtra celebres ætate, quanquam plurimorum vetus appellatio deſierit, plurimi extitere. hi inter *a* Matronam, Sequanam, & Ligerim amnes & Oceanum poſiti ſunt, atque vt ab vltimo oræ Britannicæ in mare excurſu incipiamus, Oſiſmi ſeu rectius Oſiſmij, qui & iidem Siſmij ac Timij apud Strabonem dicuntur, oppidum habuere vt ferunt Vorganium, vulgo *Guinguand*, alij *Landriquet*. Veneti Vindanam, *Vannes*. Nannetes ad Ligerim fluuium Condiuincum, *Nantes*. Curioſolitæ alij Coriſopites, Coriſopitum, *Cornuaille*, ſeu *Quinperkorentin*. Rhedones Condate *Redon*, rectius *Rennes*, Diablintres ſeu Diablintes, de quibus non ita inter Geographos conſtat, oppidum habuere vulgò, *Leondoul* in Armorica: alij Belgas faciunt, ad Getam fluuium: nonnulli inter Cenomanos ſtatuunt, eiſque oppidum aſſignant Nouiodunum, vulgo *Mayne*. Cenomanni Vindemium ſiue Vidunum primarium oppidum coluere, *Le Mans*, rectiùs fortaſſe *Vandôme*. Vnelli ignorantur: hos enim ad oram maritimam habitaſſe aſſerunt, eiſque Crociatonum oppidum vulgò *Quarentam* attribuunt: alij Perticenſes eſſe contendunt, *le Perche*, quorum oppidum eſt Nongentum *Negent* ſiue Neomagus, Carnutes pro vrbe primariâ Autricum, vulgò *Chartres*, antiquiſſimum Galliarum oppidum eſt, & Druidarum ſacerdotum patria, à quibus dicta eſt etiam vrbs quæ vulgò *Dreux*, pugna in Hæreticos nobilitata eſt. Eſt etiam in Carnutum finibus Genabum ad Ligerim, vulgò *Orleans*, Lexouij ſiue Lexobij oppidum quod vulgò *Liſieux* appellamus, quidam Nouiomagum Eburonices ciuitatem habent primariam Mediolanum,

a *Caſ. lib. 1. de Bel. Gal. Strab. lib. 4. Geog.*

Eureux. Seſuni vel potius Seſuuij Sagium, vulgò *Seez.* Ambiliates, hi oppidum habent, vulgò *Auranches.* Bellocoſſes ſeu Verocaſſes oppidum habent Nouiomagum, vulgò *Bayeux.* Pariſij omnium iam clariſſimi Lucetiam, Lutetiam ſiue Leucotetiam, vt à diuerſis Scriptoribus nominatur, incoluere, vulgò *Paris*, totius Galliæ caput. Senones antiquiſſimi Gallorum, Agendicum, *Sens.* Tricaſſij ſeu Tricaſſes, Auguſtobonam, *Troyes.* Ædui ſiue Hedui, Auguſtodunum, vulgò *Authun*, hi Romanorum fratres dicti. Mandubij Alexiam clariſſimam olim vrbem; ſed cuius hodie, vt & multarum vix extant veſtigia, vulgò *Alize*, in Burgundia. Velleius Aleſiam vocat, *Foreſt*, oppidum habent Forum Seguſianorum, vulgò *Feurs en Foreſt*: nec deſunt qui in Seguſianis Lugdunum ponant, vulgò *Lyon.* Multi etiam Seguſianos ſeu Sebuſianos eſſe contendunt, quos vulgò *la Breſſe* appellamus: horum oppidum itidem Forum Sebuſianorum, vulgò *Bourg en Breſſe.*

Paterc lib. 4.

CAPVT TRICESIMVM.

De Gallia Belgica.

SVpereſt ea Galliæ pars, quæ Rheno, Rhodanóque amnibus, lacu Lemanno, vulgò *Lac de Geneve*, Matronâ & Sequanâ itidem fluuiis, & Oceano clauditur Britannico. Huius populi præ cæteris bello ſemper excelluere, ob continentes cum finitimis Germanis, à quibus ſe ortos prædicant, pugnas. Hinc fortiſſimi *a* Gallorum habiti Belgæ, eámque veteris famæ ac virtutis laudem hodiernis temporis conſtantiſſimè retinent. Horum præcipui ſunt Tranxandri, quos inter Moſam & inferiorem Brabantiæ, vt vocant, partem, ad Schaldim & Oceanum conſtituunt, Grudiis, id eſt Brugenſibus & Amabiuaritis, Antuerpienſibus finitimos, vulgò Zelandios appellamus, alij forſan rectius eam regionem incoluiſſe putant, quæ nunc *Kempen.*

Ann. Ma c. lib. 15.

Cæſ. l. 1. & 2. de Bell. Gall.

Kempen. Vbi & Taxandrum oppidum, vulgò *Ieſſenderloc*: hos ad oram maritimam inſequuntur Menapij, vulgò *Gueldres*: eorúmque oppidum Caſtellum Menapiorum, *Keſſel* appellatur. Inde Morini notiſſimi, quos extremos hominum fuiſſe veteres putauere, oppidum habuerunt Taroanam, vulgò *Teroüane*; ſiue illud quod Monſtrolium dicimus, *Monſtreüil*: his in finibus fuit Iccius portus Morinorum nauale: ſed dubium eſt inter Scriptores, quod oppidum & cuius nominis olim fuerit; nam alij Caletum fuiſſe putant, hodie *Calais*, vnde breuiſſimus eſt in Britanniam traiectus: multi Bononiam, vulgò *Boulogne*: nec deſunt qui Fanum Audomari eſſe contendant, vulgò *Saint Omer*, perſuaſi nimirum partim loci ſitu, vbi ſinum maris olim capaciſſimum fuiſſe indicant, partim vetuſto vrbis nomine, quo *Sithieu*, quaſi dicas ſinus Ithij, vocitabatur. Sed non noſtrum eſt inter eos tantas componere lites; primis tamen vltrò aſſentior; nec minori opinionum diuerſitate Geſſoriacus portus inter Geographos diſtrahitur; non tamen probatur mihi eorum ſententia, qui eundem cum Ictio faciunt. Eo inclinat animus, vt putem Bononiam fuiſſe. Morinos excipiunt Ambiani, quorum oppidum erat Samonabrica ſiue Samarobrina, vulgò *Amiens*, Bellouaci horum primaria vrbs, Cæſaromagus à Cæſare dicta, vulgò *Beauuais*. Caletes ſiue Calici, hodie *le pays de Caux*, ad Sequanæ oſtia pertingunt: horum caput Iuliobona, nunc *Dieppe*, aliis *Honfleur*, portu nobilis. Aulerci quos & Vellocaſſios putant, præcipuam habent ciuitatem Rothomagum, vulgò *Roüen*, nobiliſſimum Gallorum emporium. Plinius Rothomagum Vlcynetium vocant. Atrebates, *Artois*: oppidum eorum Regiacum, vulgò *Arras*. Neruij oppida habuere duo, Tornacum, *Tournay*, & Cameracum, *Cambray*, olim, vt volunt nonnulli, Samarobrinam. His finitimi Eſſui fuere, hodie vt putant aliqui, *Retelois*. Eburones quibus Cōdruſi, Segni, Cæreſij & Pœmani annectuntur, & inter Germanos olim cenſebantur, oppidum habuere præcipuum Leodium ſiue Leodicum, nunc *Liege*: his Veromàn-

dui, *Vermandois*, pro vrbe primaria habent, Auguſtam-Veromanduorum, hodie Fanum D. Quintini, vulgò, *Saint-Quentin.* Sueſſiones, quorum itidem oppidum Sueſſionum Auguſta, *Soiſſons*, Remorum vrbs præcipua Durocottorum, vulgò *Rheims.* Treuerorum pari ratione Auguſta, nunc *Treues* ſiue *Trier.* Mediomatricum princeps ciuitas Diuiodurum fuit, hodie *Metz*, aliis, *Thionuille.* Leuci, Tullum & Virodunum, ſiue Verrodunum, vulgò *Toul & Verdun*, qui & Tulingi dicti, nunc, *Lorrains*, ditionis Franciсæ per Henricum II. Regem, nec deſunt qui Leucos Luceburgenſes eſſe putent. Lingones Audomatum, ſeu Audomatunum habuere, nunc *Langres.* Meldæ latinum, vulgò *Meaux.* Rauracorum Auguſta, modò *Baſle.* Heluetij inter veteres Galliæ populos annumerantur; horum pagi quatuor, Cantones illi vocant. Tigurinus, *Zurich*, Tugenus, *Zug*, Ambro, *Emme*, & Vrbigenus, vulgò *Orbe*. Nunc Heluetia omnis, præter fœderatos populos, in tredecim partes, Cantones dicimus, illi patriâ linguâ *Ort*, Latini pagos, diſtribuitur: qui fœdere perpetuo, ad communis libertatis defenſionem, cæſo Leopoldo Duce in prælio, anno Chriſti circiter MCCC. coiere. Huiuſmodi ſunt Tigurinum, *Zurich*, Berna, *Berne*, Lucerna, *Lucerne*, Vria, *Vri*, Suitia, *Souis*, à qua ciuitate, genti vniuerſæ nomen inditum eſt. Vnderualdia, *Vnderuald.* Tugium, *Zug.* Glarona, *Glaris.* Baſilea, *Baſle* Friburgum, *Fribourg.* Salodorum, *Soleurre.* Scaphaſium, *Scafouze* & Abbatiſcella, *Apentzel.* His vicini ſunt Seduni Alpibus finitimi: horum caput Sedunum, *Syon*, & Nantuates, ſiue Vantuates, vulgò, *pays de Vaud*, quorum Auenticum, vulgò *Auenche*, præcipuum oppidum: hi ſecundùm Lemanni ripam propè Veragros; finitimi etiam ſunt Heluetiis Latobrigi: horum oppidum, *Lozzane* ad lacum, Trebocci ad Rhenum; vrbem habent primariam Argentoractum, vulgò *Straſbourg.* Nemetes, quorum oppidum eſt Nouiumagus, nunc *Spire*, forſan Nemetocerna, niſi melius *Namur.* Vangiones Moguntiacum habuere, vulgò *Meniz*,

Simle rus l. 1. de r. Helu.

Mayence,

Mayence : nec deſunt tamen qui Vangiones Spirenſes eſſe exiſtimant, vt & Nemetes Vvormatienſes. Tum ſequuntur ſecundo flumine Vbij, quorum oppidum Colonia Agrippina fuit, vulgò *Cologne*, Bataui denique ad Rheni oſtia, inſulaſque poſiti ſunt, vulgus Hollandos vocat, militari diſciplinâ, vt olim, ſic & noſtrâ, vt prædiximus, ætate inſignes ; his adfines ij qui Caninefates, vulgò *le pays de Gordz*. Ibi Traiectum, nunc *Vtrecth*, & Lugdunum Batauorum, *Leyden*. Præcipua hodie gentis ciuitas Amſterodamum, *Amſterdam* appellatur. Cæterùm omnium *a* clariſſimi Gallorum fuere Belgæ ; namque iis etiam Heluetij bellicoſiſſimi continentur.

CAPVT TRICESIMVM-PRIMVM.

De ſtatu ſiue politia veteris Galliæ.

IN ipſa Gallia ſic à nobis accurratè per ſuos diſtincta populos, vixit vniuerſa gens, quot nominibus, tot ciuitatibus, imperiis ac magiſtratibus diſcreta ; eo ſcilicet rerum ſtatu, vt neque vniuerſa vnius imperio regeretur ; neque ſingulæ ciuitates, vel in populi, vel in Optimatum poteſtate eſſent ; ſed ita diuiſa in LXIV. ciuitates Gallia fuit, vt pleræque *a* optimatum conſilio regerentur, quæ liberæ dicebantur : cæteræ Reges haberent. Omnes porrò hoc tenuere inſtitutum, vt certo anni tempore, publicum gentis concilium agerent : quo, quæ ad reipublicæ ſummam pertinere videbantur, conſtituerent. Tamdiu autem inuicti Galli, donec mutuis inter ſe diſſidiis lacerati ac proſciſſi, exteros in ſui perniciem, exitiumque euocarent. Tum Romani veluti è ſpecula quadam, libertati omnium inſidiati, Gallorum ciuitates quæ dominandi libidine, ſingulæ imperare cogitauerant, omnes in ſuam aliis, aliiſque temporibus poteſtatem redegere. Quæ *domi-*

Tac. lib. 3. Strab. lib. 4. Hot. tom. l. 1. Gall. Fr. initio.

nationis cupiditas omnibus b *populis*, *regniſque certum ſemper exitium intulit*: Nam & Græciæ quondam ciuitates, dum imperare ſingulæ cupiunt, imperium omnes perdidere: quippe in mutuum exitium ſine modo ruentes, *c* omnibus perire quod ſingulæ amitterent, non niſi oppreſſæ ſenſerunt. Sed de iis ſequentibus libris agendum eſt.

FINIS LIBRI SECVNDI.

FLORI

FLORI GALLICI

LIBER III.

PROLOGVS.

HACTENUS ea quæ ab veteribus Gallis contra exteros in disiunctiſſimis regionibus, vario Fortunæ ſucceſſu geſta ſunt, duobus libellis complexi ſumus. Duobus itidem ſequentibus enumerare conabimur, quâ ratione è libertate priſtina excidentes, propter inſanam dominandi libidinem, vt iam præmonuimus, capitalibus inter ſe odiis & *a* factionibus diſſidentes, in Romanorum iura tandem conceſſere. Poſteriori demum operis parte, exactos Gallis Romanos, excitatumque à Francis florentiſſimum orbis terrarum Imperium, demonſtrabimus.

CAPVT PRIMVM.

Bellum in Salyos geſtum à Romanis.

Fl. l. 3. c. 3. A V.C. DCXV. Cic. Phil. 5. Strab. l. 4. Plut. l. 1.

PRima igitur trans Alpes Romanorum arma ſenſere Salyi, cùm de incurſionibus eorum, fidiſſima atque amiciſſima ciuitas Maſſilia quereretur; cuius ciuitatis miſerias nemo erat ciuis Rom. qui à ſe alienas arbitraretur. In hos Fuluius Flaccus cum aliquot legionibus miſſus, nullâ re memorabili geſta reuerſus eſt. Creuit inde Salyorum audacia, vt liberius quàm anteà & latius graſſarentur. Itaque biennio interiecto, C. Sextius Exconſul cum numeroſiſſimo exercitu eò profectus, ſuſceptam ſuperiori expeditione maculam, rebus feliciter geſtis, deleuit. Nam ferocem gentem leuibus aliquot prœliis repreſſit, extructáque eâ, quam Aquas Sextias vocant, Coloniâ, quaſi vallo Salyorum impetus non tam coërcuit, quàm futuræ, & iam ineuntis dominationis fundamenta iecisse viſus eſt. *Sic honeſto ſociorum obtentu Imperium tacitè proferebant Romani, quorum cum nationibus, populis, Regibus cunctis, vna & vetus bellandi cauſa fuit: cupido imperii ac diuitiarum.*

Sic. 3. de Rep.

CAPVT SECVNDVM.

Bellum Allobrogum & Aruernorum.

ALlobroges deinde *a* & Atuerni, *b* cùm aduerſus eoſdem ſimiles Æduorum querelæ, opem & auxilium enixè ab Senatu flagitarent, Romanorum ingentes copias in Galliam exciuere; nempe ita erant laxandæ fores Galliarum Romanis, quà illi irrumperent, gentem mox vniuerſam armis oppreſſuri. Nec vlla bella tam cupidè à Romanis ſuſcepta vnquam fuiſſe putem: quippe qui ſubſidii nomine, augeri vltra Alpes imperium ſuum læti, ſuis & Gallorum viribus frangi Gallos flagrantiſſimè optarent. Duplici acie vincuntur

à

à Domitio Ænobarbo, primum apud Vndalum vrbem, vbi Sulgas *c* fluuius, quem etiam Vindelicum vocant, Rhodano commiſcetur: cæſis Gallorum ferè xx millibus. Inde à Q. Fabio Maximo Æmiliano profligantur ad Iſaræ & Rhodani confluentem, quanquam ex ducentis ſociorum millibus Aruernorum (ii cæterorum facile principes erant) acies conſtaret: Romanorum longè inferior numerus, vix duo ſuprà xxx. armatorum millia in armis: vt *non multitudine ac ferocia, ſed virtute militum ac* d *conſilio Ducum conſtare victoriam intelligas: non enim vires habet militum multitudo, ſed pondus: & impedimentum maius quàm auxilium.* Varus, quem nuper Galliam inter & Italiam medium eſſe amnem diximus: & *e* impiger fluminum Rhodanus, tantæ victoriæ teſtes extitere: hoc enim, depreſſis ſcaphis, infinita Gallorum multitudo hauſta, ſubmerſáque eſt. Centum & quinquaginta è Gallis millia periiſſe ægrè adducor vt credam, cùm Romanorum quindecim deſiderata numerentur. Sed nihil æquè Gallis nocuit eâ in clade, ac elephanti in id tempus Genti incogniti, horum cum magnitudine, tum deformitate, & nouo ſimul colore, ſtridore, odoréque inſolito conſternati equi (nam Gallorum præcipuus erat equitatus) cùm incognitas ſibi belluas, amplius quàm erant, ſuſpicarentur excuſſis ſeſſoribus huc illuc curſitantes, fugam, ſtragemque latè dederunt: quod ipſum Romanis contra Pyrrhum olim pugnantibus euenerat. Domitii ex Aruernis, Fabii Maximi ex Allobrogibus quàm nobilis extiterit victoria, argumento eſt cum triumpho celebri, victæ vtriuſque gentis agnomen: vt virtute comparatum, ſic ſine inuidia vllius, tantis conceſſum, delatumque Imperatoribus: nam Fabio Pauli nepoti ex victoria cognomen Allobrogico inditum eſt. Nunquam populus Romanus, hoſtibus domitis, in hunc vſque diem victoriam exprobrauerat: nec ſi vinceretur, *f* minui animi, neque ſi vincerent, ſecundis rebus inſoleſcere *g* conſueuerant. Vicit tum primum moderationem Romanorum, hoſtium ſuperbia: vt.

A.V.C. DCXXVII.

Fl. l. 3. c. 2.
Eutr. l. 4.
Oroſ. l. 5. c. 14.
Strab. l. 4.
Sen.
Liu. l. 5.

Fl. l. 1. c. 18.

Paterc. lib. 8.
Marc. l. 25.
Inſtit. l. 31.

qui Romanis ante aciem ferociter illuſerant, dignâ poſt cladem maximam ignominiâ afficerentur. Nam ſuperbiſſimi Gallorum Regis, cui Bituito, Bittóve nomen, fractâ potentiâ, placuit victoribus, ipſis quibus acies commiſſa fuerat, locis; ſaxeas turres erigere; ac deſuper exornata armis, exuuiiſque hoſtilibus trophæa figere. Ac vt ſuus
Strab. l.4. religionis *b* honos haberetur, quaſi diis authoribus viciſſent, Marti & Herculi templa Fabius extruxit. Sed nihil tam conſpicuum Romanis in hoc
Iuuen. Satyr. 10. triumpho fuit, quam Rex ipſe *ſummo i triſtis captiuus in arcu;* diſcoloribus in armis, argenteóque eſſedo, qualis pugnauerat. In tam illuſtri re mirari ſatis nemo poterit Scriptorum varietatem. Victos ac proſtratos ingenti ſtrage Gallos, captumque in acie & in triumpho ductum Regem conſtat,
Eutr. l.4. quis vicerit penè non conſtat, quàm non ſuſpecta eorum fides, qui Caio Caſſio Longino, & S. Do-
Pater. l.1. mitio Caluino Coſſ. tanti facinoris gloriam tribuunt; atqui Domitio deditionem ſui feciſſe Bituitum liquet.

CAPVT TERTIVM.

Colonia Narbonem ducta.

A.V.C. 63. Eut. 4. Oro. 5. c. 4. Iſid. in Etym. Strab. l.4.

TErtio deinde anno, Q. Martius Narbo Rex, in Gallia coloniam, quæ ab eo Narbo appellata eſt, inſtituit, anno ferè vrbis conditæ DCXXXIII. M. Portio Catone, & Q. Martio Rege Coſſ. quanquam à ciuitate Romanum Ducem, non verò ſecùs, appellatum fuiſſe, nonnulli adfirment. Ampliſſimum eius regionis emporium, ſuprà exitum Atacis fluminis; ac Narbonenſem lacum iacet Martius, domitis Stonis, ſiue, vt quidam malunt, Sarniis (ea gens Allobrogibus finitima, ad Alpium radices ſita fuit, Tricaſtinos ſuſpicantur) ac ex vltima rerum deſperatione, interfectis coniugibus ac liberis, in ſubiectum rogum ſe præcipitantibus, vt nihil hoſtis victor, ſuarum rerum præterquam incendii ſpectaculo frueretur, latè terrorem circumtulit, regionemque omnem ad

Pyrenæos

Pyrenæos occupauit, eâ vrbe, quæ vniuerſæ prouinciæ nomen dedit, tanquam arce quadam Gallorum excurſiones velut fræno Romani continuere: ac liberi populi ceruicibus graues incubuere. Ita ſenſim in Romanorum ditionem ac poteſtatem concedentibus Gallis, quos *b* diſcordia, mutuo in publicum conſenſu ſeiungebat. Iam Principis terrarum opes augebantur: & vicina quæque velut contagione correpta aliis atque aliis temporibus cæterorum fortunam ſequebantur. Sed nimirum vrgebant fata, deſtinatumque nomini Romano orbis imperium, ex aliorum diſceptationibus comparabant. Nec tamen cladibus, quibus nonnunquam conflictabantur, aliud victores didicere per tot annos, quàm c *Diuino nutu, non humanis viribus, imperia fundari ac ſtabiliri, eademque euerti: æternaque* d *conſtitutione ac nexu cauſarum latentium & multò ante deſtinatarum, ſuum quemque ordinem immutabili lege percurrere.*

CAPVT QVARTVM.

Bellum Cymbricum.

NAmque his ferè temporibus obrui & extingui penitus potuerat Romanorum virtus, magnâ vndique barbarorum illuuie creſcente; nec longè abfuiſſet ab ſuo interitu Roma, tunc cùm latiùs imperii ſui fines propagabat, niſi ea tempora in C. Marium incidiſſent. Victis iuxta flumen Rhodanum, & ingenti internecione attritis Romanis, timor Romæ tantus fuit, quantus vix Hannibalis tempore Punicis bellis, ne iterum Galli Romam properarent. Quippe *a* Cimbri (quos aliqui Cimmerios cum faciunt rem Cimmeriis tenebris obſcuriorem faciunt) adiunctis ſecum in belli, ſiue vt verius dicam, prædæ ſocietatem Teutonibus, ac Tigurinis, ſimilique hominum colluuie; ab extremis Galliæ partibus profugi, cum Oceani inundatione terræ eorum quibus alebantur, periiſſent; nouas ſedes toto orbe quæſiere, interiora

Pl. l. 3. c. 5. Eutr. l. 5. Plut. in Mar. Oroſ. c. 15. l. 5. Pater. l. 3.

A.V.C. DCXL-IV. interiora Galliæ, Italiæque ſubituri haud dubiè, ni Syllano, *b* Carbone, Scauro, L. Caſſio, L. Piſone, C. Publio, Q. Cæpione (is aurum Tholoſanum, vt prædiximus, malo ſuo fato extraxit è lacu) M. Manilio Atilio, aliiſque Ducibus, viris Conſularibus victis partim, partim cæſis ac ſingulari ignominia à victoribus affectis, C. ille Marius qui *c* omnia fortunæ ſuæ virtuti incrementa debet, vir alioqui nobilitatis nouæ; ſed vel ob id perennis, torrenti omnia diſiicienti ac tranſcendenti obicem poſuiſſet. In anceps, præruptumque periculum adductus populus Romanus, conſilióque dudum incerto fluctuans, non alium repellendis tantis hoſtibus idoneum magis Imperatorem arbitratus, in eum belli grauiſſimi molem tranſmiſit: A.V.C. DCXL-VI. cuius ſingulari virtute acceptæ clades reſarcirentur. In hunc finem multiplicatis Conſularibus, rerum ſummæ, imperióque admouetur. Iamque Eutr. l. 5. præſens imminebat Romanorum prouinciæ periculum, cùm quartum creatus Conſul, tranſportato vltrà Alpes exercitu, circa Aquas Sextias cùm Barbaris in eo loco qui nunc campus Martii, ſiue C. Marii ager, ab incolis *la Camarque*, vbi nimirum caſtra metatus fuerat, non longè ab Arelato, conflixit: amplius cc. hoſtium millibus priore ac A.V.C. DCXL-IX. poſteriore die trucidatis, *d* vt gens Teutonum, Cimbrorumque penitus deleretur. Quintò citra Alpes, quo alia Barbarorum colluuies incubuerat, cum Q. Catulo, cuius à parte felicius primum dimicatum, ferunt in patentiſſimo, quem Claudium vocant, campo; cæſa ab eo, aut capta in acie centum hominum millia. Theutobocchi eorum Regis captiuitate Cimbricus triumphus illuſtratus eſt. Plut. Paral. Memorabile apud poſteros tanti Imperatoris factum celebratur: quippe eo bello primum victus, ſomno admonetur ſe victorem fore, ſi filiam Calpurniam immolaret: ille ciuium ſaluti *e* naturæ vinculum poſtponens, priuatæ cladis immemor, ſi publicam repararet, aræ illicò admouit, immolauitque. Hoc facto viſus eſt Marius id aſſequutus, ne eius nati Rempublicam pœniteret, *f* ac bonis mala compenſaſſe; qui Iugurtham nuper:

per victum captumque Romam abduxerat *g* tunc labantem & propè cadentem Rempublicam fulciuerat, hærentemque tenuiſſimo diſcrimine patriam ſuſtentarat; nec per homines, ſed ipſos (ſi fas eſt credere) Deos, tam lætum, tamque felicem libertatis Italiæ, aſſertique imperii *h* nuncium accepiſſe populum Rom. ferunt. Nam quo die res geſta eſt, feliciter, rumor Cimbricæ victoriæ Romam peruaſit: vt vno, eodemque momento cum in acie hoſtes occumberent, populus in vrbe, plaudens caneret epinicium. Hoc bello, Cimbrorum & ſociorum CCCL. periere millia, capta LX. extinctâ penitus gente, ac liberata tanto metu Roma, Allobrogum gentem, cuius Vienna tunc erat metropolis, cum Salyorum tractu, ad Maſſilienſium terras, reliquiſque vltra Rhodanum agris, ad Pyrenæos per oram Gallicam, in prouinciæ formam Senatus redegit: quod anteà Fabius Maximus, victis, vt dictum eſt, Allobrogibus, meditatus fuerat. Sed Cimbricæ procellæ, tempeſtatiſque famâ, res magis dilata quàm perfecta.

CAPVT QVINTVM.

Galliæ ſeruitus primum impoſita.

SIc impoſita ſeruitus iis gentibus, quibus libertate nihil antiquius ac pretioſius vnquam viſum fuerat: tum initæ cum finitimis ſocietates, quibus ſuo tempore *a* ac loco, ad aliorum exitium, callide Romani vterentur. Maſſilienſes veteri conſuetudine amicos, fide mehercule meliores quàm conſilio, *b* Heduos fratres; Remos fœderatos ac ſocios, aliiſque nominibus, quo facilius incautos deciperent, & iacto ſecurius Imperii ſuperbiſſimi fundamento, gentem vniuerſam furtim inuaderent, vocitabant. Galli interim oſcitantes, *c* & velut animi ſtupore languidi, quibus ſcilicet nondum innotuiſſet inſana Romanorum domi-

Strab. l.4.

nandi.

nandi cupiditas, ſublatam nuper finitimis, imò ciuibus ſuis libertatem, extructas arces, deductas Colonias, aliaque id genus in totius gentis ac nominis Gallici imperium parari, aut non aduertebant; aut ſi viderent, *d* ignaui ac molles patiebantur. Hærebant velut in ſpeculis Romanæ legiones, quæ non tam prædonum latrocinia, & barbarorum impetus ſiſterent, quàm temporibus inſidiarentur, & ſi ex vſu *e* reipublicæ videretur, in eorum quos fratres, amicoſque appellabant, perniciem nihil non auderent: tanto plerumque faſtu, vt graſſatoribus aliquot deletis, quaſi reportatâ de totâ gente victoriâ, aut ſublato Viriatho, L. Craſſus Galliæ Prætor, triumphum ambiret enixiſſimè.

A.V.C. DCLII. *A.V.C.* DCLVI. *Cur. l. 6.* Salyi primi omnium Romanorum arma ſenſerant, primi rebellionem incœptantes, intempeſtiuæ ſeditionis pœnas dedere: extinctaque in ipſo ſui ortu belli fama eſt, per C. Cæcilium, aut Cælium, qui veritus ne cæteræ Gallorum gentes ad partes contagione accederent, *f* incredibili celeritate *g* tumultum compeſcuit: vt *magna plerumque incendia ex tenui fauillâ ſi neglexeris oriuntur; ſic ipſo initio ignem facile impedias, quem deinde, ſi vires ceperit, extinguere non poſſis.*

CAPVT SEXTVM.

Bellum Sertorianum.

Plut. in Sert. Eutr. l. 6. A.V.C. DCLXXII. Fl. l. 3. c. 22. His temporibus Syllæ, Cinnæ & Carbonis, aliorumque funeſtis ac cruentis ſeditionibus iactata reſpublica eſt, quâ tandem ægrè compoſitâ, Sertorianum inde bellum exarſit: totamque adeò Hiſpaniam exul & profugus feralis *a* illius tabulæ, cæterum Romanus in Romanos armauit: Exhauſtâ per Syllam Dictatorem ciuitate, peregrinantibus velut in Aſiâ Romanorum armis, fiduciam cepit, Luſitanis ac Celtiberis, præcipuis Hiſpaniæ populis & à Gallis oriundis, Imperatoris ſui cauſam & partes ſtrenue tutantibus. Petendus erat per Gallias Sertorius, hinc agrorum vaſtitates.

vaſtitates. Vrbiumque direptiones ſecutæ ſunt, miſſi illicò à Romanis qui Pyrenæorum fauces occuparent. Primus omnium C. Annius Salinatorem Sertorij Ducem qui cum validis præſidiis ea clauſtra inſederat, diiecit: haud difficilè inde ipſos montes tranſmiſit. Hunc Q. Cæcilius Metellus ingentibus copiis ſuccinctus, aliquantò poſt inſecutus, nec longa menſium intercapedine, Domitius Prætor & Manilius in Sertorium profecti, ab Herculeio eiuſdem promptiſſimo Duce magna occidione profligati ſunt. Vno Imperatore ſubnixa res Romana Sertorianis obſiſtere non poterat, ne dum officere. Additus Marcello Cn. Pompeius, rerum geſtarum famâ gloriáque notiſſimus Imperator, huic nouæ copiæ cum noua belli mole traditæ ſunt. Verùm pertæſi tot clades Galli, vaſtatis per tot annos exercituſque agris, cum ſuarum rerum, regionumque diſpendio maximo, ab Italia Hiſpaniam vſque eſſet iter, coactis vndique copiis Cn. Pompeio auſi ſunt occurrere. Sed maior tanti viri virtus, *b* quàm vt à militari ſine Duce turba & tumultuario delectu, ſiſteretur. Itaque Romanis legionibus per Gallorum ſtrages, *c* in Hiſpaniam ferro & manu, tantus Imperator viam aperuit. Tandiu Gallia belli Sertoriani pœnas dedit, donec M. Perpenna (is Perpiniano munitiſſimo cis Pyrenæos oppido nomen dedit, cùm anteà Ruſcino diceretur) vir Prætorius gentis clarioris, quàm animi, quem olim Syllana rabies proſcripſerat, Sertorium inter cœnam Oſcæ octauo circiter & decimo anno, quàm tumultus Sertorianus incœperat, interemiſſet. Quo facinore *d* Romanis certa victoria, Sertorianis exitium, Hiſpaniæ, Galliæque ſumma quies enata eſt.

A. V. C. DCLXXX.

A. V. C. DCXC.

Paterc. l. 2.

CAPVT SEPTIMVM.

Vexata à Prætore Gallia.

FLagrante adhuc eo bello, ſubſidiis preſſa, aliiſque afflicta incommodis ac damnis Gallia, de Fonteio prætore ſuo apud Senatum, cum

Cic. pro Font.

cùm queſta eſt per Legatos. Nunquam clarius innotuit quanto ſit etiam malis præſidio diſerti hominis eloquentia, *a* in ea potiſſimum ciuitate, in qua peſſimo cuique, patronus nunquam defuit. Huic non ſua innocentia, ſed Ciceronis ſeruauit facundia:quo circiter temporis tractu, C. Cotta vir Conſularis, rem præclare in Gallos geſſit: nec caruiſſet triumpho vir egregius, niſi fato præuentus hominem exuiſſet.

Plut. in Lucul.

CAPVT OCTAVVM.

Bellum Ciuile Graſſatorium.

Paterc. lib. 2. Fl. 3. c. 20. INterim abundabat hominum multitudine Gallia, & ſublata excurrendi in finitimos libertate, feraciſſima gentium, *a* graſſatoribus, vt monuimus, redundabat. Precipuus in Romanos qui præſidiis hinc inde diſpoſitis,extructiſque,arcibus feroces cohibebant, furor: nec dubius erat tumultus, ſi qui vexillum *b* rebellionis tolleret adfuiſſet.Commode factum,vt vix extincto Sertoriano bello,nihilo grauiùs velut è ſuperioris belli cineribus exardeſceret. Spartacus enim Chryſo & Cenomao, cæteriſque eiuſdem fortunæ hominibus LXIV. fugitiuis, è ludo Lentuli gladiatorio profugiens, confluente vndique ac creſcente in dies multitudine, grauibus damnis Italiam omnem afflixit. Gratum id rebellibus: nam huic effuſa Gallorum, *c* Germanorumque vis, Caſto Canimoco, & Granico ducibus, Prædæ magis quàm pugnæ voluntate, ſe ſe adiunxit, applicuitque.Sine ſacramento, ſine armis (nam è viminibus, pecudúmque tegumentis clypeos ſibi primum, recoctòque ergaſtulorum ferro, gladios ac tela, ingenioſâ,in commune Reipub. malum, induſtriâ conflauerant)in iuſti exercitus numerum & quod miteris amplius, formam coaluit; nihil quippe diſcors,nihil turbidum inter tot diſſimiles moribus, linguâ;ſed ad vnum intenti omnes imperium, inſtar corporis vnius, ſpiritu regebantur.

Liu. l. 97. epiſt.

Plut. in M. Craſſo.

Tam

ram proiectæ audaciæ extiterunt, vt Romano xercitui occurrentes, Vatinium & Claudium rætores, L. Gellium & Cn. Lentulum Conſules, nagnâ clade illatâ, profligarent. Quæ victoria eroces *d* animos ad maximam ſpem; quia prima rouenerant, erexit: prona ſibi omnia ac peruia ore, ſtratis iam Romanis acie, dictitantes. De *e* nuadenda ac diripienda vrbe, Caſſio ad Mutinam icto, deliberabant; cùm ab M. Licinio Craſſo is Romanorum ditiſſimus habitus eſt, Cæſaris c Pompeij ſocietate inſignis) interceptis Gallis, c xxx. circiter armatorum millibus deletis, cæteri cum Spartaco Duce, in Siciliam fugam pa- ant: ſed nauigiis non ſuppetentibus, ad vnum occiſi, diu ſuſtentato Romanorum impetu, di- gnam viris mortem oppetiere, & prælio animum quem ſupplicio debebant, reddidere.

d Ap in Ibericis. *e Oroſ.* *A. V. C. DCXCIV.*

CAPVT NONVM.

Vaſconum origo.

NEc prætereundum ſuo præſertim loco, Vaſconum, antequam ex Hiſpania in Galliam à Cn. Pompeio, poſt ſublatum Sertorium, ſummouerentur, inuictæ virtutis argumentum: hi apud Catagurrim iuxta Pyrenæos Vrbem obſeſſi, oppreſſique ab eodem Imperatore, *a* humanas carnes in vltima fame eſitarunt: nec quidquam aliud in hac epulatione captabant, niſi tantum ne eſurirent, & longæ tædio obſidionis hoſtes ſuos fatigarent. Tandem æquis conditionibus in deditionem recepti, citra Pyrenæos in Conuenarum, quaſi illuc ſparſi conueniſſent, regionem tranſportati, clariſſimæ genti nomen dederunt.

Plut. in Sert. Fl. l. 3. ca 22. *a Iuuen. Sat. 15.*

CAP.

cùm queſta eſt per Legatos. Nunquam clarius innotuit quanto ſit etiam malis præſidio diſerti hominis eloquentia, *a* in ea potiſſimum ciuitate, in qua peſſimo cuique, patronus nunquam defuit. Huic non ſua innocentia, ſed Ciceronis ſeruauit facundia: quo circiter temporis tractu, C. Cotta vir Conſularis, rem præclare in Gallos geſſit: nec caruiſſet triumpho vir egregius, niſi fato præuentus hominem exuiſſet.

Plut. in Lucul.

CAPVT OCTAVVM.

Bellum Ciuile Graſſatorium.

Paterc. lib. 2. Fl. 3. c. 20.

INterim abundabat hominum multitudine Gallia, & ſublata excurrendi in finitimos libertate, feraciſſima gentium, *a* graſſatoribus, vt monuimus, redundabat. Precipuus in Romanos, qui præſidiis hinc inde diſpoſitis, extructiſque, arcibus feroces cohibebant, furor: nec dubius erat tumultus, ſi qui vexillum *b* rebellionis tolleret, adfuiſſet. Commode factum, vt vix extincto Sertoriano bello, nihilo grauiùs velut è ſuperioris belli cineribus exardeſceret. Spartacus enim Chryſo & Cenomao, cæteriſque eiuſdem fortunæ hominibus LXIV. fugitiuis, è ludo Lentuli gladiatorio profugiens, confluente vndique ac creſcente in dies multitudine, grauibus damnis Italiam omnem afflixit. Gratum id rebellibus: nam huic effuſa Gallorum, *c* Germanorumque vis, Caſto, Canimoco, & Granico ducibus, Prædæ magis quàm pugnæ voluntate, ſe ſe adiunxit, applicuitque. Sine ſacramento, ſine armis (nam è viminibus, pecudúmque tegumentis clypeos ſibi primum, recoctòque ergaſtulorum ferro, gladios ac tela, ingenioſâ, in commune Reipub. malum, induſtriâ conflauerant) in iuſti exercitus numerum, & quod mireris amplius, formam coaluit; nihil quippe diſcors, nihil turbidum inter tot diſſimiles moribus, linguâ; ſed ad vnum intenti omnes imperium, inſtar corporis vnius, ſpiritu regebantur.

Liu. l. 97. epiſt.

Plut. in M. Craſſo.

Tam

Tam proiectæ audaciæ extiterunt, vt Romano exercitui occurrentes, Vatinium & Claudium Prætores, L. Gellium & Cn. Lentulum Conſules, magnâ clade illatâ, profligarent. Quæ victoria feroces *d* animos ad maximam ſpem; quia prima prouenerant, erexit: prona ſibi omnia ac peruia fore, ſtratis iam Romanis acie, dictitantes. De *e* inuadenda ac diripienda vrbe, Caſſio ad Mutinam victo, deliberabant; cùm ab M. Licinio Craſſo (is Romanorum ditiſſimus habitus eſt, Cæſaris ac Pompeij ſocietate inſignis) interceptis Gallis, ac xxx. circiter armatorum millibus deletis, cæteri cum Spartaco Duce, in Siciliam fugam parant: ſed nauigiis non ſuppetentibus, ad vnum occiſi, diu ſuſtentato Romanorum impetu, dignam viris mortem oppetiere, & prælio animum quem ſupplicio debebant, reddidere.

d Ap in Ibericis. Oroſ.

e A. V. C. DC XCIV.

CAPVT NONVM.

Vaſconum origo.

NEc prætereundum ſuo præſertim loco, Vaſconum, antequam ex Hiſpania in Galliam à Cn. Pompeio, poſt ſublatum Sertorium, ſummouerentur, inuictæ virtutis argumentum: hi apud Catagurrim iuxta Pyrenæos Vrbem obſeſſi, oppreſſique ab eodem Imperatore, *a* humanas carnes in vltima fame eſitarunt: nec quidquam aliud in hac epulatione captabant, niſi tantum ne eſurirent, & longæ tædio obſidionis hoſtes ſuos fatigarent. Tandem æquis conditionibus in deditionem recepti, citra Pyrenæos in Conuenarum, quaſi illuc ſparſi conueniſſent, regionem tranſportati, clariſſimæ genti nomen dederunt.

Plut. in Sert. Fl. l. 3. ca 22. Iuuen. Sat. 15. a

CAP.

cùm queſta eſt per Legatos. Nunquam clarius innotuit quanto ſit etiam malis præſidio diſerti hominis eloquentia, *a* in ea potiſſimum ciuitate, in qua peſſimo cuique, patronus nunquam defuit.

Plut. in Lucul. Huic non ſua innocentia, ſed Ciceronis ſeruauit facundia: quo circiter temporis tractu, C. Cotta vir Conſularis, rem præclare in Gallos geſſit: nec caruiſſet triumpho vir egregius, niſi fato præuentus hominem exuiſſet.

CAPVT OCTAVVM.

Bellum Ciuile Graſſatorium.

Paterc. lib. 2. Fl. 3. c. 20. INterim abundabat hominum multitudine Gallia, & ſublata excurrendi in finitimos libertate, feraciſſima gentium, *a* graſſatoribus, vt monuimus, redundabat. Precipuus in Romanos, qui præſidiis hinc inde diſpoſitis, extructiſque, arcibus feroces cohibebant, furor: nec dubius erat tumultus, ſi qui vexillum *b* rebellionis tolleret, adfuiſſet. Commode factum, vt vix extincto Sertoriano bello, nihilo grauiùs velut è ſuperioris belli cineribus exardeſceret. Spartacus enim Chryſo & Cenomao, cæteriſque eiuſdem fortunæ homi-

Liu. l. 97. epiſt. nibus LXIV. fugitiuis, è ludo Lentuli gladiatorio profugiens, confluente vndique ac creſcente in dies multitudine, grauibus damnis Italiam omnem afflixit. Gratum id rebellibus: nam huic effuſa Gallorum, *c* Germanorumque vis, Caſto, Canimoco, & Granico ducibus, Prædæ magis quàm pugnæ voluntate, ſe ſe adiunxit, applicuitque. Sine ſacramento, ſine armis (nam è viminibus, pecudúmque tegumentis clypeos ſibi primum, recoctoque ergaſtulorum ferro, gladios ac tela, ingenioſâ, in commune Reipub. malum, induſtriâ conflauerant) in iuſti exercitus numerum,

Plut. in M. Craſſo. & quod mireris amplius, formam coaluit; nihil quippe diſcors, nihil turbidum inter tot diſſimiles moribus, linguâ; ſed ad vnum intenti omnes imperium, inſtar corporis vnius, ſpiritu regebantur.

Tam

Tam proiectæ audaciæ extiterunt, vt Romano exercitui occurrentes, Vatinium & Claudium Prætores, L. Gellium & Cn. Lentulum Conſules, magnâ clade illatâ, profligarent. Quæ victoria feroces *d* animos ad maximam ſpem; quia prima prouenerant, erexit: prona ſibi omnia ac peruia fore, ſtratis iam Romanis acie, dictitantes. De *e* inuadenda ac diripienda vrbe, Caſſio ad Mutinam victo, deliberabant; cùm ab M. Licinio Craſſo (is Romanorum ditiſſimus habitus eſt, Cæſaris ac Pompeij ſocietate inſignis) interceptis Gallis, ac XXX. circiter armatorum millibus deletis, cæteri cum Spartaco Duce, in Siciliam fugam parant: ſed nauigiis non ſuppetentibus, ad vnum occiſi, diu ſuſtentato Romanorum impetu, dignam viris mortem oppetiere, & prælio animum quem ſupplicio debebant, reddidere.

d *Ap in Iberi-cis.* *e* *Oroſ.* *A V. C. DCXCIV.*

CAPVT NONVM.

Vaſconum origo.

NEc prætereundum ſuo præſertim loco, Vaſconum, antequam ex Hiſpania in Galliam à Cn. Pompeio, poſt ſublatum Sertorium, ſummouerentur, inuictæ virtutis argumentum: hi apud Catagurrim iuxta Pyrenæos Vrbem obſeſſi, oppreſſique ab eodem Imperatore, *a* humanas carnes in vltima fame eſitarunt: nec quidquam aliud in hac epulatione captabant, niſi tantum ne eſurirent, & longæ tædio obſidionis hoſtes ſuos fatigarent. Tandem æquis conditionibus in deditionem recepti, citra Pyrenæos in Conuenarum, quaſi illuc ſparſi conueniſſent, regionem tranſportati, clariſſimæ genti nomen dederunt.

Plut. in Sert. Fl.l.3. ca 22. *a* *Iuuen. Sat.15.*

A.V.C. DCXL-IV. interiora Galliæ, Italiæque ſubituri haud dubiè, ni Syllano, *b* Carbone, Scauro, L. Caſſio, L. Piſone, C. Publio, Q. Cæpione (is aurum Tholoſanum, vt prædiximus, malo ſuo fato extraxit è lacu) M. Manilio Atilio, aliiſque Ducibus, viris Conſularibus victis partim, partim cæſis ac ſingulari ignominia à victoribus affectis, C. ille Marius qui *c* omnia fortunæ ſuæ virtuti incrementa debet, vir alioqui nobilitatis nouæ; ſed vel ob id perennis, torrenti omnia diſicienti ac tranſcendenti obicem poſuiſſet. In anceps, præruptumque periculum adductus populus Romanus, conſilióque dudum incerto fluctuans, non alium repellendis tantis hoſtibus idoneum magis Imperatorem arbitratus, in eum belli grauiſſimi molem tranſmiſit: A.V.C. DCXL-VI. cuius ſingulari virtute acceptæ clades reſarcirentur. In hunc finem multiplicatis Conſularibus, rerum ſummæ, imperióque admouetur. Iamque præ- *Eutr. l. 5.* ſens imminebat Romanorum prouinciæ periculum, cùm quartum creatus Conſul, tranſportato vltrà Alpes exercitu, circa Aquas Sextias cùm Barbaris in eo loco qui nunc campus Marii, ſiue C. Marii ager, ab incolis *la Camarque*, vbi nimirum caſtra metatus fuerat, non longè ab Arelato, conflixit: amplius cc. hoſtium millibus priore ac A.V.C. DCXL-IX. poſteriore die trucidatis, *d* vt gens Teutonum, Cimbrorumque penitus deleretur. Quintò citra Alpes, quo alia Barbarorum colluuies incubuerat, cum Q. Carulo, cuius à parte felicius primum dimicatum, ferunt in patentiſſimo, quem Claudium vocant, campo; cæſa ab eo, aut capta in acie centum hominum millia. Theutobocchi eorum Regis captiuitate Cimbricus triumphus illuſtratus eſt. Memorabile apud poſteros tanti Imperatoris *Plut. Paral.* factum celebratur: quippe eo bello primum victus, ſomno admonetur ſe victorem fore ſi filiam Calpurniam immolaret: ille ciuium ſaluti *e* naturæ vinculum poſtponens, priuatæ cladis immemor, ſi publicam repararet, aræ illicò admouit, immolauitque. Hoc facto viſus eſt Marius id aſſequutus, ne eius nati Rempublicam pœniteret, *f* ac bonis mala compenſaſſe; qui Iugurtham nuper-

per victum captumque Romam abduxerat *g* tunc labantem & propè cadentem Rempublicam fulciuerat, herentemque tenuiſſimo diſcrimine patriam ſuſtentarat; nec per homines, ſed ipſos (ſi fas eſt credere) Deos, tam lætum, tamque felicem libertatis Italiæ, aſſertique imperii *h* nuncium accepiſſe populum Rom. ferunt. Nam quo die res geſta eſt, feliciter, rumor Cimbricæ victoriæ Romam peruaſit: vt vno, eodemque momento cum in acie hoſtes occumberent, populus in vrbe, plaudens caneret epinicium. Hoc bello, Cimbrorum & ſociorum CCCL. periere millia, capta LX. extinctâ penitus gente, ac liberata tanto metu Roma, Allobrogum gentem, cuius Vienna tunc erat metropolis, cum Salyorum tractu, ad Maſſilienſium terras, reliquiſque vltra Rhodanum agris, ad Pyrenæos per oram Gallicam, in prouinciæ formam Senatus redegit: quod anteà Fabius Maximus, victis, vt dictum eſt, Allobrogibus, meditatus fuerat. Sed Cimbricæ procellæ, tempeſtatiſque famâ, res magis dilata quàm perfecta.

CAPVT QVINTVM.

Galliæ ſeruitus primum impoſita.

SIc impoſita ſeruitus iis gentibus, quibus libertate nihil antiquius ac pretioſius vnquam viſum fuerat: tum initæ cum finitimis ſocietates, quibus ſuo tempore *a* ac loco, ad aliorum exitium, callide Romani vterentur. Maſſilienſes veteri conſuetudine amicos, fide mehercule meliores quàm conſilio, *b* Heduos fratres; Remos fœderatos ac ſocios, aliiſque nominibus, quo facilius *Strab. l. 4.* incautos deciperent, & iacto ſecurius Imperii ſuperbiſſimi fundamento, gentem vniuerſam furtim inuaderent, vocitabant. Galli interim oſcitantes, *c* & velut animi ſtupore languidi, quibus ſcilicet nondum innotuiſſet inſana Romanorum domi-

nandi

nandi cupiditas, ſublatam nuper finitimis,imò ciuibus ſuis libertatem, extructas arces, deductas Colonias,aliaque id genus in totius gentis ac nominis Gallici imperium parari, aut non aduertebant;aut ſi viderent, *d* ignaui ac molles patiebantur.Hærebant velut in ſpeculis Romanæ legiones, quæ non tam prædonum latrocinia,& barbarorum impetus ſiſterent,quàm temporibus inſidiarentur, & ſi ex vſu *e* reipublicæ videretur,in eorum quos fratres, amicoſque appellabant, perniciem nihil non auderent:tanto plerumque faſtu, vt graſſatoribus aliquot deletis,quaſi reportatâ de totâ gente victoriâ,aut ſublato Viriatho,L.Craſſus Galliæ Prætor, triumphum ambiret enixiſſimè.

A.V.C. DCLII. *A.V.C.* DCLVI. *Cur. l.6*

Salyi primi omnium Romanorum arma ſenſerant, primi rebellionem incœptantes, intempeſtiuæ ſeditionis pœnas dedere: extinctaque in ipſo ſui ortu belli fama eſt, per C. Cæcilium, aut Cælium, qui veritus ne cæteræ Gallorum gentes ad partes contagione accederent, *f* incredibili celeritate *g* tumultum compeſcuit: *vt magna plerumque incendia ex tenui fauillâ ſi neglexeris oriuntur*; ſic *ipſo initio ignem facile impedias, quem deinde, ſi vires ceperit, extinguere non poſſis.*

CAPVT SEXTVM.

Bellum Sertorianum.

Plut. in Sert. Eutr. l.6. A.V.C. DCLXXII. Fl.l.3. c.22.

HIs temporibus Syllæ, Cinnæ & Carbonis, aliorumque funeſtis ac cruentis ſeditionibus iactata reſpublica eſt, quâ tandem ægrè compoſitâ, Sertorianum inde bellum exarſit: totamque adeò Hiſpaniam exul & profugus feralis *a* illius tabulæ, cæterum Romanus in Romanos armauit: Exhauſtâ per Syllam Dictatorem ciuitate, peregrinantibus velut in Aſiâ Romanorum armis, fiduciam cepit, Luſitanis ac Celtiberis, præcipuis Hiſpaniæ populis & à Gallis oriundis, Imperatoris ſui cauſam & partes ſtrenue tutantibus. Petendus erat per Gallias Sertorius, hinc agrorum

vaſtitates. Vrbiumque direptiones ſecutæ ſunt, miſſi illicò à Romanis qui Pyrenæorum fauces occuparent. Primus omnium C. Annius Salinatorem Sertorij Ducem qui cum validis præſidiis ea clauſtra inſederat, diſiecit: haud difficilè inde ipſos montes tranſmiſit. Hunc Q. Cæcilius Metellus ingentibus copiis ſuccinctus, aliquantò poſt inſecutus, nec longa menſium intercapedine, Domitius Prætor & Manilius in Sertorium profecti, ab Herculeio eiuſdem promptiſſimo Duce magna occidione profligati ſunt. Vno Imperatore ſubnixa res Romana Sertorianis obſiſtere non poterat, ne dum officere. Additus Marcello Cn. Pompeius, rerum geſtarum famâ gloriâque notiſſimus Imperator, huic nouæ copiæ cum noua belli mole traditæ ſunt. Verùm pertæſi tot clades Galli, vaſtatis per tot annos exercituſque agris, cum ſuarum rerum, regionumque diſpendio maximo, ab Italia Hiſpaniam vſque eſſet iter, coactis vndique copiis Cn. Pompeio auſi ſunt occurrere. Sed maior tanti viri virtus, *b* quàm vt à militari ſine Duce turba & tumultuario delectu, ſiſteretur. Itaque Romanis legionibus per Gallorum ſtrages, *c* in Hiſpaniam ferro & manu, tantus Imperator viam aperuit. Tandiu Gallia belli Sertoriani pœnas dedit, donec M. Perpenna (is Perpiniano munitiſſimo cis Pyrenæos oppido nomen dedit, cùm anteà Ruſcino diceretur) vir Prætorius gentis clarioris, quàm animi, quem olim Syllana rabies proſcripſerat, Sertorium inter cœnam Oſcæ octauo circiter & decimo anno, quàm tumultus Sertorianus incœperat, interemiſſet. Quo facinore *d* Romanis certa victoria, Sertorianis exitium, Hiſpaniæ, Galliæque ſumma quies enata eſt.

A. V. C. DCLXXX.

A. V. C. DCXC.

Paterc. l. 2.

CAPVT SEPTIMVM.

Vexata à Prætore Gallia.

FLagrante adhuc eo bello, ſubſidiis preſſa, aliiſque afflicta incommodis ac damnis Gallia, de Fonteio prætore ſuo apud Senatum

Cic. pro Font.

cum

cùm queſta eſt per Legatos. Nunquam clarius in notuit quanto ſit etiam malis præſidio diſerti ho minis eloquentia, *a* in ea potiſſimum ciuitate, in qua peſſimo cuique, patronus nunquam defuit Huic non ſua innocentia, ſed Ciceronis ſeruaui facundia: quo circiter temporis tractu, C. Cotta vir Conſularis, rem præclare in Gallos geſſit: ne caruiſſet triumpho vir egregius, niſi fato præuen tus hominem exuiſſet.

Plut. in Lucul.

CAPVT OCTAVVM.

Bellum Ciuile Graſſatorium.

Paterc. lib. 2. Fl. 3. c. 20.

INterim abundabat hominum multitudine Gallia, & ſublata excurrendi in finitimos libertate, feraciſſima gentium, *a* graſſatoribus, v monuimus, redundabat. Precipuus in Romanos qui præſidiis hinc inde diſpoſitis, extructiſque, arcibus feroces cohibebant, furor: nec dubius erat tumultus, ſi qui vexillum *b* rebellionis tolleret, adfuiſſet. Commode factum, vt vix extincto Sertoriano bello, nihilo grauiùs velut è ſuperioris belli cineribus exardeſceret. Spartacus enim Chryſo & Cenomao, cæteriſque eiuſdem fortunæ hominibus LXIV. fugitiuis, è ludo Lentuli gladiatorio profugiens, confluente vndique ac creſcente in dies multitudine, grauibus damnis Italiam omnem afflixit. Gratum id rebellibus; nam huic effuſa Gallorum, *c* Germanorumque vis, Caſto, Canimoco, & Granico ducibus, Prædæ magis quàm pugnæ voluntate, ſe ſe adiunxit, applicuitque. Sine ſacramento, ſine armis (nam è viminibus, pecudúmque tegumentis clypeos ſibi primum, recoctòque ergaſtulorum ferro, gladios ac tela, ingenioſâ, in commune Reipub. malum, induſtriâ conflauerant) in iuſti exercitus numerum, & quod mireris amplius, formam coaluit; nihil quippe diſcors, nihil turbidum inter tot diſſimiles moribus, linguâ; ſed ad vnum intenti omnes imperium, inſtar corporis vnius, ſpiritu regebantur.

Liu. l. 97. epiſt.

Plut. in M. Craſſo.

Tam

Tam proiectæ audaciæ extiterunt, vt Romano exercitui occurrentes, Vatinium & Claudium Prætores, L. Gellium & Cn. Lentulum Conſules, magnâ clade illatâ, profligarent. Quæ victoria feroces *d* animos ad maximam ſpem; quia prima prouenerant, erexit: prona ſibi omnia ac peruia fore, ſtratis iam Romanis acie, dictitantes. De *e* inuadenda ac diripienda vrbe, Caſſio ad Mutinam victo, deliberabant; cùm ab M. Licinio Craſſo (is Romanorum ditiſſimus habitus eſt, Cæſaris ac Pompeij ſocietate inſignis) interceptis Gallis, ac XXX. circiter armatorum millibus deletis, cæteri cum Spartaco Duce, in Siciliam fugam parant: ſed nauigiis non ſuppetentibus, ad vnum occiſi, diu ſuſtentato Romanorum impetu, dignam viris mortem oppetiere, & prælio animum, quem ſupplicio debebant, reddidere.

d Ap in Ibericis.
e Oroſ. *A V. C.* DCXCIV.

CAPVT NONVM.

Vaſconum origo.

NEc prætereundum ſuo præſertim loco, Vaſconum, antequam ex Hiſpania in Galliam à Cn. Pompeio, poſt ſublatum Sertorium, ſummouerentur, inuictæ virtutis argumentum: hi apud Catagurrim iuxta Pyrenæos Vrbem obſeſſi, oppreſſique ab eodem Imperatore, *a* humanas carnes in vltima fame eſitarunt: nec quidquam aliud in hac epulatione captabant, niſi tantum ne eſurirent, & longæ tædio obſidionis hoſtes ſuos fatigarent. Tandem æquis conditionibus in deditionem recepti, citra Pyrenæos in Conuenarum, quaſi illuc ſparſi conueniſſent, regionem tranſportati, clariſſimæ genti nomen dederunt.

Plut. in Sert. Fl.l.3. ca 22. Iuuen. Sat.15.

CAPVT DECIMVM.

Galliarum quies ingens.

Paterc. lib. 2. Eutro. lib. 6. DEmandatum his ferè temporibus A. Gabinij Tribuni Pl. lege Cn. Pompeio Duci maximo in Piratas bellum, qui non *a* latrociniorum, ſed belli grauiſſimi mole maria infeſtabant, orbémque Romanum claſſibus, non furtiuis expeditionibus terrebant: quo ſingula celeritate *b* ac felicitate confecto, Mithridaticum tantò periculoſiùs, quantò fortior qui bellum inferebat, adminiſtrauit. Nihil à Gallis memoriâ dignum geſtum reperimus his temporibus: quippe ſuperioribus damnis acciſi penitùs, præſentem rerum ſtatum tantum non abnuiſſent, vt probaſſent maximè, ſi contra libidinem auaritiámque Romanorum Magiſtratuum valido legum auxilio ſubnixi forent. Tac. 1. ann. Nam *à natura tributum eſt omnibus, vt tuta & præſentia, quàm vetera & periculoſa malint.* Soli Allobroges à Sergio Catilina, aliiſque Coniuratis, ad res nouas ſollicitati, turbauerunt: ſed oppreſsâ Ciceronis tunc Conſulis virtute *c* coniuratione, ab incœptis deſtitêre: Diod. lib. 37. cùm Cn. Pomptinius Prætor, Cotugnatum Allobrogum Ducem, qui regiones quæ Romanæ ditionis erant, euaſtabat, ita profligaſſet, vt ei à Senatu triumphus decerneretur.

CAPVT VNDECIMVM.

Galliarum factiones ante Cæſarem.

A. V. C. DCXCV. SEcuta deinde Cæſaris *a* in Galliam expeditio, quâ poſt nouennium, & continuas per id tempus pugnas, fortiſſimi hominum Galli, imperio Romano tandem ſubiecti, non tam libertatem amiſere ſuam, quàm reliquorum fortunam populorum ſequuti ſunt Nec verò difficile fuit tanto potiſſimùm Imperatori, gentem illam mutuis

b diſcor

b diſcordiis laceratam ac proſciſſam, cùm aliorum partes amplecteretur, debellare, Principibus populis Heduis, Allobrogibus, & qui Galliæ Narbonenſis nomine continentur, ipſiſque Rhemis, pro Romanis, id eſt, pro ſuis hoſtibus, in populares ſuos depugnantibus: ad hæc Principum & ciuitatum factionibus inquieti omni hominum æuo Galli, mobilitate & leuitate animi, nouis imperiis ſtudentes rem Romanam cum Iulij Cæſaris potentiâ promouere inſigniter. Nam cum illi de Galliarum principatu diſceptarent, & armis continenter contenderent; eo ipſo, quem anxiè ambiebant, ſpoliati ſunt. Præcipua Heduorum, Sequanorum, & Aruernorum contentio: illi Romanorum freti potentiâ, hi Germanorum, quos mercede conductos ad ſuum auxilium euocabant, viribus nitebantur: non dubiâ, vter populus vinceret, ſeruitute. *Caſ. lib. 1. & 6.*

CAPVT DVODECIMVM.

Galli Cæſarem ad ſe euocant.

IAmque Sequani ſuis agris mulctati fuerant, Hedui bis ingenti clade proſtrati, oppreſſæ libertatis antelucana intuebantur; cùm expeditis ad Cæſarem Legatis, vt effuſam Germanorum multitudinem (nam paucis iam antè annis Harudum millia XXIV. ad Sequanorum agros occupandos exierant) & paſſim omnia ferro euaſtantem ſiſteret, deprecantur. *Cic. ep. ad Attic. 1.* Sic de regno ambigentes, eâ re de quâ improſperè diſceptabant facilè priuati, amiſſa libertate ſerò concordiam ſeruare edocti, Romanis tandem præualentibus, dum factionibus & ſtudiis diſtrahuntur, in victoris gentium populi poteſtatem conceſſerunt. *Caſ. lib. 1.* Pulſi armis Germani, ſiue (quod probabilius eſt) pretio à Romanis empti, quâ Rhenus longè excurrens in Oceanum influit, conſedere. *Caſ. lib. 2.* Vnde Francicarum Coloniarum ſemina primùm exorta ſunt, vt clariùs infrà demonſtrabimus. Hinc etiam

Plin. lib. 4. cap. 15. Tac. de morib. Germ. Cæſ. lib. 2.

Germaniæ inferioris nomen huic terrarum parti inditum, cuius præcipui populi Nemetes, Tribocci, Vangiones, Vbij, Condruſi, Eburones, Cœreſi & Pœmani, qui vno nomine Germani à Gallis appellantur.

CAPVT DECIMVM-SEPTIMVM.

Gallicum Bellum Cæſari demandatum.

Pater. lib. 2.

ATque is fere erat Galliarum ſtatus, cùm poſt initam inter Iul. Cæſarem, Cn. Pompeium & M. Craſſum potentiæ ſocietatem, quæ vrbi, orbíque terrarum, nec minus diuerſo quoque tempore ipſis exitialis fuit; Cæſari nullam aliam ad imperium capeſſendum viam cogitanti, decretæ in quinquennium Galliæ; nullo repugnante, quia ingens in eum populi fauor ob immodicas largitiones, fruſtra *a* Senatu ea quæ mox acciderunt, præſentiente. Sed vt *vincit plerumque pars maioris animi quàm conſilij*, vicit horum prudentiam, *pronus iam & in ſeruitutem ruens populus*. b *qui non delectu aut ſapientia ducitur, ſed impetu & quadam temeritate*. Fortuna etiam ea quæ reſtabant in Europa, cùm Pompeij manibus Aſia aſſet ſubacta, in Cæſarem transferente: cui nequid ad explendam cupiditatem (nam imperium iam animo inuaſerat) deeſſe poſſet, decem expeditæ legiones cum Illyrico toto adiectæ ſunt. Tanto ſcilicet Imperatore, tot ſubnixo opibus, tantis copiis ſuccincto, prorogatóque per Cn. Pompeium & M. Craſſum in alterum quinquennium imperio opus fuit, vt Gallia trans Alpes ſub iugum mitteretur.

Liuius lib. 7. Tac. 1. ann. Cic. pro Planc.

A. V. C. DCC.

CAPVT DECIMVM-QVARTVM.

Belli Heluetij tumultus.

PRimus Galliarum motus ab Heluetiis cœpit. *Cæſ. l. 1.* hi Rheno Iura monte (Sanclaudianum vocant incolæ) lacu Lemanno, ac Rhodano angu- *Flo. l.* ſtioribus quam tanta gens caperet, terminis con- *3.c.10.* tinentur, tanta eorum fama, ac virtus, vt reliquos Gallos ob quotidiana cum Germanis prælia, præcederent. Diuulſi primum in quatuor Pagos, quemadmodum ſuperiori libro expreſſimus: Tigurinum ſcilicet, Tugenum, Vrbigenum & Ambronicum, non ſufficientibus terris, quæ gentis bello inuictæ multitudinem alerent, adducti primùm authoritate Orgetorigis (is Heluetiorum longè nobiliſſimus ac ditiſſimus erat)mox eo è viuis rapto, homines bellandi cupidi, è finibus exeunt, oppidaque omnia ſua, vicos, domos incendunt, combuſto etiam ſi portari non poterat frumento; vt *a* ſublata reditus ſpe, hoc velut ſacramento obſtricti: ad omnia pericula ſubeunda eſſent paratiores: quippe auxilio fugæ adempto, aut vincendum, aut moriendum ſupererat. Rauraci, Tulingi, Latobrigi, Boij alií- *Iuſtin.* que in rei gerendæ ſocietatem recepti ſunt. San- *lib.21.* tonum fines cum aliquot feraciſſimis earum par- *Strab.* tium terris petebantur. Ferunt CCCLXVIII. Hel- *lib.4.* uetiorum, ſociorumque millia extitiſſe. Turbauit Galliam omnem, ipſamque Rempublicam *Cic.l.1* Romanam tantæ multitudinis metus,*b* ne prouin- *Ep. ad* cias ditionis ſuæ ceu vndarum ingens illuuies *Att.* obrueret. Creuit metus diuerſis ſparſus rumoribus, *famaque* c *ex longinquo aucta*. Tanta Romæ trepidatio, vt ex Senatus decreto Conſules duas Gallias ſortirentur, delectus haberetur, vacationes ne valerent, legati cum authoritate mitterentur, qui adirent Galliæ ciuitates,darentque operam; ne cum Heluetiis iungerentur, ac miſſos quidem conſtat Q. Metellum Creticum,

&

& L. Flaccum, cum Lentulo Clodiæ filio. Quæ me res eò facilè impellit vt putem bis ab Heluetiis turbatum his ferè temporibus, ac primò ſtatim compoſitos indignante Metello conſule, qui nondum Roma profectus, otium è Gallia nuntiari ægrè ferebat : triumphi nimirum, vt creditum eſt, auidus *c* præter modum. Sed redeuntibus iterum ac longè maiori impetu ad vetus occupandæ Galliæ conſilium, eo quo dictum eſt modo, Heluetiis, belli grauiſſimi moles, in Cæſarem Galliarum Imperatorem incubuit.

CAPVT DECIMVM-QVINTVM.

Heluetij à Cæſare proſtrati.

Cic. in Orat. NEgato igitur per prouinciam Romanam itinere, quanquam à maleficio temperaturos pollicerentur ; per Sequanos via vna relicta eſt qua exirent, anguſta & difficilis. *Sed par eſt omnia quantumvis ardua experiri, qui res magnas* a *& magnoperè expetitas adipiſci deſiderant.* Tum Heduorum & Allobrogum querelis motus partim, partim precibus adductus Cæſar, conſcriptis nuper in Italia duabus legionibus, ad Ararim amnem impeditos, & nihil tale expectantes ita eſt adortus, vt magnam Heluetiorum partem concideret ; ac reliquos in fugam verteret. Inde reparatis animis, vt prælio vincerentur qui dolo victi fuerant, iterum diu pugnatum eſt acerrimo impetu : cùm antea per Diuicum (qui nuper in bello Caſſiano dux Heluetiorum extiterat) pacem & terras quas incolerent, ferociter poſtulaſſent. Fertur Cæſar, antequam manus *Dio. l. 38.* committerentur, profeſſus ſuis, non niſi victo hoſte equum inſcenſurum : itaque pedes pugnauit, *Caſ. l. 1.* illicò Ducis exemplum cæteri ſequuti ſunt, quæ res maximum ad victoriam momentum fuit. Nam b *facta promptius quàm dicta ſequuntur* *Liu. l. 7.* *milites : nec diſciplinam modò ; ſed exemplum etiam à Ducibus petunt :* Tandem magna ſtrage

ſtrage profligati,cum reſciſſo Rhodani ponte, fugam Cæſar abſtuliſſet, adducti etiam magnâ rerum inopiâ, deditionem faciunt: quos Cæſar,veritus ne qui trans Rhenum incolerent Germani, vacuis Heluetiorum finibus potirentur, eò vnde profecti erant,reuerti iuſſit; hácque ratione bellicoſiſſimam gentem ſic in ſuas ſedes, quaſi greges in paſtorum ſtabula victor Cæſar reduxit, tantâ ſui laude ac militum commendatione, vt acceptæ nuper ab Heluetiis Tigurinis cladis, ac ſingularis ignominiæ, Caſſiano exercitu ſub iugum furcis Claudinis turpius miſſo, pene non puderet ampliùs Romanos. *Abſtulit virtus turpitudinem, & facinus vnius c intra alterius Imperatoris gloriam fuit.* Nec publicas ſolùm Cæſar; ſed priuatas etiam iniurias vltus eſt. Nam eius L. Piſonis auum L. Piſonem Legatum Tigurini Heluetiorum principes eodem prælio quo Caſſium interfecerant. *Flor. ibid.* *Flo. l. 1. c. 3.*

Interim pulſo hoſte,Cæſarem vrgebat vehementer frumenti inopia; tum queſtus de Heduis,quorum precibus adductus bellum ſuſcepiſſet, Dumnorigem magnę apud eos authoritatis virum,equitatus, quem Romanorum ſubſidio Hedui miſerant, præfectum, cæterùm tacitè Romanis infenſum, authorem egeſtatis reſciuit. Ac in eum quidem grauiùs aduertiſſet Cæſar,nî Diuitiaci fratris lachrymis *d* ac precibus demiſiſſimis victus, iram iam ſe manifeſtè prodentem continuiſſet. Dati tamen Dumnorigi cuſtodes,qui ne quid in poſterum moliretur, præcauerent diligenter.

CAPVT DECIMVM-SEXTVM.

Bellum Germanicum pro Gallis.

Confecto feliciter Heluetiorum bello, Heduorum & Sequanorum enixiſſimis precibus, ſimul Romanæ prouinciæ periculo, ne à Germanis Rhenum identidem traiicientibus vaſtaretur, toties impunè incitatus; in Ariouiſtum Gentis

Regem, famâ ingentis virtutis clarum, copias direxit, is multorum iam bellorum ac victoriarum gloriâ; *a* tantos ſibi ſpiritus, tantámque arrogantiam ſumpſerat, vt vno velut ſpiritu Romanorum vires difflatum iri à ſe iactitaret. Vocatus in colloquium, cùm ſuperbè Cæſarem excepiſſet, habuiſsétque, eum irâ accenſum, & indignâ percitum
Curt. contumeliâ, ad decernendum bello compulit. Ro-
l. 4. manorum militum mentes pauor ac ſtupor re-
c. 12. pentè inuaſerat; quippe lymphati (vt de Macedonibus quondam ſub Alexandro M. fertur) trepidare cœperunt; omnium pectora occulto metu percurrente. Nec alia cauſa ſuberat, ex Ariouiſti, vt creditum eſt, & Germanorum in bello fama ac virtute militari, ſuſcepta animorum conſter-
Curt. natio. Sed vt *Ducis* c *magnitudo vnicum eſt re-*
lib. 7. *medium deficientis exercitus*, feruidâ Cæſaris *d* oratione, tanta belli cupiditas gerendi omnium animis iniecta eſt, tantum pugnandi ſtudium exercitui derepente innatum, C. Valerij & M. Metij ignominiâ *e* recenti adhuc accenſum, quibus Ariouiſtus catenas iniecerat; vt poſt aliquot velitationes, toto tandem impetu reiectis telis, quæ pugnæ ſpecies atrociſſima eſſe ſolet, comminùs certaretur. Nuſquam aliàs pari contumaci[a] & ratione pugnatum fuit. Scutis ſuprà capita cont[e]x-
Oroſ. tis in modum teſtudinis Germani tegebantur: R[o]-
l. 6. mani agiles in præſtructam ſaliere teſtudine[m];
c. 7. reuulſiſque velut ſquamarum tegumentis, fa[c]lè [...]tum in iugulos gladiis deſcendentibus, fod[i]e-bant. Sic diſſoluta compage, in fugam verſi, di[ſſi]-patique, latâ internecione cæſi ſunt. Victus a[...]ie Ariouiſtus, vix Rheno nauiculâ traiecto ſeru[a]tus eſt: reliqui Germanorum, partim eo prælio, [par]-tim Vbiorum in palantes eruptione, conciſi ſu[nt]. Sic confectis vnâ æſtate duobus bellis, iiſ[que] maximis, deductis in hiberna per Labienum [le]-gatum ad Sequanos legionibus, in citerio[re]n Galliam Cæſar remigrauit.

CAP

CAPVT DECIMVM-SEPTIMVM.

Bellum Belgicum Cæſarianum.

SEcunda, longéque cruentior pugna Belgarum; non pro cultu regionum; ſed pro aris ac focis, ipſáque rerum omnium cariſſima libertate pugnantium. Hi armorum gloriâ tantùm non pares, vt ſuperiores Heluetiis, ab extremis Galliarum finibus, ad inferiorem Rheni partem pertinent. Neruij, Atrebates, Ambiani, Morini, Menapij, Caletes, Velloca ſſes, Veromandui, Catuaci, Sueſſiones, cum aliquot Germanorum populis ad Rhenum; ſed omnium virtute ac numero hominum principes *a* Bellouaci, datis mutuò obſidibus vt in publica gentium coniuratione accidere ſolet, in Cæſarem ſigna attollunt. Verebantur quippe, ne pacatâ omni Galliâ, eo quo cæteri iure, ab Romanis opprimerentur. Indicto pro communibus rebus conſilio, *Imperaturum omnibus* b *eligi debere ex omnibus prudenter arbitrati*, ne diuerſitas *c* imperantium tumultu cuncta turbaret, intenti vnius imperio adhæreſcunt. Erat his temporibus rerum fortiter geſtarum famâ inſignis Galba (Adram vocant nonnulli) Sueſſionum Regulus. Huic totius belli ſumma, ex opinione *d* anteactæ virtutis defertur. Fœderatorum copiæ ex CCC. circiter armatorum millibus compoſitæ. Cæſar VIII. circiter legionibus ſubnixus erat: eò celeriùs omni opinione aduolauit, receptiſque in fidem Rhemis, totius belli rationem ab eis edoctus apud Axonam caſtra poſuit. Hunc amnem, vadis repertis, traiicere conatos prohibuit, tum equitatu circumuentos oppreſſit Cæſar: & in ſuos fines reuertentes ſubſecutus, tantam hoſtium multitudinem interfecit, quantùm per diei ſpatium licuit. Nec inulti cadebant Galli, quibus ſcilicet nihil aliud ſupereſſet, locorum fraude deceptis, quòd hinc inde Cæſariani, tranſmiſſo flumine incumberent, quam

Cæſ. l. 2. *Fl. l. 3. c. 10.*

Plin. Paneg. *Dio. lib 39.*

Strab. lib. 4.

honeſtæ *e* mortis ſolatium ex hoſtium ſuorum cæde. Nouiodunum cum duobus Galbæ liberis, & Sueſſiones in deditionem recepit; inde Bellouacos, datis DC. obſidibus, Ambianóſque, adductus ſcilicet Heduorum precibus. Maior contra Neruios difficultas; quippe feri homines, magnæque virtutis, vini, reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentium ignari, quibus langueſcere animos, & remitti virtutem exiſtimarent, pertinaci animo obſiſtebant, quamquam deficientibus cæteris tam proiectæ audaciæ viſi ſunt, vt neque Legatos ad Cæſarem miſſuros, neque vllam pacis conditionem accepturos, ſed paſſuros pro libertate vltima profiterentur. Hi Romani exercitus perſpectâ conſuetudine, quod inter ſingulas legiones numerus impedimentorum ingens incederet, in ſyluas abditi, ex compacto omnibus copiis in Romanos equites prouolant *f* improſperè; nam fractus virtute impetus, pulſi facile ab exercitatis, Cæſare in omnia *g* Imperatoris plerumque & militis munia incumbente, magnâ clade, quamquam tumultuariò, non ex rei militaris ordine ac diſciplinâ pugnaretur, quò incertior diu fortuna prælij fuit; nam quarta legio Romanorum, Centuriones ſuos, ſignúmque amiſit; cæteri aut occiſi aut vulnerati. Ac periculo vicina res erat; ni P. Sextius Baculus, quamquam acceptis toto corpore vulneribus, nominatim appellatis, ſpem, animumque militibus propè in fugam emiſſis attuliſſet, vt *ſæpè vnius virtute multorum ignania caſtigatur, animúſque deſperatione debilitatus confirmatur.* Legati inſuper Cæſaris, Labieni aduentu, qui quâ primùm pugnauerat, Gallorum caſtris potitus fuerat, reſtauratum eſt prælium, & ad Neruiorum vltimam internecionem productum. Ex armatorum millibus ferè LX. vix quingentos ſuperſtites deditionem feciſſe accepimus.

Dio. l. 30.

Fl. l. 3. c. 10.

Idem ab Aduaticis qui in Neruiorum ſubſidium venerant, factum, tradito inſuper munitiſſimo oppido, quod cæteris deſertis, euerſiſque, vnum commeatu vndique importato, inſederant. Hîc vſus manſuetudine erga ſupplices Cæſar, propè

h exitiali

h exitiali ſibi ac ſuis; nam recepto oppido, ac iuſſis deinde exire militibus, quæ inire gratiam debuerat facilitas, eadem rebellionis licentiam præbuit. Ecce derepente in Cæſarianos erumpunt oppidani, adeóque pugnant acriter in extrema ſpe, quæ enim vltra perfidis ſalus *i* relicta ab irato potiſſimùm victore; vt aut moriendum *k* ſibi honeſtè, aut vincendum generosè eâ die, nihil prætetea reliqui poſt patriæ cladem & libertatis iacturam ſupereſſe ſtatuerent: quippe *turpiſſimum eſt, cum poſſit cum ſumma virtute pro patria interire, malle per dedecus & ignauiam viuere.* Poſt diuturnum prælium, in oppidum reiecti ſunt, ac poſtridie refractis portis ab irruentibus & recenti perfidiâ accenſis, capti, cæſique ſunt.

CAPVT DECIMVM. OCTAVVM.

Bellum Armoricum.

Eodem ferè temporis tractu, quo Belgarum populos, eo quo dictum eſt modo, Cæſar ſubiugabat, per P. Craſſum, M. Filium, Armoricæ ciuitates imperium accepere Veneti, Vnelli, Oſiſini, Curioſolitæ, Seſunij, Rhedones (qui mox rebellarunt) in deditionem, poteſtatémque Pop. Rom. redacti ſunt. Tum deductis iterum in hyberna legionibus, in Italiam, Illyricúmque iter Cæſar inſtituit. Ob eas res tam feliciter geſtas, ſupplicatio in xv. dies (quod anteà nemini vnquam Imperatori contigerat) decreta eſt, miſſo cum legione duodecima, & expeditiori equitatus parte, in Antuates, ſiue Nantuates, Veragos, Sedunóſque, Sergio Galbâ, Barbaros aliquot in Alpibus caſtra Romanorum oppugnantes, fortuna Cæſaris vbique eadem debellauit.

CAPVT DECIMVMNONVM.

Armoricorum Rebellio.

AGentem in Illyrico Cæſarem, repentinum in Armorica bellum maturiùs ſolitò reuocauit in Gallias, ab Venetis, *a* horum longè ampliſſima authoritas erat omnis oræ maritimæ, initium cœptum grauiſſimi tumultus. Ij Silium & Velanium, commeatûs comparandi causâ à P. Craſſo, qui in Andibus hyemabat, miſſos, retinent, ac ſollicitatis ad recuperandam libertatem reliquis ciuitatibus, terrâ, marique pro magnitudine periculi bellum parant, tantò maiore ſpe, quòd locorum, portuum, vadorum, inſularum etiam circumiacentium inſcitiâ, Romanos laboraturos confiderent; ac præterea fiduciâ Britannorum freti, quorum promptiſſimis auxiliis iuuarentur. Cæſar veritus, ne hac neglectâ, tot ciuitatum in Galliæ vltimo angulo ſitarum rebellione, cæteræ velut contagione correptæ, Galliam omnem ad eiuſdem coniurationis ſocietatem pertraherent, ad hæc, ne ſi orientem illum ignem continuò opprimeret, ingenti ſtatim omnia, tum cùm opem ferre non poſſet, incendio ardere cerneret: nam *parua ſæpè ſcintilla neglecta magnum excitauit incendium*: gnarus inſuper longo rerum, exemplorúmque vſu, promptum eſſe Gallis omnibus & mobile ad res nouas; ſed libertatis ante omnia amorem ingenitum: ne auxilia rebellibus aliunde mitterentur. Treueros, Rhemos, reliquoſque Belgas, *b* per T. Labienum: Aquitaniam per P. Craſſum, aliáſque ciuitates ac gentes, per diuerſos duces, in officio continuit. D. Brutum claſſi præfecit: ipſe pedeſtribus copiis in Venetos celeriter contendit. Nauibus longè expeditiores erant Armorici, vſu tempeſtatum loci naturâ ac peritiâ, cæteriſque ad maritimum prælium inſtruendum, ineundúmque multò tutiores. Iamque in mutuo conſpectu naues conſtiterant, hæ-

Cæſ. l. 3. Dio. c. 19 Oroſ. l. 6. c. 7

Curt. 6.

rente Bruto, aliiſque Tribunis, ignaris ſcilicet quam potiſſimùm pugnæ rationem inirent; nam omni genere armorum Armorici erant ornatiſſimi: vnde illis audacia, his creuit deſperatio. Suaſit pugnam non pugnæ voluntas; ſed neceſſitas, quæ in bellis maximum eſt ad res arduas incitamentum; nunquam manifeſtiùs periculo atque negotiis compertum eſt, *ingenium in bello plurimum poſſe.* Haud dubiè enim pugnatum foret à Romanis infeliciter, niſi conſilio *c* magis, quàm impetu nauticum prælium inſtruxiſſent; quippe præacutis falcibus abruptis, quibus antennæ illigabantur vinculis, omnis repentè nauium Armoricarum vſus eripitur; ortaque ſubitò (vt omnia *b* Romanis fauere crederes) maris tranquillitate, mole ſuâ naues Armoricæ ſtantes quaſi fixæ & immotæ: mox quia remis flectebatur facilè Romanorum claſſis, tranſcendentibus militibus, nullo negotio expugnantur; multis cæſis, facta deditio eſt. *Strab. l.4.* *Sall. Catill.*

CAPVT VICESIMVM.

Galli in diuerſis regionibus à Cæſare profligati.

QVo tempore Viridorix Vnellorum Regulus, cui ſe Eburouices, Lexobiique finitimi, Senatu interfecto, *a* quòd pacis ſuaſor eſſet, iunxerant, temerè Romanorum caſtra aggreſſus, à Titurio Sabino magna ſtrage vincitur. Nec felicior fuit in diſiunctiſſimis partibus Gallorum rebellantium fortuna; nam Sontiates, quos alij Apiates vocant. Pyrenæis finitimi iugis, dedito in Aquitania oppido, Vocates & Taruſates, caſtris vi expugnatis, cæterique Aquitaniæ populi, poſt iteratas ſæpiùs clades, à P. Craſſo debellantur. Horum in numero recenſentur Tarbelli, Bigerrones, Preciani, Vocates, aliique fuſis, paucos ante annos Romanis, feroces, interfecto L. Valerio Præconio, ac L. Manilio proconſule in fugam coniecto, quos pari clade victor afflixit. *Diod. li. 39.*

Itum inde eſt in Morinos, & ad Rheni oſtia
Fl. l. 3. c. 10. poſitos Menapios: quodque acerbiſſimum Cæſarianis fuit, non fuere qui vincerentur: quippe in ſyluas & paludes illicò compulſi ſunt, vaſtatis omnibus agris, vicisque incenſis, tantùm pauoris incuſſit ſubitò Romana vis, Cæſaris arma timuerunt magis quàm ſenſerunt. tum ſæuiente hyeme, quæ iis in locis acerrima eſt, ad hæc continuis imbribus fatigatus miles, in hybernis collocatur.

CAPVT VICESIMVM-PRIMVM.

Rhenus à Cæſare primum traiectus.

INeunte anno, pulſi ſuis ſedibus à Sueuis, ea
Cæſ. li. 4. gens longè maxima & bellicoſiſſima eſt Germanorum, Vſipetes & Tenchtheri, oppreſſis Menapiis, Rhenum traiiciunt; ibique conſtitere. Cæſar veritus, quod erat, Belgarum conſenſum, relictis ad cæteros in fide Romanorum continendos copiis, eò magnis profectus itineribus, Germanorum legatione fruſtrà iniectâ morâ, dum omnis equitatus trans Moſam amnem, prædandi causâ miſſus adeſſet, hoſtium caſtra aggreditur nec difficulter capit, diripitque: qui incolumes fugam capeſſebant, ad Moſæ & Rheni confluentem, partim ferro conciſi, partim acti in flumen præcipites, timore, laſſitudine, vi fluminis abrepti, oppreſſi, hauſtique periere. Cæſar ratus decorum ſibi ac populo Romano bellum in hoſtem refundere, Rhenum firmiſſimo ponte iunctum tranſgreſſus, tantùm incuſſit terroris Germanicis Gentibus, vt ferociſſimi quippe pacem & amicitiam per legatos peterent; cæteri quos bello perſequebatur, in ſyluas ac ſolitudines ſe abderent. reductis igitur in Galliam copiis, pontem reſcindi imperauit.

CAP.

CAPVT VICESIMVM-SECVNDVM.

Bellum Britannicum.

INde ſe vltrò Morini, rerum geſtarum famâ permoti dedidere, gratum id Cæſari; nam omnibus terrâ, marique ſuperatis, quâ longè, latéque Gallia porrigitur, Oceanum reſpiciebat, & in eo alterum *a* velut orbem, Britanniam ſuo & Romanorum imperio ſubiugandam: quippe id ſibi gloriæ ducebat maximæ, dum alium ſubigeret, in alio quodammodo orbe trophæa ſtatuere: & quæ longo interuallo natura videtur diremiſſe, vnâ victoriâ ſubito committere: quanquam Rom. primus Iulius Cæſar cum exercitu Britanniam ingreſſus, videri poſſit oſtendiſſe magis inſulam poſteris, quàm tradidiſſe. Ea inſula omnium quas antiqui nouerint, ampliſſima eſt; Albion ante ab Albis ad littus petris Græcis nominibus vocitata, inde Britanniæ nomen, & alterius quaſi orbis amplitudine ſuâ, ſortita eſt. Clara Græcis, clara Latinis monumentis. Huius partem proximam occupaſſe Gallos documento eſt, cùm verus ciuitatum, tum recens adhuc prouinciarum aliquot appellatio; nam & maritima pars ab iis, vel vno teſte Cæſare, incolitur, qui prædæ ac belli inferendi cauſa, vt libro primo docuimus ſatis, ex Belgis tranſierunt, qui omnes his ferè nominibus ciuitatum appellantur, quibus orti ex ciuitatibus, eò peruenerunt. Ac Iberos quidem veteres eò traieciſſe, eaſque ſedes occupaſſe, quibus hodiernum nomen Hiberniæ inditum eſt, conſtat; proximas verò, & Gallico ſolo vicinas à Gallis quibus ſimiles ſunt, occupatas, liquet maniſeſtiſſimè. Nunc Angliæ nomen vulgò, quamquam & Britanniæ veterem etiam vocem retineat, obtinuit. Cauſa *b* belli Britannici eadem quæ cæterorum: *nimia Imperii, diuitiarumq; cupiditas:* Nam *fere illis maximum diſcrimen,* c *penes quos aurum & opes, præcipua bellorum cauſa.*

Tac. in vit. Agric.

Suet. in Caſ. c.4.

Tac. hiſt.

Sed ea vulgò obtendebatur, quod inde Armoricis tumultibus petita, adductáque auxilia in Romanos forent. Neque verò temerè adeunda erant littora, Romanis anteà legionibus incognita. Itaque præmittitur cum longa naui qui inſulam, loca, portus, adituſque exploraret, Caius Voluſenus. Renunciatis quæ ille perſpexerat, è Morinorum portu, vnde breuiſſimus in Britanniam traiectus eſt, nihil vltra cunctatus, Cæſar ſoluit, ac repulſis diſiectiſque in ipſo aditu Barbaris, qui eſſedis volitantes aciem Romanam terruerant, applicuit. Tum facilis ex trepidis victoria fuit, dedentibus ſe vltrò oppidanis. Sed fractis tempeſtate validâ nauibus, turbatio ingens Cæſaris milites, ipſumque Ducem inuaſit, ex frumenti inopia, ſi iis in locis inter barbaros eodem quidem prælio domitos quo victi ſunt; ſed qui armis, non ſuis moribus contineri in fide poſſent, eſſet hyemandum, deeſſe naues quibus in continentem reportarentur; iamque proximæ Britannorum rebellionis malum rumor haud ita leuis vulgauerat. Tum illi trepidare, & plenam periculi ac laboris expeditionem damnare, incuſare etiam liberis querelis Imperatoris immoderatam gloriæ cupiditatem. Augebat militum trepidationem venturi ab Gallia commeatus deſperatio. Verum, vt *eſt difficultatum omnium diligens ratio victrix*, Cæſaris prouidentiâ, quam longè maximam periculi magnitudo effecit, partim reſtitutus militibus animus, partim vt erat vel minimis rebus intentus, refectæ naues; & quæ erant vſui, è vicina Gallia celeriter comparata ſunt. Tum commiſſo incredibili ardore à Cæſarianis prælio, partáque victoriâ, in deditionem recepta ſecundò Britannia eſt. His peractis rebus, Cæſar, Morinorum vindicatâ rebellione (cùm Oceanum prius transmiſiſſet) vaſtatiſque iterum per Titorium Sabinum, & L. Cottam legatos, Menapiorum finibus, decretam ab Senatu xx. dierum ſupplicationem lætus accepit.

Am. Marc. l. 7.

CAPVT

CAPVT VICESIMVM-TERTIVM.

Bellum Britannicum ſecundum.

O Dulce libertatis nomen, cuius intermiſſæ acriores ſunt morſus, quàm retentæ! Vt *enim Gentibus etiam Barbaris ingratum eſt qualecumque ſeruitutis nomen; ſic pronus à natura omni hominum generi ad recuperandæ libertatis, ſi ſemel amiſſa ſit, ſtudium, deſideriumque animus,* & qui præſentes metuunt; iidem in abſentia hoſtes erunt: cæteri, quamuis ingenio ſint tardiores, ſi terga viderint, ſublato metu facilè ſequentur, nec vllius vnquam gentis clariori exemplo comprobatum eſt, *ægre ſubiectos eſſe quos viceris.* Deficientibus igitur à fide Britannis, de ſecunda in eam inſulam expeditione cœpit Cæſar cogitare. Nec moratus diu, comparatâ maiori claſſe, auctis copiis nouo militum ſupplemento, Treueris, vbi Cingentorix & Indiciomarus fratres diſceptabant, in fidem receptis, Dumnorige *a* conſilio, manúque promptiſſimo viro interfecto, ne quid in Gallia per abſentiam Cæſaris, eo authore turbarum oriretur, in eundem rurſus Oceanum, eoſdemque iterum Britannos nauigauit Cæſar, pari quam anteà felicitate, maiori etiam prædâ auctus exercitus, ipſo quoque Oceano tranquillio. re vſus, vt qui ſe tanto Duci imparem fateretur, in Galliam reuectus eſt.

Cic. 2. off.

Curt. l. 1. c. 3.

Fl. l. 3. c. 10.

CAPVT VICESIMVM-QVARTVM.

Gallorum in Cæſarem rebellio.

COllocatò in hybernis exercitu, legiones Romanas, quod eo anno frumentum anguſtius ex ſiccitate proueniſſet, latius diſtribuere coactùs eſt. Tum orta repente ab Eburonibus rebel-

Caſ. l. 5.

lio, quaſi initum eſſet de communi libertate recuperanda conſilium, Titurium Sabinum, Cottamque legatos Cæſaris turbauit; Ambiorige inſuper Treuerorum longè clariſſimo, quo R. militum animos deterreret, Germanorum aduentum nunciante. Metum augebat cæſus eodem tempore à Carnutibus Talgetius Cæſaris amicitiâ præcipuus. Nec minimi terroris loco fuit, Cæſaris, vt ſolebat, per id fere temporis *a* abſentia. Legatorum etiam diſſenſione ac pertinaciâ magna clades accepta eſt: Sabino (is author pugnandi fuerat) Cottâ contrà trahendam cunctatione rem, donec adeſſet Cæſar, contendente, ab Ambiorige coniurationis authore perfidioſè interfecto: tum eodem Cottâ, cùm fortiſſimè pugnaret, pariter cæſo. Milites, deſperata ſalute, mutuis ſe vulneribus, quaſi gladiatorio more, concidebant. Hoc facinore penitus Romanorum opes corruiſſent, niſi multorum furias, lymphataſque mentes, paucorum moderata prudentia continuiſſet. Dignum immortalitate T. Pullionis, & L. Vareni Centurionum, facinus memoratur, vt rarum inter hoſtes, ſic famâ poſteritatis commendabile: cum enim ab Aduaticis, Neruiiſque Quint. Ciceronis, is Oratoris frater erat, caſtra oppugnarentur, eademque quâ ſuperiori impreſſione Titurium Sabinum arte, Ambiorix fruſtrà Romanos tentaſſet; *Qui omnibus annis de loco ſummis ſimultatibus contenderant, priuatas controuerſias* b *pro republica tunc periclitante, in hoſtes vertere, tanto virtutis conſenſu, quantùm olim fuerat inter diuerſos moribus & æmulatione diſſidium.* Nam alter alteri ita profuit, vt ambo incolumes, multis interfectis; in caſtra reuerterentur; nec diiudicari poſſet, vter viri virtute anteferendus videretur: adeò *præclarum eſt & vtile quidquid irarum in tabernaculo conceptum eſt, in* c *hoſtium capita effundere.*

CAPVT

CAPVT VICESIMVM-QVINTVM.

Galli Rebelles à Cæſare in ordinem reducti.

HIs nunciatis, Cæſar de ſuorum periculo vehementer ſollicitus, quia *puncto* a *ſæpe temporis maximarum rerum momenta vertuntur,* *Liuius lib.* 8. vnum communis ſalutis auxilium in celeritate ſitum arbitratus, magnis itineribus in Neruiorum fines accelerat. Galli dimiſſa obſidione in eum cum omnibus copiis iter inſtituunt, nec cum ferocibus congredi auſus Cæſar, haud ignatus *lentè aduerſus hoſtem, quem tempus deteriorem in dies, & locus alienus facient,* progrediendum, nec eum *Liuius l.* 7. temerè aggredi Galli, is delecto *b* caſtris loco conſedit, illi iniquiſſimo loco aciem conſtituunt, tum facta vndique à Cæſarianis eruptione, loci iniquitate, & ſuâ impeditus multitudine Gallorum exercitus penè totus conciditur: Sic apertâ per vaſtiſſimas cædes viâ ad obſeſſam legionem Cæſar peruenit. *O nulla longi temporis felicitas! ecce tibi dolor ac voluptas inuicem cedunt.* *Sen. Aga. idem Thyeſt.* Non Gallis diutina lætitia, non Romanis longior dolor ex legatorum infelici caſu relictus eſt. Cæſar Ciceronis, Centurionum ac militum laudatâ virtute, expiatum cruore hoſtium dedecus ampliſſimis verbis gratulatur. Hac victoriâ haud dubiè diſſolutum iri, qui ab Armoricis ciuitatibus aliiſque populis nunciabantur motus. Nec fefellit callidum Imperatorem ſuſcepta ſpes: quippe ſollicitati trans Rhenum à Treueris & Indiciomaro Germani, ſpem omnem auxilii abſciderunt: nihilo tamen ſecius, Indiciomarus Labieni caſtra expugnare ſtatuit. Sed fruſtrato impetu cum diſcederet à Romanis (quos vnum omnes peterent magnis propoſitis præmiis Cæſar monuerat) comprobante hominis conſilium fortunâ interficitur. Reliqui, cæſo duce, ab equitibus palantes conciduntur. Neque verò ſine Romano-

rum damno maximo, & legionum internecione geri tantæ res à Cæſare poterant: in iis potiſſimum regionibus, quæ ſubinde pro libertate repetenda rebellabant. Igitur auctus Cæſar tribus legionibus Cn. Pompeii opera, paratum in ſe Bellum à Neruiis; Aduaticis, Menapiis & aliquot ex Rhenum gentibus, in ipſo belli ortu extinxit: habitóque Lutetiæ Pariſiorum Concilio, Senones & Carnutes Heduis ac Rhemis deprecantibus (nam adeſſe conuentui abnuerant) in fidem recepti. Treueros & Menapios cum aſſiduo belli machinatore Ambiorige, hos per Labienum legatum, Menapios ſuo ductu redigit in ordinem.

Cæſ. l. 6.

CAPVT VICESIMVM-SEXTVM.

Sicambri aliique populi à Cæſare compreſſi.

TVm ſecundo tranſmiſſus Rhenus, vt Sueuorum incurſiones in Galliam, armis coërcerentur. Sed his in ſuas ſe ſyluas illicò coniicientibus, ad Ambiorigem remigrauit Cæſar. Eburonum fines conuocatis ad prædam finitimis, ferro flammâque euaſtauit. Sicambri, qui inuitati prædâ, ad diripiendas miſerorum fortunas, Rhenum tranſierant, acceptâ Cæſaris abſentiâ, relictiſque quas congeſſerant rebus, ſpe maioris fortunæ incitati, Q. Ciceronis legionem aggrediuntur, cæſiſque primo impetu aliquot militibus in anceps periculum Romanos adduxerant, cùm Cæſaris aduentu deſperatâ expugnatione, in ſuas redire ſedes coacti ſunt. Cæſar nihil omiſit, quominus vaſtatis agris, hoſte potiretur, diuiſo in multas partes equitatu, inuitatis etiam magno præmio, qui interciperent: multis inſuper ſponte nitentibus, quod magnam ſe à Cæſare gratiam inituros putarent. Sed ad ſummam rerum felicitatem defuit Ambiorix, qui latebris ac ſaltibus denſis, flagrantiſſimè operanti eſt ereptus. *Nimirum felicitatem praſtare ſibi à ſeipſo nemo poteſt: ſed deeſſe*

deeſſe ſemper aliquid hominum a volunt dii, vt ſit quo ſe virtus exerceat, ne ſi vota obuenerint, modum excedentes elatique ſuperbia, ſupra quam fas eſt aſſurgant. Nam proſpera animos b efferunt. Cic pro Manil. Sen. Aga.

CAPVT VICESIMVM-SEPTIMVM.

Gallorum ſecunda in Cæſarem Rebellio.

HOc tractu temporis conſternatâ Clodii cæde republicâ, Milo (is author cædis fuerat) fruſtra Ciceronis ac Catonis authoritate defenſus, Maſſiliæ exulauit, tum in gladios & cædes itum, ciuium furente ambitu, cuius neque finis, neque modus reperiebatur; interempto etiam in Parthis cum parte maiore Romani exercitus Craſſo, tot rerum perturbatione ac tumultu, grauiter concuſſus eſt Imperii Romani ſtatus Neque verò ignari turbarum Galli; quippe qui in omnem occaſionem *a* intenti ad ſpem libertatis, vbi aliqua lux affulſiſſet, illico accendebantur. Ea omnium maxima eademque nouiſſima coniuratio fuit, quæ præcipuos militari diſciplina populos Carnutas, Biturigas, Sequanos, Aruernoſque communi velut Gentium fœdere inuoluit. Aberat tunc ſuo more Cæſar, Rauennæ delectum agens, hinc facilis ac pronus populorum ad rebellionem animus, quos alioqui in fide Imperatoris authoritas continuiſſet Is eâ re vehementer commotus, quam poteſt citiſſime in prouinciam remigrauit; vt Vercingentorigis (quem *b* corpore, armis, ſpiritu terribilem fœderata gens bello præfecerat) conſilia quamprimum opprimeret. Narbonam nutantem, cæteraſque ciuitates dubias, collocatis præſidiis confirmat. Inde Aruernos, relictoque in caſtris Bruto, Viennam per Heduorum fines Lingonas iter intendit volanti magis quàm vadenti ſimilis cum expeditâ manu. Miraculo proximum fuit, intercluſis montium ac niuium per id tempus cumulis; nam dira hyems ſæuiebat, Cæſ. l.7. Pater. l.7.

ſæuiebat, itineribus, Galliam penè omnem emenſum eſſe Cæſarem, & ex diſtantibus Hybernis, caſtra tam celeriter contraxiſſe. Nec minori *c* celeritate Vellaunoducum in Senonibus, Genabum in Carnutibus, in Biturigibus Nouiodunum expugnauit, relictis vbicumque victoriarum monumentis. Vercingentorix quo Cæſarem pabulatione & commeatu prohiberet; neque enim acie congredi tutum erat, vrbes, *d* latè vicoſque incendi iubet, ſterile *e* ac nudum ſolum, quod tueri non poterat, hoſti relicturus & ſolitudinem. Rei frumentariæ difficultate affecti Romani milites, vltimam famem æquiſſimis *f* animis ſuſtentarunt: vt ne quererentur quidem, nec vox Romani nominis maieſtate indigna, totque victoriis, audiretur in caſtris. Oppugnabat Cæſar Auaricum, ſingulari oppidanorum virtute diu defenſum; ſed tandem fruſtra in ſubſidium ſuorum aduolante Vercingentorige, captum direptumque eſt; tam promiſcuâ miſerorum ciuium cæde, vt non ætate confectis, non mulierum ac infantulorum imbelli & inermi multitudini parceretur. *Victor feroces impetus primos habet, regi g franis nequit & ira, & ardens hoſtis, & victoria empta labore, quæſita damno.* Collegit ſparſas miſerabilis exercitus reliquias Vercingentorix, nec ipſe tanto fractus *h* incommodo deſperauit: aduentu inſuper Teutomari Nitiobrigum Regis, magnoque Aquitanorum Equitum numero recreatus, & copiarum vndique *i* ac virium acceſſione munitus, cum Cæſarem Gergouiam properare ab exploratoribus accepiſſet, interruptis Elaueris fluminis pontibus, prohibere tranſitu fruſtra conatus eſt: nam refecto celeriter ponte intra quintum diem, quò intenderat Cæſar copias promouit.

Sen. Troad.

CAPVT

CAPVT VICESIMVM-OCTAVVM.

Cæſaris clades circa Gergouiam.

ERat Gergouia ſitu munitiſſima vrbs, poſitaque in altiſſimo monte, aditu difficilis, nec vllâ hominum vi, ſed ſolo tempore & longo bello expugnabilis. Cæſar loci ſitu diligenter inſpecto, re infectâ ac deſperata expugnatione diſceſſiſſet ab oppido, ni occupatus vi collis qui vrbi imminebat, ſpem labantem confirmaſſet. Interim C. Fabio legato caſtris præfecto, Heduorum, qui authore Litauico quodam Tribuno, ſeditionem cœptauerant, conſilio non oppreſſit ita, vt eo diſcedente, non renouarentur Hi rei malè ad Gergouiam geſtæ rumorem leuiſſimum, *a* & haud certo authore ſparſum vulgatumque, pro re compertâ habuerant. Itaque bona Ciuium Romanorum diripere, cædes facere, in ſeruitutem abſtrahere occipiunt. Cautiùs opinor & opportuniùs, ſi (vt *priuata odia publicis vtilitatibus remittere docet*) poſitis olim inimicitiis, & condonatis patriæ æmulorum ſuorum iniuriis, in commune Galliæ bonum conſuluiſſent, adhuc infirmis in Gallia Romanorum opibus: id nimirum adferebat fraternum *b* nomen, illud erat Romanæ amicitiæ luctuoſum ac funeſtum pignus, vt ſuis quaſi manibus eam popularibus ſuis ſeruitutem ac iugum componerent, quo ipſi tandem fœdè necterentur. admiſſus hoſtis, receptuſque in ſinum ita fuerat, *c* vt pelli iam non poſſet. Igitur vbi teneri à Cæſare ſuos milites intellexere Hedui, nihil publico conſilio factum exclamabant; puniret noxios. Diſſimulauit *d* Cæſar facinus, ne ſi grauiùs ageret ac ſeueriùs, maiori Galliæ motu impediretur, dimiſſáque Gergouiæ obſidione, aliorum animos augeret. Vrget itaque oppidi oppugnationem, admotiſque vineis, muſculis, cæteriſque id genus machinis muros contingebat, quin

Tac. 4. ann.

quin & occupato colle propè erat vt oppidum caperetur, cùm ex altera vrbis parte Galli in Romanos repentè improuiſi irruunt, eoſque, amiſſis c XLVI. centurionibus, ingentique militum multitudine conciſâ, loco deiiciunt. Tum Cæſar victus ægrè quidem ab oppido diſceſſit. Sed ne circa muros vnius vrbis hærere, tot præſertim ciuitatum defectione audita videretur, Heduis tertium iam rebellantibus, aliiſque inita armorum ac fortunæ qualiſcumque demum obueniret ſocietate, in ſpem ſuæ libertatis arrectis, ſoluit obſidionem, & animi æger in Sequanos cõpias vertit.

CAPVT VICESIMVM-NONVM.

Gallorum Rebellio tertia in Cæſarem.

HOc tractu temporis incenſa Lutetia Pariſiorum, Galli cum Cæſarianis qui ſub Labieno eam partem occupabant, manus conſeruerunt: ſed victi, Comulogeno Duce inter cæſos reperto, antea ruentes Romanorum opes crexerunt. nec ea tamen clade caſtigata ceſſit Gallorum coniuratio; ſed concilio totius gentis Bibracte habito, belli Imperator idem *a* qui ab Aruernis nuper deligitur Vercingentorix. Euocatæ vndique ab ſociis ciuitatibus copiæ. Galli Allobroges, quorum mentes modum à ſuperiori bello & immortali in Romanos odio dudum ſuſcepto reſediſſe ſuſpicabantur, ſolicitari ad partes. Cæſar Germanos Equites ad ſe euocat; ratus omni ratione & vltimo velut impetu, publicæ Gallorum coniurationi eſſe occurrendum celeriter. Nam ſanctiſſimo Sacramento confirmauerant, nulli fore ad liberos, parentes, coniuges niſi per Romanorum ſtrages, regreſſum: libertatem, ſi dij velint, impendio viræ & ſanguinis ſui recuperaturos. Sed conceptis ſpiritibus fortuna defuit; collatis enim ſignis cæſus omnis prope Equitatus, capti Heduorum

duorum nobiliſſimi. Hæc expeditio deficientem magna ex parte Galliam famâ tam opportunæ victoriæ domuit.

CAPVT TRICESIMVM.

Gallia omnis à Cæſare domita.

LEuiora hactenus fuiſſe diſcrimina crederes, vnum certamen ex quo cætera penderent quaſi intuente fortunâ. Itaque apud *a* Alexiam Mandubiorum oppidum ſemel ac iterum pugnatum eſt, vtrobique Gallorum internecione: qui omnes Rhemis, Lingonibus, Treueriſque excepti, quà latè patet Gallia coactis Equitum VII. Peditum circiter CCXL. millibus animo & opibus in id bellum incubuerant. Nimirum ita collatis *b* viribus vincendi erant ſemel, vt vinci ſe *c* poſſe intelligerent, qui ſuo nuper conſenſui ne orbem quidem terrarum poſſe obſiſtere iactauerant. Hoc prælio confecto Galli de communi ſalute deſperare, tot fracti malis, tot damnis accisi, incipiunt: Romani finem omnium laborum aſſequuti viſi ſunt, dedito cum Vercingentorige oppido. Hunc ferunt cùm ſupplex ad Cæſaris genua acciddiſſet, proiectis armis, ceu optimum belli decus præferens occurriſſet; his vſum ferè verbis, *Habes fortem, vir fortiſſime, viciſti: nec turpe puto* d *quidquid miſerum iubet fortuna*; e *proderit tanto victori vinci, capique*, non enim turpe eſt ab eo vinci, quem vincere eſt nefas: neque ei inhoneſtè aliquis ſubmittitur, quem fortuna ſuper *f* omnes extulit. Sic redacto in Cæſaris poteſtatem Imperatore, bellum Gallicum finitum eſt. Fefellit virum ſperata Cæſaris humanitas, ac clementiæ fides, deditioniſque minimè coactæ periculoſa libertas ingentis ſpiritus Ducem decepere: namque is poſtea in triumphum ductus, diutino carceris ſqualore confectus periit. Hoc vno facinore fama Cæſaris *g* violata eſt: fuit enim in reliquos captiuos ſingularis eius humanitas: quâ haud dubie victoriâ

Aleſia
Paterc. l. 2.
Strab. lib. 4.
Flo. 3. cap. 10.
Diod. l. 40.
Pater. l. 2.

tutiùs & ſecuriùs quàm armis tota inde Gallia facilè debellata eſt. Bituriges clementiam Cæſaris primi experti ſunt, qui primi ſe dediderant. Carnutes in finitimas ciuitates diſperſi. Maior circa Bellouacos, Ambianos, Aruernos, Caleres, Vellocaſſios, Atrebateſque contentio. Corbeo tamen authore belli & multitudinis concitatore interfecto, pari quâ cæteros humanitate habuit. Tum magnus reliquorum ad Cæſarem concurſus. Sic bellicoſiſſimis gentibus deuictis, per Fabium & Caninium legatos Dumnacum Andium Ducem in extremas Galliæ plagas fugere coëgit. Carnutes Armoricaſque ciuitates in ordinem redegit. Vltra fidem eſt, integram Cæſaris gloriam & victoriam diſtinuiſſe aliquandiu leuiſſimam graſſatorum manum. Hæc Drapetis & Lucterij ſequuta vexillum, Vxellodunum in Cadurcis egregie natura munitum oppidum inſederat: obſidetur, captoque altero multitudinis Duce, cùm frumento abundaret, interciſis aut auerſis fiſtulis, quibus aqua ſuppeditabatur, ſiti oppidum expugnatur. Solito aſperiùs in captiuos animaduertit Cæſar, præciſæ manus iis qui arma tulerant. Inde in Aquitaniam cùm duabus legionibus profectus, Comio Atrebatenſi regulo, qui toties Cæſarem turbauerat & inſequentem effugerat, M. Antonij poteſtati dedito, regionem omnem in fidem recipit. Tandem feſſam vt prædiximus tôt aduerſis præliis Galliam, *h* & nouem annorum interuallo domitam, conditione parendi meliore tutam, præter ſocias ac bene meritas ciuitates, in prouinciæ formam redegit: eique in ſingulos annos H S. quadringenties ſtipendij nomine impoſuit.

Hir. lib. 8. de Bel. Gal. Dio. lib. 10. Oroſ. cap 8. lib. 6.

CAPVT TRICESIMVM-PRIMVM.

Cæſar Galliæ victor.

SVbiugata hunc in modum Gallia, collocatiſque ad præſidia Regionum, & continendos in fide animos legionibus, in Italiam quàm maximis

maximis itineribus profectus eſt. Mira omnium in excipiendo tantæ gentis victore *a* hilaritas fuit. Qua iter erat, nihil ad ornatum locorum, vrbiumque omittebatur, non ætas quemquam, non valetudo, non ſexus retardauit, quominus oculos inſolito ſpectaculo impleret, vt acclamationibus ſtudia ſua multitudo profiteretur, omnia plauſu & lætis cunctorum vocibus perſonabant. Tum Romam orbis Reginam, Victorem gentium populum: Auguſtum ac ſanctum Imperium appellare fas fuit. Nihil ad ſummam Romani nominis felicitatem relictum videbatur, ſublato gentis formidoloſæ ac bello diu indomitæ metu. Sed vt *ſumma* b *petit liuor, tanta fortuna genteſque per omnes clara nobilitas, capax inuidiæ fuit.* Orta ex rerum *c* geſtarum magnitudine, nimiæ potentiæ, ac ſiniſtræ cuiuſdam in Rempublicam voluntatis ſuſpicio eſt, Craſſi apud Carras cæde, Iuliæ morte, extinctoque intra breue ſpatium Iulia nato, erumpente paulatim, vt inter magnos & *d* æquales aſſolet, æmulatione, omniaque velut fœdera *e* inter deſtinatos tanto diſcrimini Duces Pompeium ac Cæſarem dirimente, belli ciuilis initia exarſerunt. Sic *aſſiduum inter pares diſcordiæ malum*, duo clariſſima reipublicæ lumina extinxit.

CAPVT TRICESIMVM-SECVNDVM.

Cæſar Gallorum opera Romanis bellum infert. *Fl.l.4. cap. 2.*

CÆſar Gallo milite Romanos ſubigeret, qui nuper Romano Gallos debellauerat, numeroſiſſimo huius gentis exercitu ſuccinctus, eaque potiſſimum fretus legione quam Alaudam à criſtata caſſide appellabat Gallico nomine, bellum patriæ, *a* iniuriis inimicorum concitatus, ſed Marcelli Conſ. imprimis grauibus conuitiis, *b* accenſus intulit; ſtatuitque præmia armorum armis defendere: relictoque in Galliis D. Bruto, *Pat. lib. 2. Cæſ. lib. 1. bell. ciuil. Luc. lib. 1. & 2.*

Romam

Romam vacuam *c* diffugiente cum Pompeio Senatu ingreſſus, primum velut Imperio gradum, quo aſcenderet ſtatuit; illiſque incrementis viam ſtatuit, quâ in regnum, cuius à puero fuerat cupidiſſimus, aſſurgeret.

CAPVT TRICESIMVM-TERTIVM.

Maſſilia à Cæſare capta.

INde in Galliam ad nouos delectus agendos, quibus Afranium Petreium & Varronem Pompeij legatos Hiſpaniâ excluderet, remigrauit. Properanti in Hiſpaniam, Maſſilia miſera ciuitas quæ dum cupit pacem belli metu, in bellum incidit, fide *a* melior quàm conſilio, *b* auſa eſt portas claudere, confligere bis, terrâ marique ſæpius erumpere: cum antea per legatos ſuos renunciaſſet Cæſari, diuiſum eſſe duas in partes Rom. populum: nec ſui iudicij ac virium eſſe, vtra pars iuſtior ſit diſcernere; proinde ſi quis amici more ea ſe venire vellet vtrumque *c* ſe, ſed inermem in vrbem admiſſuros ſuam: ſin bello veniant, neutrum. Id cautè quidem; ſed ante Maſſilienſes adhortatus erat Pompeius, ne noua Cæſaris officia ſuis beneficiis anteponerent. Hinc pronior in Pompeium omnium animus, tutiùs *d* ad hæc videbantur inde ſtare, vnde Senatus ac tota nobilitas. Itaque terrâ marique preſſa Maſſilia, ac vtrobique domita, fruſtra L. Domitio, cui Senatus Gallias decreuerat, aduentante, Dec. Bruto maritimis, C. Trebonio terreſtribus copiis præfectis deditionem fecit Maſſilienſibus non pro ſuis in ſe meritis; ſed pro veteri amicitia ac fide conſeruatis *e* ademit omnia victor, præter eam, quam cæteris rebus potiorem habebant, libertatem. Sed quæ ille ademerat, mox à Senatu fideliſſima ciuitas recuperauit.

Dio. c. 41.

Phil. Cic. 8.

CAPVT

CAPVT TRICESIMVM-QVARTVM.

Cæſaris mors.

CÆſar diebus XL. Hiſpaniarum Victor, pulſis duobus exercitibus, totidemque ſuperatis Ducibus, receptâ Maſſilia, Dictator à M. Lepido Prætore dictus, fruſtrà reluctantibus Pompeianis: Equitatu Gallico *a* imprimis fretus, Pompeium Italiâ ſolo nominis terrore exactum, & in acie Pharſalicâ victum, in Ægyptum fugere compulit. Quo ſtatim à viliſſimo mancipio interempto, ſublato velut Imperij æmulo, ac potentiæ refracto obice, extinctis in eo duce genero quondam ſuo reipublicæ partibus, priuato arbitrio omnia vnus adminiſtrauit. Verùm eo in Senatu tertio ferè Dictaturæ anno tribus ſupra viginti vulneribus *b* trucidato, longè maiores quàm antea fuerant, turbæ exortæ rempub. afflixere.

Dio. l. 46.

A. V. C. DCCV.

A. V. C. DCC. VIII.

CAPVT TRICESIMVM-QVINTVM.

Galliarum vis ac robur.

QVo tempore M. Lepidus à Cæſare nuper Magiſter Equitum appellatus, quaſi vicem Dictator rependeret, cum Munatio Planco (hunc Lugduni conditorem fuiſſe volunt) Gallias adminiſtrabat. Inde ab Senatu more adhuc priſco D. Bruto deſignato conſuli decretæ ſunt. Sed intentus dominationi *a* Antonius. Veluti vnica eſſet via, quâ in Imperium aſſurgeret, fieretque ex Conſule qualis Cæſar Dictator, præſentis adhuc fortunæ tam citò immemor: *Vt ruunt in voluntarium interitum præcipites, quos ſemel ambitio excæcauit*: Galliam occupare ſtatuit, ſpretâ Macedonia, quæ ei nuper ſorte obuenerat. Nec

deſuit

A. V. C. DCCX. deſuit Antonio populi fauor. D. Brutus apud Mutinam ab Antonio obſidetur. Sed properante in ſubſidium Octauio cum Coſſ. Hirtio & Panſâ, victus Antonius, quanquam cæſis Conſulibus, fugâ Alpes transgreditur ad M. Lepidum. Ab hoc primum repulſus, mox militum ſingulari affectu in caſtris, inſcio Imperatore, exceptus, reiecto Imperij quod promptiſſimi quique facilè obtuliſſent, titulo: ſpecie recuſantis ſummam virium paulatim ad ſe traxit. Ac breui Lepidus & Plancus, hic dubiâ fide, diu quarum eſſet partium ſecum ipſe luctatus fuerat, exercitus Antonio tradidere. Brutus ita ab Collega Coſ. deſignato deſertus, inſidiis etiam adpetitus, apud Sequanos ab Antonij ſatellitibus iugulatus eſt. Viſum id facinus Senatui atrox & vindicandum, vt *nullum eſt grauius ſupplicum publico odio.* Antonium hoſtem patriæ iudicatum (neque enim iam aut ciuis mentem gerebat, aut ciuilia moliebatur) armis perſequendum eſſe decreuit: & qui armorum ac partium ſocietate pares erant, pari nomine & loco habiti ſunt; Lepidus vnà hoſtis appellatus.

Pater. lib. 2. Eutrop. lib. 7.

Sen.

CAPVT TRICESIMVM-SEXTVM.

Res geſtæ in Gallia ſub triumuiratu ſecundo.

Pater. lib. 2. Sue. in Aug. App. de bel. ciuil. Dio. lib. 48. Dio. Nic. Aug.

SEd inter Cæſarem Octauium, & M. Antonium primum commercio literarum, cum vterque Pompeianis partibus ob Iulij cædem eſſet inimicus, deinde hortantibus, orantibuſque exercitibus, contracta adfinitas, mox inita potentiæ *a* ſocietas, Lepido ad partes, quaſi igne incendio accedente, & ne quid ad Reip. cladem deeſſet inſtauratum Syllanæ crudelitatis exemplum: Proſcriptio ſcilicet tot illuſtrium virorum; ſed Ciceronis imprimis qui continuis actionibus *b* æternas Antonij memoriæ notas inuſſerat, cæde authorata. Quo tempore tumultus Aquitanicus per M. Agrippam, loco ignobilem, ſed militiâ bonum

bonum eſt compoſitus: vno prælio res ſtetit; victis qui turbauerant. Digna literis tanti viri modeſtia; decretum ſibi, annitente Cæſare, à Senatu triumphum, ob amiſſam per ea tempora bello Siculo in S. Pompeium ab Auguſto claſſem, recuſauit: ne *c* priuatæ gloriæ obiecta ſpecies, publicæ cladis & accepti vulneris memoriam, non tam obruere, quàm refricare, & in communi luctu lætus videretur. Quis enim non eſſe turpiſſimum exiſtimaret efferri gloriâ in aduerſa Principis fortuna? Sed vt *firmiſſima eſt inter pares amicitia*, ſic diuturna Imperatorum ſocietas, inter naturâ, moribúſque *d* diſſimiles eſſe non potuit. *Neque enim profectò vlla vi poſſunt coire, quæ naturali diuortio diſſident: nec vlla tam fidelis eſt copia, quæ in diuerſum tendentia, nexu ſuo teneat.* Cito Lepidi & M. Antonij arma in Auguſtum ceſſere: hoc interfecto, exuto illo, ſopitus vbique armorum furor, cùm ferociſſimi per acies cecidiſſent, cuncta diſcordiis ciuilibus feſſa, nomine principiis ſub imperium accepit Auguſtus. Pacatúſque *c* terrarum orbis, eundem vltrò Imperatorem ſalutauit.

A. V. C. DCCXVII.

Cur. lib. 7. Nat. Pau. Conſt.

Tac. 1. ann.

CAPVT TRICESIMVM-SEPTIMVM.

Aliquot Gallorum rebelliones ſub Auguſto.

INcumbebat tantæ mollis Auguſti mens, ordinandis Romæ, Italiæque, ac inde Aſiæ totiuſque Orientis rebus, circumferens luſtratione *a* prouinciarum ac ciuitatum, terrarum orbi præſentiâ, *b* ſua pacis ſuæ *c* bona, cùm in Gallia turbatum eſt. Treueri, vt primi ſigna extulerant, ſic omnium primi, per Nouium Gallum in ordinem armis redacti ſunt, fruſtrà euocatis in auxilium Germanis. Sequuti Treuerorum exemplum Morini, parem fortunam experti ſunt. Nam eos & alios quoſdam, qui vnâ defecerant, Caius Carrinas Galliæ Proconſul ſubegit. Tum victi nuper ab Agrippa vt dictum eſt Aquitaniæ populi;

A. V. C. DCCXXVI.

Tibul. lib. 1. eleg. 7. quippe qui plus cæteris Galliæ populis, libertatem ſibi ereptam eſſe indignarentur, ab M. Valerio Meſſala Coruino debellantur, breui iterum ab eodem Agrippa ſubiugandi.

CAPVT TRICESIMVM-OCTAVVM.

Auguſtus in Galliam profectus.

Strab. lib. 7. Suet in Aug. c. 21. Dio. l. 54. DVm in diuerſis imperij partibus omnia gererentur proſperrime, belli initium fecere Sicambri, Melone Duce Rheno vicini, accepta ſub M. Lollio legato ab his, qui Rheno tranſmiſſo, in prouincias Romanorum excurrebant clades, amiſsáque legionis quintæ Aquila, vocauit ab Vrbe in Gallias Cæſarem. Quippe illi deprehenſos primùm in ſuo territorio Romanorum quoſdam in crucem egerant; deinde Rheno traiecto, factâ latè prædâ, cæſo equitatu Rom. contra ſe miſſo, Lollium etiam præfectum vicerunt. Sed audito Auguſti aduentu, in ſuos reuerſi fines, pacem obſidibus datis accepere ab Imperatore, qui eoſdem cum Vſipetis & Tencteris, armis vltra Albim fluuium ſummouit: ex iis ferociſſimos Sueuos ac Sicambros, qui deditionem ſui fecerant, traduxit in Galliam, *a* atque in proximis Rheno agris collocauit. Quod bellum auſpiciis quidem Auguſti geſtum, cæterum Druſi priuigni ſui ductu adminiſtratum fuiſſe facilè crediderim. Atque vt *Eut. lib. 7.* mutatione terrarum quietiores agerent Germani, cccc. captiuorum millia ſuprà Rheni ripam conſtituit. Ita victi ac profligati, eas regiones adepti ſunt, quas adeptâ victoriâ inſediſſent.

CAPVT

CAPVT TRICESIMVM-NONVM.

Alpes auſpiciis Auguſti domitæ.

GAlliam ſic pacatam in aliquot prouincias Auguſtus diſtribuit, tributis impoſitis non vltra modum ciuilem. Queſti tamen de Licinio Galliarum Quæſtore: ſed victa *a* auro Cæſaris integritas, ſupplicio hominem eripuit. Tum ſequutæ in Germaniæ & Galliarum finibus ab Rhœtis Vindelicis & Salaſſis gentibus in Alpinis excurſiones. Princeps Rebellionis Cottius Allobrogum Regulus extitit: hic, perdomitis, vt dictum eſt, Gallis, ſolus in anguſtiis latens, vndique locorum aſperitate confiſus, graues Octauio iras mouerat. Sed tandem victis, & ſub haſta venditis Salaſſis per Terentium Varronem Prætorem, in gratiam receptus, aſcitúſque in ſocietatem rei Romanæ, quietem genti præſtitit. Ab hoc Alpes Cottiæ dictæ ſunt, quas eâ parte inuias, vbi Seguſio eſt, eiuſque ſepulchrum mœnibus proximum, compendiarias, & viatoribus opportunas, memorabili apud poſteros munere reddidit. Cæteras Alpium gentes, partim ipſe ductu ſuo, partim per Druſum ac Tiberium priuignos ex Liuia Druſilla, Dom. Neronis quondam vxore compeſcuit.

Suet. ibid.

Fl. l. 4. c. 12.

Am. Marc. lib. 15.

Eutr. lib. 7.

CAPVT QVADRAGESIMVM.

Auguſto honos habitus à Gallis.

ATque vt Germanorum incurſiones velut fræno coërcerentur, per Rheni, Moſæ, Albis, Viſurgis, aliorúmve fluminum ripam, quinquaginta & amplius caſtella *a* direxit, quæ præſidiis impoſitis firmauit. Bonnam & Geſorium pontibus iunxit. Tantus verò omnium in hunc amor, *b* vt populi R. amici Reges, ſociæque gentes, in

A. V. eius honorem conderent ciuitates, quas ab eius *C.* nomine Cæſareas appellabant. Sed præcipuus *Eutro. lib.* 7. Gallorum in Auguſtum affectus; nam ei tanquam Diuo *c* aram eximiæ dignitatis cum titulo *A. V.* gentium ſexaginta, quæ ſingulæ ſtatuas ibidem *C.* ſingulas affixerant, Lugduni erexere. Qua in vrbe DCC. XLII. ad Rhodani & Araris clariſſimorum amnium confluentes ſita, cùm Galliarum motus præſens *Iuuen. Sat.* I. componeret, morari conſueuerat. Ad hanc verò Aram certamen *d* Græcæ, Latinæque Eloquen- *Strab. lib.* 4. tiæ inſtitutum fuiſſe accepimus, quo qui vincerentur, aut præmia victoribus conferre, aut eo- *Dio.* 54. rumdem laudes, quod ſummæ ignominiæ fuit, componere cogerentur. Hos autem qui maximè *Bud.* 4. *de aſſe.* diſplicuiſſent, ſcripta ſua ſpongiâ, linguáve delere iuſſos ferunt; niſi aut ferulis obiurgari, aut proximo flumine mergi maluiſſent. Verùm ea, *Sue. in Aug.* vt mox dicturi ſumus, certaminis lex à C. Caligula lata fuit.

CAPVT QVADRAGESIMVM-PRIMVM.

Galliarum diuiſio per Auguſtum.

Plin. l. 4. *c.* 17. *Sue. in Iulio.* CÆterum ſic redacta in Prouinciæ formam Gallia, Romanorum imperium agnouit, iure & legibus mutatis, ſecurribus ſubiecta: nonnullis tamen ciuitatibus libertati ſuæ relictis: cuiuſmodi fuere Neruij, Sueſſiones, Lingones, Rhemi, Hedui. quo etiam tempore in præcipuas ciuitates, &, vt vocant, capita gentium, quibus aliæ minores obnoxiæ erant, diſtinctam fuiſſe Galliam accepimus. Iulius Cæſar Galliarum victor, in quatuor duntaxat partes, ſeu, vt vocant, *Iſid.* Diœceſes, Narbonenſes duas, Germanicam vnam, *Scalig. in Notit.* & Belgicam vnam diſtribuit: Auguſtus deinde in Lugdunenſem, Belgicam, Germanicam, Vien- nenſem, Narbonenſem, Aquitanicam & Alpes: *Itin. Ant.* mox quia latè patebant ſingulæ, in ſingulas alias ſiue in ſecundas, tertias & aliquando plures diuiſæ

uiſæ ſunt, ac numero quidem ferè XXVII. extitere: Viennenſis, Narbonenſis I. Narbonenſis 2. Aquitanica 1. & 2. & 3. quæ Nouempopulana etiam vocabatur. Alpes Graiæ ſeu Pœninæ ab Herculis in Hiſpaniam, & Hannibalis in Italiam expeditione, alij à ſacro vertice, quem Pennium incolæ vocabant. Alpes maritimæ Belgica 1. & 2. Germanica 1. & 2. Lugdunenſis 1. 2. 3. & 4. ac denique Maxima Sequanorum, à Maximo Tyranno ſic dicta.

Py Am. Marc. li. 15.

Liu. lib. 21.

CAPVT QVADRAGESIMVM. SECVNDVM.

Galliarum Ciuitates clariſſimæ.

NEque alienum erit à ab inſtituto opere, Principes ciuitates, iiſque velut ſubiectas ex antiqua partim, partim ex ſequentium temporum diuiſione hîc attexere.

SVB VIENNENSI PROVINCIA continentur ciuitates,

XIV.	1. Vienna,	*Vienne.*
	2. Geneua,	*Geneue.*
	3. Acuſſiorum Colonia,	*Grenoble.*
	4. Alba Heluiorum, vel Caſtrum Viuario,	*Viuiers.*
	5. Dia Vocontiorum,	*Die.*
	6. Valentia,	*Valence.*
	7. Auenio,	*Auignon.*
	8. Arelatæ,	*Arles.*
	9. Carpentoracte,	*Carpentras.*
	10. Maſſilia,	*Marſeille.*
	11. Auguſta Tricaſtinorum,	*S. Paul Tricaſtin.*
	12. Vaſio Vocontiorum,	*Viaiſon.*
	13. Arauſio,	*Aurenge.*
	14. Cauillio,	*Cauaillon.*

Sub Narbonenſi 1. *continentur Ciuitates.*

VIII.	1. Narbo Martius,	*Narbonne.*
	2. Toloſa,	*Tholoſe.*
	3. Biterræ, vel Blitera,	*Beziers.*
	4. Agathe,	*Agde.*
	5. Nemauſus,	*Nyſmes.*
	6. Magalone,	Nunc *Montpelier.*
	7. Luteua,	*Lodeue.*
	8. Vtica,	*Vzez.*

Sub Narbonenſi 2. *continentur ciuitates.*

VII.	1. Aquæ Sextiæ,	*Aix.*
	2. Apta Iulia,	*Apt.*
	3. Reius,	*Riez,*
	4. Forum Iulium,	*Freius.*
	5. Vapingum,	*Gap.*
	6. Segeſtoreum,	*Ciſteron.*
	7. Antipolis,	*Antibe.*

Sub Aquitanica 1. *continentur Ciuitates.*

VIII.	1. Auaricum,	*Bourges.*
	2. Gergouia,	*Clermont.*
	3. Segodunũ Rutenorũ,	*Rodais.*
	4. Albaugusta,	*Albi,*
	5. Deuona Cadurcorum,	*Cahors.*
	6. Ratiaſtũ Lemouicum,	*Limoges.*
	7. Mimate Gabalorum,	*Mende.*
	8. Anicia Velaunorum,	*Le Puy en Velley.*

Sub 2. *Aquitanica continentur Ciuitates.*

VI.	Burdegala Bitur. Vibiſ.	*Bordeaux.*
	Aginum,	*Agen.*
	Incoliſma,	*Engouleſme.*
	Mediolanum Santorum	*Sainctes.*
	Auguſtoritũ & Limonum,	*Poictiers.*
	Velona Petrocoriorum.	*Perigueux.*

Sub

Sub Aquitania 3. Nouempopulania, ciuitates continentur.

XII.	Auguſta Auſciorum,	*Auch.*
	Aquæ Tarbelicæ,	*Acqs.*
	Lacturacium,	*Lectoure.*
	Lugd. Conuenarum,	*Commans, S. Bert.*
	Conſeranum,	*Conſerens,*
	Ciuitas Boarum,	*Bayonne.*
	Beneharnum,	*Laſcar.*
	Ciuitas Adurenſium, ſiue Vicolulium.	*Ayre.*
	Coſſio Vaſatum,	*Bazas.*
	Turba, ſiue Turſa,	*Tarbes.*
	Illuro,	*Oleron.*
	Eluſaberis, olim metrop.	*Eauſe.*

Sub Alpibus Graiis continentur.

II.	Ciuitas Centronum,	*Tarentaiſe.*
	Octodorus Veragrorum, ſeu Valluſium, Vellenſium.	*Saint Maurice ou Syon.*

Sub Alpibus maritimis.

VIII.	Ebrodunum,	*Embrun.*
	Dina,	*Dine.*
	Ciuitas Sollinienſiũ, fortè	*Souliers.*
	Sanicio,	*Senez.*
	Glanateua,	*Glandeues.*
	Ciuitas Rigomagenſium.	Incognita.
	Ciuitas Gamelanenſium.	Incognita.
	Venticum,	*Vences.*

Sub 1. *Belgica continentur*

IV.	Auguſta Treuer.	*Treues.*
	Diuiodurum Mediomat.	*Mets.*
	Tullum Leucorum,	*Toul.*
	Virodunum,	*Verdun.*

Sub Belgica 2. *Ciuitates continentur.*

XII.	Durocortum Rhemor.	*Rheins.*
	Auguſta Sueſſionum,	*Soiſſons.*
	Catalaunum,	*Chaalons.*
	Auguſta Veromand.	*Saint Quentin.*
	Regiacum Atrebatum,	*Arras.*
	Cameracum,	*Cambray.*
	Tornacum Neruiotum,	*Tournay.*
	Syluanectum,	*Senlis.*
	Bellouacum Cæſaromagus,	*Beauuais.*
	Samarobrina Ambian.	*Amiens.*
	Morinum à Car. V. Imp. deletum.	*Teroüane.*
	Bononia Geſſoriacum,	*Boulongne.*

Sub Germanica 1. *continentur Ciuitates*,

IV.	Moguntiacum,	*Mayence.*
	Argentoratum,	*Strasbourg.*
	Nouiomagus,	*Spire*
	Nemetum, Ciuitas, ſiue ſpecula VVangionum.	*VVormes.*

Sub Germanica 2. *continentur*

II.	Colonia Agrippina, ſiue Auguſta Vbiorum,	*Cologne.*
	Ciuitas Tungrorum,	*Tongres.*

Sub

Sub Lugdun. 1. continentur

V.	Lugdunum,	*Lyon.*
	Auguſtodunum,	*Authun,*
	Audomatum,	*Langres.*
	Cabillonum ad Ararim,	*Châlons ſur Sône.*
	Matiſco,	*Mâcon.*

Sub Lugdun. 2.

VII.	Rothomagus,	*Roüen.*
	Ciuitas Baiocaſſium,	*Bayeux.*
	Ingena Abricantorum,	*Auranges.*
	Ciuitas Eburonicum,	*Eureux.*
	Sagium, ſiue Seſuuium,	*Seez.*
	Lexobium & Lexonium,	*Liſieux.*
	Caſtra Conſtantia,	*Coutances.*

Sub Lugdun. 3.

XI.	Cæſarodunum Turonũ,	*Tours.*
	Cœnomanum,	*Le Mans.*
	Quidam.	
	Vindinum rectius,	*Vendôme.*
	Condate Redonum,	*Rennes.*
	Iuliomagus Andium,	*Angers.*
	Condiuincũ Nannetum,	*Nantes.*
	Curioſopitum,	*Cornoüaille.*
	Cyanctium & Venetum,	*Quinper.*
	quibuſdam Vindana,	*Vannes.*
	Ciuitas Oſiſſimorum,	*Lautrec.*
	Neodunum Diablintriũ,	*Leondoul, ou Leon.*

Sub Lugdun. 4.

VIII.	Agendicum Senonum,	*Sens.*
	Auricum Carnutum,	*Chartre.*
	Antiſſiodorum,	*Auxerre.*
	Auguſtobona Tricaſſium,	*Troyes.*
	Genabum Aureliorum,	*Orleans.*
	Lutetia Pariſiorum,	*Paris.*
	Latinum Meldarum,	*Meaux.*
	Nouiodunum,	*Noyon.*

Sub Maxima Sequanorum.

VII.	Veſuntio Chryſopolis,	*Beſançon.*
	Auenticum,	*Auenche.*
	Baſilea,	*Baſle.*
	Viridunenſe.	Caſtra ad Rhenum incognita.
	Ebrodunenſe.	
	Argentarſenſe.	
	Rauirenſe.	

Finis Libri Tertii.

FLORI

FLORI GALLICI

LIBER IV.

PROLOGVS.

SVPERIORIBVS libellis, veterem ante Chriſtum Galliam, Gallorumque in varias orbis terrarum gentes incurſiones, excitata, extinctáque paſſim regna, ac deniquè res ibidem à Romanis Ducibus in Gallos geſtas, breuiſſimo, vt inſtituimus, & in arctum collecto ſtylo expoſuimus. Hoc quarto qui Flori Gallici poſtremus eſt, per cccc. circiter annos ab Auguſti imperio, ad Theodoſii Magni exceſſum, ſiue ad Honorii & Arcadii Imperatorum fratrum initia, Galliarum ſtatum, & innumeras clades, eo ſcilicet confluentibus vndique Barbarorum ingentibus copiis, acceptas euóluemus: donec regionem illam Europæ pulcherrimam, Franci, fractâ, aut certè militum debilitatâ Romanorum potentiâ, ſibi armis aſſererent. Atque vt inde initium habeamus, vnde cœpit Saluatoris noſtri Dei humanitas hominibus innoteſcere; de eius natalibus, quo illi tempore contigerint, aliquid præmittimus.

CAPVT PRIMVM.

Chriſti Natiuitas.

AVguſtus Cæſar *a* pacato, vt dictum eſt, or-
Augu- be terrarum, bis clauſum ante ſe, ſub Numa
ſtus & victâ Imperii æmulâ Carthagine, Iani tem-
Imp. plum tertiò clauſit, tum anno circiter Imperii
A.V.C. ſui xxxɪx. cùm edicto deſcribi orbem imperaſſet,
DCCL. *Chriſtus Ieſus* ex Virgine naſcens, quem illa diui-
II. no hauſto Spiritu conceperat, ſine vllo viri atta-
Suc. in ctu, vtero virginali intumeſcente, cenſui Romano
Aug. addici, adſcribique voluit. Quo etiam tempore
Diod. *Dominum* ſe Auguſtus appellari vetuit, quaſi is
l.15. naſceretur, qui *Rex Regum eſt & Dominus Do-*
Oroſ. *minantium.* Nihil ad felicitatem Auguſti addi
l.9. potuit auguſtius & nobilius, quàm vt eius prin-
c.21. cipatus, Chriſti Seruatoris Natalibus nobilitare-
Aug. tur. Eo igitur nato, nouus mihi rerum ordo naſ-
Imp. citur, noua temporum, faſtorum, annorumque ſeries; nouus ille Sol, & ſole hoc quem intuemur, quo illuſtramur antiquior; vt naturæ rerum ordinem aliquali modo nouum, vitæque hominum rationem nouam; ſic nouum ſuſcepto operi, in media propè ſui parte computum annorum imponet, ſtatuetque.

CAPVT SECVNDVM.

Auguſti clades domeſticæ.

Ouid. Met.7. MAgna tunc temporis Galliarum quies, cùm nec Auguſtus ſuperbè imperaret, nec Galli tam moderatæ dominationis ſtatum abnuerent. Cæterum quò ſecurius imperium, vt inſtituerat, adminiſtraret Auguſtus, ſubſidia dominationi quæſierat, cùm fatorum iniquitas, & *nunquam ex toto mortalibus eueniens fortuna* eadem diſtinctis temporibus eripuit, *vſque adeò nulla eſt ſince-*

ra

ra voluptas:ſollicitumque aliquid lætis interuenit. Non ætatis, non affectus Principis, non dignitatum habita ratio. Marcellum adoleſcentem Pontificatu & Curuli ædilitate donatum, Imperii ſi quid accidiſſet ſucceſſorem mors immatura abſtulit. M. Agrippa, quem ad tertium Conſulatum & Tribunitiæ poteſtatis ſocietatem euexerat, generumque fecerat Principis amicitia, *b* & ex eo geniti Principes iuuentutis Caius & Lucius, quanquam xx. ferè annorum interiecto ſpatio, continenti penè fato viuis erepti ſunt, Tiberius Nero & Claudius Druſus priuigni, vltima ſpes, iam prouectum ſenectute, ægrumque ſuſtentabant. Sed *quam rarum eſt felix idemque ſenex?* Citò Druſum Conſulem, annos agentem xxx. lapſum equo Germanici motus rapuere. In Tiberium, Caio & Lucio Cæſaribus intra triennium ſublatis, cuncta vergere: filius, collega Imperii, conſors tribunitiæ poteſtatis aſſumitur: & quo vſu imperandi Imperio aſſueſceret, ſalutari Principibus exemplo, omnes per exercitus oſtentatur, omniumque *c* fidei commendatur. Nihil enim Agrippam *d* Poſthumum moror, qui proiectus in Planaſiam inſulam Corſicæ vicinam, initio Tiberii principatus per Centurionem interfectus eſt.

Aug. Imp. *Sen. Herc. Oct.* *Dio. l. 25.*

CAPVT TERTIVM.

Clades Variana per Gallos.

CÆſo in Germania, ſeu veriùs in Gallia Celtica, cum fortiſſimus legionibus Q. Varo, grauiter turbatum Auguſti animum ferunt, adeo vt vix *a* ſomnum caperet: eoque liber, identidem inclamaret, Vare redde mihi legionem is Syriæ *b* quondam præpoſitus, Imperium Germaniæ acceperat: inde in Galliam, quæ Imperio addita fuerat, profectus, Gentem illam ſeruilem in modum tributis onerare cœpit, atque vt *Prouinciæ nouis oneribus turbantur*, ægrè illud Galli ferre: ac tantò acerbius quod ab Auguſto humaniſſimè adhuc

Aug. Imp. A.V.C. DCCLXIV. *Diſc. Niuin. Aug.* *Tac. 4. ann.*

Tiber. Imp. omnium propè vnæ Imperii pacem ac ſplendorem poſſent excutere: nec pudebat Imperio ſubeſſe Gallos, quibus tanti Duces imperio *a* proximi imperarent. Namque his à Iul. Cæſare Dictatore relictus M. Lepidus, is qui Triumuir poſtea extitit D. Brutus, Mun. Plancus, quales quantique viri iiſdem præfuere. M. inde Antonius cum dignitatem & gradum malis, vt ferè fit *b* moribus amiſiſſet, iudicatus ab Senatu hoſtis, & apud Mutinam oppreſſus, recuperandæ dignitatis rationem penè nullam ſibi relictam aliam eſt arbitratus, quàm ſi Galliarum opibus niteretur. Auguſtus M. Agrippam, Tiberium & Druſum priuignos, bellis aliquot in Gallis conficiendis præfecit: his Germanicum ex Auguſta Liuia Nepotem ſuffecit, quibus viris, quos tum Reſpub. vidit, habuit clario-

Tac l. 1. ann. res? Itaque turbantibus Germanicis legionibus, quietos Germanicus publicè extulit, ac tanto lubentius, quod ad ſupplenda exercitus Romani damna, quod cuique promptum, arma, equos, aurum, obtuliſſent.

Miſſus inde à Germanico ad cenſus Galliarum P. Vitellius, eius qui mox Imperium adeptus eſt auus, cum Cantio. Nec de Ariminio Germanorum Rege facilis extitiſſet victoria, ni præter Segeſtis ſoceri Sicambrorum, vt volunt, Principis defectionem, Gallicus equitatus primam hoſtium aciem perrupiſſet, nec minor peditum virtus enituit. Sagittarii fundebantur, ni Gallicæ cohortes ſigna obieciſſent. Tum crebris epiſtolis à Tiberio

Tiber. Imp. Tac. Attius reuocatur Germanicus; anxio ſcilicet, vt *ingenia Regum prona ſunt ad formidinem*, ne Germaniæ victor, Gallorumque ſtudiis, vt erat, ingens & militum, oblatum toties imperium aliquando aſſumeret, quippe *Diſplicent Regnantibus ciuilia filiorum ingenia*. Hæc vna properandi facinoris cauſa fuit. Nam Patris artibus, per Cn. Piſonem veneno periit Antiochiæ. Piſo cuius egregiâ operâ Germanicum ſuſtulerat Tiberius, ad ſcalas mox Gemonias in ſceleris pretium tractus eſt.

CAPVT

CAPVT SEXTVM.

Rebellio Gallorum ſub Tiberio.

NEc ita multò poſt Galliarum Ciuitates ſubſidiis oneratæ ac preſſæ ; ad hæc priſcæ *a* libertatis vltra omnem modum auidæ, rebellionem cœptauere. Initium ab Treuiris & Heduis, Iulio Floro & Sacrouiro nobiliſſimis Gallorum ſeditionem fouentibus hortantibuſque, ac facilè quidem comprimi poſſe viſa eſt primum, cùm orta licentia à paucis in omnes ſe repente vulgauit. Hi (vt mos eſt in ſimili re) imperitorum animos, ferociſſimo quoque aſſumpto; eos quos vulgò *b* egeſtas, conſcientia flagitiorum, rerum nouarum ſpes, ad fœda quæque audenda excitare ſolent, impellit paulatim nocturnis colloquiis, aut flexo in veſperam die, ſeditioſa diſſerens, Tributorum opus grauiſſimum: ſæuitiam ac ſuperbiam Prætorum expoſuit: ecquando auſuros libertatem aſſerere, niſi florentibus adhuc ſuis rebus, inopi Italia, amiſſo Germanico, inualido mutuis diſſenſionibus Imperio? Satis per tot retrò annos peccatum ignauiâ, nullum tot malis remedium, quàm vt armis patriam ſuam, vxores, liberos, cæteriſque rebus potiorem, ac ipſo denique ſpiritu chariorem libertatem reſumerent. Quid ſperarent vltra, quibus *aut honeſtè moriendum, aut quod triſtius morte eſt, à in ſeruitute viuendum?* Andegaui & Turones primi omnium in armis; ſed citò oppreſſi ſunt, irritâ Sacrouiri proditione. Iulius Florus Cæſis Romanis negotiatoribus (tunc enim referta Gallia negotiatorum erat, plena Ciuium Rom. ac nemo Gallorum ſine Ciue Rom. quicquam gerebat negotij; ne nummus quidem in Gallia ſine Ciuium Rom. tabulis commouebitur) cùm inconditam multitudinem obæratorum aut clientium vocaſſet ad ſigna, in Arduennam ſyluam diſiectus eſt; vbi

A.C. 23. — *Tiber. Imp. Tac. lib. 3. Pátere. lib. 2.* — *Curt. lib. 8. cap. 7. Cic. pro Font. Tiber. Imp.*

Tiber. Imp. omnium propè vnæ Imperii pacem ac ſplendorem poſſent excutere: nec pudebat Imperio ſubeſſe Gallos, quibus tanti Duces imperio *a* proximi imperarent. Namque his à Iul. Cæſare Dictatore relictus M. Lepidus, is qui Triumuir poſtea extitit D. Brutus, Mun. Plancus, quales quantique viri iiſdem præfuere. M. inde Antonius cum dignitatem & gradum malis, vt ferè fit *b* moribus amiſiſſet, iudicatus ab Senatu hoſtis, & apud Mutinam oppreſſus, recuperandæ dignitatis rationem penè nullam ſibi relictam aliam eſt arbitratus, quàm ſi Galliarum opibus niteretur. Auguſtus M. Agrippam, Tiberium & Druſum priuignos, bellis aliquot in Gallis conficiendis præfecit: his Germanicum ex Auguſta Liuia Nepotem ſuffecit, quibus viris, quos tum Reſpub. vidit, habuit clariores? Itaque turbantibus Germanicis legionibus, *Tac l. 1. ann.* quietos Germanicus publicè extulit, ac tanto lubentius, quod ad ſupplenda exercitus Romani damna, quod cuique promptum, arma, equos, aurum, obtuliſſent.

Miſſus inde à Germanico ad cenſus Galliarum P. Vitellius, eius qui mox Imperium adeptus eſt auus, cum Cantio. Nec de Ariminio Germanorum Rege facilis extitiſſet victoria, ni præter Segeſtis ſoceri Sicambrorum, vt volunt, Principis defectionem, Gallicus equitatus primam hoſtium aciem perrupiſſet, nec minor peditum virtus enituit. Sagittarii fundebantur, ni Gallicæ cohortes ſigna obieciſſent. Tum crebris epiſtolis à Tiberio *Tiber. Imp.* reuocatur Germanicus; anxio ſcilicet, vt *ingenia Regum prona ſunt ad formidinem*, ne Germaniæ *Tac. Attius* victor, Gallorumque ſtudiis, vt erat, ingens & militum, oblatum toties imperium aliquando aſſumeret, quippe *Diſplicent Regnantibus ciuilia filiorum ingenia.* Hæc vna properandi facinoris cauſa fuit. Nam Patris artibus, per Cn. Piſonem veneno periit Antiochiæ. Piſo cuius egregiâ operâ Germanicum ſuſtulerat Tiberius, ad ſcalas mox Gemonias in ſceleris pretium tractus eſt.

CAPVT

CAPVT SEXTVM.

Rebellio Gallorum ſub Tiberio.

NEc ita multò poſt Galliarum Ciuitates ſubſidiis oneratæ ac preſſæ ; ad hæc priſcæ *a* libertatis vltra omnem modum auidæ, rebellionem cœptauere. Initium ab Treuiris & Heduis, Iulio Floro & Sacrouiro nobiliſſimis Gallorum ſeditionem fouentibus hortantibuſque, ac facilè quidem comprimi poſſe viſa eſt primum, cùm orta licentia à paucis in omnes ſe repente vulgauit. Hi (vt mos eſt in ſimili re) imperitorum animos, ferociſſimo quoque aſſumpto; eos quos vulgò *b* egeſtas, conſcientia flagitiorum, rerum nouarum ſpes, ad fœda quæque audenda excitare ſolent, impellit paulatim nocturnis colloquiis, aut flexo in veſperam die, ſeditioſa diſſerens, Tributorum onus grauiſſimum: ſæuitiam ac ſuperbiam Prætorum expoſuit: ecquando auſuros libertatem aſſerere, niſi florentibus adhuc ſuis rebus, inopi Italia, amiſſo Germanico, inualido mutuis diſſenſionibus Imperio? Satis per tot retrò annos peccatum ignauiâ, nullum tot malis remedium, quàm vt armis patriam ſuam, vxores, liberos, cæteriſque rebus potiorem, ac ipſo denique ſpiritu chariorem libertatem reſumerent. Quid ſperarent vltra, quibus *aut honeſtè moriendum, aut quod triſtius morte eſt, d in ſeruitute viuendum?* Andegaui & Turones primi omnium in armis; ſed citò oppreſſi ſunt, irritâ Sacrouiri proditione. Iulius Florus Cæſis Romanis negotiatoribus (tunc enim referta Gallia negotiatorum erat, plena Ciuium Rom. ac nemo Gallorum ſine Ciue Rom. quicquam gerebat negotij; ne nummus quidem in Gallia ſine Ciuium Rom. tabulis commouebitur) cùm inconditam multitudinem obæratorum aut clientium vocaſſet ad ſigna, in Arduennam ſyluam diſiectus eſt; vbi

A.C. 23.

Tiber. Imp. Tac. lib. 3. Patere. lib. 2.

Curt. lib. 8. cap. 7. Cic. pro Font. Tiber. Imp.

Tiber. Imp. omnium propè vnæ Imperii pacem ac ſplendorem poſſent excutere: nec pudebat Imperio ſubeſſe Gallos, quibus tanti Duces imperio *a* proximi imperarent. Namque his à Iul. Cæſare Dictatore relictus M. Lepidus, is qui Triumuir poſtea extitit D. Brutus, Mun. Plancus, quales quantique viri iiſdem præfuere. M. inde Antonius cum dignitatem & gradum malis, vt ferè fit *b* moribus amiſiſſet, iudicatus ab Senatu hoſtis, & apud Mutinam oppreſſus, recuperandæ dignitatis rationem penè nullam ſibi relictam aliam eſt arbitratus, quàm ſi Galliarum opibus niteretur. Auguſtus M. Agrippam, Tiberium & Druſum priuignos, bellis aliquot in Gallis conficiendis præfecit: his Germanicum ex Auguſta Liuia Nepotem ſuffecit, quibus viris, quos tum Reſpub. vidit, habuit clariores? Itaque turbantibus Germanicis legionibus, quietos Germanicus publicè extulit, ac tanto lubentius, quod ad ſupplenda exercitus Romani damna, quod cuique promptum, arma, equos, aurum, obtuliſſent. *Tac l. 1. ann.*

Miſſus inde à Germanico ad cenſus Galliarum P. Vitellius, eius qui mox Imperium adeptus eſt auus, cum Cantio. Nec de Ariminio Germanorum Rege facilis extitiſſet victoria, ni præter Segeſtis ſoceri Sicambrorum, vt volunt, Principis defectionem, Gallicus equitatus primam hoſtium aciem perrupiſſet, nec minor peditum virtus enituit. Sagittarii fundebantur, ni Gallicæ cohortes ſigna obieciſſent. Tum crebris epiſtolis à Tiberio reuocatur Germanicus; anxio ſcilicet, vt *ingenia Regum prona ſunt ad formidinem*, ne Germaniæ victor, Gallorumque ſtudiis, vt erat, ingens & militum, oblatum toties imperium aliquando aſſumeret, quippe *Diſplicent Regnantibus ciuilia filiorum ingenia.* Hæc vna properandi facinoris cauſa fuit. Nam Patris artibus, per Cn. Piſonem veneno periit Antiochiæ. Piſo cuius egregiâ operâ Germanicum ſuſtulerat Tiberius, ad ſcalas mox Gemonias in ſceleris pretium tractus eſt. *Tiber. Imp. Tac. 2. Attius*

CAPVT

CAPVT SEXTVM.

Rebellio Gallorum ſub Tiberio.

NEc ita multò poſt Galliarum Ciuitates ſubſidiis oneratæ ac preſſæ ; ad hæc priſcæ *a* libertatis vltra omnem modum auidæ, rebellionem cœptauere. Initium ab Treuiris & Heduis, Iulio Floro & Sacrouiro nobiliſſimis Gallorum ſeditionem fouentibus hortantibuſque, ac facilè quidem comprimi poſſe viſa eſt primum, cùm orta licentia à paucis in omnes ſe repente vulgauit. Hi (vt mos eſt in ſimili re) imperitorum animos, ferociſſimo quoque aſſumpto; eos quos vulgò *b* egeſtas, conſcientia flagitiorum, rerum nouarum ſpes, ad fœda quæque audenda excitare ſolent, impellit paulatim nocturnis colloquiis, aut flexo in veſperam die, ſeditioſa diſſerens, Tributorum onus grauiſſimum: ſæuitiam ac ſuperbiam Prætorum expoſuit : ecquando auſuros libertatem aſſerere, niſi florentibus adhuc ſuis rebus, inopi Italia, amiſſo Germanico, inualido mutuis diſſenſionibus Imperio ? Satis per tot retrò annos peccatum ignauiâ, nullum tot malis remedium, quàm vt armis patriam ſuam, vxores, liberos, cæteriſque rebus potiorem, ac ipſo denique ſpiritu chariorem libertatem reſumerent. Quid ſperarent vltra, quibus *aut honeſtè moriendum, aut quod triſtius morte eſt, d in ſeruitute viuendum?* Andegaui & Turones primi omnium in armis; ſed citò oppreſſi ſunt, irritâ Sacrouiri proditione. Iulius Florus Cæſis Romanis negotiatoribus (tunc enim referta Gallia negotiatorum erat, plena Ciuium Rom. ac nemo Gallorum ſine Ciue Rom. quicquam gerebat negotij; ne nummus quidem in Gallia ſine Ciuium Rom. tabulis commouebitur) cùm inconditam multitudinem obæratorum aut clientium vocaſſet ad ſigna, in Arduennam ſyluam diſiectus eſt; vbi

A.C. 23.

Tiber. Imp. Tac. lib. 3. Pátere. lib. 2.

Curt. lib. 8. cap. 7. Cic. pro Font. Tiber. Imp.

Tiber. Imp. omnium propè vnæ Imperii pacem ac ſplendorem poſſent excutere: nec pudebat Imperio ſubeſſe Gallos, quibus tanti Duces imperio *a* proximi imperarent. Namque his à Iul. Cæſare Dictatore relictus M. Lepidus, is qui Triumuir poſtea extitit D. Brutus, Mun. Plancus, quales quantique viri iiſdem præfuere. M. inde Antonius cum dignitatem & gradum malis, vt ferè fit *b* moribus amiſiſſet, iudicatus ab ſenatu hoſtis, & apud Mutinam oppreſſus, recuperandæ dignitatis rationem penè nullam ſibi relictam aliam eſt arbitratus, quàm ſi Galliarum opibus niteretur. Auguſtus M. Agrippam, Tiberium & Druſum priuignos, bellis aliquot in Gallis conficiendis præfecit: his Germanicum ex Auguſta Liuia Nepotem ſuffecit, quibus viris, quos tum Reſpub. vidit, habuit clariores? Itaque turbantibus Germanicis legionibus, Tac l. 1. ann. quietos Germanicus publicè extulit, ac tanto lubentius, quod ad ſupplenda exercitus Romani damna, quod cuique promptum, arma, equos, aurum, obtuliſſent.

Miſſus inde à Germanico ad cenſus Galliarum P. Vitellius, eius qui mox Imperium adeptus eſt auus, cum Cantio. Nec de Ariminio Germanorum Rege facilis extitiſſet victoria, ni præter Segeſtis ſoceri Sicambrorum, vt volunt, Principis defectionem, Gallicus equitatus primam hoſtium aciem perrupiſſet, nec minor peditum virtus enituit. Sagittarii fundebantur, ni Gallicæ cohortes ſigna obieciſſent. Tum crebris epiſtolis à Tiberio Tiber. Imp. Tac. 2. Attius reuocatur Germanicus; anxio ſcilicet, vt *ingenia Regum prona ſunt ad formidinem*, ne Germaniæ victor, Gallorumque ſtudiis, vt erat, ingens & militum, oblatum toties imperium aliquando aſſumeret, quippe *Diſplicent Regnantibus ciuilia filiorum ingenia*. Hæc vna properandi facinoris cauſa fuit. Nam Patris artibus, per Cn. Piſonem veneno periit Antiochiæ. Piſo cuius egregiâ operâ Germanicum ſuſtulerat Tiberius, ad ſcalas mox Gemonias in ſceleris pretium tractus eſt.

CAPVT

CAPVT SEXTVM.

Rebellio Gallorum ſub Tiberio.

NEc ita multò poſt Galliarum Ciuitates ſubſi- *A.C.*
diis oneratæ ac preſſæ ; ad hæc priſcæ [a] li- 23.
bertatis vltra omnem modum auidæ , rebellio-
nem cœptauere. Initium ab Treuiris & Heduis,
Iulio Floro & Sacrouiro nobiliſſimis Gallorum
ſeditionem fouentibus hortantibuſque , ac fa-
cilè quidem comprimi poſſe viſa eſt primum, *Tiber.*
cùm orta licentia à paucis in omnes ſe repen- *Imp.*
te vulgauit. Hi (vt mos eſt in ſimili re) impe- *Tac.*
ritorum animos , ferociſſimo quoque aſſumpto; *lib.3.*
eos quos vulgò [b] egeſtas, conſcientia flagitiorum, *Patere.*
rerum nouarum ſpes , ad fœda quæque auden- *lib.2.*
da excitare ſolent , impellit paulatim noctur-
nis colloquiis , aut flexo in veſperam die , ſe-
ditioſa diſſerens , Tributorum onus grauiſſimum:
ſæuitiam ac ſuperbiam Prætorum expoſuit : ec-
quando auſuros libertatem aſſerere,niſi florenti-
bus adhuc ſuis rebus , inopi Italia , amiſſo Ger-
manico , inualido mutuis diſſenſionibus Impe-
rio ? Satis per tot retrò annos peccatum ignauiâ,
nullum tot malis remedium , quàm vt armis pa-
triam ſuam, vxores , liberos, cæteriſque rebus po-
tiorem , ac ipſo denique ſpiritu chariorem liber-
tatem reſumerent. Quid ſperarent vltra , quibus *Curt.*
aut honeſtè moriendum , aut quod triſtius morte *lib.8.*
eſt, [d] in ſeruitute viuendum ? Andegaui & Turo- *cap.7.*
nes primi omnium in armis ; ſed citò oppreſſi ſunt, *Cic.pro*
irritâ Sacrouiri proditione. Iulius Florus Cæſis *Font.*
Romanis negotiatoribus (tunc enim referta Gal- *Tiber.*
lia negotiatorum erat, plena Ciuium Rom. ac ne- *Imp.*
mo Gallorum ſine Ciue Rom. quicquam gerebat
negotij;ne nummus quidem in Gallia ſine Ciuium
Rom. tabulis commouebitur) cùm inconditam
multitudinem obæratorum aut clientium vocaſſet
ad ſigna , in Arduennam ſyluam diſiectus eſt;
vbi

CAPVT PRIMVM.

Chriſti Natiuitas.

Auguſtus Imp. *A.V.C.* DCCL. II. *Suet. in Aug.* *Diod. l.15.* *Oroſ. l.9. c 21.* *Aug. Imp.*

AVguſtus Cæſar *a* pacato, vt dictum eſt, orbe terrarum, bis clauſum ante ſe, ſub Numa & victâ Imperii æmulâ Carthagine, Iani templum tertiò clauſit, tum anno circiter Imperii ſui XXXIX. cùm edicto deſcribi orbem imperaſſet, *Chriſtus Ieſus* ex Virgine naſcens, quem illa diuino hauſto Spiritu conceperat, ſine vllo viri attactu, vtero virginali intumeſcente, cenſui Romano addici, adſcribique voluit. Quo etiam tempore *Dominum* ſe Auguſtus appellari vetuit, quaſi is naſceretur, qui *Rex Regum eſt & Dominus Dominantium.* Nihil ad felicitatem Auguſti addi potuit auguſtius & nobilius, quàm vt eius principatus, Chriſti Seruatoris Natalibus nobilitaretur. Eo igitur nato, nouus mihi rerum ordo naſcitur, noua temporum, faſtorum, annorumque ſeries; nouus ille Sol, & ſole hoc quem intuemur, quo illuſtramur antiquior; vt naturæ rerum ordinem aliquali modo nouum, vitæque hominum rationem nouam; ſic nouum ſuſcepto operi, in media propè ſui parte computum annorum imponet, ſtatuetque.

CAPVT SECVNDVM.

Auguſti clades domeſticæ.

Ouid. Met.7.

MAgna tunc temporis Galliarum quies, cùm nec Auguſtus ſuperbè imperaret, nec Galli tam moderatæ dominationis ſtatum abnuerent. Cæterum quò ſecurius imperium, vt inſtituerat, adminiſtraret Auguſtus, ſubſidia dominationi quæſierat, cùm fatorum iniquitas, & *nunquam ex toto mortalibus eueniens fortuna* eadem diſtinctis temporibus eripuit, *vſque adeò nulla eſt ſince-*

ra

ra voluptas: ſollicitumque aliquid latis interuenit. Non ætatis, non affectus Principis, non dignitatum habita ratio. Marcellum adoleſcentem Pontificatu & Curuli ædilitate donatum, Imperii ſi quid accidiſſet ſucceſſorem mors immatura abſtulit. M. Agrippa, quem ad tertium Conſulatum & Tribunitiæ poteſtatis ſocietatem euexerat, generumque fecerat Principis amicitia, *b* & ex eo geniti Principes iuuentutis Caius & Lucius, quanquam xx. ferè annorum interiecto ſparto, continenti penè fato viuis erepti ſunt, Tiberius Nero & Claudius Druſus priuigni, vltima ſpes, iam prouectum ſenectute, ægrumque ſubſtentabant. Sed *quam rarum eſt felix idemque ſenex?* Citò Druſum Conſulem, annos agentem xxx. lapſum equo Germanici motus rapuere. In Tiberium, Caio & Lucio Cæſaribus intra triennium ſublatis, cuncta vergere: filius, collega Imperii, conſors tribunitiæ poteſtatis aſſumitur: & quo vſu imperandi Imperio aſſueſceret, ſalutari Principibus exemplo, omnes per exercitus oſtentatur, omniumque *c* fidei commendatur. Nihil enim Agrippam *d* Poſthumum moror, qui proiectus in Planaſiam inſulam Corſicæ vicinam, initio Tiberii principatus per Centurionem interfectus eſt.

Aug. Imp. *Sen. Herc. Oct.* *Dio. l. 25.*

CAPVT TERTIVM.

Clades Variana per Gallos.

CÆſo in Germania, ſeu veriùs in Gallia Celtica, cum fortiſſimus legionibus Q. Varo, grauiter turbatum Auguſti animum ferunt, adeo vt vix *a* ſomnum caperet: eoque liber, identidem inclamaret, Vare redde mihi legionem is Syriæ *b* quondam præpoſitus, Imperium Germaniæ acceperat: inde in Galliam, quæ Imperio addita fuerat, profectus, Gentem illam ſeruilem in modum tributis onerare cœpit, atque vt *Prouinciæ nouis oneribus turbantur*, ægrè illud Galli ferre: ac tantò acerbius quod ab Auguſto humaniſſimè adhuc

Aug. Imp. A.V.C. DCCLXLV. *Diſc. Nicin.* *Aug. Tac. 4. ann.*

adhuc habiti quieuiſſent. Nec tamen apertè deficiunt; ſed ſimulata beneuolentia in eius caſtra quaſi ſocii futuri eſſent conuolantes, eum nihil tale cogitantem inuadunt, conciſoque penitus Rom. exercitu, Varum cum aliquot clariſſimis *d* Ducibus ad mortem ſibi conſciſcendam impulerũt. Veritus Cæſar ne Galli ſuperatis properè Alpibus, in Italiam aſcenderent, coacto Veteranorum Libertorumque quàm maximò potuit numero, non eos modò coërcere (nam Germanis iunctos fama vulgauerat) ſed infamiam tantæ cladis abolere conſtituit. Vnum igitur triſtiſſimæ cladis vindicem Tiberium ſuum reſpexit Auguſtus, qui ſuſceptam iniquiſſimo loco ignominiam armis reſtauraret. Mittitur in Germaniam, ac re geſta feliciter nutantes, & in ſpem libertatis recuperandæ erectas continenter Gallias confirmat. Inſtruit exercitus, præſidia munit: res Galliarum maximè mollit, accenſaſque Viennenſium diſſenſiones pro ſua moderatione, magis coërcitione quàm pœna emollit. Sic quietus rerum ſtatus.

Aug. Imp. Pater. l. 2.

CAPVT QVARTVM.

Galliarum ſub initia Tiberii quies.

SEd fine Auguſti ac Tiberij initiis auditis: nam *ferè fit, vt a mutatus Princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello ſpem melioris alicuius fortunæ oſtentet.* Primùm in Pannonia ſub Iunio Blæſo, iiſdemque fermè diebus, iiſdemque cauſis in Germania inferiori apud Rhenum turbatum eſt. Regimen ſummæ rei in Germanicis exercitibus penès Germanicum Druſo Tiberii fratre ortum, qui tum agendo Galliarum cenſui intentus, ſumma moderatione, procliuem ad res nouas Gallorum gentem continebat. Huic, vno penè eodemque nuncio, Auguſti exceſſus & legionum ſeditio adferuntur, fauor *b* & ſpes in iuuenem multa; ſed fides in Tiberium, à quo nuper Auguſti iuſſu adoptatus, ſuperauit: tantóque impenſius pro eo eniti, quanto

Tiber. Imp. Tac. ann. Dio. l. 57. Tiber. Imp A.V.C. XIV.

quanto ſpei propinquior, cœpit. c *Fides enim ſanctiſſimum humani pectoris bonum nulla neceſſitate ad fallendum cogitur.* Itaque Sequanis & Belgarum ciuitatibus in Tiberii verba adactis, nouoque (vt moris erat) Sacramento initio principatus aſtrictis; raptim profectus ad legiones, & in caſtra perductus, prolapſum in rabiem militem, quanta illi comitas paulum flexit; Galliarum imprimis laudata fide, nihil in ea diſcors, nihil turbidum; quippe amiſſa virtute pariter ac libertate, orta cum otio ſegnitia Gallorum animos depreſſerat. Sed cùm plurium d ac ferocium concordia (quæ vetuſtiſſima eſt militaribus odiis materies) modeſtiam exemiſſet; vbi ſeditionem obiurgari audiuere, repentè mutatis animis miſſionem efflagitant. Deſtinatum excidio Vbiorum oppidum: periculum etiam erat, ne imbutæ præda manus, in Galliarum direptionem ſtatim erumperent. Nam *ſimul ac furor aliquis militum animos e inuaſit, paulo momento propagatur, & dirâ ſcelerum contagione, velut Sacramento conſceleratas voluntates vinciens, immanitate virium impotenter exultat: deinde rapidi inſtar amnis effuſi, quicquid oppoſueris, facile deiicit ac tranſcendit, poſtremo ægrè in antiquum alueum ac directum iter, hoc eſt, in priſcam diſciplinam, & ad ciuile vitæ inſtitutum efferatam multitudinem reuocaueris.* Furentibus ac lymphatis ſubducta vxor Agrippa, cum infante Caligula in caſtris genito. pergit ad Treueros, Belgarumque ope & beneficiò, nomini tum Romano ſubuentum eſt, exercitus Germanici compreſſi, Imperatoris coniux, legionumque alumnus Gallis obſides traduntur.

Sen. ep. 89.

Tac. in vit. Agr.

Tiber. Imp.

CAPVT QVINTVM.

Galliarum Rectores ſummi viri.

NEque verò id leue eſt ad Galliarum decus ac gloriam, clariſſimis quibuſque viris in ſortem & præfecturam ceſſiſſe eas gentes quæ

omnium

Tiber. Imp. omnium propè vnæ Imperii pacem ac ſplendorem poſſent excutere : nec pudebat Imperio ſubeſſe Gallos, quibus tanti Duces imperio *a* proximi imperarent. Namque his à Iul. Cæſare Dictatore relictus M. Lepidus, is qui Triumuir poſtea extitit D. Brutus, Mun. Plancus, quales quantique viri iiſdem præfuere. M. inde Antonius cum dignitatem & gradum malis, vt ferè fit *b* moribus amiſiſſet, iudicatus ab Senatu hoſtis, & apud Mutinam oppreſſus, recuperandæ dignitatis rationem penè nullam ſibi relictam aliam eſt arbitratus, quàm ſi Galliarum opibus niteretur. Auguſtus M. Agrippam, Tiberium & Druſum priuignos, bellis aliquot in Gallis conficiendis præfecit : his Germanicum ex Auguſta Liuia Nepotem ſuffecit, quibus viris, quos tum Reſpub. vidit, habuit clariores? Itaque turbantibus Germanicis legionibus, Tac. l. 1. ann. quietos Germanicus publicè extulit, ac tanto lubentius, quod ad ſupplenda exercitus Romani damna, quod cuique promptum, arma, equos, aurum, obtuliſſent.

Miſſus inde à Germanico ad cenſus Galliarum P. Vitellius, eius qui mox Imperium adeptus eſt auus, cum Cantio. Nec de Ariminio Germanorum Rege facilis extitiſſet victoria, ni præter Segeſtis ſoceri Sicambrorum, vt volunt, Principis defectionem, Gallicus equitatus primam hoſtium aciem perrupiſſet; nec minor peditum virtus enituit. Sagittarii fundebantur, ni Gallicæ cohortes ſigna obieciſſent. Tum crebris epiſtolis à Tiberio Tiber. Imp. Tac. Attius reuocatur Germanicus; anxio ſcilicet, vt *ingenia Regum prona ſunt ad formidinem*, ne Germaniæ victor, Gallorumque ſtudiis, vt erat, ingens & militum, oblatum toties imperium aliquando aſſumeret, quippe *Diſplicent Regnantibus ciuilia filiorum ingenia.* Hæc vna properandi facinoris cauſa fuit. Nam Patris artibus, per Cn. Piſonem veneno periit Antiochiæ. Piſo cuius egregiâ operâ Germanicum ſuſtulerat Tiberius, ad ſcalas mox Gemonias in ſceleris pretium tractus eſt.

CAPVT

CAPVT SEXTVM.

Rebellio Gallorum ſub Tiberio.

NEc ita multò poſt Galliarum Ciuitates ſubſidiis oneratæ ac preſſæ ; ad hæc priſcæ *a* libertatis vltra omnem modum auidæ, rebellionem cœptauere. Initium ab Treuiris & Heduis, Iulio Floro & Sacrouiro nobiliſſimis Gallorum ſeditionem fouentibus hortantibuſque, ac facilè quidem comprimi poſſe viſa eſt primum, cùm orta licentia à paucis in omnes ſe repente vulgauit. Hi (vt mos eſt in ſimili re) imperitorum animos, ferociſſimo quoque aſſumpto; eos quos vulgò *b* egeſtas, conſcientia flagitiorum, rerum nouarum ſpes, ad fœda quæque audenda excitare ſolent, impellit paulatim nocturnis colloquiis, aut flexo in veſperam die, ſeditioſa diſſerens, Tributorum onus grauiſſimum: ſæuitiam ac ſuperbiam Prætorum expoſuit: ecquando auſuros libertatem aſſerere, niſi florentibus adhuc ſuis rebus, inopi Italia, amiſſo Germanico, inualido mutuis diſſenſionibus Imperio? Satis per tot retrò annos peccatum ignauiâ, nullum tot malis remedium, quàm vt armis patriam ſuam, vxores, liberos, cæteriſque rebus potiorem, ac ipſo denique ſpiritu chariorem libertatem reſumerent. Quid ſperarent vltra, quibus *aut honeſtè moriendum, aut quod triſtius morte eſt, d in ſeruitute viuendum?* Andegaui & Turones primi omnium in armis; ſed citò oppreſſi ſunt, irritâ Sacrouiri proditione. Iulius Florus Cæſis Romanis negotiatoribus (tunc enim referta Gallia negoriatorum erat, plena Ciuium Rom. ac nemo Gallorum ſine Ciue Rom. quicquam gerebat negotij; ne nummus quidem in Gallia ſine Ciuium Rom. tabulis commouebitur) cùm inconditam multitudinem obæratorum aut clientium vocaſſet ad ſigna, in Arduennam ſyluam diſiectus eſt;

A.C. 23.

Tiber. Imp. Tac. lib. 3. Patere. lib. 2.

Curt. lib. 8. cap. 7. Cic. pro Font. Tiber. Imp.

vbi rebus deſperatis, ſuâ manu cecidit, immaturæ rebellionis pœnam referens.

Sed longè maior Heduorum tumultus, ſimili tamen exitu compoſitus. Nam Sacrouir ingenio ac manu promptus, Auguſtodunum caput gentis cum nobiliſſimis adoleſcentibus, qui in ea ciuitate liberalibus diſciplinis operam dabant, occupat, vt eo velut *e* pignore parentes haberet ſuæ voluntati obſequentes. Quod vbi Romæ nunciatum eſt, rem augente fama, vt *nunquam ad liquidum perducitur: ſed omnia, illa tradente maiora ſunt;* mœrore optimus quiſque. Gallia in armis vniuerſas, in ſocietatem rebellionis aſſumptas hinc Germanias, inde Hiſpanias. Trepida ciuitas incuſare Tiberium, quod in tanto rerum motu accuſationibus audiendis incumberet: eò ipſum aduertere, vnde maius Reipublicæ periculum, debuiſſe. Immotus aduerſus eos ſermones Tiberij vultus *f* animuſque, fixumque habuit, quamuis, *otium ſerendis humoribus natum alere hac ratione videretur, non amittere caput rerum Romam, vnde in omnia regimen:* Quaſi ea longè vulgatis eſſe leuiora comperiſſet. Nihilo ſecius Silium cum duabus legionibus eò mittit. Ab hoc primùm Sequanorum fines Heduis vicini euaſtantur: mox Auguſtoduno promouentur copiæ, nec ſegniùs Sacrouir, quippe cui manu tutanda eſſet rebellio. In patentibus locis agmina explicat: omneſque ſuorum ordines, equo præuolans ad patriæ & libertatis defenſionem, veterumque factorum memoriam renouandam accendit: victis ſeruitutem, libertatem ac gloriam victoribus memorans, pro quibus emori dulce, *g* & decorum ſemper ingenuis viſum fuit. Plura parantem Silius ex aduerſo occupat. Nec Romanorum impetum ac virtutem incondita multitudo ferre potuit; nec diu turbatam primâ hoſtium impreſſione aciem reſtaurare Sacrouir conatus, repente victus in oppidum fuga ſe recipit: ſed metu deditionis in proximam villam cum raro familiarium comitatu diuertit, vbi turbatus *h* animo cùm nec conſilium vllum opportunum, nec ſpes firma in tanto periculo ſuccurreret, veritus quod omnium

Curt. 9.

Tac. l. 1.

Curt. lib. 8.

Tiber Imp.

nium maximè horrebat, ne Romanorum in manus laberetur, ſuo ſe ferro tranſuerberat; reliqui quaſi Ducis ſui manibus miſſuri inferias, mutuis vulneribus occubuere.

CAPVT SEPTIMVM.

Chriſti mors.

ANnus agebatur Imperij Tiberij Cæſaris XVII. cùm, ex Diuino decreto, prodente diſcipulo, petentibus Iudæis, iudicante Pontio à Pilato Syriæ Præſide, quem quadriennio interiecto malorum, quibus continenter diſcruciabatur compendium mortis celeritate quæſiiſſe ferunt Viennæ ad Rhodanum; in crucem fixus morte turpiſſimâ, hominum gentem æternæ mortis pœnæ addictam, ad vitam & ſalutem reuocauit, vitæ & mortis arbiter ac Dominus IESVS CHRISTVS. Vigebat adhuc quæſita ab Auguſto pax, excitatæque nonnunquam inter exercitus ſeditiones, nullo negotio per legatos extinguebantur. Agitatum etiam in Senatu per Tiberium vt CHRISTVS Deus haberetur; ſed Seiano potiſſimùm aduerſante, prohibitum edicto Senatus: exacti qui nouam illam vitæ ac religionis rationem ſequerentur. Dedit pœnas impietatis, quamquam rerum nouarum quas moliebatur nomine Seianus: & Senatorum penè omnium continuatis aliquot menſes cædibus, curia reſtagnauit.

Tiber. Imp. Oroſ. l. 17. c 4. Euſeb. in Chro. Caſſiod ibid. A.C. 44.

Oroſ. ibid.

CAPVT OCTAVVM.

Gallia per Caligulam ſpoliata.

Caligula Imp. Oroſ. 7 c 5. Diod. l. 56. A.C. 40 41.

AC ea quidem Romæ: apud exteros quieta omnia, nihil diſcors; quippe Auguſti principis felix adhuc memoria, prouincias facilè in fide continebat. Sed Caligulam huius otij puduit, quaſi ereptâ ſibi gerendæ rei materiâ. Itaque

magno & incredibili apparatu Germaniam, Galliamque percurrens, viribus ocioſis hoſtem quærere viſus: ciuitates quamuis obſequentiſſimas, & ditiſſimum quemque, impoſitis criminibus ſpoliauit. Alios nouarum rerum, hos inſidiarum inſimulatos necabat, & erat omnibus *a* commune crimen diuitiæ, vt qui bello graſſari non poterat, & pacem orbis armorum furore conuellere, ſæuiret in priuatos. Reſtitit in orâ Oceani contra Britanniæ proſpectum, ad Iccium ferè portum: receptóque in fidem Aminio Canobellini Britannorum Regis filio, quaſi vniuerſâ traditâ inſulâ victor; vaſtatis, quà iter erat, prouinciis Romam reuerſus eſt. Ad Triumphi pompam, quis credat? nullius hoſtis niſi publicæ duntaxat quietis, procetiſſimum quemque, ac nonnullos ex principibus Gallorum ſepoſuit. Hic (vt prædiximus) in Galliâ miſcellos ludos, Lugduni inſtituiſſe fertur: quâ in ciuitate ad Auguſti Aram Græcæ Latinæque facundiæ certamen fuit: ſed quæ in cætero barbaries? pœnam victis ſæuam & impiam impoſuerat. Nam vel ferulis obiurgari, vel in profluentem mergi, vel ſcripta ſua, linguâ delere, aut victoris laudes victum componere, edixerat. Mirum eſt, quo ille ſtudio & ambitu triumphum optauerit. Gallis Græciſque aliquot, vno eodemque tempore comdemnatis, ferox crudelitate Imperator, Gallogræciam ſubegiſſe ſe vulgò gloriatus eſt. Huius fuit vox index crudelitatis: *vtinam Populus Romanus vnam ceruicem haberet.*

Suet. in Calig c. 44. & 47. Calig. Imp.

Iuuen Cat. 1. Suet. ibid. c. 10. Strab. c. 4. Suet. c. 19. Tac. ann. 11.

CAPVT NONVM.

Galli in Curiam aſciti per Claudium.

A.C. 44. Claud. Imp.

QVo temporis tractu ſub initia nimirum Claudij Imperatoris, A. Vitellio & L. Vipſano Coſſ. agitatum de ſupplendo Senatu. Galliæ quæ Comata dicitur, primores iure ciuitatis iam pridem donati, ius honorum adipiſcendorum in vrbe, flagrantiſſimè poſtulabant. Ingens ſuper eâ

re, variuſque primorum ac ciuitatis principum rumor; diſſentientibus multis, & Romana maieſtate indignum clamitantibus, ſi Tranſalpinæ gentes in Curiam irrumperent: ac eorum potiſſimùm nepotes qui captâ vrbe, proſtratis, toties exercitibus Senatorum olim iugulis enſes indiderant, inſignia patrum decora magiſtratus aſſequerentur. Sed in contrarium diſſerens Imperator, cùm iam inſignes Galliæ Narbonenſis viri tranſiſſent in numerum, victis Gallis à D. Iulio datum in *a* Senatu locum, qui iam aſſuetis Imperio, qui tanto ſtudio honorem ampliſſimum ambirent; nec amore in rem Romanam Romanis cedere viderentur? tantâ potiſſimum ac tam fidâ pace quietis, vix enim eo ferè tempore cohors integras Gallias continebat, aſciri voluit, iuſſitque. Itaque orationem Principis ſecuto Patrum conſulto, primi omnium Hedui, ex antiquiſſimi fœderis, & fraterni cùm Prop. Rom. nominis memoriâ, ius Senatorium in vrbe adepti ſunt. Nec viſum in Reip. indecorum, vt magiſtratibus æquarentur ij, qui moribus, artibus, adfinitatibus mixti, vnum penè populum, vnis tibi legibus efficerent, eiuſdemque iuris eſſe deberent, *b* qui ſub eodem Rege victuri ſunt: Narbonenſi tamen Galliæ, quod prima omnium Galliæ prouinciarum in Romanam ditionem tranſiiſſet, cuique ob inſignem Pop. Rom. obſeruantiam, id quoque conceſſum erat vt altera Italia diceretur, pronior Patrum affectus: quos cùm ſingulari coleret reuerentiâ, datum inſuper, vt eius prouinciæ Senatoribus, haud exquiſita Principis ſententiâ, iure quò Sicilia (quæ prima in Prouinciæ Romanæ formam redacta eſt) haberetur, res ſuas inuiſere liceret, quod ſanè ab ipſius Claudij temporibus, ad Imperatorem Theodoſium, ipſiuſque Arcadij æuum viguiſſe ferunt.

Ioſeph. l. 2. c. 15. de bello Iud.

Claud. Imp.

CAPVT

CAPVT DECIMVM.

Claudij in Gallos affectus ſingularis.

Claud. MIſſus etiam ab Claudio in Celticam Cn. Do-
Imp. mitius Corbulo. Hic coactis in vnum Rom.
exercitibus, Chaucos, vltra Imperij limites ſummouit; ſed rerum geſtarum inuidiâ peruaſus Claudius,in vrbem confeſtim Corbulonem reuocauit: quem ſecundò in eaſdem terras cum exer-
Dio. citu proficiſci iuſſit, quo tempore illum agrum,
Nic. qui inter Rhenum & Moſam interiacet, foſſum
Claud. fuiſſe ferunt. Cæterum ſingularis in Galliam fuit eius Principis amor, nec dubia cauſa; quippe Galliarum ciuitates Druſo Parenti publicè quotannis ſupplicabant.ipſe *a* Lugduni natus,eo ipſo, vt ferunt, die, quo primùm Ara ibi Auguſto eſt
Plin. dedicata. Druidarum tamen Religiones diræ im-
San. manitatis, & ciuibus tantùm ſub Auguſto inter-
Troid. dictas, Tiberij etiam Principatu tolli iuſſas, pe-
act. 3. nitus aboleuit;quæ tamen,*vt male relictus* b *igne*
Peth. *de magno cinis, reſumit vires*; iterum valuere:
Adu. ſi tamen ritum illum Sacrorum *c* deteſtabilem à
l. 7. Britannis,vt ferunt, acceptum excipias,quo Mer-
c. 3. curio humanis litabant hoſtiis. Nam ea penitus abolita feritas interiit.

CAPVT VNDECIMVM.

Gallia Chriſtiana.

Claud. ITa ſenſim errores gentilitios, immanemque ſu-
Imp. perſtitionem Galliæ exuebant, vt faciliùs mox Chriſtianorum ſacris tingerentur. quippe his ferè temporibus nec multorum annorum ſpatio di-
Act. uiſis, per diuini ſpiritus viros, cœpit primùm
Magd. Chriſtianæ Religionis ſidus clariſſimum, *a* his
21. Gentibus affulgere. Maſſiliam nobiliſſimam Phocenſium Coloniam appellētibus iis in quos quòd

propius

propius Chriſto adhæſiſſent maioribus odiis Iu- *Iulij.*
dæorum impietas exarſerat. Hi naui ſine vllo re- *Sigib.*
migio in certum periculū impoſiti, eò adremigan- *in Chr.*
tibus haud dubiè Angelis directi ſunt, vbi futura *anno*
aliquando maior Pietas, & Chriſtianiſſimi Reges *745.*
poſt cccc. circiter annos imperaturi. Inde ſubmiſſi *Baron.*
à Principe Apoſtolorum, qui Galliam veræ religio- *in an.*
nis cultu ac præceptis latiùs & copioſiùs imbue- *A. C.*
rent. Martialis Aquitanos, Maternus & Valerius *50.*
Leodios ſiue Eburones, Vbioſque, vbi iiſdem tem *Tac.*
poribus Colonia ab *b* Agrippina Germanici filiâ *Claud.*
Claudij Imperatoris coniuge inſtituta eſt. Sixtus *Imp.*
Rhemos, Sauinianus & Potentianus Senonas & Trecos, Prouinciam Trophimus, Viennam Creſcentius, Vrſinus Biturigas, Aruernos Auſtremonius, Eutropius Santonas, Cenomannos Iulianus, quem leproſum fuiſſe incolæ perſuaſum habent, Clarus Nannetas; aliique gentes alias ac ciuitates, vt locis ſic & moribus diſcrepantes vno Dei ſpiritu, vnâ lege ac religione, vnis ſacris inſtruxere. Quo cùm illi munere haud ſegniter defunguntur, impium ac Barbarum idolorum cultum aut omninò euertunt, aut certè conuellunt.

CAPVT DVODECIMVM.

Moſellæ & Araris iungendorum conſilium irritum ſub Nerone.

INterim ſuſcepti operis velut reciſam ſeriem *T. Ner.*
retexamus. Memorabile illud in Galliis L. Ve- *Imp.*
teris, qui eo tempore exercitibus ad Rhenum col- *A. C.*
locatis præerat, conſilium; quo Moſellam atque *57.*
Ararim clariſſimos amnes, factâ, ductâque inter *A. C.*
vtrumque foſsâ connectere parabat: vt facili lon- *60. an.*
giſſimarum viarum compendio, remotiſſimæ gen- *13.*
tes in ſingulare orbis noſtri, vt dictitabat, commodum, vterentur. Ex Italia per mare primum, dein Rhodano, tum Arari ſubuectæ copiæ, mox per eum alueum Moſellâ, exceptæ: inde funderentur in Rhenum, ac tandem ſecundo fluuio in

Oceanum decurrerent : ſublatiſque itinerum difficultatibus, Occidentis, Septentrionem, ac Meridionalis etiam apud nos partis littora, fluuiorum ſic ſibi mutuò cohærentium adminiculo, committerentur. Nec dubiè tranſegiſſet ille negotium, ni Belgicæ legatus Heluius Gracilis, non tam Imperatoris (cui id formidoloſum ac ſuſpectum forè dictitabat) causâ, quàm tanti apud Gallos meriti *a* inuidiâ, deterruiſſet. Hoc plerumque modo honeſti conatus ab iis prohiberi ſolent, qui alienæ famæ laudem in priuatum dedecus verti ac numerari arbitrantur. Nam *b Priuatæ rès ſemper offecere, officientque publicis conſiliis.*

Liu. l. 20

CAPVT DECIMVM-TERTIVM.

Neronis crudelitas.

Nero. Simp. Aurel. vict.

HOc ferè tempore Cottio Allobrogum Rege mortuo, Cottiæ Alpes in ius prouinciæ redactæ ſunt. At Romæ in optimum quemque Nero graſſari ferro cœpit, non Parentis Agrippinæ, non Coniugis Octauiæ, non Præceptoris Senecæ nomine, ab crudelitate deterritus. Incitatus per *a* Trigillinum malis artibus & ſocietate ſcelerum Proximum facem incendiorum, & proni ad cædes Principis concitatorem. Amotus in Galliam Narbonenſem Sylla. Sed cùm timeretur *b* maximè, atque ad Dictatorium nomen celebritatem nominis, rerum nouarum cupidine & odio præſentium Galliæ erigerentur (quippe erupturus Sylla haud dubiè, *c* ſi locus audaciæ ac temeritati reperiretur in Maſſiliæ ante metum & rumorem, cùm epulandi causâ diſcumberet, ab immiſſis percuſſoribus obtruncatur, eâ cæde, rerum *d* nouarum (nam eius prouinciæ motus nunciabantur) in Gallia ſpes præciſa interiit.

Suet. in Ner. c. 14.

CAPVT

CAPVT DECIMVM-QVARTVM.

Romæ incendium & Chriſtianorum ſupplicia.

SEcutum inde Romanæ vrbis incendium, non dubio Neronis *a* dolo, quem ſcilicet pudebat priuati ſanguinis, niſi publicâ clade exciperetur: in priuatos ſæuitum improſperè foret, niſi reſpublica ſuum etiam vulnus in nobiliore ſui parte oſtenderet, in XIV. Kal. Sextiles, incendij huius principium incidiſſe ferunt, quo die olim Senones, captam vrbem, dempto Capitolio, inflammauerant: ſed tantò hoc mitius viſum eſt, quòd hoſtium manibus fieret; illud atrocius, quod Principis imperio immitteretur. Subditi rei *b* Chriſtiani, vt publico odio eos cruciaret, in quos priuato ſæuire deſtinauerat; ſed tegendum *c* erat duplici religionis, ac publicæ vltionis velo, efferatæ immanitatis exemplum: pœnis igitur affecti acerrimis. Verùm creſcebat *d* ſuorum clade religio, & clariùs coruſcabat virtus impugnata: *e* nec ita tormentorum acerbitate repreſſa eſt, vt non magis ac magis erumperet. Abſumpti eâ Neronis, quâ in Chriſtianos ſecundò ſæuitum eſt, rabie; Apoſtolici ordinis ac Senatus Principes Petrus & Paulus: alter ſuffixus in crucem, alteri caput reſectum gladio eſt. *f* Vtriuſque irrigata ſanguine, mirum eſt, quàm vberes & copioſas Chriſtianorum fruges ac meſſes Roma effuderit.

Nero Imp.

Tac. an. 15.

Hic mihi monendus es neceſſariò, quiſquis hos breuiſſimos Galliarum commentariolos euoluere non grauaris; ne me inſtituti mei legem prætergredi liberiùs fortaſſis, quàm par videretur, vnquàm putes; cùm aut profanis ſacra, aut externa domeſticis, permixta nonnunquam & inſerta reperies. Id conſultò egi: cùm vt cognitis noſtris, aliena inſuper, ac ea præcipuè quæ non

aliquo modo contingunt, intelligas; tum præter eam quam maximi facio, hiſtoriæ ſeriem, de ſacris rebus, vt ſe dabit res, differere queas, & quo illæ tempore, aut Imperatore contigerint, aduertas.

CAPVT DECIMVM-QVINTVM.

Neronis in Galliam amor.

Nero. Imp. A. C. 67. Senec. Ep. 91. NEc longâ temporum intercapedine à Romano incendio cœpit Lugdunenſis conflagratio: *a* clariſſimam vrbem, tótque pulcherrima eius opera, quæ ſingula vrbes ſingulas illuſtrare poſſent, vna nox fœdè ſtrauit, tantâ ſtrage, vt quæ vrbs in Gallia miraculi loco oſtendebatur, *b* quæreretur. Vix credas eâ in afflictam Ciuitatem mente Neronem extitiſſe, vt cladem vrbis quadragies ſeſtertio ſolaretur; remiſsâ etiam ea pecuniæ ſummâ, quam nuper turpidis caſibus obtulerant: in Gallos pronior videbatur, nisi cùm ſpoliandæ Tac. an. 16. prouinciæ opulentiſſimæ deſiderium, ſatellitum impuriſſimi greges ſuggererent. Cæterùm nunquam altiori pace imperium conquieuit: toto terrarum orbe diffuſa ſecuritas, Neronis principatum commendabat: delectus tamen in Narbonenſi prouincia nuper habiti, ſupplendis more Caſtrenſi illyricis legionibus. Adfecerat Principem gentis alacritas: quippe breuiſſimo tempore ſtrenui iuuenes nomen dederant, ſacramentóque dixerant: quóque eos ſibi propiùs ac promptiùs adiungerent, partim Latino, partim etiam Ciuitatis iure ſponte donauerat. Quin eò prouectus eſt Neronis in eam gentem affectus, vt eius beneficio ſingulari tributorum, quibus cæteri premebantur, parte maximâ leuarentur, in aliorum inuidiam ægrè id ſpectantium. Nec latuit Principem cæterorum *c* ira ac liuor: additum fruſtra indignantibus ludibrium, *Inuidos homines nihil aliud quàm ipſorum tormenta d'eſſe*, dictante Nerone, Curt. quo mirum minus eſt, Neronis exitum ei Genti

haud

haud gratum extitiſſe, quam tantis ſibi beneficiis obſtrinxerat. Nam Lugdunenſis potiſſimum Colonia, vt beneficiorum gratiam ac memoriam teſtaretur, contumaci pro Nerone fide, animóque Galbianis obſtitit; *Adeò pertinax eſt fides quàm Principis liberalitas muniuit.* Ægrè tamen adducor vt credam placuiſſe Gallis omnibus, tam barbarum, támque impotentem imperatorem, in quem conſtat primos rebellionis ſigna Gallos extuliſſe: orbe deinde vniuerſo fœdum libidine, e credulitate haud ferendum principem deſtituente. Author facti Iulius vindex Galliarum Prætor. Mouit ea res Neronem, vt Gallorum cantu indormientem excitatum fuiſſe, ioco Romani dictitarent. Itaque Conſulem ſe ferens (quippe fatale eſſe reputabat Coſſ. Galles vincere) bellum adminiſtrare ſtatuit. Rebelles poterat coërcere, ni ab Rufo Germaniæ Rectore, proditus ac deſtitutus, de vltimis cogitaſſet; nam ab eo vindicis victore pariter deſertus, cùm inſtare coniuratos audiret, adacto ægrè in iugulum ferro, miſerabili exitu periit. *Quàm difficile eſt miſeris etiam perire? nec animum etiam ſequitur manus, nec manum gladius: labitur ferrum, tremit dextera, fatiſcit mens.*

Tac. ann. 17. ſiue 1. hiſt.

Sue. Ner. c. 40. Dio. lib. 63. Zon. to. 2. Latin. Pac.

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

Gallia à Germanicis legionibus vaſtata.

NEque hic prædicari ſatis poteſt maiorum noſtrorum laus, qui tam fœdæ belluæ, támque impotentis Tyranni dominationem, quanquam tributis leuati olim, primi à ſuis ceruicibus amoliri, ſeſéque ex immani ſeruitute, in libertatem vindicare cœperunt. Sed eam ipſam quam maximè reſtitutam voluerunt, illo ipſo facinore perdidere. Námque ſublato Vindice, qui in Neronem rebellionem cœptauerat, quaſi deiectis rerum ſuarum munimentis, victoris exercitus inſolentiam, furorémque experti ſunt. Germanicæ

Galba Imp. A. C. 71.

legiones, quæ Rufo Duce in Gallias eruperant, quærere rurſus arma, nouáſque diſcordias, nec ſocios, vt priùs Gallos; ſed hoſtes & victos appellare incipiunt. Pars ea quæ Rhenum accolit in partibus, ac tum acerrima inſtigatrix aduerſus Galbianos. Cæteri, remiſſam ſibi à Gaiba qui Neroni ſucceſſerat, quartam tributorum partem, notatos ignominiâ exercitus publicè iactitantes legionum in ſe odium ex contumacia, iráſque concitauere. Igitur Sequanis, Heduiſque, ac deinde, provt *b* opulentia ciuitatibus erat, infenſi, cuncta agere incipiunt.

CAPVT DECIMVM-SEPTIMVM.

Galba in Gallis Imperator aſſumitur, reiicitúrque.

Galba Imp. CArthagine noua in Hiſpania agens conuentum Galba, legatum Aquitaniæ auxilia implorantem audiuit: ſolutiſque illicò literis, quibus ipſe Dux, aſſertórque humano generi in rebelles vocabatur, conditionem partim metu, partim *Suet. c. 9.* ſpe recepit. Sed cùm eas Galliarum ciuitates Treuetos ac Lingonas, quod cunctantius ſibi acceſſiſſent, grauiſſimis *a* tributis, atrocioribúſque edictis, quaſdam etiam murorum deiectione puniſſet; quod in ea re fieri ſolet, rerum ac fortunarum ſuarum defenſorem quæſiere, ac Vitellium, inferiorem Germaniam ingreſſum, Imperatorem ſalutarunt. Tum ille innixus inſuper A. Cæcinnæ, ac Valentis, qui tum legionibus præerant, viribus; vbi diruptas à militibus Galbæ imagines, mox conſenſu plurium exutum imperium, quæſita ſacramenta reſciuit: delatum ſibi Coloniæ Agrippinæ imperium aſſumit: tantus militum *b* ardor, Galliarum conſenſu exceptus, Vitellium altè extulit. Sic amiſsâ Prioris ſacramenti quo ſe Galbæ *Tac. 1. hiſt.* nuper obſtrinxerant, *c* memoriâ, omnis Vitellio fides, & quod in ſeditionibus accidere ſolet, vnde

plures

Plures *d* erant, omnes fuere. Acceſſit etiam partibus Vitellianis Valerius Aſiaticus Belgicæ prouinciæ legatus; Iunius Blæſus Galliæ Lugdunenſis Rector, Rhœticæ copiæ, Britanniáque. Sic vndique velut ſanciente Fortunâ, quod Galliæ inceperant.

CAPVT DECIMVM-OCTAVVM.

Galliarum turba ſub Othone.

NVnciatur interim Galbæ cædes, imperiúmque Othoni à Prætorianis militibus delatum: ea res Fabium Valentem ac Cæcinam Italiæ iter intendentes, feſtinauit. Valens per Cottianas Alpes, Cæcina Pœninis iugis digredi iuſſi ſunt. Vaſtatis vndique regionibus, iter imperio ſternitur: quæſitæ aduersùs quietos belli cauſæ: vix à Diuioduri Mediomatricum oppidi excidio temperatum. Lingonum Ciuitas Audomatum, cohortium intemperie diripitur: Hedui pecuniam, armáque deferre iuſſi, inſuper & commeatibus iuuare compulſi ſunt. *Otho Imp. A. C. 72.*

Quo fere tempore veteres Viennenſium qui Galbam, ac Lugdunenſium, qui, vt prædiximus, Neronem ſecuti erant, crebris & infeſtis cladibus diſcordiæ redierunt; *Eſt enim hoc cōmune magnis, liberiſq; ciuitatibus, vt inuidia gloriæ comes ſit, & ſolita inter accolas odia.* Hos vno amne, & aliquot milliaribus diſcretis *a* æmulatio, inuidia, odium diſiunxerant, adeò vt mutuam, vtraque euerſionem flagrantiſſimè poſtularet. Viennenſes vetuſtas, dignitáſque Coloniæ ſeruauit. Fabium pecuniâ *b* emptum, conſtans fama euulgauit. Inde per Allobrogum fines ductus exercitus, Vocontiorum foro ac finibus ferro, igníque euaſtatis. Difficilius Cæcinæ per Heluetios iter: ſed incolatum cædibus, ac populatione regionis, apertum eſt: ægrè ſeruato ab euerſione Auendico gentis capite Otho Româ, Vitellius legionibus ferox; ſed Galliarum inritmis opibus confiſus. Nec dubio victoriæ *Am. Chab. Tac. 5. hiſt.*

Initio Imp. exitu. Vnicus Othonianæ ſecuritati relictus obex, Narbonenſis nimirùm Gallia ſupererat; quam tamen, ſi quid turbare vellet, velut ſeptam vndique cohortibus continebat. Hanc adiri Otho claſſe validâ, & partibus ſuis fidâ, poſſe confidebat. Igitur luſtratâ vrbe, expenſiſque belli conſiliis, cùm Pœninæ hinc inde Cottiæ Alpes, cæterique Galliarum aditus à Vitellianis clauderentur, hanc aggredi ſtatuit. Claſſem cæſorum reliquis nuper ad pontem Miluium, Vrbanis cohortibus & Prætorianis viris firmauit; fruſtrà prohibere Vitelliani ne exſcenſio fieret, conati ſunt. Spes erat Othonis res in Gallia fore Vitellianis tutiores: cùm pugnâ in Italia, improſperè ad Bebriacum, nec longè à Cremona commiſsâ, penitùs concidere: incumbente mox in ferrum Duce: qui eo facinore, fortitudinis laudem apud ſuos tulit, quanquam *minimè c virile ſit terga fortunæ dare.*

CAPVT DECIMVM-NONVM.

Vitellij res geſtæ in Gallia.

Vitellius Imp. VItellius, feſtinatis per Gallias delectibus, adhuc victoriæ ſuæ neſcius & fortunæ, ingentes copias comparabat, cùm audito rerum ſuarum felici in Italia ſucceſſu, Arare vectus, Lugdunum, ibidem victricium & victarum partium Duces habuit potentiæ ſuæ adminiſtros. Quo tempore Marici cuiuſdam è plebe Boiorum dignum memoriâ facinus, Galliam in ſe omnem conuertit. Is ſimulatione *a* numinis (nam ſe & Deum, & Galliarum aſſertorem appellabat) Romanorum arma, *b* concitis è plebe hominum millibus aliquot, auſus eſt prouocare. Creſcebat in dies multitudo fanatica, cùm ab Heduis, & adiectis Vitellij cohortibus, prælio fuſus, captúſque, inſpectante Vitellio, à feris laniatus eſt. Digreſſus inde Vitellius, adiunctis agmini ſuo Batauis ob fidem, in Italiam feſtinat, flexu itineris, quo Viennam,

quæ

quæ Ciuitas nondum partibus acceſſerat, declinaret: cæterùm Gallicis militibus munitus imprimis. Ortum his ferè temporibus Ticini haud longè à Pado inter Gallos & Legionarios, certamen è duello, quo Romanus à Gallo confectus fuerat. Nec finitum, donec duæ cohortes hoc tumultu cecidiſſent. Quippe iram ac pertinaciam diuerſarum gentium, vt ferè fit, æmulatio *c* accenderat: reſque eò venit, vt frementibus Batauis, Gallorúmque auxiliis, ne quid auderent truculentius, in ſuas ciuitates remitterentur. Sic principium inteſtino ſimul, externóque bello, parantibus fatis ferebat, ignaro ſuæ mox ſortis Principe, viréſque ſuas vltro diſſoluente, cuius tantò ſors vila eſt dignior, quò ſibi incautiùs præcaueret; vino, luſtriſque confectus ac ſupinus Princeps: ignarus nimirùm non multò poſt, fragilitatis humanæ ſeipſum exemplum futurum Non longa ipſius dominatio; nam à Veſpaſianis victus ac profligatus, vaticinium Viennæ ſibi dictum, datumque expleuit: nempe iri interfectum ab homine Gallicano Aruſpices conſulti, reſponderant. Ab Antonio primo Toloſate, cuius nuper artibus, Gallias, Hiſpaniáſque, validiſſimam terrarum partem, ad Veſpaſianum conuerſas fuiſſe conſtabat, interemptus eſt: hoc ſaltem emolumento & ſolatio, Galliarum clades ab Gallo vindicatas.

Vitellius Imp.

Tac. hiſt.

CAPVT VICESIMVM.

Luctuoſus prouinciarum ſtatus.

SIc mutuis cædibus, *a* ad Principatum lubrico, id eſt cruento itinere, mox rituri Principes, haud ita firmis veſtigiis incendebant. Prouinciæ interim à diſſidentibus ſpoliatæ, diuerſis Rectorum ſuorum cupiditatibus patebant inultæ. Nihil non fas *b* cuique, nec illicitum quidquam, cùm incerto principatu fluctuarent, & magnis vtrinque contentionibus, diuerſiſque Principum ſtudiis omnia iactarentur. Ac talis potiſſimùm rerum ſtatus ab Neronis exceſſu, in quo Cæſarum

progenies defecerat, orbem afflixit; aliis alios per inuidiam & ambitum expungentibus, quibus turbis, & turbandi paſſim omnia in remotiſſimis regionibus licentia ſuggerebatur.

CAPVT VICESIMVM-PRIMVM.

Batauorum rebellio in Romanos.

Veſpaſianus Imp. FLorebat his temporibus Claudius Ciuilis apud Batauos, regiâ ſtirpe editus, ingenio ferox ac ſolers, manu promptiſſimus, ad ſimulandum apprimè eruditus; quippe multis ſe periculis ſuâ induſtriâ, Neronis, Galbæ, Othonis, Vitelliíque principatu vir callidus expedierat. Hunc cauſæ irarum multæ, ſpéſque, ex Romanis malis, ad magna incendebant. Veſpaſiani amicitiam, ſtudiumque partium Flauianarum, nondum ſublato Vitellio prætendit, vt accita à Vitellio auxilia, ſpecie Germanici tumultus retineret. Vocatis igitur ad epulas primoribus gentis, & vulgi inſuper ferociſſimis accitis, iniurias, cædes, cæteraque ſeruitutis vltimæ mala enumerat. non aliud rebus ſuis leuamentum, quàm ſi diſſidentibus Romanis, conuulsâ diſcordiis principum Repub. libertatem aſſe-

Inſt. l. 38. rerent ſuam; a *Vtendum occaſione, & rapienda incrementa viriũ; ne, ſi illis occupatis quieuerint, mox aduersùs vacuos & quietos maius negotiũ habeãt.* Vocantur ad ſocietatem belli, iiſdemque facilè rationibus pertrahuntur Caninefates finitimi, quibus pariter ingrata ſeruitus. Horum Rex, more gentis ſcuto impoſitus, & ſuſtinentium humeris circumlatus deligitur, adiunctis Friſiorum nobiliſſimis, ferox duas cohortes inuadit: caſtra dirruta,

Tac. hiſt. 4. Romanique negotiatores trucidati ſunt. Ciuilis Sertorium aut Hannibalem ſe ferens, nondum palam à Romanis deſciuerat; ſed dolo *b* graſſandum ratus, quò faciliùs & fœdiùs legionum iis in locis reliquias opprimeret. Sed erumpentibus paulatim fraudis indiciis, cùm parum cederent inſi-

inſidiæ, apertè hoſtis; non agendum vltrà cuniculis, ſed vi opus eſſe, opportuno iam tempore exiſtimauit. Extemplo Romanos ferociter aggreſſus, turbat, Tungríſque ad populares ſuos & coniuratos tranſeuntibus, facilè profligat. Nec diſſimilis belli ratio in claſſibus, pari rebellionis exitu commiſſa eſt. Vtrobique graue ſeruitutis iugum excutientibus Gallis. Tum magnâ per Gallias & Germanias famâ, libertatis authores Batauí celebrantur: qui quamuis tributorum expertes, & omnium immunes; communes tamen dominos inſigniter exegerant. Huius populi *c* gloria vel eò prædicari debet, quòd amicior omnium libertati; quàm ſuæ fuerit dominationi. Flaccus Ordeonius Galliarum Præfectus tanto periculo rerum ſuarum exanimis, fruſtrà occurrere furentibus conatus eſt. Legatum Lupercum cum aliquot legionibus Vbiorum, Treuerorum, & Batauorum, qui nondum fidem Romanam exuerant, equitatu auctum, in hoſtem dimittit; ſed diffugientibus primo conflictu auxiliaribus, recedentibuſque ad ſuos Batauis, cæduntur plurimi, paucis ad caſtra effugium fuit. Inde promotis vltra copijs, Bonnenſi victor prælio, cùm Ciuilis, nihil hoſtile ampliùs auderet, quo ſecuriùs conſilia exequeretur (nam in Proſpera quamuis Fortunâ, vim & fortunam Romanorum pertimeſcebat) ſuos in verba Veſpaſiani adigit. Vitellianorum igitur caſtra coronâ circumdat, aggreditur: multâ ſuorum cæde pulſus, ab expugnatione haud deſtitit. Miſſos ſubſidio cum Vocula Gallos qui Vitellij ſacramentum pertinaciter retinuerant, primo impetu fudit improuiſos; mox nouo ſubmiſſo auxilio, fortuna pugnæ mutatur: nam à Vaſconum cohortibus, quas Galba nuper legerat, circumuenti Batauí, vaſtâ cæde profligantur. Nihilo ſeciùs Ciuilis caſtrorum obſidioni incubuit, tandemque ad deditionem obſeſſos Vitellianos, fame *d* compulit. Vaſcones inſequuti contra pactum Batauí, *e* in ſuperioris cladis vindictam, vt vel eo facinore, acceptæ ab iis iniuriæ memoriam abolerent, nihil tale datâ fide ſuſpicantes, immaniter conciderunt.

Veſpaſianus Imp.

CAPVT VICESIMVM-SECVNDVM.

Galli imperium affectant.

Veſpaſinus. Imp.

AVdita interim per Gallias Vitellii mors, turbis maioribus bellum auxit: quippe Galli, cum in Pannonia, Sarmatia, Dacia, Mœſia, viciná que Britannia tumultuari audiiſſent, tollunt animos, Treuiris ac Lingonibus præcipuis rei turbandæ authoribus. Nec parum accenſi vanâ Druidarum ſuperſtitione; ob incenſum *a* his ferè temporibus capitolium; quo incendio, Tranſalpinis gentibus imperium orbis terrarum portendi canebant. Magna igitur elati ſpe in Romanos impetum feciſſent, ni Voculæ artibus, *b* egregiáque diſſimulatione, furentibus foret occurſum. Tandem eò ventum turbarum, vt Veſpaſiani metu, cuius res magnæ ac validæ nunciabantur, Romanus exercitus, in Gallorum verba iuraret: ac præmiſſo ſacramento, nece *c* aut vinculis legatorum pignus ſocietatis ſanciretur: fruſtrà diſſerente contra Voculâ, quem pudore facinoris de ſupremis agitantem, liberti, ſeruique, ne fœdiſſimam mortem ſponte præueniret, elato iam in pectus ferro, vi attinuere: cuius mox cædem Claſſicus miſſo deſertore, maturauit, cæteros vinciri iuſſit. Quibus peractis, adacti in eadem verba, qui apud ſuperiorem Rheni ripam milites erant; inde Agrippinenſes. Ciuilis tamen (quo authore cœpta rebellio) neque ſe, neque Batauum quemquam in verba Galliarum adigi paſſus eſt, quamuis Romanorum apertè hoſtes, Centuriones & Tribunos ſeruari in Galliâ, pignus ſocietatis probauit. Videre erat reuulſas imperatorum imagines, fulgentibus hinc inde Gallorum ſignis, duobus Imperatoribus Claſſico & Ciuile Gallias, Germaniaſque in priſtinam libertatem aſſerentibus.

Auſus etiam, quanta omnium rebus turbidis licentia erat, Iulius Sabinus quo nuper Duce, Lingones, aliique iugum excuſſerant, Cæſarem ſe, &

D.

D. Iulio genitum prædicare. Sed à Sequanis breui fuſus, feſtinatum *d* temerè bellum metu grauioris damni deſeruit. Cuius fortunâ moti, aliquot Gallorum principes ac ciuitates, conſcientiâ violatæ fidei, & ſceleris ſui, fas & fœdera cum Romanis inita reſpicere occipiunt. Huius conſilii principes ſuaſores Rhemi, Romanorum ſocietate ac perantiquâ fide inſignes. Aduentantibus inde cum Domitiano Veſpaſiani filio, & Mutiano Duce egregio, validiſſimis legionibus extincta rebellio: nam earum metu perculſi Galliarum proceres, armis abſtinuerunt, neglectis belli incentoribus ac Tullio imprimis Valentino Treuero, miſcendis ſeditionibus idoneo. Nihilo ſecius Ciuilis ab incœpto deſtitit; ſed Belgarum auia circumiens, molem exercitus Romani in ſe traxit. Cerealis in eum multis legionibus ſuccinctus, iis etiam fretus quæ ſacramentum receperant, expeditur: dumque paſſim clementiæ *e* ac lenitatis fidem (quæ res valere plurimùm ſolet) in deditiios facit; Ciuitates munitiſſimæ vltrò Romanorum partes, quanquam ferociter defeciſſent, amplexæ ſunt. Ciuilis aciem in Romanos direxit, ac celeritate vſus, tam opportunè hoſtem impetit, vt vno nuncio, pugnari ſimul ac vinci ſuos Cerealis audierit. Defeciuiſſent iterum à Duce Romano, niſi viri turbatis in rebus intrepidi authoritas nutantes continuiſſet. Inſtant trepidantibus Romanis Galli, pro libertate, pro gloria, pro præda prælio intenti. Vix ruentes prohibent; ſternebantur ad internecionem Romani, niſi legionis viceſimæ primæ accurſus ſtetiſſet impetum, iuuit etiam Romanos inſigniter prædæ *f* conſectandæ ſtudium: nam enato, vt fit ex direptione certamine, diſſidentes adortus Cerealis, amiſſas res inſtaurat, Caſtris potitur, & victor exercitus terrorem latè circumferens, regionem omnem, receptis oppidis, occupat. Agrippinenſes ſuorum clade territi, vxorem, ſororemque Ciuilis, relicta ſibi belli pignora, cum oppido tradidere. Hoc pretium victoriæ fuit haud expectatæ, quamque Romanis, hoſtium incuria potius quam ſua virtus

Veſpaſianus Imp.

pepererat. Neruii, Tungrique indeditionem recepti.

CAPVT VICESIMVM TERTIVM.

Galli rebelles deditionem faciunt.

Veſp. Imp. QVo ferè temporis tractu, Vitellii filius, *a* quaſi eius vita ac ſalus, imperii tranquillitatem diſtineret, Mutiani iuſſu eſt interfectus. Domitianus antequam Alpibus propinquaret, rerum feliciter in Gallis geſtarum nuncios excepit. Inde Lugdunum ventum eſt, vbi ſaltem è proximo vim ac fortunam paterni principatus oſtentaret. Sed iam confecti belli gloriam, compulſo, in ſuas paludes Ciuili, ad ſe traduxerat Cerealis, *Tac. l. 4. hiſt.* licet crebris nonnunquam ab hoſte damnis, victorix nuper partæ fama extenuaretur. Nam *ſæpè crebra & modica damna, famam partæ victoriæ lacerant*, l'etentem legionum imperium Domitiani, *b* ſalubri temperamento eludens, interiora Batauorum, haud paucis ſuorum præaltis gurgitibus hauſtis, ſubiit tandem. Inſtabat vltimum partibus certamen ac diſcrimen, ſi vincerentur. Itaque Ci- *Tac. l. 5 hiſt.* uilis & Cerealis, ad maturandum ſummæ rei pondus, ſuos ſpe, gloriâ, pudore, ignominiâ, diuerſis vterque motibus erexere. Compulſus iterum in inſulam Ciuilis, vt iter ad ſe præcluderet, direptâ Germanici mole, Rhenum, verſis aggeribus, effudit in plana. Tentauit inſuper belli fortunam, & ambiguis ſæpè præliis conflixit. Sed profligatus acie, dum fugientes reuocat, agnitus, petituſque telis, relicto equo, tranſnatauit: nec quidquam vltrò mouit in Romanos; ſed dedentibus ſe Batauis, cum Cereali collocutus, memoratâ vetere *c* cum Veſpaſiano, cùm adhuc priuatus ageret, amicitiâ; ſeque ad bellum gerendum ab Antonio Primo Vitellii interfectore, accitum dictitans, ne Germanicæ legiones, & Gallica iuuentus Alpes tranſcenderet, damnatâ penitus turbarum memoriâ, in fidem & gratiam Romanorum reſtitutus eſt.

CAPVT

CAPVT VICESIMVM-QVARTVM.

Galliarum quies ſub Veſpaſiano & Tito Impp.

COmpoſitis per eum modum Galliarum tumultibus, ingens Veſpaſiano quies, nulloque iam repugnante, tot Principum iteratis cædibus, & ferociſſimarum Gentium rebellione incertum diu, & quaſi vagum Imperium ſuſcepit, firmauitque tandem. Flauia gens; anno vno ac diebus 22. ab exceſſu Neronis vſque ad Principatum Veſpaſiani Imperatoris intercedentibus. Reuertentem circa hæc tempora ex Britannicâ legatione Agricolam Patritium, Veſpaſianus Aquitaniæ, ſplendidæ dignitatis adminiſtratione ac ſpe mox Conſulatus, cui deſtinatus erat, præpoſuit: vbi per triennium circiter quietiſſime integerriméque verſatus, magnum ſui deſiderium diſcedens reliquit. Nec ita pridem ante, exciſa funditus *a* Hieroſolymorum ciuitas, cum Iudæorum propè omni ſtirpe. Non in Chriſtianos Veſpaſiani ac Titi filii (eius nimirum quem delicias ſuas orbis omnium ore ac ſenſu appellabat) temporibus *b* ſæuitum; ſi vnius propè Lini 2. Rom. Pontificis excipias cædem. Hic Saturnini viri Conſularis iuſſu obtruncatus eſt.

Suet. in Veſp. Xiphil.

Tac. in vita Agric. A C. 88.

Titus A C. 81.

CAPVT VICESIMVM-QVINTVM.

Gallia ſub Domitiano.

SEd Domitianum ſe habere hoſtem mox experti; cuius crudelitatem ſatellites, immaniſſimi promouentes, edictis teterrimis in Pios graſſati ſunt, nonnunquam & cædibus; alios quippe exilio, nec paucos ſupplicio affecit. Chriſti propinquos ad ſe deductos, quià pauperes, ludibrio *a* habuit,

Domitianus Imp. A. C. 86.

Domitianus Imp. A. C. 90. Cedrenus. luit, deſpexitque : *nihil inde timendum dictitans, vbi tanta egeſtas reperiebatur. Nec eo ingenioſam eſſe paupertatem vt ſceptris b aſſurgeret.* Nihil hoc Imperatore notatu dignum geſtum in Galliis, id vnum comperimus, vitium cultura Galliis interdixiſſe. Quâ id mente egerit, dubium : coniectura eſt ; plerumque temulentos ad rixas & rebelliones incendi Gallos reſciuerat ; nam vbi ea gens
Curt. l. 7. vino incaluit, nihil indomitum, nihil inauſum ; prona omnia ac facilia putat : debellatura, vt de Macedonibus ferunt, ſuper menſa Alexandrum.

CAPVT VICESIMVM-SEXTVM.

Gallia ſub Nerua & Traiano.

Nerua Imp. A. C. 99. Traianus Imp. A. C. 100. A. C. 101. SIc ab Occidentalibus plagis eiecta bellorum materies, Orientem per aliquot annos exercuit, vt viciſſim pax, belláque ſuccederent ; aliæque gentes aliis quieſcentibus, moribus ſuis ac tumultibus quaterentur. Namque vbi Neruæ Imperatoris delectu Traianus in Cæſarem aſcitus eſt, is breui Coloniæ Agrippinæ ob eximias & principe dignas virtutes ſalutatus Imperator rerum ſtrenue gerendarum ſtudio, ac donandi immortalitate b nominis deſiderio, patriâ propenſione, nam Hiſpanicæ originis erat, flagrans, Orientem peragrauit. Armeniam, Syriam, Meſopotamiam in prouinciæ formam redegit, Dacos, Scythas, Sarmatas, aliaſque infeſtas Romano nomini nationes ſubiugauit. Indis aliiſque incognitis Romanis gentibus bellum illaturus erat, niſi altos ſpiritus conſiliaque magni Principis, fatum præcidiſſet. Magnæ in hoc Principe virtutes eluxere ; ſed eorum ſplendorem haud leuis in Chriſtianos crudelitatis turbo excuſſit : *Adeo nemo extitit cuius virtutes nullo vitiorum confinio læderentur,*
Plin. Pan. ab eo quippe quarta & grauis tempeſtas in Pios exorta, magnum Reipublicæ Chriſtianæ vulnus impreſſit. Detonuit tamē & paulo remiſit ſeueritas

edictorum,

ediſtorum, vbi per Plinium Secundum vitæ inno- *Traia-*
centia Paganis ipſis ſtupenda & admirabilis in- *nus*
notuit conſtititque: quippe reſcripſerat Imperatori *Imp.*
Præfectus, *Chriſtianos c ſe Sacramento non in ſce-* *Plin.*
lus obſtringere; ſed ne furta, ne latrocinia, ne *lib. 10.*
adulteria committerent, ne fidem fallerent, tanta *Ep. 97.*
nimirum Chriſtianiæ vis Religionis tanta vitæ
innocentia; vt qui ſine ſcelere & ſine maculâ vi-
uerent, iidem vel hoſtium teſtimonio niterentur.
Dionyſium tamen, & vt nonnulli volunt, Creſ-
centium Viennenſium, alioſque aliarum ciuitatum
in Galliis Epiſcopos, turbo ille violentus corri-
puit. Cæterum tantum Traiani memoriæ delatum *A. C.*
eſt à poſteris, vt in Senatu Principibus acclama- *110.*
retur, SIS AVGVSTO FELICIOR, MELIOR TRAIANO,
adeò *magnum* *eſt ad nominis immortalitatem,*
benefacere.

CAPVT VICESIMVM-SEPTIMVM.

Gallia ſub Adriano & Antonio Pio.

TRaianum excepit Ælius Adrianus peragra- *Adri-*
tione itinerum & luſtratione prouinciarum *anus*
celebris, in Galliam profectus, cùm quietam *Imp.*
reperiſſet, traiecit in Angliam; vbi Barbarorum *A. C.*
excurſiones, muro per LXXX. milliaria ducto *120.*
coërcuit. Inde in Galliam reuerſus Nemauſi ma-
gnificentiſſimas ædes Plotinæ Traiani vxori, be- *A. C.*
neficiorum memor extrui curauit. Sic ea ciuitas *130.*
imperatoriæ liberalitatis inſignia præferebat, quæ
mox Imperatorem orbi Romano Antonium Pium
conceſſura erat.

Quietæ tum Galliæ nec, ſi in tumultus eru- *Iul.*
pturæ eſſent, populatis ſui tranquillum, ac verè *Capit.*
Pium *a* imperium turbare auſæ ſunt; ac eius po- *Ant.*
tiſſimum principatum, qui non Chriſtianorum *b* *Pius*
ſacra tantùm non odiſſet, vt probaret; amaret- *Imp.*
que. Itaque profeſſus palam *non oportere ab ſeue-* *A. C.*
ritate ſupliciorum, Principatus exordiur ducere, *140.*
vir ad omnem clementiæ ſpeciem compoſitus, *A. C.*
edicto

edicto vetuit in eorum mores ac vitæ innocentiſſimæ rationem inquiri, quos Chriſtianos appellabant.

CAPVT VICESIMVM-OCTAVVM.

Gallia ſub Ant. Aurelio & Lucio Vero Impp.

A. Aurel. & L. Verus Imp. A.C. 263. SEd quàm *breuis eſt* a *& lubrica rerum humanarum felicitas!* Tranquillam Religionis faciem ſubita ac fœda tempeſtas diſcuſſit, citò illa pietas incredibilis, in ſingularem impietatem deflexit Antonino Aurelio Philoſopho & Lucio Vero imperantibus, tota ſe infetorum eluuies in Chriſtianos atrociter effudit. Tum primum eos vidit Gallia, qui non penè ſinguli, vt antea; ſed confertim ac *b* turmatim pro religione ſanguineos amnes profunderent. Præcipua tantæ immanitatis facinora vidit luxitque Lugdunenſis Ciuitas. Tantùm ibi effuſum Chriſtiani ſanguinis, vt qui prius Araris (quo flumine Lugdunum præterluitur) vocabatur, ſanguineus & voce corrupta *Sangona* ab fuſo immaniter ſanguine, quo amnis rubuerat, diceretur. Quis mirabitur in tanta pluſquam ferinæ immanitatis licentia ac ferociâ, ruptam populorum pacem, *c* & longam orbis quietem paſſim gentium rebellione violatam fuiſſe? Parthorum Rex Vologeſus audito Pii exceſſu, geminis Imperatoribus bellum grauiſſimum mouit: Atidium Cornelianum Syriæ rectorem, antequam Rom. exercitum omnia vaſtantem ſiſterent, ingenti clade profligauit. Eò miſſus Verus qui rebus feliciter geſtis; ſibi ac fratri Parthi agnomen peperit. Britanni ab iugo reſiſtebant. Catti in Germaniam ac Rhœtiam irruerant. Mauri Hiſpanias, Ægyptum collecti ex agris milites euaſtabant. Marcomanni aliique Barbari & Quadi graue bellum Pop Rom. conflauerant; vna denique penè vniuerſi orbis in Romanos conſpiratio. Sed quæ ab Illyrici limite in Galliam

pertingebat

pertingebat, quò propior, eò grauior erat: huic maiori apparatu rerum incumbendum prudentiſſimus quiſque iudicauit. Hos toto pene orbe tumultus, ſi Galliarum defectio auxiſſet, haud ſanè pari facilitate Romani exercitus compoſuiſſent. Nec paſſim fuit in totâ Galliâ quies. Turbarunt Sequani: eò Victor iam cæterorum Antoninus, ne contagione latiùs ſeſe rebellio diffunderet, imprimis veritus, maturauit: ac ſuâ facile authoritate in officio continuit, quanquam eo digreſſo, maiori ſtatim tumultu exarſerint: nam ſuperatis cum exercitu Alpibus, in Italiam eruperunt; ſed cùm inconditis ſuo more agminibus paſſim graſſarentur, occurit Marcus Pompeiano ac Pertinace legatis copiarum inſtitutis; quò faciliùs victi proſtratique ſunt. Fama eſt inter cæſos ordinum cumulos, repertas mirum dictu, mulieres, quæ vt virili animo, ſic habitu decertantes, dignum viris exitum in acie occumbentes ſortitæ ſunt.

A. Aurelius & Verus Imp.

Zon. Xiphil.

Nec minus dignam memoratu rem præterire ſilentio vllo modo poſſum. Quanquam enim propoſiti forma operis feſtinationem magis, à quam moram in rebus potiſſimùm ab inſtituto meo alienis, videatur exigere; cogit tamen nonnunquam ſtylum externa virtus, & properanti manum iniiciunt orationi, aliarum plerumque gentium facta illuſtriora. Occupato igitur contra Quados Antonino, concluſas anguſtis & arentibus locis copias, multa quidem incommoda inuaſerant; ſed ſiti potiſſimùm ex ardore ſolis vexabantur: nec adaquationis ratio vlla relicta miſeris, cùm hoſtilibus vndique copiis clauderentur. Itaque primùm animi, deinde corpora, vt Alexandri quondam militibus apud Suſitanos contigerat, cœperunt deficere: creſcebat deſperatione ſitis; eâque flagrantiſſimo optati remedij deſiderio augebatur. Fortè Antonino militabat, legio Melitenſis, tota ex Chriſtianis militibus conſtans: hi cùm Imperatoris precibus inducti, Chriſto ſupplicaſſent; ecce collectis repente nubibus; nam cælum patentiſſimum erat, tanta vis imbrium decidit, vt ſiti enectus exercitus recrearetur. Nec ſolum id à Deo

Oroſ. l. 7. c. 15. Xiphil. A.C. 176.

A Aurelius Imp. Deo beneficium fuit: nam fulmina *f* fulguraque cum grandinum nimbo, ex aduerſa parte coruſcarunt, totumque Quadorum exercitum inſequentibus tutò Romanis conciderunt. Tum edicto cautum, ne Chriſtiani quibus antea pœnis ac contumeliis afficerentur. Atque vt celebris extaret rei tantæ memoria, Melitenſi legioni *g* fulminantis cognomentum inditum eſt.

CAPVT VICESIMVM-NONVM.

Gallia ſub Commodo.

Commodus Imp. Herodian l. Xiphil. Iat Pac. FOuit eam Chriſtianorum tranquillitatem Commodus Antonini Philoſophi, quanquam tanti parentis degener filius, non amore quidem Religionis; ſed Martiæ pellicis Chriſtianæ mulieris affectu: hanc enim vxoris penè loco habuit, nec quidquam petenti recuſare ſuſtinebat. Quo tempore Materni audaciſſimi militis rebellione, in ſummum vitæ diſcrimen Commodus adductus eſt. O *a quàm paruis veniunt ſumma mala principio!* tenue principium mali; ſed Prætorum ignauiâ incuriâque tantùm euaſit, vt iuſto exercitu, in Maternum fuerit opus, quippe is aſcitis in ſocietatem conſiliorum facinoroſis commilitonibus, & quibus ex egeſtate promptus ad ſcelera animus eſſe ſolet, ingentem breui ſicariorum manum compoſuit: eo faciliùs ac promptiùs ad latronis vexilla confluentibus perditis, quòd prædæ *b* communione ſibi eos aſtringeret. Sic breui graſſatorum exercitus, vt dixiſſe Imperatori Sacramento crederes, coaluit dein quaſi puderet Maternum agrorum vaſtitatis, vrbes *c* inuadit effractis carceribus vinctos ad ſigna vocat. Præcipuus rebellium furor Galliam, Hiſpaniamque rapidiſſimi incendij inſtar corripuit, euaſtatis nobiliſſimis regionibus, diuerſis agminibus quò latiùs popularentur; Italiam occupant. Nec maior Hannibalis olim Romæ

mæ aduentu nunciato, conſternatio. Haud dubiè aliquid ille magnum auſus foret, aut ſi fors adfuiſſet, feciſſet, ni proditus à ſuis capite multatus fuiſſet. Cæteris diffugientibus in diuerſa, pax ingens, quam occultæ tamen Læti Electíque inſidiæ mox Imperatoris cæde indigniſſimâ violarunt. Quo tempore arſit Romæ magno literarum damno Bibliotheca, ſingulari maiorum curâ ſtudioque compoſita, cum priùs ictum fulmine Capitolium flagraſſet. Lucius etiam Britanniæ Rex, frequentibus Chriſtianorum miraculis perſuaſus, religionem amplexus eſt; Britannorumque inacceſſa Romanis loca (non enim totâ inſulâ ante hæc tempora potiti ſunt) Chriſto ſubdita, pietatis ſimul ac cultioris vitæ luce clariſſimâ nituerunt.

Commodus Imp. A.C. 194. Chron. Tertul. cap. 7. con. Iud.

CAPVT TRICESIMVM.

Gallia ſub Pertinace, D. Iuliano & Seuero Imperatoris.

NOn diuturna Pertinacis optimi & integerrimi ſenis, non Didij Iuliani, qui imperium à militibus Prætorianis aureis circiter CCL. in ſingulos collatis fœdè emercatus fuerat, dominatio, vtrumque prolapſi in ſeditionem milites *a* interfecerunt. Tanto motu conuulſum imperium eſt, *b* vt à diuerſis diſtractum Principibus nullâ ferè ſui parte cohæreret, Seuerus ab Illyricis exercitibus in Pannonia apud Carnutum, magis in Pertinacis vindictam, quam vt imperium merito deferrent, appellatus eſt Imperator. Tùm exauthoratis primùm Prætorianis, æmulos *c* potentiæ ſuæ armis perſequitur, ac Nigrum quidem Peſcennium, qui Antiochiæ in Syria ſalutatus Imperator ab ſuis fuerat, capto, exciſoque Byzantio, vitâ pariter imperioque exuit. Clodium Albinum (is in Britanniâ Galliáve imperatoriam dignitatem pari quo cæteri iure inuaſerat) collatis apud Lugdunum in Gallia ſignis profligatum ad mortem ſibi conſciſcendam *d* ex grauioris pœnæ metu compulit,

Pertinax & D. Iulian. Imp. A.C. CXCV. Xiphil. Herodian. l. 2. Oroſ. l. 7. c. 16. Seuer. Imp. Eutr. l. 1.

Seue

Seuerus Imp. Seuerum iuuiſſe ferunt inſigniter Num[illegible] quendam Grammaticum Hic Româ in Galliam profectus,tanquam ab Seuero miſſus; n[illegible]m Senatorem ſe ſimulabat,ita ſe geſſit adeóque [illegible]llide,vt copias ingentes coegerit; ac contractis e[illegible] occurſu leuibus prælijs Albinum afflixerit. Tun maioré comparato exercitu, collectáque in Gall[illegible]is pecuniâ, magnum ſuperiori victoriæ adiumen tum dedit. *Xiphil.* Euocatus ab Imperatore Numerianus, Senatorij ordinis quam finxerat dignitatem obla[illegible]am conſtantiſſime recuſauit; ſed ſpretis opibus a[illegible] honoribus, qui ſummi ab Seuero referebantur, paruo contentus, ruri feliciter conſenuit. Quis eum virum non mirabitur; qui tanto ambitu [illegible]aſtorum caſas quæſierit, quanto ab ſuperbis aulæ Principum frequentari ſolent? *Sen. Agamem.* *d* Nimirum ille *modicis rebus longius æuum* dedicerat. *Herodian. l. 3.*

Seuerus igitur tantâ celeritate ac felicitate confectis tot bellis,tótque imperij æmulis ſublatis, in Britanniam è Gallia traiecit:compreſſis muro ſiue vallo ab vtroque mari ducto Barbaris, quod idem feciſſe Adrianum iam prædiximus, ſenex admodum fato obiit Eboraci. *Tert. Apolog. 35 & 37.* Huius temporibus, quanquam initio Principatus propenſiore in Chriſtianos affectu, ob reſtitutam ſibi à Proculo, qui eam vitæ rationem ſequebatur, valetudinem, videretur; *A. C. 200.* contracta & florentibus per id temporis religionis rebus Gentilium inuidia, impiorum ferox rabies *e* in Chriſtianæ pietatis cultores immaniter efferbuit; *Niceph. l. 4. c. 26.* ac Lugduni potiſſimùm, vbi magnæ eruditionis ac pietatis eximiæ Irenæus, vnà cum omnibus ferè eiuſdem ciuitatis Chriſtianis à Seueri militibus interfectus: fuſum nuper tot piorum ſanguinem, ſuo ſanguine renouauit. Sæuiit atrociter in ſuos Seuerus, vt *Verè Imperator nominis ſui, verè Pertinax, verè Seuerus, & Sylla Punicus,* *A. C. 205. Spart. in Seu.* à familiaribus diceretur. Agitatum etiam circa ea tempora à Patribus Chriſtianæ religionis, decretúmque, amandato Iudæorum more, vt primi poſt XIV. Martij Lunam Dominica die, ſacer reſurgenti Chriſto dies paſſim vbique terrarum ageretur.

CAPVT

CAPVT TRICESIMVM-PRIMV.

Gallia ſub Aut. Caracalla.

Diuiſum fratribus Imperium, Baſſiano (quem ab vſu Gallicæ veſtis ad talos demiſſæ, Caracallam appellabant) & Getæ, natura diſſimillimis; citò alterius cæde in Iuliæ matris ſinu, vni ceſſit. Tum velut eo parricidio authoratus Baſſianus in optimum quemque, *a* quorum clariſſimus fertur Papinianus Iureconſultorum facilè Princeps, ferro graſſatus, ad prouinciarum etiam direptionem animum ac manum adiecit. Prima omnium ferocem excepit expertaque eſt Gallia, domeſticis cædibus cruentus, in eam Galliæ partem, quæ Narbonenſis appellatur, crudeliſſimus carnifex profectus, non Principem; ſed Tyrannum immaniſſimum; non Imperatorem, ſed expilatorem agens, exhauſta regione Proconſulem iuſſit trucidari. Tantus inde cæterorum terror qui res agebant fuit, vt non itineribus eius modo perterrerentur, *b* non aduentu commouerentur; ſed aſpectum *c* quidem ferro vllo modo poſſent. Ciuitatibus iura ſua & immunitates, hominibus Gallis libertatem, quæcumque demum illa erat, qua nihil huic genti pretioſius eſt, eripere ſtatuerat; cùm eum opportunus morbus repentè inuaſit: ex quo vbi conualuit, parata in Orientem profectione, grauiſſimis quibus haud dubiè iactata fuiſſet turbis, Galliam fortuna liberauit. Alexandriam, Parthos, Germanos, Getas partim vi, partim dolo oppreſſit. Sed Macrini coniuratione *d* Tyranno finis, crudelitati modus per Martialem *e* gregarium militem impoſitus eſt apud Cartas.

Antonin. Carpcalla Imp. A. C. 214. Herod. lib. 4. Diod. Spart. Victor.

CAPVT

CAPVT TRICESIMVM SECVNDVM.

Gallia ſub Macrino, Heliogabalo & Alex. Seuero.

Macrin Heliogab. imp. Nihil Opilij Macrini, nihil Heliogabali principatibus geſtum quod hic proferamus. Augebatur ſenſim Chriſtianorum pietas remittente paululum Tyrannorum ſæuitiâ aut ex nimio luxu ortâ negligentiâ, Religionis partes parum curante, quanquam non integra ac ſolita pax obuenerit Chriſtianis, cadentibus nonnunquam ferro, aliiſque cruciatibus, qui eas partes ſequerentur. Nec Alexander, quàm ſeueritaem nomine ipſo præferret, cùm eſſet à cædibus & crudelitate omni *Alex. Seu. Imp. A. C. 225.* quam maximè abhorrens, ad *a* humanitatem verò & beneuolentiam in omnes propenſiſſimus, in Pios exercuit. Hinc laudatiſſima eius vox repetita identidem, & publicis in operibus aureis perſcripta characteribus: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*; *Orig. contra Celſ. Cypr. ep. 68. ad Hiſp. Herod. l. 6.* ex Mammeæ Matris Chriſtianæ mulieris, vt creditum eſt, conſilio, *d* quippe quam Magnus ille Origenes Chriſtianis ſacris imbuerat; His tantum non infenſus, infeſtuſque, vt faueret vel maximè: nam etiam de Templo Chriſto extruendo cogitauit. Quod piiſſimum Imperatoris conſilium cùm Ethnici ſacerdotes, tùm imprimis Vlpianus & Paulus Iuriſconſulti clariſſimi, cæterùm Chriſtianorum capitales hoſtes, prohibuere. Rerum inſuper grauiſſimarum mole preſſus aliò animum conuertit. Nam Perſarum Rex Artaxerxes Orientis prouincias fœdè euaſtabat. Germani Rhenum ad Danubium diuerſis agminibus tranſgreſſi, vario Imperatorem metu diſtraxerant. Nec leue periculum ex Pannoniâ, Illyrico, Italiáque impendebat: cùm alia ex parte Germanorum excurſionibus Galliæ vexarentur. Relictis itaque Orientis rebus, impoſitis quacumque opus erat, præſidiis, eò quamprimùm aduolat, vnde maius

reipubl.

reipubl. damnum hoſtes intendebat. Miſſis qui *Alex.*
Danubium tranſgreſſos reprimerent,ipſe ad Rhe- *Sev.*
ni ripam cum validiſſimis copiis feſtinauit. Pu- *Imp.*
gnatum eſt aliquot pugnis leuioribus ex occurſu
copiarum, nonnunquam etiam collatâ acie res
gerebatur,maiori ſæpe damno Germanorum: quo
mirum magis videri debet,miſſis ad hoſtes orato-
ribus, pacem ab iis qui bellum mouerant & infe-
riores acie diſceſſerant, ingenti pecuniâ Impera-
torem fuiſſe emercatum. Inde amicis pudor, mi-
litibus ira; quam vehementer auxit, vbi veterem
caſtrorum c diſciplinam, quæ planè conciderat,
reuocaturum ſe profeſſus eſt; exauthoratis illicò A. C.
aliquot Galliarum cohortibus, pronos ad res no- 238.
uas militum animos, minus iam lucroſum impe- *Eutr.*
rium omni pridem conſumptâ ambitione aſper- *lib.* 8.
natos adeo accendit vehementer, vt aſcito in Im- *Herod.*
peratorem commilitione Maximino, Alexandrum *lib.* 7.
cum Mammæâ parente ſæui obtruncarent apud
Moguntiacum in Galliis.

CAPVT TRICESIMVM-TERTIVM.

Imperij Romani turbæ ſub Maximino, Gordiano & Philippo Impp.

VIx vnquam patuit manifeſtiùs, *Iniqua nun-* *Max-*
quam regna diu quieta conſiſtere. Non Maxi- *xim.*
mini, non pupieni & Balbini, quos ille in Cæſa- *&*
rum dignitatem euexerat,non Gordiani & aliquot *Gor-*
inſequentium, quos partim Senatus, partim exer- *dian.*
citus ſeditioſè ad dignitatis imperatoriæ faſti- *Impp.*
gium promouerant; longa in principatu quies. A. C.
Hos ad mutuam cædem incitantibus principibus 240.
viris, ex vſitatiſſimis & quaſi innatis iis qui præ- *Iulius*
ſunt rebus, inuidiâ ac ſuperbiâ. Nec parum eam *Philip-*
imperij perturbationem, graſſandíque impunè *pus.*
per mutuas cædes licentiam promouit, hinc Se- *A. V.*
natus ignauia ac ſtupor, inde legionum auaritia C.
fœda, tumultuantibus interim prouinciis quas 897.
Prætorum

A. C. 247. Capitol. in fine Gordiani. Oroſ. lib 7. c. 20. Caſſiod. in Chro. Euſeb. 6. hiſt. c. 27.

Prætorum adiuta diſcordiis Romanis inſolentia vexabat ſpoliabátque. quantula quies à tot turbis ſuccisa eſt, milleſimo à condita vrbe anno, ſingulari apparatu ac pompa celebrando impenditur; Poſt tertium ſcilicet Imperij annum M. Iulij Philippi, quem primum omnium Imperatorum Chriſtianum fuiſſe nonnulli conſtantiſſimè affirmant. Spes erat fore quietiſſimos, qui Chriſto nomen dederant, niſi tumultu militari, ac Decij imprimis fraude cum Philippo filio conſorte imperij, Iulius Philippo fuiſſet oppreſſus.

CAPVT TRICESIMVM-QVARTVM.

Gallia ſub Decio, Æmiliano & Valeriano Impp.

Decius Imp.

SEnſit mox optimi Imperatoris caſum religio, & efferatam Decij rabiem pro Philippi humanitate habere ſe orbis indoluit. Sæuitum eſt in Pios immaniter: compulſique ad idola, impietatem ſanguine *a* redimebant Chriſtiani.

A. C. 252.

Quo tempore Galliarum tumultus, Germanorumque cis Rhenum excurſiones Imperatorem ad ſeſe euocarunt. Sed eos motus breui expeditione compreſſit, extinctis ſeditionibus, Germaniſque vltra ſuum amnem compulſis. Tum primùm Gothi, immaniſſima gens, Imperium Romanum ingreſſi ſunt: hos grauiſſima clade afflixit Decius; ſed à Gallo Hoſtiliano proditus, cæſo à Barbaris exercitu, & ipſe cæſus eſt. Nec proditor diu felix (ſi poteſt vlla eſſe in ſcelere *b* felicitas) pactum cum Barbaris, qui iam multas Imperij prouincias armis inuaſerant, pacem indigniſſimam, ab iis interfectus eſt, qui Imperio deinde potiti ſunt. Vixque poſt tertium dominationis menſem Æmilianus pari ac cæteri ratione habitus eſt: nam ab exercitu Galliarum, qui compoſitis in prouincia rebus, in Rhetiam & Noricum progreſſus fuerat, Valerianus in Imperatorem aſcitus, mox Æmiliani

A. C. 254. Æmilianus Imp.

cæde

cæde principatum ſtabiliuit. Sic cædibus empti Impetatores, non niſi eo quo fuerant modo, imperium adepti, ſpoliari poterant; perque infectum aliorum cruore iter incedentes, aſcendentéſque, lubrico ac facili lapſu, tum cùm tutiſſimi videbantur, à ſummo in imum prouoluebantur: hunc in modum, nobili eorum quos aliè euexerat cruore, e ludente fortunâ. *Valet ima ſummis vertere, & inſignem Deus attenuat, obſcura promens.*

Valerianus Imp. A. C. 256.

Horat. Od. 1.

Gallienus Cæſar Valentiniani filius, Gallias à Tranſrhenanis gentibus continenter vexatas, quieti reſtituit. Sed in oriente res infeliciter geſtæ ſunt à Valeriano: quippe captus à Sapore Perſarum Rege, præterquam quod, *In ſeruitutem cadere de regno graue eſt*, eâ inſuper contumeliâ à victore affectus eſt, vt inſcendenti equum Regi, curuato corpore, eſſet pro ſuppedaneo. Sic calcato imperio inſultabat Sapor. Poſt vincula Valerianus, ne functus fato quieſceret, fœdè laniatus, excoriatus & ſale conditus, Regiæ infelicitatis exemplum dedit. *Ecquando tulit documenta ſors maiora, quàm fragili loco ſtarent ſuperbi?* tum ab irrumpentibus vndique Barbaris gentibus, Romanum imperium, quaſi fortunam Principis ſui ſequeretur, lacerati fœdiùs quàm anteà cœpit. Græciam, Macedoniam, Pontum, Aſiæque partes nobiliſſimas Gothi occupant; vt eo velut graſſationis initio, maioribus mox Italiæ, Galliæ, Hiſpaniæque cladibus ſe accingerent. Pannoniam Sarmatæ, Syriam & Meſopotamiam Parthi, Græciam Scythæ, euaſtatâ ad ſingularem imperij Romani infamiam Italia, inuaſerunt. Germani, cæſis ac profligatis legionibus ad Rheni ripam, Galliarum viciniores Rheno regiones, maioribus quàm nuper cladibus afflixere.

Gallienus Imp.

Senec. Theb.

CAPVT TRICESIMVM-QVINTVM.

Franci ſub Gallieno.

Gallienus. Imp. A. C. 263. Eutr. lib 9. Aur Victor.

INuitati tot vndique turbis *a* Franci, quorum originem ſequenti mox libro aperiemus, per Galliarum direptionem, in Hiſpaniam magnâ vrbium euaſtatione penetrarunt: direptóque Tarraconenſium oppido in Africam vſque permearunt. Stupebat interim Gallienus, vino, luſtriſque Romæ confectus, quaſi alienas à ſe, imperióque clades audiret; imò videret ac propè ſentiret, *b* proiiciebat tamen. Dixiſſes quietum orbem in tanta Principis pace: aut certè deſperatis rebus, fortuniſque ſuis; cùm ſeruare non poſſet, Romanam Remp. permiſiſſe naufragio. Nam ventis vndique ſæuientibus, publica nauis iactabatur: ima ſummis, paruis maxima toto orbe miſcebantur. Nec vnus eo tempore Imperator Gallienus audiebatur in caſtris; ſed diuerſis lacerata Principibus, quæſita ab Auguſto, aliiſque dominatio ſubiacebat.

Interfecto Coloniæ Agrippinæ Salonino Gallieni filio, Cn. Poſthumus imperium Galliarum inuaſit. Hic pulſis Germanis, tanto ſibi Gallos beneficio deuinxit, vt ſpretâ Imperatoris Romani ignauiâ, vltrò eius partes amplecterentur. Gallienus eo nuncio conſternatus, vt *ferè multos contra ingenium, perdita res ſubigunt recta conſulere*; velut excuſſo vitæ ſolutioris veterno; quippe qui domeſticâ *c* atrociùs, quàm publicis cladibus læderetur, in Poſthumum, Francorum opibus & Gallorum potentiâ ſuccinctum, cum ingentibus copiis feſtinauit. Sed relictis Lolliano ac Victorino Ducibus, in Orientem, quò illum grauia æquè bella reuocabant, magnis itineribus contendere cogitur. Hi à Poſthumo profligati, mox poſt decimum circiter annum, eundem per concitatos milites interficiunt. Sed pertæſi Lolliani auſteros, ſeueróſque mores, pari

Aur. Vict. Trebell. Pollio. Zon. in Gall.

qua

qua æmulum pœnâ affecere. Non felicior Marij ferri opificis, nec Victorini fortuna, aut vitæ exitus nobilior: ſua quemque vitia abſtulerunt. Profidem litterarum ac Scriptorum! vna muliercula (huic Victoriæ nomen) Victorioni vxor, feroces militum animos, cruentáſque repetitis tot cædibus manus continuit: emptum pecuniâ imperium Tetrico Aquitaniæ præfecto propinquo ſuo callida mulier, tot iam credulitatis exemplis edocta, *d* fluxam legionum fidem tranſmiſit.

Pari tumultu cæteræ orbis Romani gentes conuulſæ, variis Principibus obnoxiæ, abripiebantur in diuerſa: Myſia, Illyricum, Italia, Tranſmarinæ etiam regiones, Ægyptus, Theſſalia, Mauritania, Africa, totus orbis, totis ſuis partibus diſtrahebatur. Fortuna Gallienum in Italiam reuocauit, vbi, velut è ſpecula naufragium rerum ſuarum deſpiceret; ac breui, miſerabili vitæ exitu, Aureoli, qui Rheticis legionibus præerat, artibus periturus, cum Valeriano fratre, apud Mediolanum occideretur.

CAPVT TRICESIMVM-SEXTVM.

Gallia ſub Claudio & Aureliano.

Claudius ab exercitu primùm, mox receptâ confeſtim Mediolani vrbe, à frequenti Senatu Imperator appellatus, cùm Gothos in Macedonia, in Italia Germanos ad Mincium amnem profligaſſet, graſſante in exercitu grauiſſima lue, hominem cum purpura tertio imperij anno exuit. Quintillus eiuſdem frater, ob nimiam integritatem, ſeditione militum, decimâ-ſeptimâ principatus die occiſus eſt. Tetricus interim Galliarum, Hiſpaniarúmque vires, Reipubl. præcipuas opes tenebat: his munitus, Germanorum, aliorúmque incurſus vindicat inſigniter. Cuius Principis conſilium, aut laudare, aut vituperare non ita in promptu eſt. *a* Dubium, moderationi animi,

Claudius Imp. *A. C. 270.* *Aurel. vict.* *Treb. Pellio.*

Claudius. Imp. an puſillanimitati factum ſit adſcribendum. Is, ſumpta imperij apud Burdegalam purpura, Cæſareiſque inſignibus filio cognomini collatis, tædio (vt creditum eſt) militarium ſeditionum, tot turbas ſuâ, ſuorúmque pernicie vindicaturus, abiectis imperij notis, Aureliano Sauromatum, Scytharum, Gothorum ac Perſarum victori, totum ſe ſuáque omnia, exercitus proditor ſui permiſit: cùm anteà ſcripſiſſet: *Eripe me his, inuicte, malis: gnarus regnandi qui ſuorum odia* b *nimium pertimeſcebat.* Sed quis beneficiis ſeruat fidem? Aureliano aduentanti, vt in hoſtem (nam ita conuenerat) productâ ad ſpeciem acie, inter pugnam dedidit ſe Tetricus: nec difficulter deinde, vti rectore nullo ſolet, turbati ordines oppreſſi ſunt: cùm ſe ab Imperatore ſuo proditos fruſtrà proclamarent, ſalutémque ſuam deſertam ab eo eſſe, quorum ne ſepultura quidem relinquenda fuerit. Tetricus mox in triumphum ductus, ignauiam inſignem inſigni ignominiâ cumulauit. Hunc Lucaniæ aliquantò poſt præfecit, eleganti ioco hominem aſpergens, ſublimius habendum regere aliquam Italiæ partem, c quàm regnare trans Alpes. Tetrico relictis Galliis, eo quo dictum eſt modo, ad Aurelianum tranſeunte, Francos in Galliam irruentes & vagos, d intentóſque populationi ſic afflixit legionis ſextæ Gallicanæ Tribunus; apud Moguntiacum, vt trecenti ex his capti, ſeptingentis interemptis, ſub Corona poſtmodùm vænierint.

Aurelian. Imp. A. C. 271. Oroſ. l. 7. c. 23.

Fl. Vopiſc.

Cæterùm Aurelianus, magnis pace ac bello virtutibus principatum ſuum commendaſſet, niſi labem maximam inuſiſſet impietas: ſæuiit enim in Chriſtianos immaniter; nec arente ſubitò manu, à ſcribendo contra pios edicto, diuináque vltione digitorum commiſſuris eneruatis, ab inſtituto prohibitus eſt. Itaque Chriſtianorum ſanguine imbutus ferox Imperator, quinto ferè principatus anno, ſeruorum fraude à familiaribus occiſus eſt.

Euſeb. lib. 7. hiſt. 24.

CAPVT TRICESIMVM SEPTIMVM.

Gallia ſub Probo.

AVreliano Imperatore ſublato, miniſtri cuiuſdam, cui ſecretorum officium crediderat, proditione; Tacitus, ac inde Florianus fratres imperium accepere. Sed iis, vno prope menſe ſublatis, Probus *a* non nomine ſolùm, ſed & moribus, quanquam agreſti patre, & hortorum ſtudioſo genitus, ab Orientali exercitu, Senatu, populóque Rom. flagrantiſſimè exoptantibus, imperio præficitur. Hic initio principatus, auidos Galliarum Germanos, qui auditâ Aureliani cæde, è ſuis finibus emerſerant, multaque oppida munitiſſima occupauerant, tantâ exegit felicitate: vt cæſa innumerabili multitudine, non in ſuas modò terras vltrà Nigrum & Albim fluuios compellerentur: ſed obſidibus datis, imperio ſe ſubmitterent. Chrocum ferunt eorum Ducem, apud Arelatem captum, diuerſis affectum ſuppliciis, meritas pœnas luiſſe. Tum primùm inuicta hactenus Germania, in prouinciæ formam redacta eſt. Inde cum Galliam, Pannonias, & Mœſorum colles vinetis repleuiſſet, Orientem perluſtrauit, quò illum Saturnini Galli rebellio accerſebat; eodémque tractatu temporis ab Gallia Proculo & Bonoſo Ducibus, turbatum eſt, L X. ciuitatibus ab imperio deciſcentibus. Sed prodentibus Germanis, quorum ope freti in Romanos ſe erexerant, nullo negotio imperium recepere.

Probus Imp. A. C. 280. Euſeb. & Caſſiod. in Chro.

Vopiſc. Aur. Vict. Greg. Tur. hiſt. Fr.

CAPVT TRICESIMVM-OCTAVVM.

Francorum Virtus ſub Probo.

Probus Imp. Eum. Rhet. Paneg. Max.-miano dict. Zoſim l. 1. A.C. 278.

CReſcebat tunc & multitudine hominum, & rerum geſtarum gloriâ ac famâ gens Franco-rum. His in vindictam acceptæ nuper cladis Galliam effuſis, ne quid bello vltrà molirentur, datæ ab Imperatore quas incolerent, terræ. *a* Non illis quidem ſufficientibus, ingens numerus malè inſcendit; quaſcumque oras luſtrauerant, tantum terroris circumferebant, vt eos armis aggredi perculſæ gentes non auderent; ſed paſſim in latebras *b* diffugerent. Memorabile illud & ad bellicæ laudis gloriam inſigne factum celebratur; exiguas Francorum copias, ipſo gentis initio, cùm eas Probus Imperator in Pontum captiuas abduxiſſet, nauibus aliquot interceptis, Græciam Aſiamque populatas, & pleriſque Libyæ littoribus appulſas, ipſas poſtremò naualibus quondam nobiles Syracuſas cepiſſe; & immenſo itinere permenſas, Oceanum, quà mediis influit terris, intrauiſſe: inde Africam ſubiiſſe; vnde tandem pulſæ, adductis Carthagine, quam vrbem, caſtris poſitis terruerant, copiis, nihilominus domum redi-diere, non modò nullum paſſæ detrimentum; ſed ſpoliis tot gentium auctæ. Illa nimirum incredibilis audacia, digna felicitas, & ſtupenda paucorum fiducia, tam proſpero furtiuæ expeditionis euentu augmento fuit, *nihil eſſe clauſam Francicæ virtuti, quò nauigiis pateret acceſſus; naturamque fortibus viris terras omnes aperuiſſe.* Inceſſit haud dubiè cupido repetendæ Galliæ, ſed Probi Imp. authoritate tot bellorum felicitate; ac tanti denique Principis metu in præſens coërciti, ab conſilio deſtitere. Nec eo breui ab ſuis crudeliter apud Sirmium cæſo, id auſi ſunt. Quippe Carus Imperator, quem multi Narbonæ natum tradunt, Carinum filium ad coërcendos Tranſrhenanorum impetus,

Carus Imp. A.C. 284.

petus,

petus, quibus continenti propè bello Galliæ appetebantur; cum validiſſimis copiis præmiſerat.

CAPVT TRICESIMVM OCTAVVM.

Gallia ſub Diocletiano & Maximiano.

NEc multò poſt Val. Diocletianus, cui poſtea Diocl.
Iouij cognomentum acceſſit, cæſo Apro, & Ma-
Druidæ cuiuſdam (quem tum demum fore Im- xim.
peratorem prædixerat, cùm Aprum interfeciſſet) Imp.
Oraculo fidem facturus, conſenſu militum ſingu- A.C.
lari (quippe is gregarius primùm miles, ex tenui 286.
ortus familia, virtutibus bellicis nomen & famam meruerat) imperium adeptus eſt. Verum obſtabat Carini, Galliarum ope ſubnixi potentia, Imperatoris filius, multa iam militia inter gentes bellicoſiſſimas exercitatus, collectis ingentibus
copiis non expectauit, ſed occupauit hoſtem: Aur.
ducto eò exercitu vbi æmulum offenderet. Certa- Vict.
tum eſt in Myſia iuxta Murgum vtrinque acriter; ſed Gallorum virtute victor Carinus euaſit: à quibus tamen, quòd coniugibus eorum ſtuprum inferre conſueuiſſet, dum victum hoſte auidè pre-
meret, obtruncatus eſt; adeò acres Galli in vlciſ- Treb.
cendis vitiis quæ contra fas *a* ac pudorē ſunt, ex- Pol. in
titere: *Quibus ſcilicet à natura inſitum eſt*, b *lu-* Gal-
xurioſos Principes ferre non poſſe. Veriti inſuper, lieno.
ne aſſuetum libidinibus Carini ingenium, magis Ma-
magíſque victoriâ inſoleſceret. Quæ vbi cædes in mera
Galliis eſt nuntiata, Heliani, Amandique ductu Paneg.
excita agreſtium (Bagaudas vocabant) manus, Sal-
omnem regionem continuis direptionibus popu- uian.
latur: nonnullæ etiam clariſſimæ vrbes eâ ruſticâ lib. 5.
inſolentiâ & fœdâ graſſatione exciſæ ſunt. Tum de
promiſcuè, velut aperta licentiæ ianua, militares prouid.
habitus ignari *c* agricolæ appetiuerunt; quippe antea intolerandis Carini Cæſaris iniuriis irritati, Galliam omnem ferro, ignique vexauerant. Ea res Diocletianum mouit vt Maximianum (cui

poſteà à numinis cultu, Herculio nomen fuit in Cæſarem aſcitum, amicitiâ præcipuum ſibi ac militiâ ſtrenuum ad eos tumultus coërcendos, præmitteret. Nec tamen acie decertare auſus; ſed inſidiatus temporibus, opportunis locis ac leuibus præliis adeò fatigauit, vt breui inconſulta multitudo, *d* nulli aſtricta ſacramento diffluxerit.

CAPVT QVADRAGESIMVM.

Franci ſub Diocletiano & Maximiano.

Diocl. & Maxim. Imp. SIc quietâ Galliâ, omnis bellorum materies ſublata videbatur, cùm ora maritima ab Rheni accolis (Francos fuiſſe nonnulli & Saxones aſſerunt) latrocinij more infeſtatur. Huic bello conficiendo præfectus Corauſius, promptiſſimo ingenio Dux inter Menapios, prædones ſuis partim nauibus, partim prædâ diu factâ, ſpoliauit: Iuſſus in ærarium referre, aut prouincialibus res ereptas reddere, Herculio illuſit, Britanniamque, ſumptis imperij inſignibus, annos ſeptem tenuit, donec ab Alecto quodam cæderetur. Quo ferè tempore, eidem Maximiano cum nobiliſſimis Francorum ſe Cenobon *a* Rex apud Treueros dediſſe fertur. Hæc cùm in Occidente gererentur, magnæ Orientem turbæ conuellunt: vt in Cæſarum familiam, Conſtantium & Galerium inducere Imperatores cogerentur. Nouis imperij conſortibus, ſua etiam iura, imperiaque data. Relictus in Occidente Conſtantius, Dux tantis haud dubiè rebus quas geſſit maximas, ſuperior. Is Francos Corauſio & Alecto adhærentes ob implacabile in Romanos odium, ad Rheni ripam profligatos *b* vltra ſummouit. Tum incredibili celeritate vſus, Geſoriacum, cenſibus, muriſque peruicacem ciuitatem cepit; cùm priùs omnem ſinum illum portus, quem ſtatis vicibus æſtus alternat, defixis in aditu trabibus, ingeſtiſque ſaxis, inuium nauibus reddidiſſet: eo ferè modo, quo ſuperioribus annis *c* LVDOVICVS XIII. RVPELLAM in Santonum

Eutrop l.9. Aur. Victor Mamert. Paneg.

A.C. 288.

A.C. 291.

A.C. 293.

Santonum portu feliciter expugnauit. His in continenti geſtis, claſſe vectus in Britanniam, vbi Alectus fortunarum ſuarum ſpes vltimas collocauerat, apud Londinum regionis caput, Francos, Angloſque, vaſtâ vtriuſque gentis ſtrage, cæcidit: tandemque interemptio Aſclepiodoti Prætorio Præfecti operâ Alecto, decimo quàm à Rebellibus occupata fuerat anno, inſula recepta eſt. Ac ne vlla turbandi imperii materies Barbaris relinqueretur, traducti in continentem Britanni: vt quidquid infrequens Ambiano & Bellouaco, Tricaſſino, Lingonicóque reſtabat, vario cultore reuireſceret: ac imprimis clariſſima tunc Æduorum ciuitas, ex hac Britannicæ facultate victoriæ, plurimos, quibus illæ prouinciæ redundabant, accepit artifices, vt eâ tum veterum extructione domorum, tum operum publicorum refectione, ac templorum denique inſtauratione nobilior magis ac magis conſurgeret.

Diocl. & Maxim. Impp. A. C. 298.

Paneg. Conſt.

Acriùs interim ea bellorum vis, tempeſtaſque vrgebat à Germanis, qui turbato vndique imperio, Galliam multo maioribus quàm anteà copiis ingreſſi, potiundæ terrarum longè *d* optimæ ſpem maximam conceperant. Eò Conſtantius magnis itineribus aduolauit. Primo belli impetu, circa Lingonas penè oppeſſus à Barbaris fuit: eóque ventum eſt rerum, vt funibus per murum tolleretur, cùm repentè Germani irruentes, vrbem penè victores ſubiiſſent. Sed aduentante mox exercitu, progreſſus in hoſtem, feroces animos, & rerum nuper geſtarum felicitate elatos compeſcuit.

CAPVT QVADRAGESIMVM. PRIMVM.

Diocletiani impietas.

PAri fortunâ alia imperii bella, ab diuerſis exercitibus confecta ſunt: Partho vltra Tigrim redacto, Daciâ reſtitutâ, porrectis vſque ad

Diocl. & Max. Imp. Danubii caput, è Germaniæ, Rhætæque limitibus: Batauiæ, Britanniæque vindicatâ rebellione, recepto denique virtute imperantium orbe terrarum penè toto, vigebat, florebatque, ſi poteſt vlla eſſe impietatis felicitas, imperium. Sed non *Paneg. Max. dict.* his quietis temporibus, quies indicta Chriſtianis ab ſæuiſſimis Imperatorum. Nuſquam aut magis, aut frequẽtius, aut immanius ſæuitum accepimus in pios; quæ illis, malum, res aut ratio, à *tantum potuit ſuadere malorum?* Toto imperio Romanorum, laniati, vſti, ſecti, fixi Chriſtiani. Nec vlla pro- *Euſeb. in vit. Conſt.* pè ciuitas aut locus, non exhibuit cruentiſſimæ lanienæ ſpeciem: quanquam Conſtantii humanitas vltra Alpes graſſari malũ, quâ potuit, licuitque, vetuerit. Non ſingulorum cædibus Tyrannorum impietas bacchabatur: xx. piorum millia vno incendio in Phrygia, Thebanorum ſex millia, Mauricio Duce, in Alpinis regionibus, apud Sedunum ferro periere. Chriſtianorum nomen, ſi Deo placet, extinxiſſent immaniſſimi Carnifices; ni abdicato imperio Diocletianus & Maximianus, hic *Tac. l. 7. ann.* ægrè, ille ſponte, magno orbis vterque commodo, in priuatam vitam conceſſiſſent. Experiendo nempe Tiberianum illud didicerant; *quam arduum,* b *quàm fortunæ ſubiectum regendi cuncta onus*; c *quanta moles, moleſtiáque imperio ineſſet.*

CAPVT QVADRAGESIMVM-SECVNDVM.

Gallia ſub Galerio & Conſtantio.

Galerius & Conſt. Imp. A. C. 306. Diuiſo inter duos imperio, Illyricum, Aſiam, Orientem totum Galerius; Italiam, Galliam, Hiſpaniam, Africamque Conſtantius, obtinuere. Sed huius tantus in Gallos affectus fuit, tantáque moderatio potentiæ, vt Italiam, Africamque Collegæ vltrò relinqueret. Vir tam expers ambitionis, quàm præſtantiſſimæ ciuilitatis plenus: cùm vnis prouincialium ſuorum commodis a ſtuderet; quippe qui identidem dictitaret, *longè melius*

publicas

publicas opes à b *priuatis haberi, quàm intra vnũ clauſtrum reſeruari.* Nunquam profectò excelſior principatus, quàm cùm ſe publico *c* ſummittit officio. Itaque Gallis non amabilis modò, ſed venerabilis fuit, ac tanto gratior, quò nuper ferociores Principes extitiſſent. In Britanniam traiecit, ac paulò poſt, ſingulari omnium deſiderio, Eboraci, quæ vrbs inſulæ clariſſima eſt, hominem exuit: ſic ſe gerendo minimè eſt mirandum, ſi & vita eius ſecura, & mors acerba fuerit. Cæterùm belli aut pacis artibus maior extiterit Conſtantius, dubium: nam celebres olim Auguſtodunenſium ſcholas, incredibili erga iuuentutem Galliarum ſtudio reſtaurauit: hiſque Eumenium Rhetorem clariſſimum præfecit.

Eutro. l. 10. Naza. Paneg.

Lumẽ. Pro reſt. Sch.

CAPVT QVADRAGESIMVM-TERTIVM.

Vindicata Chriſtianorum Religio.

Clariſſimum inde orbi terrarum illuxit Conſtantini Magni ſidus: quo imperium Romanum, & Chriſtianorum imprimis pietas, tot nuper cruciatibus quaſi extincta, clarius coruſcaret. Huius ortu reducta ab exilio fides, religióque, ſuperſtitio exulauit viciſſim: aris ſanctitas, templis honos, Chriſto cultus exhibitus: Deorum impuriſſima fana, Dæmonum horrenda ſacrificia, idolorum ſeruitus euanuit: quantùm ab impiis Principibus, cladis ac contumeliæ inflictum fuerat, tantùm ab piiſſimo Imperatore decoris, incrementi ac ſplendoris, vera *b* religio accepit. Talem profectò eſſe oportuit, quem oppreſſa gentilium tormentis ac furoribus fides, & tandem exoratum terris numen tradidiſſet.

Conſt. Magn. Imp.

Verùm tot gentium ac populorum ſcriptis, literis, linguis, vocibus, libris, celebrata tanti Imperatoris pietas, non tenuiſſimi operis ſtylo, committi debet: inſtar voluminum, exigit tanta virtus: & iam ad formam ſuſcepti laboris tacitè me reuocari ſentio.

CAPVT QVADRAGESIMVM-QVARTVM.

Romani imperii ſub Conſtantino Magno turba.

MAximum & Seuerum, moxque Licinium
Conſt. Galerius; Maxentium Prætoriani Cæſares
Magn. creant. Citò Seuerus à Maxentio Maximiani,
Imp. qui nuper cum Diocletiano purpuram inuitus
Euſeb. exuerat, filio victus, cæſuſque eſt. Maxentius
l.9. à Conſtantino in Romanæ ciuitatis conſpectu,
Zon. ad pontem Miluium, quo vinceret glorioſius,
tom.2. producto in acie Labaro, in quo ſcripta hæc
Oroſ. Græcis literis ſententia legebatur, ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ,
l.7. profligatus eſt, & in Tyberim cùm fugeret, merſus, cùm anteà Galerium atrociſſimus morbus in vindictam tot ſcelerum, effuſique ſanguinis Chriſtiani pœnam, viuis rapuiſſet, acutiſſimis doloribus, putreſcentibus fœdè genitalibus, diu meritò tortum. Ante hæc tempora, cùm in Galliis ageret Conſtantinus, bellum geſſit difficillimum in Francos, quorum innumerabiles copiæ, violatâ pace nuper cum Conſtantio initâ, in eam ſe regionem effuderant. Hos ita vix *b* ſumptis imperii inſignibus, adortus eſt feliciter; vt captis eorum Regibus, Aſcarico & Radagiſo, mox poſt triumphi pompam excæcatis: ac tandem Ethico more (nondum enim Gentilium barbariem exuerat) ad feras
Eutr. damnatis, ſpem omnem, ac redeundi fiduciam
l.10. abſtuliſſe cæteris crederetur. Cæſi innumerabiles,
Paneg. capti plurimi, victi omnes igne conſumpti ſunt,
Conſt. non ætati parcitum eſt. Puberes ad pœnas ſpecta-
Marc. culo dati, ſæuientes beſtias multitudine ſuâ fati-
l.19. garunt. Nec ſpreuit tamen gentem adeò illam, vt non aliquot cohortes, quæ vltrò eius imperium acceperant, ſuis legionibus adiunxerit: quæ mox egregiam Imperatori clariſſimo operam in Maxentium, Liciniumque nauauere, Bonicio, Vſicinioque Ducibus clariſſimis.

Maximinum Liciniumque inuidia, cui faces

Google

ſuggerebant, *innata potentibus viris ambitio, & commune nobilitatis malum ſuperbia*, in Oriente commiſerat; ſed cæſo breui apud Tarſum altero, oppreſſoque apud Maſſiliam Maximiano, quem ad ſpem reſumendi poſtliminiò imperii Maxentii filii *c* fortuna erexerat; duobus Principibus adfinitate quidem iunctis, ſed vitâ ac *d* moribus differentibus, orbis vniuerſus ſubeſſe non potuit, vtroque ſimul totius orbis principatum affectante. Licinium primò in Pannonia, ſecundo apud Cybalas, poſtremò nauali ac terreſtri prælio victum, Theſſalonicæ, vt ſublato æmulo, belli omnis materies tolleretur, habuit in vinculis. Mox cùm Barbaros in Conſtantinum ſollicitare diceretur, eius iuſſu laqueo in collum inſerto extinctus eſt, cum Liciniano filio qui nuper in Cæſarem aſcitus fuerat cum Criſpo Conſtantini.

Conſt. Magn. Imp. *Sall. Iug.* *Socr.*

CAPVT QVADRAGESIMVM-QVINTVM.

Franci ſub Conſtantino Magno.

Finitis eo modo bellis Romanorum ciuilibus, reſpub. diuerſorum Principum factionibus ac diſſidiis, diu iactata, vnius *a* imperio, arbitrioque regi feliciter cæpit. Gothi & Sarmatarum aliquot gentes orbis otium ſuis excurſionibus conantur excutere: ſed his vno aut altero prælio proſtratis, quies iterum ſumma: impoſitis huic genti vectigalibus, quæ Romani nuper penſitare conſueuerant. Proſtigati etiam à Criſpo quem Conſtantino Patre genitum fere omnes, quidam Sororis filium faciunt; cæterùm egregio imprimis iuuen[illegible] in Gallia Germani, ac pari ſorte Franci trans [illegible]enum eiecti, qui Clodomero ſiue Theodemero Duce improſperâ excurſione Galliam tentauerant. Sic foris fœlix, ac bello potens, *b* domi priuatis in rebus cum fortunâ luctatus, partam in publico gloriam, mirum quantùm domi labefactauit,

Eutro. l.10. *Zon. l.3.*

Conſt. ctauit Conſtantinus ; Criſpo primùm mox vxore
Magn. Fauſtâ , veriùs Infauſtam dixeris, quæ ſe & inſi-
Imp. gnem priuignum perditum iit, Phœdra impoten-
tior, poſt numeroſis amicis furioſo animi impetu,
ſi tanta barbaries in tantùm Imperatorem cadere
A.C. potuit, interfectis. Breui tamen reſtitutâ meliori
335. mente , compoſitis imperii ac religionis rebus ,
permiſsâ Pont. Maximo Româ, tranſlatâ in Thraciam imperii ſede, Byzantium *c* ab Seuero Imperatore exciſum reſtaurauit ; vt Romæ æmula ciuitas, ſedes Orientalis imperii eſſet,& ab Conditoris memoria CONSTANTINOPOLIS diceretur.

CAPVT QVADRAGESIMVM-SEXTVM.

Diuiſio imperii Romani.

HOc facto Romani terrarum hactenus victo-
Sigon. res ac domini , poſt ſedem imperii ex vrbe
l.1. remotam, quantùm libertatis adepti ſunt, tantum
Reg. priſtinæ dignitatis amiſerunt ; capti, direpti, in-
Ital. cenſi , vel odio ſequentium mox Imperatorum, vel ignauiâ ac ſupinâ Præfectorum Italiæ negligentiâ , opes infirmiores , & ſpiritus humiliores nacti ſunt : quanquam in tantis detrimentis , vnâ ipſius latè Eccleſiis omnibus imperantis Pontificis ſede , *a* veterem ſplendorem nominis tuerentur, ac minus videretur quod belſicus labor ſubdiderat, quam quod ſubiecerat pax Chriſtiana.

Quis vero hic rerum humanarum incertas vices non doleat ? quis non ſtupeat, à tam pio Imperatore eam vrbem reſtauratam & appellatam , quæ tantæ aliquando impietatis caput eſſet,& Barbarorum Principum ſedes ? nimirum ea labes inuſta, Chriſtiano nomini fuit in vindictam ſcelerum : & Religioni erepta eſt imperii pars penè optima , ac prima velut hæreditas , *b* vbi primum à maiorum pietate receſſimus. Sed ad inſtitutum reuertamur.

Diuiſo tribus liberis imperio , iuxta Nicomediam, cùm de coërcendis Parchis qui in Meſopotamiam

tamiam irruperant, cogitaret exceſſit è viuis Conſtantinus anno imperii XXXII. cùm paulò antè inuſitatæ magnitudinis ſtella fulſiſſet. Religionem Chriſtianam imprimis auxit: nec vlli rei intentior viſus eſt, quàm quæ pietatis partes promoueret, vt plus apud illum Principem iura pietatis, quàm omnes opes valerent. Nec verò ſine diuino quodam conſilio factum putem, vt recedentibus in Orientem Imperatoribus, Romani Pontifices, finitimas prouincias ſuæ ditioni, aliis, aliiſque temporibus, Francorum beneficio annecterent: cùm cæteri paſſim populi ac Principes, ruentis in Occidente imperii reliquias, quaſi è naufragio colligerent: & quæ orbis quondam Regina extiterat, armis ac viribus, eadem ſuum decus potiori Religionis iure Roma, nullius addicta imperio retineret. *Conſt. Magn. Imp. Aur. Vict.*

Sedes Roma Petri quæ paſtoralis honoris
Facta caput mundo; quicquid non poſſidet armis, *Proſp. Aquit.*
Religione tenet.

CAPVT QVADRAGESIMVM-SEPTIMVM.

Gallia ſub Conſtantino, Conſtanti & Conſtantio Magni Conſtantini liberis.

Vix condito parente, latiùs imperandi cupido, fratres in mutuam armauit perniciem. Conſtantinus tranſgreſſus Alpes cum ingenti exercitu, Conſtantem fratrem armis aggreditur. Sed cum apud Aquileiam prælium init inconſultius, ab hoſtibus interfectus eſt, vix expleto triennio, ita reſpublica ad duos redacta. Conſtantio Oriens ceſſit. Quo tempore grauis in Conſtantem fit coniuratio, authore factionis Magnentio Comite. Is è Francorum gente ortus, atque illis potiſſimum parentibus, qui Gallias inhabitabant, Conſtantem Gallis intolerabilem, quod tributis a onerarentur, militibus ingratum, inter *Sozl. l. 2. Eutr. l. 10. Aurel. Vict. Sozom. l. 3. & 4. Zon. A. C. 340.*

A. C. conuiuandum Auguſtoduni reddidit! mox impe-
350. rio ita exuit, vt in Hiſpaniam fugâ ſe proripere co-
Conſtantinus Imp. geretur, vbi in caſtris Helenæ ad Pyrenæos occiſus eſt; cùm annos ferè xiij. in imperio poſuiſſet. Tum compreſſis Francorum aliquot tumultibus, Nepotianus in Italiâ, in Pannonia Veteranio, hic militum, ille gladiatorum factione in imperium aſſumuntur, Nepotianum Magnentius per Marcellinum Ducem egregium profligat cæditque: alterum ad ſuas partes tractum ingentibus promiſſis nouo inuſitatoque more conſenſu militum, purpurâ ſpoliauit Conſtantius: qui aſcito in Cæſarem Gallo Patrueli ſuo, & Conſtantinæ ſororis nuptiis allecto, ne quid in ſe moliretur, relicto in Oriente
A. C. Liciniano, ad fraternæ necis vltionem, opprimen-
351. dumque Magnentium aduolauit. Pugnatum eſt tantâ partium pertinaciâ apud Murſam in finibus Pannoniæ, vt eâ dimicatione in ſereniſſimam noctem pertracta, imperij Romani vires conſumptæ ac exhauſtæ penitus, Barbaris occaſionem diripiendi mox imperij præbuerint.

A. C. Profligatus Magnentius in Italiam primùm, in-
353. de Galliam cui Decêtius frater præerat, quem Cæ-
Zoſi. ſarem creauerat, fugit. Sed cum victoris fortunam Galli ſequerentur, deſperatis vnâ acie rebus, vitæ vim ſuæ apud Lugdunum attulit: fratre quoque ad ſimilem vitæ exitum compulſo. Sic ad vnum rediit Imperatorem res iterum Romana, nec difficulter tot victor hoſtium, ciuilibus bellis ex-
A. C. tinctis, Germanos in Galliam ſuo more effuſos
354. coërcuit. verùm dimiſſis copiis, ferox gens *b* & potiundæ regionis dudum auida, Gallias populatur; eaſque haud dubiè inuaſiſſet, ni ſtrenua Syl-
Amm. uani Francorum Ducis virtus compreſſiſſet impe-
Marc. tum. Hic Bonitij (eius qui ſub Conſtantino Ma-
l. 15. gno in Licinium meruerat) filius, per militares
A. C. gradus viâ virtutis eò aſcenderat, vt ab Conſtan-
355. tio quanquam amaretur, timeretur magis accuſatus ab inuidis quorum princeps Apodemius fuit, apud Imperatorem, quòd res nouas molireturin Gallijs, haud ignarus quantùm ſibi exitij ab Principe, quamuis hæc falsò fingerentur, impenderet;

vti *in rebus aſperis & tenui e ſpe, fortiſſima quaque conſilia tutiſſima ſunt*; non promptius ſalutis expediendæ *d* conſilium habuit, quam annitente Malaricho, aliiſque Francorum præcipuis Ducibus, imperij inſignia illicò aſſumeret. Ea res Mediolanum delata, tantam attulit Conſtantio animi conſternationem, vt ictum fulmine, adeò mens hominem ſtupentem deſeruerat, credidiſſes. Interim Vrſicini aliorumque viſus conſilio Imperator, cùm arte *c* non marte cum Syluano pugnandum eſſe cenſuiſſet; vocatus ad colloquium Francus, corruptis ingenti pecuniâ iis, à quibus præſidium ſperauerat legionibus, ante diem ſumpti Coloniæ imperij tricesimum, extractus ædicula Chriſtianorum, quò viſis armatis confugerat, perfidiosè trucidatus eſt.

Liu. lib. 25. Conſtantius Imp.

CAPVT QVADRAGESIMVM OCTAVVM.

Franci ſub Conſtantio.

HVius caſu Francorum virtus repreſſa paululum ſubſedit, vt breui velut ſumpto *a* ſpiritu altiùs aſſurgeret; tandemque, vt rebus humanis orbem eſſe intelligas, prolabente imperio Romanorum, imperium componeret. Iamque noui principatus antelucana prælucebant, Francis ipſis, Germanis, Saxonibus, aliiſque gentibus Gallorum fines infeſtantibus. Poſt interitum Rebellium: quos ad hæc tentanda quæ mouerunt, rabies egit & furor, velut impii eorum manibus Romano ſanguine parentantes, inſultarunt ferociis barbari, Galliáſque ruptâ limitum pace ingreſſi, atrociùs quam anteà populantur. His territus Conſtantius, veritusque ne ea imperij pars nobiliſſima ab imperio auulſa recederet; Claudium Iulianum, Galli nuper à ſe interfecti fratrem, patruelem ſuum Cæſarem creatum Galliis præficit. Is quod *proprium eſt prudentiæ* b *conciliare ſibi animos hominum, & ad vſus ſuos adiungere*, pertractis ad partes

Am. Marc. ibid.

Cic. 2. offic.

CAPVT QVINQVAGESIMVM.

Franci ſub Iouiano & Valentiniano.

Iouianus Imp. *Valentinianus Imp.*

IVliano in eum modum extinctо, Iouianus Pannonicus præclaris initiis rerum ſummæ admouetur; non ſuſcepto priùs imperio, quàm Duces ac milites Chriſtianos ſe fore profiterentur. Sed eo felix, non perinde alia feliciter eſt aſſecutus. Nam turpiſſimo pacto ab Perſis pacem redimere coactus eſt, ac ſtatim ſeptimo imperij menſe adepto quàm geſto imperio clarior, Conſtantinopoli extinguitur. Tum ferocius quàm antea Barbari imperij fines irrumpunt. Præcipuus Germanorum in Gallias impetus. Valentinianus Cæſar, miſſo in Orientem Valente, primâ armorum impreſſione cum barbaris improſperè, alterâ tam feliciter rem geſſit: vt ingens hoſtium multitudo caderetur. Horum reliquiæ ab Rege gentis Bagalitrando collectæ, poſt aliquot vrbium vaſtationes ſparſæ ac palantes, à Romanis & Gallis profligatæ ſunt.

Am. Marc. li. 30.

Vigebant rerum geſtarum gloriâ Franci, proſtratis nuper ad Rheni ripam propè Moguntiacum cum Macriano Rege Alemannis, quod is Francorum fines vaſtare tentaſſet. Nam interceptus Mellobaudis bellicoſi Regis inſidiis oppetiit. Ab his cùm tributa aliarum more gentium exigeret Valentinianus, inuictæ virtutis teſtem, & gentili dignam libertate vocem excepit: namque illi ferociter recuſare: liberos ſe ac ſeruitutis expertes palam profiteri occipiunt. Miratus gentis fiduciam Imperator libertati reliquit. Quis hic ferat abſurdam, ne quid aſperius dicam, ineptamque eorum opinionem, qui Francos à libertate & ferocitate tum inueniſſe nomen, quòd Valentiniani Imp. ſtipendiarij eſſe, haberique noluerint: cùm centum & amplius retrò annis clariſſima eorum mentio ſub Gallieno nimirum Imperatore vſurpata ſit? Quanquàm (ſi verum fateor) non negem inde

Inde fluxiſſe Francorum nomen, quod è finibus emergentes ſuis nulli, præterquàm popularium ſuorum imperio addicti, immunes ac tributorum expertes omnium, *b* libertatem quæ veteri Theutonum linguâ, *Freyghum* & *Franken*, dicitur in Romanos ſtrenue aſſererent; quos inſigni victoriâ vbi primùm innoteſcere incœperunt, proſtrauere: adductis deinde in ſuas partes innumeris, quos idem libertatis amor pertrahebat. Nec enim tacitè, Tacitus ille meus Scriptor vndequaque eximius, Caninefatum nomine Francos notat: *clara ea victoriâ in præſens, in poſterum vſui: armáque & naues quibus indigebant, adepti, magna per Germanias Galliaſque fama, libertatis authores celebrabantur*, adeo vt turbato dudum imperio, à Francis otium Romani mercarentur. Cuius rei, vt & iſtorum fere temporum teſtem hîc proferre non pigebit, pudebitque, vbi de Francis.

Valentinian. Imp.
Auen. l. 4.
Hotom. com. Francogall.
Tac. hiſt. 4.

Illi terribiles quibus otia vendere ſemper
Mos erat, & fœda requiem mercede paciſci. *Claudian.*

CAPVT QVINQVAGESIMVM-PRIMVM.

Imperium à Barbaris laceratum ſub Valente & Gratiano.

SEd iam abruptum rerum ordinem retexàmus. Hoc ferè tractu temporis, Burgundiones haud certioris originis quam cæteri qui hoc ſæculo innotuerunt populi; nam à Burgis ad Rhenum ædificatis dictos ferunt, à Scythis aut Gothis, Sueuis, Thuringis, aliiſque profecti, in Germanos à Romanis primùm aſciti, inde ob metum potentiæ, à Valentiniano Imp. re infectâ remiſſi, redeundi mox conſilium iniere, illecti ſcilicet eius regionis quã guſtauerãt, vbertate. Sic prolabente ſenſim imperio, *a* nouæ ſe velut Coloniæ accingebant, comparabántque; vt facto agmine, hinc vbicumque ſors vellet ac ſuaderet, incumberẽt. Hunni vltra Mæotidem

Valēt Imp.

CAPVT QVINQVAGESIMV

Franci ſub Iouiano & Valentiniano.

Iouianus Imp. *Valentinianus Imp.*

IVliano in eum modum extincto, Iouianus
nonicus præclaris initiis rerum ſummæ a
uetur; non ſuſcepto priùs imperio, quàm Duc
milites Chriſtianos ſe fore profiterentur. S
felix, non perinde alia feliciter eſt aſſequ
Nam turpiſſimo pacto ab Perſis pacem redi
coactus eſt, ac ſtatim ſeptimo imperij menſe
pro quàm geſto imperio clarior, Conſtantin
extinguitur. Tum ferocius quàm antea Ba
imperij fines irrumpunt. Præcipuus Germano
in Gallias impetus. Valentinianus Cæſar, miſ
Orientem Valente, primâ armorum impreſ
cum barbaris improſperè, alterâ tam feliciter
geſſit: vt ingens hoſtium multitudo cader
Horum reliquiæ ab Rege gentis Bagalitrando
lectæ, poſt aliquot vrbium vaſtationes ſparſa
palantes, à Romanis & Gallis profligatæ ſunt.

Am. Marc. li. 30. Vigebant rerum geſtarum gloriâ Franci,
ſtratis nuper ad Rheni ripam propè Moguntia
cum Macriano Rege Alemannis, quod is Fran
rum fines vaſtare tentaſſet. Nam interceptus M
lobaudis bellicoſi Regis inſidiis oppetiit. Ab
cùm tributa aliarum more gentium exigeret
lentinianus, inuictæ virtutis teſtem, & gentili
nam libertate vocem excepit: namque illi fer
ter recuſare: liberos ſe ac ſeruitutis expertes
lam profiteri occipiunt. Miratus gentis fiduci
Imperator libertati reliquit. Quis hic ferat ab
dam, ne quid aſperius dicam, ineptamque eor
opinionem, qui Francos à libertate & ferocita
tum inueniſſe nomen, quòd Valentiniani Imp.
pendiarij eſſe, haberique noluerint: cùm cent
& amplius retrò annis clariſſima eorum me
tio ſub Gallieno nimirum Imperatore vſ
pata ſit? Quanquam (ſi verum fateor) non neg
in

inde fluxiſſe Francorum nomen, quod è finibus emergentes ſuis nulli, præterquàm populariũ ſuorum imperio addicti, immunes ac tributorum expertes omnium, *b* libertatem quæ veteri Theutonum linguâ, *Freyghum* & *Franken*, dicitur in Romanos ſtrenue aſſererent; quos inſigni victoriâ vbi primùm innoteſcere incœperunt, proſtrauere: adductis deinde in ſuas partes innumeris, quos idem libertatis amor pertrahebat. Nec enim tacitè, Tacitus ille meus Scriptor vndequaque eximius, Caninefatum nomine Francos notat: *clara ea victoria in præſens, in poſterum vſui; armáque & naues quibus indigebant, adepti, magna per Germanias Gallia ſque fama, libertatis authores celebrantur*, adeo vt turbatò dudum imperio, à Francis otium Romani mercarentur. Cuius rei, vt & illorum fere temporum teſtem hîc proferre non pigebit, pudebitque, vbi de Francis.

Valentinian. Imp. Auen. l. 4. Hotom. com. Francogall. Tac. hiſt. 4.

Illi terribiles quibus otia vendere ſemper
Mos erat, & fœda requiem mercede paciſci.

Claudian.

CAPVT QVINQVAGESIMVM-PRIMVM.

Imperium à Barbaris laceratum ſub Valente & Gratiano.

SEd iam abruptum rerum ordinem retexamus. Hoc ferè tractu temporis, Burgundiones haud certioris originis quam cæteri qui hoc ſæculo innotuerunt populi; nam à Burgis ad Rhenum ædificatis dictos ferunt, à Scythis aut Gothis, Sueuis, Thuringis, aliiſque profecti, in Germanos à Romanis primùm aſciti, inde ob metum potentiæ, à Valentiniano Imp. re infectâ remiſſi, redeundi mox conſilium iniere, illecti ſcilicet eius regionis quã guſtauerãt, vbertate. Sic prolabente ſenſim imperio, à nouæ ſe velut Coloniæ accingebant, comparabántque; vt facto agmine, hinc vbicumque ſors vellet ac ſuaderet, incumberẽt. Hunni vltra Mæotidem

Valent. Imp.

CAPVT QVINQVAGESIMVM.

Franci ſub Iouiano & Valentiniano.

Iouianus Imp. Valentinianus Imp. IVliano in eum modum extincto, Iouianus Pannonicus præclaris initiis rerum ſummæ admouetur; non ſuſcepto priùs imperio, quàm Duces ac milites Chriſtianos ſe fore profiterentur. Sed eo felix, non perinde alia feliciter eſt aſſequutus. Nam turpiſſimo pacto ab Perſis pacem redimere coactus eſt, ac ſtatim ſeptimo imperij menſe adepto quàm geſto imperio clarior, Conſtantinopoli extinguitur. Tum ferocius quàm antea Barbari imperij fines irrumpunt. Præcipuus Germanorum in Gallias impetus. Valentinianus Cæſar, miſſo in Orientem Valente, primâ armorum impreſſione cum barbaris improſperè, alterâ tam feliciter rem geſſit: vt ingens hoſtium multitudo cæderetur. Horum reliquiæ ab Rege gentis Bagalitrando collectæ, poſt aliquot vrbium vaſtationes ſparſæ ac palantes, à Romanis & Gallis profligatæ ſunt.

Am. Marc. li. 30. Vigebant rerum geſtarum gloriâ Franci, proſtratis nuper ad Rheni ripam prope Moguntiacum cum Macriano Rege Alemannis, quod is Francorum fines vaſtare tentaſſet. Nam interceptus Mellobaudis bellicoſi Regis inſidiis oppetiit. Ab his cùm tributa aliarum more gentium exigeret Valentinianus, inuictæ virtutis teſtem, & gentili dignam libertate vocem excepit: namque illi ferociter recuſare: liberos ſe ac ſeruitutis expertes palam profiteri occipiunt. Miratus gentis fiduciam Imperator libertati reliquit. Quis hic ferat abſurdam, ne quid aſperius dicam, ineptamque eorum opinionem, qui Francos à libertate & ferocitate tum inueniſſe nomen, quòd Valentiniani Imp. ſtipendiarij eſſe, haberique noluerint: cùm centum & amplius retrò annis clariſſima eorum mentio ſub Gallieno nimirum Imperatore vſurpata ſit? Quanquam (ſi verum fateor) non negem

inde

inde fluxiſſe Francorum nomen, quod è finibus emergentes ſuis nulli, præterquàm populariū ſuorum imperio addicti, immunes ac tributorum expertes omnium, *b* libertatem quæ veteri Theutonum linguâ, *Freyghum* & *Franken*, dicitur in Romanos ſtrenue aſſererent; quos inſigni victoriâ vbi primùm innoteſcere incœperunt, proſtrauere: adductis deinde in ſuas partes innumeris, quos idem libertatis amor pertrahebat. Nec enim tacitè, Tacitus ille meus Scriptor vndequaque eximius, Caninefatum nomine Francos notat: *clara ea victoriâ in præſens, in poſterum vſui; armáque & naues quibus indigebant, adepti, magna per Germanias Gallias que fama, libertatis authores celebrabantur*, adeò vt turba.ò dudum imperio, à Francis otium Romani mercarentur. Cuius rei, vt & iſtorum fere temporum teſtem hîc proferre non pigebit, pudebitque, vbi de Francis.

Valentinian. Imp. Auen. l. 4. Hottom. com. Francogall. Tac. hiſt. 4.

Illi terribiles quibus otia vendere ſemper
Mos erat, & fœda requiem mercede paciſci. *Claudian.*

CAPVT QVINQVAGESIMVM-PRIMVM.

Imperium à Barbaris laceratum ſub Valente & Gratiano.

SEd iam abruptum rerum ordinem retexamus. Hoc ferè tractu temporis, Burgundiones haud certioris originis quam cæteri qui hoc ſæculo innotuerunt populi; nam à Burgis ad Rhenum ædificatis dictos ferunt, à Scythis aut Gothis, Sueuis, Thuringis, aliiſque profecti, in Germanos à Romanis primùm aſciti, inde ob metum potentiæ, à Valentiniano Imp. re infectâ remiſſi, redeundi mox conſilium iniere, illecti ſcilicet eius regionis quã guſtauerãt, vbertate. Sic prolabente ſenſim imperio, *a* nouæ ſe velut Coloniæ accingebant, comparabántque; vt facto agmine, hinc vbicumque ſors vellet ac ſuaderet, incumberet. Hunni vltra Mæotidem

Valent Imp.

CAPVT QVINQVAGESIMVM.

Franci ſub Iouiano & Valentiniano.

Iouianus Imp. Valentinianus Imp.

IVliano in eum modum extincto, Iouianus Pannonicus præclaris initiis rerum ſummæ admouetur; non ſuſcepto priùs imperio, quàm Duces ac milites Chriſtianos ſe fore profiterentur. Sed eo felix, non perinde alia feliciter eſt aſſequutus. Nam turpiſſimo pacto ab Perſis pacem redimere coactus eſt, ac ſtatim ſeptimo imperij menſe adepto quam geſto imperio clarior, Conſtantinopoli extinguitur. Tum ferocius quàm antea Barbari imperij fines irrumpunt. Præcipuus Germanorum in Gallias impetus. Valentinianus Cæſar, miſſo in Orientem Valente, primâ armorum impreſſione cum barbaris improſperè, alterâ tam feliciter rem geſſit: vt ingens hoſtium multitudo caderetur. Horum reliquiæ ab Rege gentis Bagalitrando collectæ, poſt aliquot vrbium vaſtationes ſparſæ ac palantes, à Romanis & Gallis profligatæ ſunt.

Am. Marc. li. 30.

Vigebant rerum geſtarum gloriâ Franci, proſtratis nuper ad Rheni ripam prope Moguntiacum cum Macriano Rege Alemannis, quod is Francorum fines vaſtare tentaſſet. Nam interceptus Mellobaudis bellicoſi Regis inſidiis oppetiit. Ab his cùm tributa aliarum more gentium exigeret Valentinianus, inuictæ virtutis teſtem, & gentili dignam libertate vocem excepit: namque illi ferociter recuſare: liberos ſe ac ſeruitutis expertes palam profiteri occipiunt. Miratus gentis fiduciam Imperator libertati reliquit. Quis hic ferat abſurdam, ne quid aſperius dicam, ineptamque eorum opinionem, qui Francos à libertate & ferocitate tum inueniſſe nomen, quòd Valentiniani Imp. ſtipendiarij eſſe, haberique noluerint: cùm centum & amplius retrò annis clariſſima eorum mentio ſub Gallieno nimirum Imperatore vſurpata ſit? Quanquam (ſi verum fateor) non negem

inde fluxiſſe Francorum nomen, quod è finibus emergentes ſuis nulli, præterquàm popularium ſuorum imperio addicti, immunes ac tributorum expertes omnium, *b* libertatem quæ veteri Theutonum linguâ, *Freyghum* & *Franken*, dicitur in Romanos ſtrenue aſſererent; quos inſigni victoriâ vbi primùm innoteſcere incœperunt, proſtrauere: adductis deinde in ſuas partes innumeris, quos idem libertatis amor per trahebat. Nec enim tacitè, Tacitus ille meus Scriptor vndequaque eximius, Caninefatum nomine Francos notat: *clara ea victoria in præſens, in poſterum vſui: armáque & naues quibus indigebant, adepti, magna per Germanias Galliaſque fama, libertatis authores celebrabantur*, adeo vt turbato dudum imperio, à Francis otium Romani mercarentur. Cuius rei, vt & iſtorum fere temporum teſtem hîc proferre non pigebit, pudebitque, vbi de Francis. *Valentinian. Imp. Auen. l. 4. Hottom. com. Francogall. Tac. hiſt. 4.*

Illi terribiles quibus otia vendere ſemper
Mos erat, & fœda requiem mercede paciſci. *Claudian.*

CAPVT QVINQVAGESIMVM-PRIMVM.

Imperium à Barbaris laceratum ſub Valente & Gratiano.

SEd iam abruptum rerum ordinem retexamus. Hoc ferè tractu temporis, Burgundiones haud certioris originis quam cæteri qui hoc ſæculo innotuerunt populi; nam à Burgis ad Rhenum ædificatis dictos ferunt, à Scythis aut Gothis, Sueuis, Thuringis, aliiſque profecti, in Germanos à Romanis primùm aſciti, inde ob metum potentiæ, à Valentiniano Imp. re infectâ remiſſi, redeundi mox conſilium iniere, illecti ſcilicet eius regionis quā guſtauerāt, vbertate. Sic prolabente ſenſim imperio, *a* nouæ ſe velut Coloniæ accingebant, comparabántque; vt facto agmine, hinc vbicumque ſors vellet ac ſuaderet, incumberēt. Hunni vltra Mæotidem *Valent. Imp.*

A.C. 350. Conſtantinus Imp.

conuiuandum Auguſtoduni reddidit! mox imperio ita exuit, vt in Hiſpaniam fugà ſe proripere cogeretur, vbi in caſtris Helenæ ad Pyrenæos occiſus eſt; cùm annos ferè xiij. in imperio poſuiſſet. Tum compreſſis Francorum aliquot tumultibus, Nepotianus in Italiâ, in Pannonia Veteranio, hic militum, ille gladiatorum factione in imperium aſſumuntur, Nepotianum Magnentius per Marcellinum Ducem egregium profligat cæditque: alterum ad ſuas partes tractum ingentibus promiſſis nouo inuſitatoque more conſenſu militum, purpurâ ſpoliauit Conſtantius: qui aſcito in Cæſarem Gallo Patrueli ſuo; & Conſtantinæ ſororis nuptiis allecto, ne quid in ſe moliretur, relicto in Oriente

A.C. 352.

Liciniano, ad fraternæ necis vltionem, opprimendumque Magnentium aduolauit. Pugnatum eſt tantâ partium pertinaciâ apud Murſam in finibus Pannoniæ, vt eâ dimicatione in ſereniſſimam noctem pertracta, imperij Romani vires conſumptæ ac exhauſtæ penitus, Barbaris occaſionem diripiendi mox imperij præbuerint.

A.C 353. Zozi.

Profligatus Magnentius in Italiam primùm, inde Galliam cui Decêtius frater præerat, quem Cæſarem creauerat, fugit. Sed cum victoris fortunam Galli ſequerentur, deſperatis vnâ acie rebus, vitæ vim ſuæ apud Lugdunum attulit: fratre quoque ad ſimilem vitæ exitum compulſo. Sic ad vnum rediit Imperatorem res iterum Romana, nec difficulter tot victor hoſtium, ciuilibus bellis ex-

A. C. 354.

tinctis, Germanos in Galliam ſuo more effuſos coërcuit. verùm dimiſſis copiis, ferox gens *b* & potiundæ regionis dudum auida, Gallias populatur; eaſque haud dubiè inuaſiſſet, ni ſtrenua Syl-

Amm. Marc. l. 15. A.C. 355.

uani Francorum Ducis virtus compreſſiſſet impetum. Hic Bonitij (eius qui ſub Conſtantino Magno in Licinium meruerat) filius, per militares gradus viâ virtutis eò aſcenderat, vt ab Conſtantio quanquam amaretur, timeretur magis accuſatus ab inuidis quorum princeps Apodemius fuit, apud Imperatorem, quòd res nouas moliretur in Galliis, haud ignarus quantùm ſibi exitij ab Principe, quamuis hæc falsò fingerentur, impenderet;

vti *in rebus aſperis & tenui c ſpe, fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt*; non promptius ſalutis expediendæ *d* conſilium habuit, quam annitente Malaricho, aliiſque Francorum præcipuis Ducibus, imperij inſignia illico aſſumeret. Ea res Mediolanum delata, tantam attulit Conſtantio animi conſternationem, vt ictum fulmine, adeo mens hominem ſtupentem deſeruerat, crediderit. Interim Vrſicini aliorumque virus conſilio Imperator, cùm arte *c* non marte cum Syluano pugnandum eſſe cenſuiſſet; vocatus ad colloquium Francus, corruptis ingenti pecuniâ iis, à quibus præſidium ſperauerat legionibus, ante diem ſumpti Coloniæ imperij triceſimum, extractus ædicula Chriſtianorum, quò viſis armatis confugerat, perfidiosè trucidatus eſt.

Liu. lib. 25. *Conſiã. ius Imp.*

CAPVT QVADRAGESIMVM OCTAVVM.

Franci ſub Conſtantio.

HVius caſu Francorum virtus repreſſa paululum ſubſedit, vt breui velut ſumpto *a* ſpiritu altiùs aſſurgeret; tandemque, vt rebus humanis orbem eſſe intelligas, prolabente imperio Romanorum, imperium componeret. Iamque noui principatus antelucana prælucebant, Franciis ipſis, Germanis, Saxonibus, aliiſque gentibus Gallorum fines infeſtantibus. Poſt interitum Rebellium: quos ad hæc tentanda quæ mouerunt, rabies egit & furor, velut impii eorum manibus Romano ſanguine parentantes, inſultarunt ferociis barbari, Galliáſque ruptâ limitum pace ingreſſi, atrociùs quam anteà populantur. His territus Conſtantius, veritúſque ne ea imperij pars nobiliſſima ab imperio auulſa recederet; Claudium Iulianum, Galli nuper à ſe interfecti fratrem, patruelem ſuum Cæſarem creatum Galliis præficit. Is quod *proprium eſt prudentia* b *conciliare ſibi animos hominum, & ad vſus ſuos adiungere*, pertractis ad

Am. Marc. ibid.

Cic. 1. offic.

partes

partes Romanorum Francis, repreſſiſque Galliarum quatenus ferri, fierique potuit, tributis, tantam ſui famam excitauit, vt ad eius caſtra nobiliſſimi quique Gallorum, eâ illecti humanitate conuolarent. Fuſos etiam nuper in campis Argentoratenſibus Germanos, ſecundo prælio adeò profligauit, vt captis aliquot eorum Regulis, Chonodomaro & Bodomario, flueret hoſtium cruor amnium modo, aceruique ingentium cadauerum, montium ſimiles latè ſurgerent: quo tractu temporis Vrſicinus Francus illyrium ab Quadis & Sarmatis vindicauit.

A.C. 356. *A.C. 357.* *A.C. 358.*

CAPVT QVADRAGESIMVM NONVM.

Franci ſub Iuliano Apoſtata.

HIs ferè temporibus, à Gallicanis legionibus Iulianus Auguſtus ſalutatur, eò promptiùs & alacriùs, quòd Germanorum (vt prædiximus) & Francorum, qui arces quò ſe reciperent, extruxerant, metu grauiſſimo & anxiâ ſolicitudine, Gallias feliciter liberâſſet. Franci enim Coloniam Agrippinam Romanorum ſeruitute oppreſſam, longâ obſidione deditionem facere coëgerât: magnoque ſe late furore iactaſſet ea gens, ſi fiduciam, quà patebat, peruagandi habuiſſet. Sed itum obuiam furentibus; nam ſingulari animi ſagacitate diligentiâ vſus Iulianus, quod in arduis expeditionibus fieri ſuadet neceſſitas, frumento ad diuturnitatem a vſus excocto, buccellatóque, vt vulgò appellant, humeris libentium militum impoſito, ſecundis vt antè auſpiciis profectus, Francos eos videlicet quos Salios conſuetudo appellauit, auſos olim in Romano ſolo apud Toxandriam, id eſt Brabantiam, ſedem ſibi figere prælicenter, petit; inde Chamanos ſimilia auſos adortus eſt, ac tandem Alemanos Regum ſuorũ ferocia immaniter tumentes, & rapinis diteſcere aſſuetos, redegit

Iulianus Imp *Am. Mar. l. 12* *Pon. lib. 2. cap 7. & 8.* *Veg. l. 1. c. 19.*

in-

in ordinem Perſuaſit etiam Francorum, Anſuarios vocant, licentius Galliarum extima perſcrutantium regionem, quos ſecuros ac nihil hoſtile metuentes, cæſis, captiſque plurimis, oppreſſit. Fecerat etiam integritatis ac Principis optimi fidem Iulianus, vocato in ius Numerio Galliæ Narbonenſis Proprætore, quem infinitis direptionibus populares ſuos vexauiſſe fama conſtans euulgabat. Incitatus tandem ſuorum ſtudiis, & Galliarum imprimis legionibus, opibuſque ferox ac potens, in Conſtantium erupturus erat; quippe qui imperium vnius regi ſpiritu oportere cenſeret, cùm eo in radicibus montis Tauri apud Mopſocrenem, viuis erepto, deſtitit ab incœpto. Itaque rerum potitus, vt erat gloriæ cupidiſſimus, in Perſas proficiſcitur. Nec dubia erat Romanorum ex hoſtibus victoria, ni à Piis deſciſcens, eiuratâ, proiectaque Chriſtianorum fidè *b* ac religione, cæleſtes iras in ſe ac ſuos tanto facinore vertiſſet. Itaque cùm audaciùs quàm Imperatorem decet, *cui nimirum ſalus propria cum ſemper ad c ſecuritatem omnium, tum maximè in bello eſt conſeruanda*, ſuorum ordines ad prælium reſtaurandum nititur componere, miſsâ incerto authore, diuinitùs creditum eſt, directaque ſagittâ, vulneratus lethaliter, expertus eſt, *nullas d eſſe aduerſus Deum hominum vires*. Ferunt ſaucium Iulianum lymphatico ſimilem, quem puderet tam turpiter mori, ſtillanti è vulnere cruore manum impleuiſſe, proiectóque ferociter, in hæc verba erupiſſe, *Viciſti Galilæe, ſatia te ſanguine quem ſitiſti Nazarene!* In hoc Conſtantini Magni ſoboles extincta eſt, cùm pridem virtus obſoleuiſſet; tantumque cladis illatum eſt imperio à Barbaris, quantùm ab eius pietate Iulianus cognomento Apoſtata receſſerat.

Iulianus Imp.

A.C. 360.

Roer. l. 3.

Zozom li. 5. & 6.

Iuſt. l. 21.

CAP.

CAPVT QVINQVAGESIMVM.

Franci ſub Iouiano & Valentiniano.

Iouianus Imp. Valentinianus Imp.

IVliano in eum modum extincto, Iouianus Pannonicus præclaris initiis rerum ſummæ admouetur; non ſuſcepto priùs imperio, quàm Duces ac milites Chriſtianos ſe fore profiterentur. Sed eo felix, non perinde alia feliciter eſt aſſequutus. Nam turpiſſimo pacto ab Perſis pacem redimere coactus eſt, ac ſtatim ſeptimo imperij menſe adepto quàm geſto imperio elatior, Conſtantinopoli extinguitur. Tum ferocius quàm antea Barbari imperij fines irrumpunt. Præcipuus Germanorum in Gallias impetus. Valentinianus Cæſar, miſſo in Orientem Valente, primâ armorum impreſſione cum barbaris improſperè, alterâ tam feliciter rem geſſit: vt ingens hoſtium multitudo cæderetur. Horum reliquiæ ab Rege gentis Bagaliſtrando collectæ, poſt aliquot vrbium vaſtationes ſparſæ ac palantes, à Romanis & Gallis profligatæ ſunt.

Am. Marc. li. 30.

Vigebant rerum geſtarum gloriâ Franci, proſtratis nuper ad Rheni ripam propè Moguntiacum cum Macriano Rege Alemannis, quod is Francorum fines vaſtare tentaſſet. Nam interceptus Mellobaudis bellicoſi Regis inſidiis oppetiit. Ab his cùm tributa aliarum more gentium exigeret Valentinianus, inuictæ virtutis teſtem, & gentili dignam libertate vocem excepit: namque illi ferociter recuſare: liberos ſe ac ſeruitutis expertes palam profiteri occipiunt. Miratus gentis fiduciam Imperator libertati reliquit. Quis hic ferat abſurdam, ne quid aſperius dicam, ineptamque eorum opinionem, qui Francos à libertate & ferocitate tum inueniſſe nomen, quòd Valentiniani Imp. ſtipendiarij eſſe, haberique noluerint: cùm centum & amplius retrò annis clariſſima eorum mentio ſub Gallieno nimirum Imperatore vſurpata ſit? Quanquam (ſi verum fateor) non negem

inde

Inde fluxiſſe Francorum nomen, quod è finibus emergentes ſuis nulli, prætérquam populariũ ſuorum imperio addicti, immunes ac tributorum expertes omnium, *b* libertatem quæ veteri Theutonum linguâ, *Freyghum* & *Franken*, dicitur in Romanos ſtrenue aſſererent; quos inſigni victoriâ vbi primùm innoteſcere incœperunt, proſtrauere: adductis deinde in ſuas partes innumeris, quos idem libertatis amor pertrahebat. Nec enim tacitè, Tacitus ille meus Scriptor vndequaque eximius, Caninefatum nomine Francos notat: *clara ea victoriâ in præſens, in poſterum vſui: armáque & naues quibus indigebant, adepti, magna per Germanias Gallias que fama, libertatis authores celebrabantur*, adeo vt turbato dudum imperio, à Francis otium Romani mercarentur. Cuius rei, vt & iſtorum fere temporum teſtem hîc proferre non pigebit, pudebitque, vbi de Francis.

Illi terribiles quibus otia vendere ſemper
Mos erat, & fœda requiem mercede paciſci.

Valentinian. Imp. Auen. l. 4. Hottom. com. Francogall. Tac. hoſt. 4.

b

Claudian.

CAPVT QVINQVAGESIMVM-PRIMVM.

Imperium à Barbaris laceratum ſub Valente & Gratiano.

SEd iam abruptum rerum ordinem retexamus. Hoc ferè tractu temporis, Burgundiones haud certioris originis quam cæteri qui hoc ſæculo innotuerunt populi; nam à Burgis ad Rhenum ædificatis dictos ferunt, à Scythis aut Gothis, Sueuis, Thuringis, aliiſque profecti, in Germanos à Romanis primùm aſciti, inde ob metum potentiæ, à Valentiniano Imp. re infectâ remiſſi, redeundi mox conſilium iniere, illecti ſcilicet eius regionis quã guſtauerãt, vbertate. Sic prolabente ſenſim imperio, à nouæ ſe velut Coloniæ accingebant, comparabántque; vt facto agmine, hinc vbicumque ſors vellet ac ſuaderet, incumberẽt. Hunni vltra Mæo-

Valent Imp.

Valens Imp. tidem poſita gens, fuſis Alanis ac Gothis, torrentis inſtar, cuncta paſſim diſturbantis, graue damnum imperio Romano aduexere. Gothi Pannoniâ, Thraciâ, aliiſque regionibus vi occupatis, Valenrem Imperatorem Arianum, atrociſſimo prælio profligant. Ac leuis forſan illa clades extitiſſet, ni miſerabili Imperatoris caſu foret excepta, in caſa paſtoritia, ſuppoſito à Barbaris igni, XIV. imperij anno, viuus exuritur, digna impio Principe pœna.

Gratianus Imp. Socrat. lib. 5. Sozom. Am. Mar. Zon. Gratianus interim Valentiniani filius res feliciter gerebat, in Germanos. Nam apud Argentoratum XXX. hoſtium millia, fatali loco cecidit, Galliáſque vel tum pacauit, interfecto in acie Priario Rege, tot turbarum concitatore.

Sed cùm materies vndique nouis bellis ac tumultibus, in diſiunctiſſimis imperij partibus excitis, pullularet, quamquam integris familiæ rebus, & Valentiniano II. fratre quem nuper imperij conſortem aſciuerat, fretus; tamen cùm extremum periculum ab Gothis ſuperiori victoriâ *b* elatis, adiunctis ſecum Hunnis, Alaníſque

A. C. 380. inſtare nomini Romano intelligeret: accito ex Hiſpania Theodoſio Duci per omnia maximo; quippe qui tanto indigeret adiutore, *c* imperium commiſit. Nec mora, probandæ virtutis occaſionem, barbari trans Iſtrum præbuere: quibus exigendis cùm egregius Imperator laboraret, ſubmiſſæ ſunt à Gratiano Gallicanæ legiones, Baudone & Arbogaſte Ducibus Francicis, tùm illi facilè profligati ſunt.

CAPVT QVINQVAGESIMVM-SECVNDVM.

Franci ſub Theodoſio Magno.

Theodoſius Imp. Vell. lib. 2. QVo tempore Maximus Hiſpanus, vt *aſſidua eſt eminentis fortunæ comes inuidia, altiſſimiſque adhæret*, Theodoſij gloriæ ſupra omnem modum hoſtis, in Britannia Tyrannidem arripuit. In Galliam qua Rhenus Oceanum ſubiit, tranſmiſſus, ab infenſis Gratiano legionibus exceptus

ptus eſt, Gratianumque in fuga Lugduni deprehenſum extinxit, & Valentinianum Auguſtum Italia expulit. Hoc facto, cœtu piorum & ſacris ab Ambroſio Mediolanenſium Epiſcopo interdicitur Maximus. *Theodoſius Imp.*

Nec prætereundum, Britannos Maximi in tuenda Tyrannide adiutores, Gonano Duce eam Galliæ partem, quam olim Armoricam, quòd ad mare vergeret, nunc minorem Britanniam appellamus, inſediſſe. Quo etiam temporum tractu, inſignis vndecim Puellarum millium Colonia celebratur. Hæ Maximi Tyranni iuſſu, ex Britannia in Armoricam, ad ſobolem propagandam nauigare compulſæ, vi atrociſſimæ tempeſtatis, in eam Germaniæ inferioris oram, quâ ſubit Oceanum Rhenus diſiectæ, à Barbaris pro CHRISTI fide, ac pudoris integritate, victimarum inſtar mactatæ, IESV-CHRISTO immortali ſponſo, æternùm adhæſere. Harum Dux Vrſula, eadémque ad geminam Martyrij ac Virginitatis palmam hortatrix memoratur.

Maximus interim, occupatis Galliis, Treuerorum ciuitate pro Imperatoria ſede vſus, Theodoſij optimùm amicitiam ambiuit; mox cùm Valentinianum, vt dictum eſt, exegiſſet, odium immortale concitauit in ſe. Itaque victus acie, captúſque apud Aquileiam, & Theodoſio redditus, eius iuſſu, cum Victore filio, quem intra infantiæ annos Auguſtum fecerat, necatus eſt. Reſtituto Valentiniano, peractáque Gratiani vltione, Theodoſius in Barbaros, Macedoniæ fines infeſtantes, victorem duxit exercitum. Tum Arbogaſtes Francus Tribunus militum, quorum fauore ingens, Imperatori vltro illudebat: auſus eſt inſuper, vt *effractis ſemel officij repagulis, creſcit ſubditorum in principem à inſolentia, petulantiáque, cùm obſequij fines tranſiluere*: Eugenium Rhetorem quidem eximium, cæterum haud tanto *b* parem faſtigio imperij inſignibus induere, ipſe *c* acturus imperium, mox fœdâ morte ſublato, apud Viennam Valentiniano, authorata hac cæde purpura, cùm ſub Principe, feſtinantem ad tanti ſceleris vindictam

A. C. 388. *Aur. Vict.* *Oroſ. lib. 5. ca. 35.*

A. C. 392.

vindictam Theodoſium occupare non dubitauit. Primo belli conflictu fœlix (erat enim Gallorum, Francorúmque viribus innixus) Theodoſium profligauit. Sed inſigni rebellioni pœna aliquandò debebatur: vt *plerumque hominum mentes nimia proſternit à felicitas*, contemptu hoſtis paſſim diſperſi victores, deliciiſque merſi, ab irruentibus Theodoſij copiis circumuenti opprimuntur. Bugenio in ſuis caſtris caput abſciſſum eſt, ludibrióque victoribus fuit, facunda quidem, ſed imperio indigna ceruix: tùm proſpexit ſibi humanæ conſcientiæ pauor: quippe hoſtilis exercitus paruâ ſuorum manu fuſâ, cùm facilè aciem reparare poſſet, ad victorem Theodoſium vltrò conceſſit. Arbogaſtes, viſâ ſuorum defectione, animi impotens, deſperatis rebus, ſuo ſe pugione traiecit. Ferunt eo in prælio viſos Imperatori depugnantes diuinitùs miſſos, vt cui terrarum imperia debebantur, ei cœlum quoque ipſum militaret Turbo etiam continuus, ora, pectoráque hoſtium ita euerberabat, vt incedere, moueri in Theodoſium, vibrare ſpicula nullo modo poſſent: aut ſi quæ intorſerant, ea mirum excepta ventis, e in authorem reflectebantur; hinc illa Poëtæ vox,

Theodoſius Imp. A. C. 394.

Oroſ. ibid. Panegyr. Theod.

Felix cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.

Claudian. Greg.

Nec diſſimili euentu fortunæ in Francos, ad Rheni oſtium pugnatum eſt, cùm nuper Theodomeres vir Conſularis, Francorum Rex, quòd aliquid in Romanos molitus eſſet, capitis ſupplicium cum Aſcila ſeu Haſtilia matre ſubiiſſet. Hi Genobaldo Marcomiro & Sunnone Ducibus, more ſuo in Galliarum fines excurrentes, à Nannienno & Quintio primùm repreſſi ſunt: ſed cùm recedentes, inconſultiùs inſequitur, Quintius, magna clade à peritis regionum accepta, amiſſiſque impedimentis, redire cogitur.

Auent lib. 1.

CAPVT

CAPVT QVINQVAGESIMVM-TERTIVM.

Franci ſub Honorio & Arcadio.

FRanci audito Theodoſii apud Mediolanum exceſſu, maioribus aucti copiis animiſque diſſidentibus inuicem imperatorum rectoribus Ruffino Arcadii, Stilicone Honorii, Gothis etiam aliiſque barbaris alias diuiſi imperii partes miſere infeſtantibus in Gallias irrumpunt ab Vvandalis, Alanis, Burgundionibus fœde vexatas. Stilico, Ruffino, Gildone, Eutropio potentiæ æmulis confectis, fugatis etiam Barbaris, in Francos (quorum pacem nuper auro, veteri dudum more emercatus fuerat) conuerſus; Marcomirum Sunnonemque proſtrauit:alterumque *a* in Thuſciam captiuum abduxit. Sunno ab Popularibus ſuis ſeditione ortâ interfectus eſt: immiſſo, vt credibile eſt à Stilicone percuſſore, ne Marcomiri indignam captiuitatem vindicaret, quanquam eo cæſum nonnulli putent, quod in Marcomiri captiui liberratem aſſerendam ſe accingeret. Interim Arcadius, relicto impubere filio Theodoſio, eiuſquè curâ Iſdegerdi Perſarum Regi, diffiſus nimirum Honorio fratri, commiſſa, è rebus humanis eripitur. Ingratum Honorio fratris factum, eumque eo mouentem Conſtantinus à Gallicanis legionibus imperator appellatus, Vvandalis aliiſque Barbaris, Godeſilo Rege in Galliâ effuſis continuit. Miſſus igitur in Gallias cum numeroſo exercitu Satus, Conſtantinum acie fuſum, Valentiæ mœnibus clauſum obſeſſumque ad vltima compuliſſet, ni Ebodochi Franci, Geruncirque Angli Ducum aduentu opportuno, in Italiam relicto oppido remigrare magnis itineribus, amiſſis inter Alpinas gentes impedimentis coactus foret.

Honor. & Arcad. A. C. 397.

A. C. 407.

Conſtantinus liber, hoſte exacto: Conſtantem filium è cœnobio retractum Cæſarem creat: ac breui Hiſpanias imperio adiungit: nec enim difficile

A. C. 408.

Honor. & Arcad. Imp. Zozom lib. 9. Nicet. lib. 4. Oroſ. lib 7. Paul. Diac. l 14.

erat rebelli, remotas regiones ſibi aſſerere repugnante nemine, *b* Honorio ſcilicet grauiſſimis contra Alaricum Gothorum Regem bellis occupato: Stilicone ad hæc nuper cum Eucherio filio affectati imperii reo, interfecto. Angebatur tamen grauiſſimis *c* curis Conſtantini animus, & quanquam proſperis vndique rebus frueretur, occulto metu quatiebatur; lubricum imperii ſui his potiſſimum artibus comparati iter, & plerumque fœdos exitus reputabat: ſuſpectam ac dubiam gentium fidem, fluxos militum animos, *q*(*d*) nouiſſima quàque fortunæ ſæuientis aurâ mobiles nec ſuas res, *e* niſi vtilitate ac commodo metientes, proiectum furentibus imperium, imperatoremque ipſum. His motus per legatos Honorio imperatori, quem varia barbarorum bella obruebant, facile conciliatur: ſed à ſuis penè opprimitur, ac breui à Conſtantino Honorii Duce Arelate (ea eius imperii ſedes) captus, & in Italiam miſſus ad Mincium, cæditur. Conſtans

A. C. Chr. 1162. Viennæ à Geruncio trucidatur. Reuerſo Romam Conſtantio, Caſtinus ſuffectus eſt, qui variis prælis proſperè factis Francos vltra Rhenum ſummouit. Inde crebris cædibus in Gallia Maximus,

Sec. Caſſiod 1174. Senec. Oroſ. Iouinianus, Sebaſtianus, Tertullus, qui omnes inſignia imperii inuaſerant, obtruncantur. Galliis iterum in libertatem ſe ſtrenuè vindicantibus: Romaque ipſa Gothico incendio deuaſtata, Prin-

A. C. 410. cipis terrarum vrbis ruinas imperiique direptionem è Rauennenſi ſpecula Honorio imperatore,

Frig. apud Greg Turon. Proc. Innocentioque S.P. proſpectantibus, Interea Rapſendial Alanorum Rex agmen ſuorum conuertit de Rheno, Vvandalis Francorum bello laborantibus, cunctis Vvandalorum ad internecionem delendis copiis, niſi Alanorum vis in tempore ſub-

A. C. 415. ueniſſet. Quo etiam anno Vvandali qui imperium Romanis armis infeſtantes, Francos afflixerant, cum Godigiſillo Rege profligati ſunt, cæſis xx. Barbarorum milibus.

CAPVT

CAPVT QVINQVAGESIMVM-QVARTVM.

Gothicum in Gallia regnum.

NEc diu tantæ cladi ſuperfuit Araticus, cui ſucceſſit Atulphus omiſſa Italia, quippe quæ ſatis pœnarum Gothico furori dederat, Galliam Narbonenſem omnemque Aquitaniam præter pactum incenſa Burdegala occupauit. Inde pulſus, à Conſtantio in Hiſpania tandem conſedit, & Vviſigothicum imperium inſtituit ipſius Honorii conſenſu: paucíſque annis interiectis, eam Galliæ partem, quam nuper Atulphus tenuerat, Segerico filio conceſſit: ac breui ſuorum coniuratione, quod ille ingratum Genti ſuæ cum Romanis fœdus pepigiſſet, Barcinone per inſidias interfectus eſt. Stetit demum in Gallia tandiu Gothicum imperium donec à Francis Regibus tolleretur. Inuadunt eo tempore Sequanorum terras Burgundiones. Sic Barbarorum vndique incurſionibus proſciſſum Romanorum imperium *d* conuellebatur, aliis alios miſeræ iam dominationis fines armis vindicantibus ſibi.

Honor. & Arcad. Imp.

A. C. 415.

A. C. 416.

CAPVT VLTIMVM.

Franci Galliarum partem occupant.

HOc igitur temporum tractu Gallia omnis à tribus populis occupata miſerabilem in modum diſtrahebatur. Romani quicquid terrarum eſt à Rheno ad Ligerim, exceptis aliquot Armoricis ciuitatibus, quarum aliquæ Magiſtratibus Romanis expulſis, conſtitutáque pro arbitrio Rep. vſurpata libertate defecerant, tenuere. Gothi trans Ligerim totam occupabant Aquitaniam, Burgundiones circa Rhodanum ac ſuperiorem Rhenum ſedes fixerant, paucis aliquot ciuitatibus in fide Romanorum manentibus, Franci quanquã Rhenum ſæpe traieciſſent, in veteri tamen & prima

adhuc

AVTHOR
LECTORI.

POSTREMÆ *huic editioni*, CANDIDE LECTOR, *breuiſſimas ſententias, quibus hiſtoria noſtræ gentis magis, magiſque illuſtraretur, è Græcis, Romaniſque hortulis velut decerptos flores adiecimus. Atque illæ quidem non tam vice commentarij eſſe potuerunt, quàm documento; nihil aut belli, aut pacis temporibus, domi, foriſque geſtum à noſtris, quod non illi optimarum quarumcumque rerum, exemplorumque authores præcipui ante*

geſſerint : adeò vt una animi vis, vna, eademque virtus, diuerſiſſimarum gentium mentes, aliis, aliiſque temporibus ac locis, impleuiſſe videatur. Sparſæ toto libro literulæ, rerum & ſententiarum indices ſunt ac notæ, ſuis locis, capitibúſque reſpondentes. His, ſi lubet, fruere.

FLOSCVLI

IN FLORVM GALLICVM.

PRÆFATIO.

a Τὶς μὴ φερομήθεια τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως ἀναῤῥώννυσα, τὰ ἐκ τῆς ἱστορίας ἐπεισηγαγὼν ἀγαθὰ καὶ τὰς ἐνθένδε ἐλπίδας, Agath. lib. 1.

b Μηδεμίαν ἑτοιμοτέραν εἶναι τοῖς ἀνθρώποις διόρθωσιν τῆς τῶν προγεγενημένων πράξεων ἐπιστήμης, Polyb. lib. 1. Pag. 1.

c Hoc præcipuè ſalubre ac frugiferũ eſt, omnis te exẽpli documẽta in illuſtri poſita intueri, lib. 1.

a Ἐχθρὸν δέ μοί ἐστιν αὖθις ἀριζήλως εἰρημένα μυθολογεύειν, Hom. Odyſſ.

a Quæ diducta ferre nequeas, his congregatis ſubire, ſpei importunioris eſt, quàm fiduciæ promptioris, Nazar, Paneg. Conſt. Pag. 2.

a Facundiâ Græci, gloriâ belli Galli Romanos anteceſſere, Saluſt. Catil. Pag. 3.

b Ἦσαν δὲ οἱ καὶ τὸ ἔθνος ὅλως ἐλευθερίῳ ἡγεμονίας ἠξίουν οὕτως ἐδεδοίκεσαν ἀγχοῦ, τὴν Κελτικὴν οὖσαν. Appian. de bel. Ciuili.

a Galli virtute belli omnibus gentibus præferũtur; quippe per inſaniam pugnant ad gloriã, Cæſ. Pag. 4.

b Gens aſpera, audax, bellicoſa; quæ prima poſt Herculem (cui ea res virtutis admirationem, & immortalitatis fidem dedit) Alpium inuicta iuga, & frigore intractabilia loca tranſcendit. Iuſtin.

c Mercurium colunt Galli, poſt hunc Apollinem, & Martem & Iouem, Mineruam, ſe omnes ab Dite patre prognatos prædicant, Cæſ. l. 6.

d Attonitis Gallis miraculo audaciæ, ſeu religione motis, cuius haud quaquã negligẽs eſt, Liu. l. 6. Pag. 5.

b Οἱ Φράγκοι τὴν τοῦ θεοῦ θεραπείαν νομίζουσι, Χριστιανοὶ γὰρ ἅπαντες ὄντες, καὶ τῇ ὀρθῶς ταύτῃ χρώμενοι δόξῃ, Agath. lib. 1.

c Tantus terror Gallici nominis erat, vt etiam Reges non laceſſiti, vltro pacem ingenti pecuniâ mercarentur, Iuſtin. lib 24.

Pag 6. *a* Francorum regnum ſui principio ſemper infatigabile; maximum autem accepit incrementum, & firmum ſub ea ſancta Dei Eccleſia ſtatum, Nodgar. Leod. Epiſc. in vita S. Landoaldi.

b Gens Francorum inclyta, authore condita, fortis in armis, firma pacis fœdere, profunda conſilio, corpore nobilis & incolumis, candore & formâ egregia, nuper ad Catholicam fidem conuerſa, immunis ab Hæreſi, Prolog. leg. Sal.

Pag 7. *a* Pippinus Pius, primus amplificandæ Eccleſiæ viam aperuit, Exarchatum Rauennæ cum ampliſſimis ditionibus Summis Pont. dedit. Inſcrip.
Pag. 8. Rauen. apud Maſſon.

a Magna negotia, magnis indigent adiutori-
Pag 9. bus, Vell. Paterc. lib. poſt.

a Nullarum gentium, poſt diſcerptum à Barbaris nationibus Romanum imperium, opes validiores, imperium illuſtrius, laus belli maior fuit, quàm Francorum, Pontan. lib. 5. de orig. Franc.

Pa. 10. *a* Τὸ σύμπαν φῦλον ὃ νῦν Γαλλικὸν καλοῦσιν, Ἀρειμάνιόν τε καὶ θερμικόν ἐστι, καὶ παχὺ πρὸς μάχην, Strab. lib. 4. παρὰ τοῖς μαχιμωτάτοις καὶ θυμικωτάτοις τῶν ἐθνῶν; Iulian. in Miſopogone.

b Te non pauentis funera Galliæ,
Duræque tellus audit Iberiæ, Horat. lib 4. Od.

c Quidam hoſtibus ſuis immoriui, omnium in manibus enſes, & relictæ in vultibus minæ, & in ipſa morte ira viuebat, Flor libro 1. capite 11. Νῦν δ' ὁρῶν τοὺς μὲν κατὰ μέρος πολέμους καὶ τινὰς τῶν ἅμα τούτοις πράξεων καὶ πλέους πραγματευμένους. Polyb. lib. 1.

Pa. 14. Obtrectant ſibi inuicem artifices operum ſordidorum: eſt inter aliquos etiam canoræ vocis inuidia, nihilque tam vile, tam vulgare eſt, cuius participes malignis æmulationis ſtimulis vacent, Mamert. Geneth. Maxim.

LIBER

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

a GAlli rebus præclarè longè, lateque geſtis ſuperbientes, ſe nobilitate & claritate reliquas Occidentis gentes longè antecedere putant, Chalchon. lib. 2.

b Exempla omnia iacerent in tenebris, niſi literarum lumen accederet, Cic. pro Arch. Poëta.

c Hiſtoria ſpeculum humanæ vitæ, nullo vnquam temporis ſpatio eſt peritura, Xiphil. in Commodo.

d Raræ per ea tempora literæ fuere; vna cuſtodia fidelis memoriæ rerum geſtarum, Liu. lib. 6.

e Gallia duas res induſtrioſiſſimè perſequitur; rem militarem, & argutiſſimè loqui, Chariſius.

f Gallia viris ſemper fortiſſimis & eloquentiſſimis abundauit. D. Hieron. ad Vigil.

g Druydes magnum numerum verſuum ediſcere dicuntur: neque fas eſſe exiſtimant, ea literis mandare, Cæſ. lib 6. de bell. Gall.

h Immenſum gloria calcar habet, Ouid.

i Priſcis temporibus ſummum certamen inter homines, ne quid profuturum ſæculis diu lateret. Petron.

CAP. II.

a Γαλάται πέντε καὶ τριακοσίοις πληθύνοντες ἔθνεσι, τὰ δὲ πηγαὶ ὥς αὖ τις ἐπικωρίους ἔχοντες, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς σχεδὸν ὅλην ἐπικλύσωντες τὴν οἰκουμένην. Ioſeph. l. 2. belli Iud.

CAP. III.

a Vt Galli appellarentur, non niſi ſerò vſus obtinuit; Celtas enim cùm ipſi ſe antiquitùs, tum alij eos nominant, Pauſan. Attic.

b Hos qui Narbonenſem regionem colunt, anteà Celtas nominabant, à quibus vniuerſos Gallos à Græcis Celtas appellatos opinor, ob eorum claritatem, Strab. lib. 4.

a Πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, ϗ νῦν ἔτι τὰ ἔθνη ἐκ βασιλευομένων γὰρ συνῆλθον, Ariſt. 1. Polit. cap. 1.

b Omnes antiquæ gentes, Regibus primùm paruere, Cic. 3. de leg.

c Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Hom.

d Regnum res inter deos, hominéſque pulcherrima, Liuius l. 26.

CAP. V.

a Equidem plura tranſcribo quàm credo: nam nec affirmare ſuſtineo, de quibus dubito, nec ſubducere quæ accepi, Curt. lib. 1. c. 1.

b Poëticis magis decora fabulis, quàm incorruptis rerum geſtarum monumentis traduntur; ea nec affirmare, nec refellere in animo eſt.

c Quà ſibi vicinas Alemania ſuſpicit Alpes, nomen ab Alpino ducens, vt fama, Lemanno, Gunth. Ligur.

d Tradunt multi eoſdem Reges Francorum de Pannonia fuiſſe digreſſos, & primùm quidem littora Rheni amnis incoluiſſe; deinde tranſacto Rheno, Thuringiam tranſmeaſſe, ibique iuxta pagos, vel ciuitates Reges crinitos ſuper ſe creauiſſe, de prima, & vt ita dicam, nobiliori horum familia, Greg. Turon. lib 2. cap. 9.

CAP. VI.

a Maſſiliam olim Phocenſes ex Aſia à Medis pulſi, incoluerunt. Dario Hyſtaſpis filio apud Perſas regnante., Agath. lib. 1.

b Phocenſium ædificium eſt Maſſilia, petroſo in loco ſita: cui quidem portus ſubiacet, ſaxum videlicet in Theatri formam ad Auſtrum ſpectans, vrbs vniuerſa pulcherrimis circumcincta mœnibus, magnitudine egregia, Strab. li. 4. Hæc in profundum mare prominens, & munitiſſimo accincta portu, in quem anguſto aditu meridianus refluit ſinus, mille quingentis paſſibus terræ cohæret; qua firmiſſimus turribus frequens murus opponitur: Nazar Panegyr. Conſt.

c Sed

c Sed iuremus in hæc, ſimul imis ſaxa renarint vadis leuata, nec redire ſit nefas Horat. epod.

d Natura ipſa magnis mentibus domicilia corporum digna metatur: & ex vultu hominis ac decore membrorum colligi poteſt, quantus illic cœleſtis ſpiritus intrarit habitator, Eumen. Paneg. Conſtant.

e Πάντα ἀεὶ τὰ σεμνὰ κέκτηται φθόνον. Dion. & Stob.

f Ciuitatis illius diſciplina atque grauitas, non ſolùm Græciæ, ſed penè cunctis gentibus anteponenda, Cic. pro Flac.

CAP. VII.

a Solennes nationum migrationes quas μετοικίας appellant, conſilio exonerãdę popularitatis in alios fines examina gẽtis eruncłant; nã & origines nunc in ſuis ſedibus permanent, & alibi ampliùs gentilitatem ſuam fœnerauerunt. Tertul. de anima.

b Gallis cauſa in Italiam veniendi, ſedéſque nouas quærendi, inteſtina diſcordia, & aſſiduæ domi contentiones fuere. Iuſtin lib. 10.

c Validiores olim Gallorum res fuiſſe, ſummus authorum D. Iulius tradit, eóque credibile eſt etiam, Gallos in Germaniam tranſgreſſos; quantulum enim amnis obſtabat, quominus vt quæque gens eualuerat, occuparet, permutarétque ſedes adhuc promiſcuas; & nullâ regnorum potentiâ diuiſas? Tacit de mor. Ger.

d Fertiliſſima Germaniæ loca Gallorum Coloniis occupata ſunt, circa Hercyniam ſyluam. Bodin. meth. hiſt.

e Inter Hercyniam ſyluam, Rhenúmque & Mœnum amnes, Heluetij: vlteriora Boij: Gallica vtraque gens tenuere. Manet adhuc Boiemi nomen, ſignificatque loci veterem memoriam; quamuis mutatis cultoribus.

CAP. VIII.

a Diſſenſionum tædio cùm in Italiam veniſſent Galli, ſedibus Tuſcos expulerunt, & Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, & Bergamum, Tridentum, Vincentiam condiderunt. Iuſtin lib. 20.

b A gente vetuſta Gallorum Celtæ miſcentes

c Non aliter imperium armis domitum aptè regi poteſt, quàm aut quædam & tradamus victis, & ab iiſdem diſcamus, Curt. lib. 8.

d Omnes ferè Galli nouis rebus ſtudent, & ad bellum mobiliter, celeritérque excitantur, Cæſ. lib. 3.

C A P. I X.

a Audio populos Tranſalpinæ Galliæ Italiam ingreſſos, maximis eam, plurimiſque vrbibus poſſidere, & latiùs aliquanto finium, quàm in Aſia quæ dicatur imbellis, eoſdem Gallos occupaſſe, nec victam ſolam dici ſibi Romam à Gallis; ſed etiam captam, ita vt vnius illis montis tantùm cacumen relinqueretur: *nec bello hoſtem ſed pretio remotum*, Iuſtin. lib 38.

b Nulla vis humana vel virtus meruiſſe vnquam potuit, vt quod præſcripſit fatalis ordo, non fiat, Ammian. lib. 23.

c Legati nihil extra legationis munus agere poſſunt, L. Paul. 1. D. de legat.

d In turbidis plerumque rebus, non optimo quoque, ſed ferociſſimo ſuperante, Tacit.

Sic eſt profectò, vt qui nimium ſapiunt, iidem turbatis in rebus plurimùm poſſunt; vigent quippe conſilia prudentium, quietis duntaxat temporibus, Pybr. in Ep. ad Eluid.

e In omni prælio, non tam multitudo & virtus indocta, quàm ars & exercitium ſolent præſtare victoriam, Veget. lib. 1. c. 1.

f Ita ſe res habet, vt publicâ ruinâ quiſque malit, quàm ſuâ proteri, Paterç. lib. poſt.

g Semper nocuit differre paratis, Luc lib. 1. Semper dilator aduerſùs incommoda luctatur, Heſ.

h Qui in bello ob res ſecundas exultat, non cogitat, quàm infidâ fiduciâ ſe extollat, Thucid.

C A P. X I.

a Non bello hoſtis, ſed pretio remotus, Iuſtin. lib. 38.

b Romani, capta vrbe, capitolio duntaxat excepto, percuſſo cũ Gallis fœdere quod illis probabatur, & præter ſpem recuperatâ rerum patriæ libertate, & quaſi incrementorum ſuorum principio

pio quodam accepto conſequentibus temporibus gerere cum finitimis bella cœperunt, Polyb. lib. 1.

CAP. XII.

a Ad conſtituendum Rom. imperium, virtus & fortuna contendiſſe videntur, Flo. in prooem.

b Galli in leuitate, victores quidem intolerabiles ſunt, victi autem ſtupidi videntur, Strab. lib 4. Galli in proſperis elati, in aduerſis humiles ac penè fracti, Cæſ.

CAP. XIII.

a Bono Imp. haud magni momenti fortuna eſt; mens, ratióque dominatur, Liu. lib. 22. Septimi Seueri Imp. & Caroli V. Francorum Regis, vulgò Sapientis, dictum.

b Non minùs eſt Imperatoris conſilio ſuperare, quàm gladio, Cæſ. lib. 1. belli Ciuil. vide Vlyſſ. & Aiacis orat. aduerſ. apud Ouid. l. 13. Metam.

CAP. XIV.

a In cuiuſcunque animo virtus ſit, ei plurimùm tribuendum, Paterc.

b Plus in imperio, quàm in victoria, Fl. lib. 1. cap. 14.

c Via hoſtibus quà fugiant, munienda, Veg. lib. 3. cap. 21.

d Galli in magno opprobrio, ignauiam & paruam retroceſſionem ponunt, Leo Imper c. 8. 80.

CAP. XV.

a Multum animorum, viriumque patriæ & penatium conſpectus ſubminiſtrat, tantóque præſentia, quàm recordatione ſui ſpiritus, maiores largiuntur, Iuſtin. lib. 6.

CAP. XVI.

a Facit auidos nimia felicitas; nec tam temperatæ cupiditates ſunt vnquam, vt in eo quod contigit, deſinant. Sen. de Clem.

b Primus ſumpſiſſe labores, primus iter capſiſſe pedes, Sil. Ital. lib. 1.

c Facta non dicta, mea, vos milites ſequi volo:

diſciplinam modo, non exemplum etiam à me petere, Liu. lib.7.

d Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem, Enn. de Fabio.

e Sapientis Imperatoris eſt, fractis rebus cunctando conſulere, ſecundis non deeſſe fortunæ. Incerti auth. Conſtant. Paneg.

f Nata in vanos tumultos gens, truci cantu, clamoribuſque variis, horrendo cuncta complet ſono, Liu. lib.5. & 21.

CAP. XVII.

a Cùm pugnam ſegnem vtrinque æquis viribus ſtare in primos ordines adequitans, hoſtem prouocauit ad pugnam. Crederes imperatum vt acies vtraque tela continerent. Curt. l.7.c.4.

b Protinus certè receſſerunt, dato libero ſpatio intenti in euentum, non duorum modò, ſed etiam ſuæ ſortis; quippe alienum diſcrimen ſecuturi, Curt. ibid.

c Φέρειν δὲ χρὴ τά τε δαιμόνια ἀναγκαίως τά τ' ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀνδρείως, Thucyd. l.2.

CAP. XVIII.

a Si fractus illabatur orbis, impauidum ferient ruinæ, Horat. 3. Od.

b Τοὺς ἐκ τῶν Φραγγικῶν εἰσοῆντας μὴ τοῖς ἄλλοις ὄντας παραπλησίους, κατὰ τὰς γνώμας, καὶ τὰ σώματα, οὐ μόνον δ' οὐρανὸν δεδιέναι κομπάζοντας μὴ ἄσι φύσιν ἐπιπέσον, Nicet. Chron.

CAP. XIX.

a Beneficia in ipſo excidunt vſu, iniuriarum tenaces ſumus, Herod. lib.2.

b Præclarum eſt priuato periculo, publicum finire, Iuſtin. lib.27.

c Pulchrum & decorum eſt pro patria mori Horat. lib. 3. Od.

CAP. XX.

a Temeritas præterquam quod ſtulta eſt, etiam infelix, L. lib.22. vbi primum impetum effudit

ſicut

ſicut quædam animalia, amiſſo aculeo, torpet. Curt. lib.4.

b Οὕτως ἐδεδοίκεσαν ἀγχιοῦ τὴν Κελτικὴν οὖσαν Ῥωμαῖοι, Appian. lib.5.

c Galli confligunt vniuerſo cum impetu, & vehementer ac impetuosè ruunt, omni timore vacui. Leo Imp.c.18.86.

CAP. XXI.

a Si in occaſionis momento, cuius præteruolat opportunitas, cunctatus paulùm fuerit, nequiequàm mox omiſſam quærere, Liu.25.

b Natura mortalium auida imperii eſt, Salluſt. Iug. Vetus ac pridem inſita potentiæ cupido. Tac. 2.hiſt.Et cunctis affectib⁹ flagrãtior,idem 15.ann.

c Tantus terror Gallici nominis erat, vt etiam Reges non laceſſiti vltrò pacem ingenti pecuniâ mercarentur, Iuſt. lib.24.

d Hoc placet,ô ſuperi,cùm vobis vertere cuncta propoſitum noſtris erroribus addere crimen,cladibus irruimus,nocituraque poſcimus arma,Luc.l.7.

e Nulli præcluſa eſt virtus, omnes admittit,Sen. Epiſt. nec cenſum, nec ſexum elegit idem.

f Natura vna & communis omnium;ſed fortiſſimus quiſque generoſiſſimus eſt. Sall. Iug.

CAP. XXII.

a Leui præſidio ingentes exercitus coërcentur. Tacit.

CAP. XXIII.

a Ita fert natura, vt omnis victor inſatiabili rerum ſecundarum deſiderio efferatur, neque finem vllum cupiditati ſtatuit, Dion.

b Interdum è ſucceſſu continuò felicitatis obliuiſcimur nos homines,Iuſt.l.16.Humanæ fragilitatis nimia in proſperis rebus obliuio eſt.Q.Curt.

c Facilis victoria de madidis & blæſis, atque mero titubantibus, Iuuen. Sat.15.

d Ἀδικία καὶ θεοῦ ἀθεωρησία φευκτὰ μὲν ἀεὶ καὶ ἀσύμφορα, μάλιστα δ' ἐν τῷ προπολεμεῖν καὶ παρατάττεσθαι. Agath. lib.2.

CAP. XXVI.

a Arma in eos acerrima, quibus ſpolia maxima ſunt, Salluſt. in Frag.

b Nemo celerius opprimitur, quam qui nihil timet, Paterc. lib. poſter. Sæpè & contemptus hoſtis cruentum certamen edidit, & inclyti populi, Regeſque perleui momento victi ſunt, Liu l. 21.

c Simul parta ac ſperata decora, vnius horæ fortuna auertere poteſt, Liu. l. 30.

CAP. XXVII.

a Omnium quæ Aſiam incolunt gentium, Galli famâ belli præſtant: ferox natio peruagata, bello propè orbem terrarum. Inter mitiſſimum genus hominum ſedem cepit, Liu. lib. 38.

b Si quis tot caſus vita ſuperauerit, trahi adhuc diuerſas in terras, vbi per nomen agrorum vligines paludum, vel inculta montium accipiunt, Tac. 1. Annal.

c Fruendæ iuſtitiæ cauſa olim bene morati reges conſtituti, Cic Offic. 3. quid ſunt enim regna, remotâ iuſtitiâ, niſi magna latrocinia! D. Aug.

CAP. XXVIII.

a Concordiâ res paruæ creſcunt, diſcordiâ maximæ dilabuntut, Sall. Iug.

b Gallorum ea tempeſtate tantæ fæcunditatis iuuentus fuit, vt Aſiam omnem velut examine aliqua implerent, Iuſtin. lib. 25.

c Tectoſages Pyrenæis montibus propinqui ſunt, paululum etiam Cemmenum montem attingunt: ex Aquilonis latere, auriferamque colunt terram: potentia verò & hominum robore quondam valuiſſe videntur adeò, vt incidente ſeditione, magnum è ſuis numerum domo eiectum; è quibus hi ſunt qui finitimam Cappadociæ & Paphlagoniæ Phrygiam occuparunt, Strab. lib. 4. vbi & de Toliſtobogis & Trocmis.

CAP.

CAP. XXIX.

a Gallicæ gentes armorum ſemper auidæ, Liu. l.21. Ruendi in ferrum mens prona viris, Bapt. Mantuan de Gallis.

b Diuitiarum & formæ gloria, fluxa atque fragilis eſt, virtus clara, æternáque habetur, Sall. Catilin. Nunquam ſtygias fertur ad vmbras inclyta virtus, Sen. Herc. Oct.

CAP. XXX.

a Aptum ſuo quidquid loco, pulchrum, Plat.

b Eo impenditur labor & periculum, vnde honos atque emolumentum ſperatur, Liu. l.4.

c Ignauiam quoque neceſſitas acuit, & ſæpè deſperatio ſpei cauſa eſt, Q. Curt. lib.5. Vt ſunt grauiſſimi morſus irritatæ neceſſitatis. Port. Lat. declam.

d Galli pecuniâ facilè corrumpuntur, quia lucri admodum cupidi ſunt, Leo imper.c.18.89. Auri auida gens, Liu. l.22.

e Nihil auſura plebs principibus amotis, Tacit. 1. Ann. Vulgus enim ſine rectore præceps, pauidus, ſocros, idem 4. hiſt.

CAP. XXXI.

a Omne in præcipiti vitium ſtetit, Iuuen. Satyr.1.

b Turpe eſt eâ voluptate duci, cuius poſt pœniteat, indignum eſt eos qui hoſtibus ſuis ſuperiores euaſerint, voluptatibus ſuccumbere, Dio. lib.41.

c Gens induſtriâ quondam potens, & manu ſtrenuâ, effæminata mollitie, luxuriáque, virtutem priſtinam perdidit; & quos ante inuictos bella præſtiterant, in luxuriam lapſos, otium ac deſidia ſuperauit, Iuſt. l.1.

d Ita fato placuit, nullius rei eodem ſemper loco ſtare fortunam, Sen. Conſ. ad Hel.

LIBRI

LIBRI SECVNDI

PROOEMIVM.

a Ἔστιν δ' οὐδὲν οὕτως οὔτε εὔχρηστον, οὔτε καλὸν ἀνθρώποις ὡς ἡ τάξις, Xenoph Oecon.

CAP. I.

a Euentus omnium ferè præliorum inter initia contra illos magis fuit, quibus victoria debebatur, Veget. lib. 3. 25.

CAP. II.

a Nihil maius præſtare fortuna poteſt, quàm hoſtium diſcordiam, Tac. de mor. German. Duo ſunt quibus omnis reſp. ſeruatur; in hoſte fortitudo, & domi concordia, Polyb. l. 6.

b Nihil in bello oportet contemni, Æmil. Prob.

CAP. III.

a Vindicta bonum vitâ iucundius ipsâ, Iuuen. Satyr. 13. Virtuti irritatæ vindicta faces admouet, Curt. l. 9.

b Nulla quamuis minima ratio poteſt ab aduerſariis perdeleri, niſi propriis ſimultatibus ſe ipſa conſumpſerit, Veget. lib. 3. c. 9.

c Ingens victoriæ decus, citrà domeſticum ſanguinem bellanti, Tac. in Agric.

CAP. IV.

a Natura affert, vt iniuriæ eius quem diligas, etiam re ipsâ graues ſunt; fiant tamen amore grauiores, Nazar. Paneg. Conſt.

b Mutuis cædibus latiorem facimus orbem terrarum, Plin.

c Non decorum principi, ſi vna, alteráve ciuitas turbet, omitti vrbem vnde in cætera regimen, Tacit. lib. 15. ann.

d Fermè

d Fermè fit vt res ſecundæ negligentiam creent, Liu. l.2 1. incredibile eſt nimia fiducia, quantæ calamitati ſoleat eſſe, Æmil Prob. in Pelop.

e Solem ſuprema facere ſecuros mala. Sen. Oed.

f Si iuſta ac pia bella dii aduerſantur; fortibus tamen viris licebit honeſtè mori, Curt.l.5. Vt fortes & ſtrenui contra fortunam inſiſtunt ſpei, Tac. 2.

g Galli ſunt omnes natura bellaces, equitatu quam peditatu longè præſtantiores, Strab. l.4.

h Facere & pati fortia Romanum eſt, L.l.2.

i Dum mori honeſtè quærunt, feliciter vicerunt, nec alia cauſa victoriæ fuit, quam quod deſperarunt, Iuſtin. l.20.

k Nos feliciſſimos, qui benefactorum noſtrorum teſtem eiuſmodi ſimus habituri, Herod. l.1.

l Eſt animus lucis contemptor, & idem qui vitâ bene credat emi quo tendis honorem, Virg. Æn.

m Ea ipſa res omnium animos expectatione ſuſpenderat; quippe armato congredi nudum dementia, non temeritas videtur, Curt l.9.

n Plutarchus vocat hunc regem Priomarum: Eutropius vocatum dicit Ariobiſtonem: alii Ariſtonicum.

o Satis vixit, qui vitam cum principe expleuit, Tacit.

CAP. V.

a Sic omnia verti cernimus, atque alias aſſumere pondera gentes, concidere has. Ouid. Met. Ea enim eſt rerum humanarum conditio, vt nullo in loco ſatis firmas, tutaſque res conſiſtere patiatur, Chalcon. l.3.

b Non cepit fortuna duos, Lucan. lib.1.

c Poſt Carthaginem vinci neminem puduit, Flor l.2.c.7.

d Vt fabricata, ſic virtute parta, quàm magna induſtria haberi decet. Salluſt. orat 1. ad Cæſ. tritum illud. Non minor eſt virtus, quàm quærere, parta tueri.

CAP. VI.

a Quidquid in altum fortuna tulit, ruitura leuat, Sen. Agam.

b Expe

b Experimento deprehenſum eſt: quippe ſicut primus impetus Gallis maior quàm virorum eſt, ita ſequens minor quàm fœminarum, Fl.l.2.c.4.

CAP. VII.

a Quauis tuti conditione pacem accipere ſatius eſt, quàm viribus cum valentiore certare, Cic. Epiſt.5.& 21.

b Neceſſi.ati pare, quàm nec dij quidem ſuperant, Liu l. 9.

c Extractis rebus violentior vltima virtus, Sil. Ital. l. 1.

d Imparatis aut cibum capientibus, ac nihil tale ſuſpicantibus, hoſtibus ſuperuenias, Veget. lib.3. c.22.

e Bellorum exuuiæ, truncis affixa trophæis lorica, & fracta de cuſpide buccula pendens, humanis maiora bonis creduntur, Iuuen. Sat. 10.

f Nihil quicquam victis, præter iniuriæ licentiam, eripias, Sill. Iug.

CAP. VIII.

a Fama eſt Annibalem altaribus admotum, tactis ſacris iureiurando adactum, ſe cùm primùm poſſet, hoſtem fore pop. Rom. Liu. l. 21.

b Leui præſidio ingentes exercitus coërcentur, Tac.

c Σώφρονος δ' ἀπιστίας οὐδ' ἐστὶν ἄλλο χρησιμώτερον βροτοῖς. Euripid. Securitatis mater diffidentia.

d Nullum ius profectò plùs poteſt, quàm arma: vt enim quiſque potentiſſimus eſt, ita iuſtiſſime omnia facere videtur, Xiphil in Nerone.

e Aurum per medios ire ſatellites, & perrumpere amat ſaxa potentius ictu fulmineo, Hor. 3. Od.

f Nullum vinculum ad aſtringendam fidem iureiurando maiores noſtri arctius eſſe voluerunt, Cic. 3. Offic.

g Qui benignitate & clementia imperium temperauere, his candida & læta omnia: etiam hoſtes æquiores quàm aliis ciues, Sall. ad Cæſ.

h Peragit trãquilla poteſtas, quod violẽta nequit, mandataque fortius vrget, Claud. Panegyr. Mallij.

CAP.

CAP. IX.

a Maſſilia fide melior quàm conſilio, Pater. lib. poſt.

CAP. X.

a Nihil grauius ſe viri fortes ferre dictitant, quàm cùm inter fortiſſimos viros mori non poſſunt: ſeruati non ad vitæ iucunditatem, ſed ad ludibrium calamitatis, Iuſt. lib. 19.

b Oppoſuit natura Alpémque niuémque, diduxit ſcopulos, & montem rupit aceto, Iuuen. Sat. 5.

CAP. XI.

a Exteri milites, ſæpe maiore ex diuerſo mercede, ius, faſque exuunt, Tacit. 3. hiſt.

b Tot cladibus Annibal, quantùm in ipſo fuerat, Romanum ſepelierat imperium, Val. Max. l. c. 6.

CAP. XII.

a Dolus an virtus, quis in hoſte requirat, Virg. 2. Æneì. Χρὴ δὲ πᾶν ἔρδοντ' ἀμαυρῶσαι τὸν ἐχθρόν. Pind. Iſthm. od. 4. Fraudes glorioſæ quibus quis hoſtem decepit, Thucid. l. 5.

b Τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντες οἱ βάρβαροι, καὶ ἐκκαθάραντες καὶ περιχρυσώσαντες, πρὸς τὰ ἱερὰ αὐτῆς αὐτῇ φιάλης ἐκέχρηντο, Zon. to. 2. de Gallis. At Celtæ vacui capitis circundare gaudent oſſa, nefas auro & menſis ea pocula ſeruant. Sil. Ital. l. 13.

CAP. XIII.

a Omnia audaciſſimè incipientem nunquam fefellit fortuna, Liu. l. 30. Audentes fortuna iuuat, Virg.

b Semel profectò premere felices Deus cùm cœpit vrget: hos habent magna exitus, Herc. Oet.

c Nunquam ita aliena appetes, vt de tuis dimices, Liu. l. 30.

CAP. XIV.

a Duces magni à peregrinis, externiſque bellis, ad opem patriæ ferendam reuocari ſolebant. Plin. panegyr.

b Sem.

b Semper ſtudere debes vt prior aciem inſtruas, Tacit. 3. hiſt. Plus enim animi eſt inferenti periculum quàm propulſanti. Liu. l. 28. Et fortiores videntur, qui prouocare dubitant. Veget. l. 3. c. 18.

c Perpetuum gentis erga Romanos odium, maxima ſæpe bella concitauit. Æmil. Prob. in Amilc.

d Priſcis Rom. Ducibus imperatorium nomen addebant contecti cædibus campi, & infecta victoriis maria, Plin. paneg.

e Mens vna ſapiens plurium vincit manus. Eur.

f Mars communis qui ſæpe ſpoliantem iam & exultantem euertit & perculit ab abiecto.

CAP. XV.

a Nondum orbis adorauerat Romam: necdum Oceanus deceſſerat Tybri Barcl. Argen.

b Quam atrociter dimicatum ſit, exitus docuit; nemo hoſtium bello ſuperfuit; quem quiſque in pugnando ceperat locum cum amiſsâ animâ, corpore tegebat, Flor. l. 4. c. 1.

c Adeo ne infeliciter quidem defenſæ libertatis tædebat & vinci, quàm non tentare victoriam malebant, Liu. l. 10.

d O nomen dulce libertatis! Cic. in Ver. Omnes homines naturâ libertati ſtudent, & conditionem ſeruitutis oderunt. Cæſ 3. comm.

e Mors ſi proponitur, in libertate moriamur. C. pro Rabirio.

CAP. XVI.

a Fato placuit nullius rei eodem ſemper loco ſtare fortunam, Sen. conſol. ad Hel.

b Multum cum in omnibus rebus, tum in re militari poteſt fortuna. Cæſ. l. 6. comm.

c Generoſius in ſua quicquid ſede gignitur, inſitum alienæ terræ in id quod alitur natura vertente ſe degenerat, Liu. l. 38.

d Degenerat à robore & virtute miles aſſuetudine voluptatum, Tacit. 2. hiſt.

CAP.

CAP. XVII.

a Haud pulchrum eſt ex omni occaſione quærere triumphum, Plin. paneg.

b Et ſi pugnaciſſimi duces, tamen digniorem magiſque conuenientem homini cenſebant actionem ratione & mente inſtitutam, quàm illam per vim & robur, Plut. in Marcello.

c Gallorum conſenſui, ne orbis quidem terrarum poteſt obſiſtere, Cæſ. l. 7. de bel. Gal.

d Amplius prodeſt locus ſæpe quàm virtus, Veg. l. 3. c. 29.

e Subita conterunt hoſtes, vſitata vileſcunt, Plut in Cat. Maior.

f Sæpe obſtitit vincentibus prauum inter ipſos certamen, omiſſo hoſte ſpolia conſectandi, Tac. 4. hiſt.

CAP. XVIII.

a Nemo tantùm feroces dixerit Gallos: fraudibus agunt, Flo l. 3. c 10. Graue eſt fidem fellere, & nihil fidei humanæ tam congruum eſt, quàm ſeruare quæ placuerunt. Vlpian. in Lib. 1. de conſtit. pec. & de pact.

b Conditiones pacis à quo feruntur victorem faciunt, Curt. l. 4.

c Huius feminæ quid aliud quiſquam quàm corpus in poteſtatem hoſtium veniſſe dicat? nam neque animus vinci, nec pudicitia capi poteſt, Val. Max l. 9. c. 1. hanc Plutarchus Chiomaram appellat.

CAP. XIX.

o Orientis reges ſine mercenario Gallorum exercitu nulla bella geſſerunt, Iuſtin. l. 21.

CAP. XX.

a Moderatori Reipublicæ beata ciuium vita propoſita eſt. Cic. 5. de Rep. Vt opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honeſtata, idem.

b Ille Reipub. ſtatus optabilis eſt & firmus, in quo & priuatim ſanctè innocuéque viuitur, & publicè iuſtitia ac clementia vigent, Polyb. l. 6.

c Firmiſſimũ id imperiũ, quo obediẽtes gaudent,

Liu.

Liu l. 8. Remiſſius imperanti melius paretur, Seneca l. 1 de ira.

d Peragit tranquilla poteſtas, quod violenta nequit, mandatáque fortiùs vrget imperioſa quies, Claudian. panegyr. Mallij. Equidem ergo cuncta imperia crudelia magis acerba quam diuturna, arbitror, Sall. ad Cæſ. inuiſa nemo imperia retinuit diu, moderata durant. Sen. in Herc. Fur.

CAP. XXII.

a Potentia mediocriter exercita omnia quæſita conſeruat, Dio l. 43. Quia iuſto, moderatóque imperio regebantur. Liu. l. 22.

b At tu victrix prouincia ploras, Iuuen.

c Inauditi atque indefenſi pereunt Tac. 1. hiſt.

d Ἐν γὰρ τοῖς νόμοις ἐςὶν ἡ σωτηρία τῆς πόλεως, Ariſt.

e Romani nihil victis quidquam præter iniuriæ licentiam eripiebant. Sal. Iug.

f Ὅτι ἐν πολέμῳ εὐτυχίᾳ πλεονάζων οὐκ ἐντεθύμηται θράσει ἀπίςῳ ἐπαιρόμενος, Thucid. l. 1.

g Eſt enim indiſcreta felicium pediſſequa ſuperbia: vix cuiquam contigit, & abundare fortunâ, & indigere arrogantiâ, Lat. Parat. Paneg. Theod.

Anacephalaeosis.

a Lætis hunc numina rebus creſcendi poſuere modum, Lucan. l. 1.

b Multæ orbis gentes dominantur viciſſim & ſeruiunt: Sen. Nihil ſolidum terris, centúmque intacta per annos maieſtas, vix vna fuit, canétque virenti conceſſura, virens mox defectura ſenectæ, Vias in Vran.

c Ferre quam ſortem patiuntur omnes, nemo recuſat, Sen. Troad.

CAP. XXIII.

a His ego nec metas rerum, nec tempora pono; Imperium ſine fine dedi, Virg. 1. Æneid.

CAP. XXIV.

a Ex vnius diſciplinæ ſinu, omnes triumphi manarunt, Val. Max l. 2 c. 7. Hoc præcipuum decus & ſtabilimentum R. imperij, in cuius ſinu ac tutela

ferens,

ſerenus, tranquillúſque beatæ pacis ſtatus acquieſcit, idem c.1.

b Ferina rabies eſt gaudere ſanguine ac vulneribus, Sen. declam.

c Nullus ſemel ore receptus, pollutas patitur ſanguis manſueſcere fauces, Lucan. l. 1.

d Laqueo tenet ambitioſi conſuetudo mali, ægróque in corde ſeneſcit, Iuuen Satyr. 7.

e Τὰ κλέμματα ταῦτα καλλίστην δόξαν ἔχει ἃ τὸν πολέμιον μάλιστα αὐτὸς ἀπατήσας τοὺς φίλους μέγιστ' ἂν ὠφελήσειεν, Thucid. l. 5.

f Vincula charitatis apud concordes, ſunt incitamenta irarum apud infenſos, Tac.

g Facta tribus dominis communis Roma, Luca. lib. 1.

h Quos neque armis cogere, neque auro parare queas, officio & fide pariuntur, Sall. Iug.

CAP. XXV.

a Galliarum tractus & ſitum oſtendere puto nunc tempeſtiuum: ne inter procinctus ardentes, præliorúmque varios caſus, ignota quibuſdam, expediens imitari videar, deſides nauticos, attrita lintea cum rudentibus, inter fluctus reſarcire coactos, & tempeſtates, Am. Mar. lib. 15.

CAP. XXVI.

a Gallia eſt omnis in tres partes diuiſa, quarum vnam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiam qui ipſorum linguâ, Celtæ; noſtrâ Galli appellantur, Cæſ. comment. l. 1.

CAP. XXVII.

a Pars noſtra mari appoſita fuit aliquando Braccaſa, nunc Narbonenſis, magis culta & magis conſita; ideóque etiam lætior, &c. Nunc & nomen, & decus eſt Martius Narbo. Pompon. Mel. l. 2 1. cap. 5.

CAP. XXVIII.

a Galli in ea libertate quam à maioribus acceperant permanere, quàm Romanorum ſeruitutem perferre maluerunt, Cæſ. l. 3.

LIBER

CAP. XXIX.

a Celtas, id eſt Gallos, ab Aquitanis Garumna flumen à Belgis Matrona & Sequana diuidit, Cæſ. lib 1.

CAP. XXX.

a Belgiæ fortiſſimi; ea propter, quod ab humaniore cultu longè diſcreti, nec aduentitiis effœminati deliciis, diu cum Tranſrhenanis certauere, Germanis, Am. Marc. l. 25. Gallorum fortiſſimi Belgæ, propterea quòd à cultu & humanitate prouinciæ longiſſimè abſunt, miniméque ad eos mercatores ſæpè commeant: atque ea quæ ad effœminandos animos pertinent, important, Cæſ. lib. 1.

b Heluetij quoque reliquos Gallos virtute præcedunt, quòd ferè quotidianis præliis cum Germanis contendunt, cùm aut ſuis finibus eos prohibent, aut ipſi in eorum finibus bellum gerunt. Cæſ. lib. 1. Comm. de bello Gal.

CAP. XXXII.

a Ἀριστοκρατικαὶ δὲ ἦσαν πλείους τῶν πολιτειῶν δ' ἡγεμόνα ᾑροῦντο κατ' ἐνιαυτὸν τὸ παλαιόν. ὡς δ' αὕτως εἰς πόλεμον, ὑπὸ τοῦ πλήθους ἀπεδείκνυτο εἰς στρατηγός. Strab. lib. 4.

b Summus nempe locus nulla non arte petitus. Iuuen. Satyr. 10.

c Rem facilem ſi modò omnes vnum ſentiant ac probent: contra in diſſenſione nullam ſe ſalutem perſpicere, lib. 5.

LIBER

LIBER TERTIVS.

PRÆFATIO.

a In Gallia non ſolum in omnibus ciuitatibus atque pagis partibuſque,ſed pene in ſingulis etiam domibus factiones ſunt : earumque factionum ſunt principes, qui ſummam authoritatem eorum iudicio habere videntur. Caſ. lib. 6 .de bel. Gal.

CAP. I.

a Nemo huius vrbis hoſtis fuit , qui non huic quoque ciuitati bellum indixerit. Cic. Philip. 5.

CAP. II.

a Allobroges quidem ſuperioribus annis militandi ſtudio,multis mortalium militibus tenebantur ; hac autem ætate rei ruſticæ dediti campos & Alpinas valles arant : Vienna gentis caput ad Rhodanum. Strab. lib. 4.

b Priſtini roboris Aruerni ingens exhibent indicium,quod frequentia aduerſus Rom bella geſſerunt , antea quidem militibus bellatorum ducentis , deinde duplicatis, &c. idem.

c Vulgo *Sorgue* vel *Orge* , *Pont de Sorgue* ſupra Auenionem. Vndatum quidam putant S. *Remy* in Prouincia. Vide Ptol.

d Vis conſilij expers mole ruit ſuâ,vim temperatam dij quoque prouehunt in maius. Horat. od.

e Quâ Rhodanus raptum velocibus vndis in mare fert Ararim, Lucan. l. 1.

f Romani eoſdem animos in omni fortuna geſſimus, gerimuſque , neque eos ſecundæ res extulerunt,neque aduerſæ minuerunt. Scipio apud Liu. l. 37.

g Nemo confidat nimium ſecundis,nemo deſperet meliora lapſus. Sen. Thyeſtes.

h Non mirum ſi pro eo imperio augendo,cuſtodiendóque pertinax deorum indulgentia ſemper excubuit, quod tam ſcrupuloſa cura,paruulo quoque momento religionis examinare videtur;quia nunquam

nunquam remotus ab exactiſſimo cultu cæremoniarum oculos habuiſſe noſtra ciuitas exiſtimanda eſt, Valer. Maxim. lib 1. c. 1.

i Cadere de regno graue eſt, Sen. Theb.

CAP. III.

a Verſa denique in rabiem fide, immanem in foro excitant rogum: tum deſuper ſe ſuoſque cum omnibus opibus ſuis, ferro & igni corrumpunt, Flo. lib. 2. cap. 6. de Sagunt.

b Æternæ opes populorum, niſi inter ſemetipſos ſeditionibus ſæuiant: id vnum venenum, eam rabiem ciuitatibus opulentis repertam, vt magna imperia mortalia eſſent, Liu. lib. 1.

c A Deo ſunt omnium poteſtates, D. Aug. l. 5. de ciu. Dei. Omnis poteſtas à Deo eſt, D. Paul.

d Ordinem fati æterna ſeries regit: cuius hæc prima lex eſt, ſtare decreto, Sen. 2. Nat. quæſt.

CAP. IV.

a Nec primum impetum barbarorum Syllanus; nec ſecundum Manilius, nec tertium Cæpio ſuſtinere potuerunt. Omnes fugati, exuti caſtris, actum erat, niſi Marius ille ſeculo contigiſſet, Fl. l. 3. c. 3.

b Effuſa immanis vis Germanarum gentium quibus nomen Cimbris ac Teutonis erat, cum Cæpionem Manliúmque Coſſ. & ante Carbonem Syllanumque fudiſſent, fugaſſentque in Galliis & exuiſſent exercitu, Scaurumque & Aurelium, Coſſ. & alios celeberrimi nominis viros trucidaſſent. Pop. Rom. non alium repellendis tantis hoſtibus, magis idoneum Imperatorem quàm Marium eſt ratus, Paterc. lib. poſt.

c Id verum eſt quod in carminibus Appius dixit fabrum eſſe ſuæ quemque fortunæ, Sall. orat. 1. ad Cæſ.

d Gnatos pater ad pœnam pulchra pro libertate vocabit, vincat amor patriæ, laudumque immenſa cupido, Virgil. 6 1.

e Ἀλλ᾽ οἶμαι νῦν μὲν ἐπισκοτεῖ τούτοις τὸ κατορθοῦν· αἱ μὲν γὰρ εὐπραξίαι δειναὶ συγκρύψαι, καὶ συσκιάσαι τὰ τοιαῦτα ὀνείδη. Demoſt. Olynth 2.

f Hic tamen & Cimbros & ſumma pericula rerũ

excipit

excipit,& ſolus trepidantem protegit orbem, Iuuen. Sat. 8.

h Lætiora ſtatim credita, ſtatim vulgata, Tac.

i Vt velut elata montibus ſuis Roma,ſpectaculo belli inteteſſet, quod in gradiatorio munere fieri ſolet; vno, eodemque momento, cùm in acie Cimbri occumberent,populus in vrbe plaudebat, Hor. lib. 3. c 3.

C A P. V.

a Hedui Romanis ſeſe conſanguinitate coniunctos aſſerunt,primique eius regionis homines, in eorum amicitiam, ſocietatémque conuenerunt, Strab. lib.4.

b Θὺ δὴ θαυμασιόν ἐστιν στρατευόμενος ϗ πόνων ἐκεῖνος ϗ παρὼν ἐφ' ἅπασι ϗ μηδένα καιρὸν μήδ' ὡρᾶν παραλείπων ὑμῶν μελλόντων, ϗ ψηφιζομένων, ϗ πυνθανομένων περιγίγνεται. οὐ δὴ θαυμάζω εἰ μηδὲν ποιοῦντες ἡμεῖς ὧν, τοῖς πολεμοῦσι προσήκει, τῶν πάντα ἀεὶ περίημεν. Demonſt. Olynt. B. & I.

c Vbi pro labore deſidia, pro continentia & æquitate,libido & ſuperbia inualere, fortuna ſimul cùm moribus immutatur, Sall. Catil.

d Vbi ſocordiæ te atque ignauiæ tradideris,fruſtrà Deos implores, idem.

e Id eſt viri & Ducis non deeſſe fortunæ præbēti ſe;& oblata caſu flectere ad conſiliū, Liu. l. 28.

f Principiis obſta, ſerò medicina paratur, cùm mala per longas inualuere moras, Ouid.

g Cauſa atque origo omnis furoris, penès autheres eſt,reliqui contagione inſaniunt,Liu. l. 28.

C A P. VI.

a Bellum Sertorianum,quid aliud quàm Syllanę proſcriptionis hæreditas fuit? hoſtile potiùs an ciuile dixerim; neſcio: quippe quòd Luſitani, Celtiberique geſſerunt duces, Flor. l 3. c. 22.

b Virtus & ars multitudine præſtat, Dio. in Pomp.

c Per Galliam legionibus Romanis in Hiſpaniam iter Gallorum internecione patefactum eſt, Cic. pro reg. Manil.

d M. Perpenna Sertorium inter cœnam Etoſcæ interemit, Romaniſque certam victoriam partibus ſuis excidium, ſibi turpiſſimam mortem, peſſimo autorauit facinore, Vell. Paterc. lib. 2.

CAP. VII.

a Non Hercule lorica, aut gladius in acie firmius munimentum, quam reo & periclitanti, eloquentiæ præſidium ſimul & telum, quo propugnare pariter & inceſſere, vel in iudicio, vel in Senatu, ſiue apud Principem poſſis, Tac. dial.

CAP. VIII.

a Vulgus ingenio mobili ſeditioſum, cupidum nouarum rerum, quieti & otio aduerſum, Sal. Jug.

b Nihil auſura plebs, Principibus amotis, Tac. 1. Annal.

c Bellum mixtum ex ciuitatibus, atque bellicoſiſſimis nationibus. Cic. pro L. Manil.

d Ferox ſcelerum, quia primi prouenerant, Tac.

CAP. IX.

a Fortunæ inuidia eſt bellorumque vltima, caſus extremi longæ dira obſidionis egeſtas, Iuuen. Satyr 15.

b Vaſcones, vt fama eſt, alimentis talibus vſi, produxere animas, ibid.

CAP. X.

a Cilices, ſublatis commerciis, rupto fœdere generis humani, ſic maria bello, quaſi tempeſtate præcluſerant. Flor. l. 3. c. 6.

b Quid prius in hac miſera victoria? velocitatem quod xl. die parta eſt: an felicitatem, quod ne vna quidem nauis amiſſa eſt? an perpetuitatem, quòd ampliùs piratæ non fuerunt, ibid.

c Actum erat de pulcherrimo imperio, niſi illa coniuratio in Ciceronem & Antonium Coſſ. incidiſſet; quorum alter induſtriâ rem patefecit, alter manu oppreſſit. Flor. lib. 4 c. 1.

CAP. XI.

a Ex omni prouinciarum copia, Gallias potiſſimùm elegit: cuius emolumento & opportunitate idonea eſſet materia triumphorum, Suet. in Iul. c. 22.

b Factio

b Factiones fuere, eruntque pluribus populis magis exitio, quàm bella externa, quàm fames & morbi. Liu. l. 3. Nobilium enim factiones trahunt ad ſe, & in partes vniuerſum etiam populum. Ariſtot. 1. Polit. cap. 4.

c Trans Ararim domicilia tenent Sequani & Romani, & Hedui dudum aduerſantes. Strab. lib. 4.

CAP. XIII.

a Diſſuadebant optimates; ſed conſilia impetu victa ſunt. Rarò enim inuidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur: contrà in iis homines extraordinaria reformidant; quia in ſuo arbitrio aut depoſituri, aut retenturi videntur, & modum in voluntate habent, Paterc l. 2. de Pomp.

b Vulgus prauo ſtudio, quo etiam in certaminibus ludicris vtitur, deteriori atque infirmiori fauet, Liu. lib. 42.

c Propinqua quantò plus ſpei ad effugiendum, minorem ad reſiſtendum animum dare ſolent, Veget. l. 3. c. 9.

CAP. XIV.

a Incenſis mœnibus ſuis, hoc ſacramentum fuit, ne redirent, Fl. l. 1. c. 10. Peior eſt bello timor ipſe belli, Sen. Thyeſt.

b Menſuráque ficti creſcit, & auditis ſemper nouus adiicit author, *Ouid.* Viréſque acquirit eundo, *Virgil. Æneid.* Aliquiſque pauendo dat vires famæ, nullóque authore malorum, quæ fingere timent. Lucan. 1.

c Omne deſiderium poſt ſpem eſt impatientius, Lat. Pac. Panegyr Theod.

CAP. XV.

a Nihil non aggreſſuri ſunt homines, ſi magna conaris, magna præmia proponantur, Liu.

b Solent ſubditi mores, & facta Principum æmulari, Herod.

c Τοιοῦτον ἀνὴρ ἀνδρὸς διαφέρει, tantùm homo homini præſtat. Dion. Pomp.

d Ignoſcere pulchrum iam miſero, pœnæque genus vidiſſe precantem, Claudian.

L 2

CAP. XVI.

a Immodicus,temerariúſq;impetus ab initio facilè euaneſcit,parúmq; temporis viget,Dio.l.38.

b Fama bellum conficit, & parua momenta in ſpem maximam impellunt animos,Liu.l.27.Hæc in nouis cœptis validiſſima eſt, Tac.13.Ann.

c Tanti eſt exercitus, quanti imperator, Flor. l.2.cap.18.

d Non ſic litui & tubæ quàm Ducis oratio militum animos accendit, Themiſt.

e Verecundiâ magis quàm virtute acies reſtitutæ ſunt à Duce,quàm à milite fortiùs,Paterc.

CAP. XVII.

a Belgarum fortiſſimos Bellouacos eſſe dicunt: poſt iſtos, Sueſſiones, Strab. lib.4.

b Optimum quemq; electio inuenit,Luc. 1.hiſt.

c Plurimùm nocet & multitudo imperantium & regimen nullum ante incertum, Thucid.lib.6.

d Vehementer enim pertinet ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocij de imperatore exiſtiment, Cic. pro leg. Manil.

e Si virtuti fortuna inuidet,cauendum ne inulti animam amittamus; neu capti potiùs ſicuti pecora trucidemur, quàm virorum more pugnantes, cruentam atque luctuoſam victoriam hoſtibus relinquamus, Catill. apud Sall.

f Si ſtatus imperij aut ſalus prouinciarum in diſcrimine vertatur, debebit Imperatori in acie ſtare, Tac.4. hiſt.

g Galli ad quaſcumque res inexplebili cupiditate feruntur: ita neque audaciæ, neque timoris modum ſciunt, Dio. lib.39.

h Quos viceris,caue amicos tibi eſſe credas,nec tibi amico opus eſt, cuius de beneuolentia dubites, Curt.

i Vna ſalus victis nullam ſperare ſalutem, Virgil. Æn. 2.

k Deliberata morte ferocior, Hor. Od. 1.

CAP. XXVIII.

a Vniuerſæ ciuitates quæ Oceanum attingunt, Gallorum conſuetudine Armoricæ appellantur, quo ſunt in numerò Curioſolites,Rhedones,Ambibari,

bibari, Cadetes, Oſiſmij, Lemouices, Vnelli, Veneti, Cæſ. l. 7.

CAP. XIX.

a Huius ciuitatis eſt longè ampliſſima authoritas, omnis oræ maritimæ regionum earum, quod & naues habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam nauigare conſueuerant, & ſcientia atque vſu nauticarum rerum cæteros antecedunt: & in magno impetu maris, atque aperto, paucis portubus interiectis, quos tenent ipſi, omnes ferè qui eodem mari vti conſueuerunt, habent vectigales, Cæſ. lib. 3.

b Minora bella minoribus Ducibus deleganda; ſummæ rerum & imperij ſeipſum reſeruet Imperator, Tac. 2. & 4. hiſt.

c Magni Duces plura conſilio quàm vi perfecere, Tac. 2. Ann.

d Æſtibus ſolitis curſu ipſo certamine ſubductus Oceanus, intercedere bello videbatur, Fl. l. 5. c. 10.

CAP. XX.

a Infando indicio, quia bella vetabat, demiſere neci, Simon apud Virgil de Palam.

CAP. XXI.

a Germani vnà Sueuis concedunt, quibus ne Dij quidem immortales pares eſſe poſſunt, Cæſ. l. 4.

CAP. XXII.

a Toto diuiſos orbe Britannos, Virg. Omnibus terrâ maríque captis, reſpexit Oceanum, & quaſi hic Romanis orbis non ſufficeret, alterum cogitauit, Flor. l. 3 c. 10

b Britanniam petiiſſe ſpe margaritarum, quarum amplitudinem conferentem, interdum ſua manu exegiſſe pondus, Suet. in Iul c. 47

c Arma in omnes acerrima, quibus victis ſpolia maxima ſunt, call. Frag. Hominum animi in plus habendi cupiditatem prolabentes, bellis omnia & tumultibus miſcent, Agath. lib. 1.

CAP. XXIII.

a Dumnorix Æduus, cupidus rerum nouarũ, cupidus imperij, magni animi, magnæ inter Gallos au-

*t*hortatis, Cæſar libro quinto.

CAP. XXIV.

a Vbi ſummus Imperator non adeſt ad exercitum, citiùs quod non facto opus ſit, quàm quòd facto eſt opus. Plaut. Amphit.

b Gratiæ ingentes ab vniuerſo ordine T. Gracecho actæ ſunt, quòd remp. priuatis ſimultatibus potiorem habuiſſet, Liu l. 38.

c Vnum illud tempus obliterandæ ſeditionis & odij, pergerent, properarent, culpam in decus vertere, Tac. 1. Ann.

CAP. XXV.

a Sæpè in bello paruis momentis magni caſus intercedunt, Cæſ. 1. de bello ciuil.

b Acies ſi ſapienter diſponitur, plurimùm iuuat ſi immeritò; quamuis optimi bellatores, malâ diſpoſitione franguntur, Veget. lib. 3. cap. 14. Et ampliùs prodèſt locus ſæpe quàm virtus, idem c. 26.

CAP. XXVI.

a Θεοῦ γὰρ δῶρα συντυχεῖν βελτίους, Prouerb.

b Eſt autem difficile in maxima licentia moderari ſibi, quaſi que frænos imponere cupiditatibus, Herodian. lib. 1.

CAP. XXVII.

a Armatus, intentuſque ſis: vt neque tuæ occaſioni deſis, neque ſuam hoſti des, Veg. l. 3. c 26. Si enim in occaſionis momento, cuius præteruolat opportunitas, cunctatus fueris, nequicquam mox omiſſam querere, Liu l. 25.

b Natura ipſa magnis mentibus domicilia corporum digna metatur. Naz Pan. Conſtant.

c Labor in negotio, fortitudo in periculo, induſtria in agendo, celeritas in conficiendo: Cic. pro L. Manil.

d Quodcumque vſui eſſe poteſt hoſti corrumpe. Curt. l. 3 Hoc quodcumque nequit ſecum deducere, perdit. Ouid.

e Æquo animo ſua ipſi frumenta corrumpunt, ædificiaque incendunt, quá rei familiaris iacturâ-

per

perpetuum imperium, libertatemque ſe conſequi ſperent, Cæſ l.7. de bello Gall.
f Animi eſt illa mollities, non virtus; inopiam paulisper ferre non poſſe, Cæſ. l.7.
g Arma non ſeruant modum, nec temperari facilè, nec reprimi poteſt, ſtricti enſis ira, Sen. Herc. Fur. Bella delectat cruor, ibid. notum quid cæde calentibus armis, quantùm iræ liceat, motuſque quid audeat enſis, Sil. 2.
h Infirmi ingenij eſt lapſu aliquo ſummæ rei diffidere, Egeſipp. c. 2. l. 4.
i Noui delectus, noua quærentur auxilia, Veget. lib. 3. c. 25.

CAP. XXVIII.

a Quod nimis miſeri volunt, hoc facilè credunt, Sen. Herc Fur.
b Ædui Senatorum in vrbe ius adepti ſunt: ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano vſurpant, Tac. 27. Annal.
c Turpius eiicitur quàm non admittitur hoſtis.
d Multa ſimulent oportet inuiti, & diſſimulent cum dolore, Cic. 2 Offic. Quod potiſſimum in regnante eſt, diſce ſilere, Barc. Arg. 1.
e Ad Gergobiam legio fuſa eſt, Suet. in Iul. c. 25.

CAP. XXIX.

a Apud Gallos vnus in bello à multitudine Imperator deſignatur, Strab. lib. 4.

CAP. XXX.

a Apud Aleſiam tantæ res, quantas audere vix homines, perficere penè nullius niſi Dei fuerit, Paterc. l. 2. de Cæſ.
b Qui gregatim totis copiis irruebant, gregatim ſimul debellabantur, Strab. l. 4.
c Eius animus in perpetuum vincitur, cui confeſſio expreſſa ſit, ſe neque arte, neque caſu, ſed totis viribus cominùs collatis iuſto bello ſuperatum eſſe, Liuius.
d Vtcumque ceſſeris moliorem fortunam deditus, quàm hoſtis habiturus es, Curt.
e Nulla eſt victoria maior, quàm quæ confeſſos

animo quoque ſubiugat hoſtes, Claudian. 6. Conſ. Hon.

f Neque ſplendida, neque firma vlla victoria, niſi qui palam & ex condicto depugnans, animos quoque deieciſſet aduerſariorum, Polyb. l. 13.

g Grauiùs offendunt, quos molliùs conſulturos ſpes erat, Aurel. Vict in Galba.

h Poſt decennalis belli mutuas clades, Gallias omnes ſocietati Romanæ fœderibus iunxit æternis, Amm. Marc. l. 15.

C A P. XXXI.

a Lætitiam illius diei, concurſumque ciuitatis, & vota penè inferentium cœlo manus, ſpémque conceptæ ſecuritatis, æternitatiſque imperij, Rom vix in illo iuſto opere, abundè perſequi poterimus, nedum hîc implere tentemus, Paterc. l. poſt.

b Rarò eminentia inuidiá carent, Paterc. ibid. Vt eſt fortunæ comes inuidia, altiſſimiſque adhæret, ibid.

c Inuida fatorum ſeries, ſummiſque negatum ſtare diu, nimióque graues ſub pondere lapſus, Lucan. l. 5.

d Aſſiduum inter pares diſcordiæ malũ, Iuſt. l. 16.

e Nulla fides regni ſociis, omniſque poteſtates impatiens conſortis erit, Lucan. l. 1.

C A P. XXXII.

a Eatur quò oſtenta Deorum, & inimicorum iniquitas vocat, Suet. in Iul. c 32.

b Hic dolor tranſuerſum egit, & ad præſidia dignitatis paranda impulit, Fl. l. 4. c. 2.

c Gaudet Roma fugâ, debellatique Quirites, rumoris ſonitu mœrentia tecta relinquunt. Quid tam parua queror? gemino cum Conſule magnus ille tremor Ponti, & c prôh pudor! imperij deſerto nomine fugit, vt fortuna leuis magni quoque terga videret, Petron. Arb.

C A P. XXXIII.

a Phocais in dubiis auſa eſt ſeruare iuuentus, non fata ſequi, Lucan. l. 3.

b Intempeſtiuè principalium armorũ arbitrio captans, quibus ſe debent interponere, qui non parentem

rentem coërcere poſſunt, Paterc. lib. 2.

c Neque tutius, neque honeſtius quidquam, quàm ab omni contentione abeſſe, ad Artic.l.10.

d Quemcumque ſors tulerit caſum, ſis potiùs cum iis qui dicentur eſſe boni, quàm videaris à bonis diſſentire, ad Attic.l.8. Epiſt.1.

e Maſſilienſes cùm ſeſe victæ parti addixiſſent, magnam ſuæ felicitatis iacturam fecere, Strab.l.4.

CAP. XXXIV.

a A Gallis optimus eſt Rom. equitatus, Strab. l.4. Dat Gallia robur militis, Claudian.

b Ad generum Ceteris ſine cæde & ſanguine pauci deſcendunt Reges, & ſiccâ morte tyranni, Iuuen. Sat.10.

CAP. XXXV.

a Eſt opinio decreturum aliquem M. Antonio Galliam vltimam quam Plancus obtinet; quid hoc eſt aliud, quàm hoſti arma largiri, primùm neruum belli pecuniam infinitam, deinde equitatum quantum velit? Cic. Philipp.5.

CAP. XXXVI.

a Facta tribus dominis communis Roma, nec vnquam in turbam miſſi feralia fœdera regni. Lucan.1.

b Et torrens dicenti copia multis, & ſua mortifera eſt facundia, Iuuen. Sat.10.

c Pueritiæ mala in occaſionem gratiæ non trahenda, Tac.

d Inter naturaliter diſſimillimos ac diuerſa volentes, creſcit odium, Paterc 2.

e Vbi militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otii pellexit. Tac.1.Ann.

CAP. XXXVII.

a Vt ſol & dies non parte aliqua, ſed ſtatim totus; nec vni aut alteri; ſed omnibus in commune profertur, Plin. Paneg.

b Velociſſimi ſideris more, omnia inuiſere, omnia audire, & vndecumque inuocatum eſt ſtatim numē, velut adeſſe & aſſiſtere principem decet, ib.

cuiuſque ſermonibus præbere aures; denique luxum & otium cupere, diſciplinam & calorem aſpernari, Tac. 1. ann.

CAP. V.

a Exiſtimo Maximo, Marcello, Scipione, Mario, & cæteris magnis imperatoribus, non ſolum propter virtutem; ſed etiam propter fortunam, ſæpius imperia, mandata, atque exercitus eſſe commiſſos, Cic. pro Manil.

b Imperium iis artibus facillimè retinetur, quibus initio partum eſt, fortuna cum moribus immutatur, Sal. Catil. Sic ante oculos Nero, quem ſua immanitas, ſua luxuria, ceruicibus publicis depulere, Tac. 1. hiſt.

CAP. VI.

a Pro legibus arma ferre iuuat patriis, libertatemque tueri, Lucan l. 2.

b Et quod ſuaſiſſet egeſtas, vile nefas, Luc. l. 2. Catilinam luxuria primum, tum hinc conflata egeſtas rei familiaris, &c. Flor. l. 4. c. 1.

c Et multis vtile bellum, Lucan. lib. 1. Quorum egeſtas pro ſupplicio metuebat inopem pacem, Barcl. lib. 2. Arg.

d Durum & inuiſum, & graue eſt ſeruitia ferre, Sen. Troas act. 4.

e Quando eos pueros, quorum parentes capita rerum ſimul, in poteſtatem dediderit, Liu. 1. de Ludimagiſtro Faliſcorum.

f Ab inquieto ſæpè ſimulatur quies, Sen. Oed.

g O fortunata mors! quæ naturæ debita, pro patria es potiſſimùm reddita, Cic. Phil.

h ὁ γδ λογισμὸς τοῖς φόβοις συνίσται θελῦσιν, met? tempore, ratio & conſilium deeſt, Dio. Nic. Pomp.

CAP. VII.

a Chriſtus, Tiberio imperante, per Procuratorem Pontium Pilatum, ſupplicio affectus eſt, Tac. 3. Ann. 15.

CAP. VIII.

a Fiebat quiſque merces mortis ſuæ, magis ob prædam, quam ob delictum, Paterc. l. 2.

CAP.

CAP. IX.

a Nihil Lacedæmoniis ex Athenienſibus exitioſum magis exſtitit: quam quod victæ gentes pro externis haberentur, Tac.l. Ann. 11.

b Sacro fœdere omne diſcrimen victi & victoris excludere. Q. Curt. l. 10. c. 3. Omnia eundem ducunt colorem, ibid.

CAP. X.

a Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui, Ouid.

b Vt ſolet à ventis alimenta reſumere quæque parua ſub inductâ latuit ſcintilla fauillâ creſcere, & in veteres agitata reſurgere vires, idem.

c Repreſsâ in præſens exitialibus ſuperſtitio rurſus erumpebat, Tac. 15. Ann.

CAP. XI.

a Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam; habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis. Iſaias.

b Agrippina quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Vbiorum in quo genita erat, veteranos, Coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum eſt ex vocabulo ipſius, Tac. Ann. 11.

CAP. XII.

a Stimulat priuati odii pertinacia in publicum exitium, Tac. 1. Hiſt.

b Iulius Claſſicanus Suetano diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat, id. Ann. 14.

CAP. XIII.

a Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœdâ pueritiâ, impudicâ ſenectâ, præfecturã vigilum & prætorii & alia præmia virtutem, quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem, mox deinde auaritiam & vilia ſcelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro auſus, ac poſtremo eiuſdem deſertor ac proditor, Tac. 1. hiſt.

b Cornelius Sylla claritudine generis, & affinitate

Claudii,

cuiuſque ſermonibus præbere aures ; denique luxum & otium cupere, diſciplinam & calorem aſpernari, Tac. 1. ann.

CAP. V.

a Exiſtimo Maximo, Marcello, Scipione, Mario, & cæteris magnis imperatoribus, non ſolum propter virtutem ; ſed etiam propter fortunam, ſæpius imperia, mandata, atque exercitus eſſe commiſſos, Cic. pro Manil.

b Imperium iis artibus facillimè retinetur, quibus initio partum eſt, fortuna cum moribus immutatur, Sal. Catil. Sic ante oculos Nero, quem ſua immanitas, ſua luxuria, ceruicibus publicis depulere, Tac. 1. hiſt.

CAP. VI.

a Pro legibus arma ferre iuuat patriis, libertatemque tueri, Lucan l. 2.

b Et quod ſuaſiſſet egeſtas, vile nefas, Luc. l. 2. Catilinam luxuria primum, tum hinc conflata egeſtas rei familiaris, &c. Flor. l. 4. c. 1.

c Et multis vtile bellum, Lucan. lib. 1. Quorum egeſtas pro ſupplicio metuebat inopem pacem, Barcl. lib. 2. Arg.

d Durum & inuiſum, & graue eſt ſeruitia ferre, Sen. Troas act. 4.

e Quando eos pueros, quorum parentes capita rerum ſimul, in poteſtatem dediderit, Liu. 1. de Ludimagiſtro Faliſcorum.

f Ab inquieto ſæpè ſimulatur quies, Sen. Oed.

g O fortunata mors! quæ naturæ debita, pro patria es potiſſimùm reddita, Cic. Phil.

h ὁ γὰρ λογισμὸς τοῖς φόβοις συνεῖται θελύνων, met? tempore, ratio & conſilium deeſt, Dio. Nic. Pomp.

CAP. VII.

a Chriſtus, Tiberio imperante, per Procuratorem Pontium Pilatum, ſupplicio affectus eſt, Tac. 3. Ann. 15.

CAP. VIII.

a Fiebat quiſque merces mortis ſuæ, magis ob prædam, quam ob delictum, Paterc. l. 2.

CAP.

CAP. IX.

a Nihil Lacedæmoniis ex Athenienſibus exitioſum magis exſtitit: quam quod victæ gentes pro externis haberentur, Tac.l.Ann.11.

b Sacro fœdere omne diſcrimen victi & victoris excludere. Q. Curt. l.10.c.3. Omnia eundem ducunt colorem, ibid.

CAP. X.

a Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui, Ouid.

b Vt ſolet à ventis alimenta reſumere quæque parua ſub inductâ latuit ſcintilla fauillâ creſcere, & in veteres agitata reſurgere vires, idem.

c Repreſsâ in præſens exitialibus ſuperſtitio rurſus erumpebat, Tac.15. Ann.

CAP. XI.

a Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam; habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis, Iſaias.

b Agrippina quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Vbiorum in quo genita erat, veteranos, Coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum eſt ex vocabulo ipſius, Tac. Ann.11.

CAP. XII.

a Stimulat priuati odii pertinacia in publicum exitium, Tac.1.hiſt.

b Iulius Claſſicanus Suetano diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat, id. Ann.14.

CAP. XIII.

a Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœdâ pueritiâ, impudicâ ſenectâ, præfecturâ vigilum & prætorii & alia præmia virtutem, quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem, mox deinde auaritiam & vilia ſcelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro auſus, ac poſtremo eiuſdem deſertor ac proditor, Tac.1.hiſt.

b Cornelius Sylla claritudine generis, & affinitate

Claudii,

cuiuſque ſermonibus præbere aures ; denique luxum & otium cupere , diſciplinam & calorem aſpernari, Tac. 1. ann.

CAP. V.

a Exiſtimo Maximo , Marcello, Scipione, Mario, & cæteris magnis imperatoribus , non ſolum propter virtutem ; ſed etiam propter fortunam , ſæpius imperia, mandata , atque exercitus eſſe commiſſos , Cic. pro Manil.

b Imperium iis artibus facillimè retinetur, quibus initio partum eſt , fortuna cum moribus immutatur , Sal. Catil. Sic ante oculos Nero , quem ſua immanitas , ſua luxuria , ceruicibus publicis depulere, Tac. 1. hiſt.

CAP. VI

a Pro legibus arma ferre iuuat patriis , libertatemque tueri , Lucan l. 2.

b Et quod ſuaſiſſet egeſtas, vile nefas, Luc. l. 2. Catilinam luxuria primum , tum hinc conflata egeſtas rei familiaris, &c. Flor. l. 4. c. 1.

c Et multis vtile bellum, Lucan. lib. 1. Quorum egeſtas pro ſupplicio metuebat inopem pacem , Barcl. lib. 2. Arg.

d Durum & inuiſum, & graue eſt ſeruitia ferre, Sen. Troas act. 4.

e Quando eos pueros , quorum parentes capita rerum ſimul , in poteſtatem dediderit, Liu. 1. de Ludimagiſtro Faliſcorum.

f Ab inquieto ſæpè ſimulatur quies, Sen. Oed.

g O fortunata mors ! quæ naturæ debita, pro patria es potiſſimùm reddita, Cic. Phil.

h ὁ γδ λογισμὸς τοῖς φόβοις συνιῖται θελῦπιν, met? tempore, ratio & conſilium deeſt, Dio. Nic. Pomp.

CAP. VII.

a Chriſtus, Tiberio imperante , per Procuratorem Pontium Pilatum, ſupplicio affectus eſt, Tac. 3. Ann. 15.

CAP. VIII.

a Fiebat quiſque merces mortis ſuæ , magis ob prædam, quam ob delictum, Paterc. l. 2.

CAP.

CAP. IX.

a Nihil Lacedæmoniis ex Athenienſibus exitioſum magis exſtitit: quam quod victæ gentes pro externis haberentur, Tac.l.Ann.11.

b Sacro fœdere omne diſcrimen victi & victoris excludere. Q. Curt. l.10.c.3. Omnia eundem ducunt colorem, ibid.

CAP. X.

a Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui, Ouid.

b Vt ſolet à ventis alimenta reſumere quæque parua ſub inductâ latuit ſcintilla fauillâ creſcere, & in veteres agitata reſurgere vires, idem.

c Repreſsâ in præſens exitialibus ſuperſtitio rurſus erumpebat, Tac.15. Ann.

CAP. XI.

a Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam; habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis. Iſaias.

b Agrippina quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Vbiorum in quo genita erat, veteranos, Coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum eſt ex vocabulo ipſius, Tac. Ann.11.

CAP. XII.

a Stimulat priuati odii pertinacia in publicum exitium, Tac.1.hiſt.

b Iulius Claſſicanus Suetano diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat, id. Ann.14.

CAP. XIII.

a Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœdâ pueritiâ, impudicâ ſenectâ, præfecturâ vigilum & prætorii & alia præmia virtutem, quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem, mox deinde auaritiam & vilia ſcelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro auſus, ac poſtremo eiuſdem deſertor ac proditor, Tac.1.hiſt.

b Cornelius Sylla claritudine generis, & affinitate

Claudii,

cuiuſque ſermonibus præbere aures ; denique luxum & otium cupere, diſciplinam & calorem aſpernari, Tac. 1. ann.

CAP. V.

a Exiſtimo Maximo, Marcello, Scipione, Mario, & cæteris magnis imperatoribus, non ſolum propter virturem ; ſed etiam propter fortunam, ſæpius imperia, mandata, atque exercitus eſſe commiſſos, Cic. pro Manil.

b Imperium iis artibus facillimè retinetur, quibus initio partum eſt, fortuna cum moribus immutatur, Sal. Catil. Sic ante oculos Nero, quem ſua immanitas, ſua luxuria, ceruicibus publicis depulere, Tac. 1. hiſt.

CAP. VI

a Pro legibus arma ferre iuuat patriis, libertatemque tueri, Lucan l. 2.

b Et quod ſuaſiſſet egeſtas, vile nefas, Luc. l. 2. Catilinam luxuria primum, tum hinc conflata egeſtas rei familiaris, &c. Flor. l. 4. c. 1.

c Et multis vtile bellum, Lucan. lib. 1. Quorum egeſtas pro ſupplicio metuebat inopem pacem, Barcl. lib. 2. Arg.

d Durum & inuiſum, & graue eſt ſeruitia ferre, Sen. Troas act. 4.

e Quando eos pueros, quorum parentes capita rerum ſimul, in poteſtatem dediderit, Liu. 1. de Ludimagiſtro Faliſcorum.

f Ab inquieto ſæpè ſimulatur quies, Sen. Oed.

g O fortunata mors! quæ naturæ debita, pro patria es potiſſimùm reddita, Cic. Phil.

h ογδ λογισμοὶ τοῖς φόβοις συνεῖναι θέλουσιν, met. tempore, ratio & conſilium deeſt, Dio. Nic. Pomp.

CAP. VII.

a Chriſtus, Tiberio imperante, per Procuratorem Pontium Pilatum, ſupplicio affectus eſt, Tac. 3. Ann. 15.

CAP. VIII.

a Fiebat quiſque merces mortis ſuæ, magis ob prædam, quam ob delictum, Paterc. l. 2.

CAP.

CAP. IX.

a Nihil Lacedæmoniis ex Athenienſibus exitioſum magis exſtitit: quam quod victæ gentes pro externis haberentur, Tac.l.Ann.11.

b Sacro fœdere omne diſcrimen victi & victoris excludere. Q. Curt. l. 10.c.3. Omnia eundem ducunt colorem, ibid.

CAP. X.

a Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui, Ouid.

b Vt ſolet à ventis alimenta reſumere quæque parua ſub inductâ latuit ſcintilla fauillâ creſcere, & in veteres agitata reſurgere vires, idem.

c Repreſsâ in præſens exitialibus ſuperſtitio rurſus erumpebat, Tac. 15. Ann.

CAP. XI.

a Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam; habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis. Iſaias.

b Agrippina quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Vbiorum in quo genita erat, veteranos, Coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum eſt ex vocabulo ipſius, Tac. Ann. 11.

CAP. XII.

a Stimulat priuati odii pertinacia in publicum exitium, Tac. 1. Hiſt.

b Iulius Claſſicanus Suetano diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat, id. Ann. 14.

CAP. XIII.

a Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœdâ pueritiâ, impudicâ ſenectâ, præfecturā vigilum & prætorii & alia præmia virtutem, quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem, mox deinde auaritiam & vilia ſcelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro auſus, ac poſtremo eiuſdem deſertor ac proditor, Tac. 1. hiſt.

b Cornelius Sylla claritudine generis, & affinitate Claudii,

animo quoque ſubiugat hoſtes, Claudian. 6. Conſ. Hon.

f Neque ſplendida, neque firma vlla victoria, niſi qui palam & ex condicto depugnans, animos quoque deieciſſet aduerſariorum, Polyb. l. 13.

g Grauiùs offendunt, quos molliùs conſulturos ſpes erat, Aurel. Vict. in Galba.

h Poſt decennalis belli mutuas clades, Gallias omnes ſocietati Romanæ fœderibus iunxit æternis, Amm. Marc. l. 15.

CAP. XXXI.

a Lætitiam illius diei, concurſumque ciuitatis, & vota penè inſerentium cœlo manus, ſpémque conceptæ ſecuritatis, æternitatiſque imperij Rom. vix in illo iuſto opere, abundè perſequi poterimus, nedum hîc implere tentemus, Paterc. l. poſt.

b Rarò eminentia inuidiâ carent, Paterc. ibid. Vt eſt fortunæ comes inuidia, altiſſimiſque adhæret, ibid.

c Inuida fatorum ſeries, ſummiſque negatum ſtare diu, nimióque graues ſub pondere lapſus, Lucan. l. 5.

d Aſſiduum inter pares diſcordiæ malũ, Iuſt. l. 16.

e Nulla fides regni ſociis, omniſque poteſtates impatiens conſortis erit, Lucan. l. 1.

CAP. XXXII.

a Eatur quò oſtenta Deorum, & inimicorum iniquitas vocat, Suet. in Iul. c. 32.

b Hic dolor tranſuerſum egit, & ad præſidia dignitatis paranda impulit, Fl. l. 4. c. 2.

c Gaudet Roma fugâ, debellatique Quirites, rumoris ſonitu mœrentia tecta relinquunt. Quid tam parua queror? gemino cum Conſule magnus ille tremor Ponti, & c prôh pudor! imperij deſerto nomine fugit, vt fortuna leuis magni quoque terga videret, Petron. Arb.

CAP. XXXIII.

a Phocais in dubiis auſa eſt ſeruare iuuentus, non fata ſequi, Lucan. l. 3.

b Intempeſtiuè principalium armorũ arbitrio captans, quibus ſe debent interponere, qui non parentem

rentem coërcere poſſunt, Paterc. lib. 2.

c Neque tutius, neque honeſtius quidquam, quàm ab omni contentione abeſſe, ad Artic.l.10.

d Quemcumque ſors tulerit caſum, ſis potiùs cum iis qui dicentur eſſe boni, quàm videaris à bonis diſſentire, ad Attic.l.8. Epiſt.1.

e Maſſilienſes cùm ſeſe victæ parti addixiſſent, magnam ſuæ felicitatis iacturam fecere, Strab.l.4.

CAP. XXXIV.

a A Gallis optimus eſt Rom. equitatus, Strab. l.4. Dat Gallia robur militis, Claudian.

b Ad generum Ceteris ſine cæde & ſanguine pauci deſcendunt Reges, & ſiccâ morte tyranni, Iuuen. Sat.10.

CAP. XXXV.

a Eſt opinio decreturum aliquem M. Antonio Galliam vltimam quam Plancus obtinet; quid hoc eſt aliud, quàm hoſti arma largiri, primùm neruum belli pecuniam infinitam, deinde equitatum quantum velit? Cic. Philipp.5.

CAP. XXXVI.

a Facta tribus dominis communis Roma, nec vnquam in turbam miſſi feralia fœdera regni. Lucan.1.

b Et torrens dicenti copia multis, & ſua mortifera eſt facundia, Iuuen. Sat.10.

c Pueritiæ mala in occaſionem gratiæ non trahenda, Tac.

d Inter naturaliter diſſimillimos ac diuerſa volentes, creſcit odium, Paterc 2.

e Vbi militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otii pellexit. Tac.1.Ann.

CAP. XXXVII.

a Vt ſol & dies non parte aliqua, ſed ſtatim totus; nec vni aut alteri; ſed omnibus in commune profertur, Plin. Paneg.

b Velociſſimi ſideris more, omnia inuiſere, omnia audire, & vndecumque inuocatum eſt ſtatim numẽ, velut adeſſe & aſſiſtere principem decet, ib.

CAP. XXXVIII.

a Hoc bello cccc. millia captiuorum ex Germania tranſtulit, & apud ripam Rheni in Gallia collocauit, Eutrop. lib. 7.

d Idque proſpectum ſingulari conſilio ducis, qui maritimum genus à conſpectu longè ſubmouit maris, & Mediterraneis quaſi obligauit, Flor. l. 3. c. 6. de Cn. Pomp. & Cilicibus.

CAP. XXXIX.

a Auro victa fides, ſunt & venalia iura, Prop. πάντα ὤνια τῷ πλούτῳ, Ariſt. lib. 2. Rhet. c. 16.

CAP. XL.

a Arces in finibus, & contra hoſtem haud valdè ſpernam, Lipſ.

b Qui benignitate ac clementia imperium temperant, his candida & læta omnia ſunt: etiam hoſtes æquiores, quam aliis ciues, Sall. ad Cæſ.

c Lugdunenſem Rhetor dicturus ad Aram, Iuuen. Satyr. 1.

CAP. XLI.

a Galliarum tractus & ſitum oſtendere puto nunc tempeſtiuum, Amm. Marc. l. 13. Lauream nec Senatus cuiquam dedit, nec quiſquam ſibi dari deſiderauit, ciuitatis parte lachrymante, Val. Max. l. 2. c. 8.

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

a Bellum ea tempeſtate nullū eſt, niſi aduersùs Germanos, domi res tranquillæ, Tac. 1. Ann. Sic vbique cuncta, atque continua totius generis humani, aut pax fuit, aut pactio, Flor. c. vlt. Finita viceſimo anno bella ciuilia, ſepulta externa, reuocata pax, ſopitus vbique armorum furor, Paterc.

b Magnus-

b Magnus ab integro ſæclorum naſcitur ordo, Virgil. Eclog.

CAP. II.

a Ii demùm diu, tutóque imperant, qui non metum ex crudelitate; ſed amorem ex bonitate ciuium ſuorum animis inſtillant, Herod. l. 1.

b Semel profectò premere felices Deus cùm cœpit, vrget: hos habent magna exitus, Sen. Herc. Oct.

c Infantem me ſæpè in vlnis geſtans, vobis dabat in munus, quaſique veſtræ mandabat fidei, Commod. apud Herod. lib 1.

d Rudem ſanè bonarum artium, & robore corporis ſtolidè ferocem; nullius tamen flagitii compertum, Tacit. 1. Ann.

CAP. III.

a Vigiles trahit purpura noctes, Sen. Herc. Oet. O ſi pateant pectora diuitum! quantos intus ſublimis agit fortuna metus? ibid.

b Syriam pauper diuitem ingreſſus, diues pauperem reliquit, Paterc. lib. 2.

c Nemo tantùm feroces dixerit Gallos, fraudibus agunt, Flo.

d Ducibus ad moriendum, quàm ad pugnandum animi fuit; quippe ſe ipſe transfixit, Paterc. l. 2.

CAP. IV.

a Barbari metu Principis, in præſens continentur, Herodian. l. 1. Optimus quiſque in occaſionem prædarum, vulgus, vt mos eſt, cuiuſque motus noui cupidum, Tac. l. 1. hiſt.

b Nam Germanico ciuile ingenium, mira comitas, & diuerſa à Tiberii ſermone vultu, arrogantibus & obſcuris, credebaturque, ſi rerum potitus foret, libertatem redditurus, Tac. 1. Ann.

c Nulla res vehementius remp. continet, quā fides, Cic. 3. Of. Optimus ille militiæ cui poſtremum eſt, primumque tueri inter bella fidem, Sil. l. 4.

d Quod in ſeditionibus accidit, vnde plures erant, inde fuere, Tac. 1. Ann.

e Principio laſciuire miles, diſcordare, peſſimi

cuiuſque ſermonibus præbere aures ; denique luxum & otium cupere , diſciplinam & calorem aſpernati, Tac. 1. ann.

CAP. V.

a Exiſtimo Maximo , Marcello, Scipione, Mario, & cæteris magnis imperatoribus , non ſolum propter virtutem ; ſed etiam propter fortunam , ſæpius imperia , mandata , atque exercitus eſſe commiſſos , Cic. pro Manil.

b Imperium iis artibus facillimè retinetur, quibus initio partum eſt , fortuna cum moribus immutatur , Sal. Catil. Sic ante oculos Nero , quem ſua immanitas , ſua luxuria , ceruicibus publicis depulere, Tac. 1. hiſt.

CAP. VI

a Pro legibus arma ferre iuuat patriis , libertatemque tueri , Lucan l. 2.

b Et quod ſuaſiſſet egeſtas, vile nefas, Luc. l. 2. Catilinam luxuria primum , tum hinc conflata egeſtas rei familiaris, &c. Flor. l. 4. c. 1.

c Et multis vtile bellum, Lucan. lib. 1. Quorum egeſtas pro ſupplicio metuebat inopem pacem, Barcl. lib. 2. Arg.

d Durum & inuiſum, & graue eſt ſeruitia ferre, Sen. Troas act. 4.

e Quando eos pueros , quorum parentes capita rerum ſimul , in poteſtatem dediderit, Liu. 1. de Ludimagiſtro Faliſcorum.

f Ab inquieto ſæpè ſimulatur quies, Sen. Oed.

g O fortunata mors ! quæ naturæ debita, pro patria es potiſſimùm reddita, Cic. Phil.

h ὁ γὰρ λογισμοῖς τοῖς φόβοις συνίσταται δειλοῦσιν, metꝰ tempore, ratio & conſilium deeſt, Dio. Nic. Pomp.

CAP. VII.

a Chriſtus, Tiberio imperante , per Procuratorem Pontium Pilatum, ſupplicio affectus eſt, Tac. 3. Ann. 15.

CAP. VIII.

a Fiebat quiſque merces mortis ſuæ , magis ob prædam, quam ob delictum, Paterc. l. 2.

CAP. IX.

a Nihil Lacedæmoniis ex Athenienſibus exitioſum magis exſtitit: quam quod victæ gentes pro externis haberentur, Tac.l.Ann.11.

b Sacro fœdere omne diſcrimen victi & victoris excludere. Q. Curt. l. 10.c.3. Omnia eundem ducunt colorem, ibid.

CAP. X.

a Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui, Ouid.

b Vt ſolet à ventis alimenta reſumere quæque parua ſub inductâ latuit ſcintilla fauillâ creſcere, & in veteres agitata reſurgere vires, idem.

c Repreſsâ in præſens exitialibus ſuperſtitio rurſus erumpebat, Tac. 15. Ann.

CAP. XI.

a Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam; habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis. Iſaias.

b Agrippina quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Vbiorum in quo genita erat, veteranos, Coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum eſt ex vocabulo ipſius, Tac. Ann. 11.

CAP. XII.

a Stimulat priuati odii pertinacia in publicum exitium, Tac. 1. hiſt.

b Iulius Claſſicanus Suetano diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat, id. Ann. 14.

CAP. XIII.

a Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœdâ pueritiâ, impudicâ ſenectâ, præfecturâ vigilum & prætorii & alia præmia virtutem, quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem, mox deinde auaritiam & vilia ſcelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro auſus, ac poſtremo eiuſdem deſertor ac proditor, Tac. 1. hiſt.

b Cornelius Sylla claritudine generis, & affinitate

Claudii,

cuiuſque ſermonibus præbere aures ; denique luxum & otium cupere, diſciplinam & calorem aſpernari, Tac. 1. ann.

CAP. V.

a Exiſtimo Maximo, Marcello, Scipione, Mario, & cæteris magnis imperatoribus, non ſolum propter virtutem ; ſed etiam propter fortunam, ſæpius imperia, mandata, atque exercitus eſſe commiſſos, Cic. pro Manil.

b Imperium iis artibus facillimè retinetur, quibus initio partum eſt, fortuna cum moribus immutatur, Sal. Catil. Sic ante oculos Nero, quem ſua immanitas, ſua luxuria, ceruicibus publicis depulere, Tac. 1. hiſt.

CAP. VI

a Pro legibus arma ferre iuuat patriis, libertatemque tueri, Lucan l. 2.

b Et quod ſuaſiſſet egeſtas, vile nefas, Luc. l. 2. Catilinam luxuria primum, tum hinc conflata egeſtas rei familiaris, &c. Flor. l. 4. c. 1.

c Et multis vtile bellum, Lucan. lib. 1. Quorum egeſtas pro ſupplicio metuebat inopem pacem, Barcl. lib. 2. Arg.

d Durum & inuiſum, & graue eſt ſeruitia ferre, Sen. Troas act. 4.

e Quando eos pueros, quorum parentes capita rerum ſimul, in poteſtatem dediderit, Liu. 1. de Ludimagiſtro Faliſcorum.

f Ab inquieto ſæpè ſimulatur quies, Sen. Oed.

g O fortunata mors! quæ naturæ debita, pro patria es potiſſimùm reddita, Cic. Phil.

h ο γδ λογισμοὶ τοῖς φόβοις συνεῖπαι θελ ῦσιν, met? tempore, ratio & conſilium deeſt, Dio. Nic. Pomp.

CAP. VII.

a Chriſtus, Tiberio imperante, per Procuratorem Pontium Pilatum, ſupplicio affectus eſt, Tac. 3. Ann. 15.

CAP. VIII.

a Fiebat quiſque merces mortis ſuæ, magis ob prædam, quam ob delictum, Paterc. l. 2.

CAP.

CAP. IX.

a Nihil Lacedæmoniis ex Athenienſibus exitioſum magis exſtitit: quam quod victæ gentes pro externis haberentur, Tac.l.Ann.11.

b Sacro fœdere omne diſcrimen victi & victoris excludere. Q. Curt. l.10.c.3. Omnia eundem ducunt colorem, ibid.

CAP. X.

a Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui, Ouid.

b Vt ſolet à ventis alimenta reſumere quæque parua ſub inductâ latuit ſcintilla fauillâ creſcere, & in veteres agitata reſurgere vires, idem.

c Repreſsâ in præſens exitialibus ſuperſtitio rurſus erumpebat, Tac. 15. Ann.

CAP. XI.

a Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam; habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis. Iſaias.

b Agrippina quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Vbiorum in quo genita erat, veteranos, Coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum eſt ex vocabulo ipſius, Tac. Ann. 11.

CAP. XII.

a Stimulat priuati odii pertinacia in publicum exitium, Tac. 1. Hiſt.

b Iulius Claſſicanus Suetano diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat, id. Ann. 14.

CAP. XIII.

a Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœdâ pueritiâ, impudicâ ſenectâ, præfecturâ vigilum & prætorii & alia præmia virtutem, quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem, mox deinde auaritiam & vilia ſcelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro auſus, ac poſtremo eiuſdem deſertor ac proditor, Tac. 1. hiſt.

b Cornelius Sylla claritudine generis, & affinitate

Claudii,

cuiuſque ſermonibus præbere aures ; denique luxum & otium cupere, diſciplinam & calorem aſpernari, Tac. 1. ann.

CAP. V.

a Exiſtimo Maximo, Marcello, Scipione, Mario, & cæteris magnis imperatoribus, non ſolum propter virtutem ; ſed etiam propter fortunam, ſæpius imperia, mandata, atque exercitus eſſe commiſſos, Cic. pro Manil.

b Imperium iis artibus facillimè retinetur, quibus initio partum eſt, fortuna cum moribus immutatur, Sal. Catil. Sic ante oculos Nero, quem ſua immanitas, ſua luxuria, ceruicibus publicis depulere, Tac. 1. hiſt.

CAP. VI

a Pro legibus arma ferre iuuat patriis, libertatemque tueri, Lucan l. 2.

b Et quod ſuaſiſſet egeſtas, vile nefas, Luc. l. 2. Catilinam luxuria primum, tum hinc conflata egeſtas rei familiaris, &c. Flor. l. 4. c. 1.

c Et multis vtile bellum, Lucan. lib. 1. Quorum egeſtas pro ſupplicio metuebat inopem pacem, Barcl. lib. 2. Arg.

d Durum & inuiſum, & graue eſt ſeruitia ferre, Sen. Troas act. 4.

e Quando eos pueros, quorum parentes capita rerum ſimul, in poteſtatem dediderit, Liu. 1. de Ludimagiſtro Faliſcorum.

f Ab inquieto ſæpè ſimulatur quies, Sen. Oed.

g O fortunata mors! quæ naturæ debita, pro patria es potiſſimùm reddita, Cic. Phil.

h ὁ γὰρ λογισμοὶ τοῖς φόβοις συνεῖναι θέλουσιν, met? tempore, ratio & conſilium deeſt, Dio. Nic. Pomp.

CAP. VII.

a Chriſtus, Tiberio imperante, per Procuratorem Pontium Pilatum, ſupplicio affectus eſt, Tac. 3. Ann. 15.

CAP. VIII.

a Fiebat quiſque merces mortis ſuæ, magis ob prædam, quam ob delictum, Paterc. l. 2.

CAP. IX.

a Nihil Lacedæmoniis ex Athenienſibus exitioſum magis exſtitit: quam quod victæ gentes pro externis haberentur, Tac.l.Ann.11.

b Sacro fœdere omne diſcrimen victi & victoris excludere. Q. Curt. l.10.c.3. Omnia eundem ducunt colorem, ibid.

CAP. X.

a Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui, Ouid.

b Vt ſolet à ventis alimenta reſumere quæque parua ſub inductâ latuit ſcintilla fauillâ creſcere, & in veteres agitata reſurgere vires, idem.

c Repreſsâ in præſens exitialibus ſuperſtitio rurſus erumpebat, Tac.15. Ann.

CAP. XI.

a Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam; habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis. Iſaias.

b Agrippina quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Vbiorum in quo genita erat, veteranos, Coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum eſt ex vocabulo ipſius, Tac. Ann.11.

CAP. XII.

a Stimulat priuati odii pertinacia in publicum exitium, Tac.1.hiſt.

b Iulius Claſſicanus Suetano diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat, id. Ann.14.

CAP. XIII.

a Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœdâ pueritiâ, impudicâ ſenectâ, præfecturâ vigilum & prætorii & alia præmia virtutem, quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem, mox deinde auaritiam & vilia ſcelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro auſus, ac poſtremo eiuſdem deſertor ac proditor, Tac.1.hiſt.

b Cornelius Sylla claritudine generis, & affinitate

Claudii,

cuiuſque ſermonibus præbere aures ; denique luxum & otium cupere, diſciplinam & calorem aſpernari, Tac. 1. ann,

CAP. V.

a Exiſtimo Maximo, Marcello, Scipione, Mario, & cæteris magnis imperatoribus, non ſolum propter virtutem ; ſed etiam propter fortunam, ſæpius imperia, mandata, atque exercitus eſſe commiſſos, Cic. pro Manil.

b Imperium iis artibus facillimè retinetur, quibus initio partum eſt, fortuna cum moribus immutatur, Sal. Cail. Sic ante oculos Nero, quem ſua immanitas, ſua luxuria, ceruicibus publicis depulere, Tac. 1. hiſt.

CAP. VI

a Pro legibus arma ferre iuuat patriis, libertatemque tueri, Lucan l. 2.

b Et quod ſuaſiſſet egeſtas, vile nefas, Luc. l. 2. Catilinam luxuria primum, tum hinc conflata egeſtas rei familiaris, &c. Flor. l 4. c. 1.

c Et multis vtile bellum, Lucan. lib. 1. Quorum egeſtas pro ſupplicio metuebat inopem pacem, Barcl. lib. 2. Arg.

d Durum & inuiſum, & graue eſt ſeruitia ferre, Sen. Troas act. 4.

e Quando eos pueros, quorum parentes capita rerum ſimul, in poteſtatem dediderit, Liu. 1. de Ludimagiſtro Faliſcorum.

f Ab inquieto ſæpè ſimulatur quies, Sen. Oed.

g O fortunata mors! quæ naturæ debita, pro patria es potiſſimùm reddita, Cic. Phil.

h οὐ γὰρ λογισμοῖς τοῖς φόβοις συνεῖναι θέλουσιν, met. tempore, ratio & conſilium deeſt, Dio. Nic. Pomp.

CAP. VII.

a Chriſtus, Tiberio imperante, per Procuratorem Pontium Pilatum, ſupplicio affectus eſt, Tac. 3. Ann. 15.

CAP. VIII.

a Fiebat quiſque merces mortis ſuæ, magis ob prædam, quam ob delictum, Paterc. l. 2.

CAP.

CAP. IX.

a Nihil Lacedæmoniis ex Athenienſibus exitioſum magis exſtitit: quam quod victæ gentes pro externis haberentur, Tac.l.Ann.11.

b Sacro fœdere omne diſcrimen victi & victoris excludere. Q. Curt. l.10.c.3. Omnia eundem ducunt colorem, ibid.

CAP. X.

a Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui, Ouid.

b Vt ſolet à ventis alimenta reſumere quæque parua ſub inductâ latuit ſcintilla fauillâ creſcere, & in veteres agitata reſurgere vires, idem.

c Repreſsâ in præſens exitialibus ſuperſtitio rurſus erumpebat, Tac.15. Ann.

CAP. XI.

a Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam ; habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis. Iſaias.

b Agrippina quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Vbiorum in quo genita erat, veteranos, Coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum eſt ex vocabulo ipſius, Tac. Ann.11.

CAP. XII.

a Stimulat priuati odii pertinacia in publicum exitium, Tac.1.hiſt.

b Iulius Claſſicanus Suetano diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat, id. Ann.14.

CAP. XIII.

a Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœdâ pueritiâ, impudicâ ſenectâ, præfecturâ vigilum & prætorii & alia præmia virtutem, quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem, mox deinde auaritiam & vilia ſcelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro auſus, ac poſtremo eiuſdem deſertor ac proditor, Tac.1. hiſt.

b Cornelius Sylla claritudine generis, & affinitate Claudii,

CAP. XXXVIII.

a Hoc bello cccc. millia captiuorum ex Germania tranſtulit, & apud ripam Rheni in Gallia collocauit, Eutrop. lib. 7.

d Idque proſpectum ſingulari conſilio ducis, qui maritimum genus à conſpectu longè ſubmouit maris, & Mediterraneis quaſi obligauit, Flor. l. 3. c. 6. de Cn. Pomp. & Cilicibus.

CAP. XXXIX

a Auro victa fides, ſunt & venalia iura, Prop. πάντα ὤνια τοῦ πλούτου, Ariſt. lib. 2. Rhet. c. 16.

CAP. XL.

a Arces in finibus, & contra hoſtem haud valdè ſpernam, Lipſ.

b Qui benignitate ac clementia imperium temperant, his candida & læta omnia ſunt: etiam hoſtes æquiores, quam aliis ciues, Sall. ad Cæſ.

c Lugdunenſem Rhetor dicturus ad Aram, Iuuen. Satyr. 1.

CAP. XLI.

a Galliarum tractus & ſitum oſtendere puto nunc tempeſtiuum, Amm. Marc. l. 15. Lauream nec Senatus cuiquam dedit, nec quiſquam ſibi dari deſiderauit, ciuitatis parte lachrymante, Val. Max. l. 2. c. 8.

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

a Bellum ea tempeſtate nullū eſt, niſi aduersùs Germanos, domi res tranquillæ, Tac. 1. Ann. Sic vbique cuncta, atque continua totius generis humani, aut pax fuit, aut pactio, Flor. c. vlt. Finita viceſimo anno bella ciuilia, ſepulta externa, reuocata pax, ſopitus vbique armorum furor, Paterc.

b Magnus-

b Magnus ab integro ſæclorum naſcitur ordo, Virgil. Eclog.

CAP. II.

a Ii demùm diu, tutóque imperant, qui non metum ex crudelitate; ſed amorem ex bonitate ciuium ſuorum animis inſtillant, Herod. l. 1.

b Semel profectò premere felices Deus cùm cœpit, vrget: hos habent magna exitus, Sen. Herc. Oct.

c Infantem me ſæpè in vlnis geſtans, vobis dabat in munus, quaſique veſtræ mandabat fidei, Commod. apud Herod. lib 1.

d Rudem ſanè bonarum artium, & robore corporis ſtolidè ferocem; nullius tamen flagitii compertum, Tacit. 1. Ann.

CAP. III.

a Vigiles trahit purpura noctes, Sen. Herc. Oet. O ſi pareant pectora diuum! quantos intus ſublimis agit fortuna metus? ibid.

b Syriam pauper diuitem ingreſſus, diues pauperem reliquit, Paterc. lib. 2.

c Nemo tantùm feroces dixerit Gallos, fraudibus agunt, Flo.

d Ducibus ad moriendum, quàm ad pugnandum animi fuit; quippe ſe ipſe transfixit, Paterc. l. 2.

CAP. IV.

a Barbari metu Principis, in præſens continentur; Herodian. l. 1. Optimus quiſque in occaſionem prædarum, vulgus, vt mos eſt, cuiuſque motus noui cupidum, Tac. l. 1. hiſt.

b Nam Germanico ciuile ingenium, mira comitas, & diuerſa à Tiberii ſermone vultu, arrogantibus & obſcuris, credebaturque, ſi rerum potitus foret, libertatem redditurus, Tac. 1. Ann.

c Nulla res vehementius remp. continet, quã fides, Cic. 3. Of. Optimus ille militiæ cui poſtremum eſt, primumque tueri inter bella fidem, Sil. l. 4.

d Quod in ſeditionibus accidit, vnde plures erant, inde fuere, Tac. 1. Ann.

e Principio laſciuire miles, diſcordare, peſſimi

L 6

cuiuſque ſermonibus præbere aures; denique luxum & otium cupere, diſciplinam & calorem aſpernari, Tac. 1. ann.

C A P. V.

a Exiſtimo Maximo, Marcello, Scipione, Mario, & cæteris magnis imperatoribus, non ſolum propter virtutem; ſed etiam propter fortunam, ſæpius imperia, mandata, atque exercitus eſſe commiſſos, Cic. pro Manil.

b Imperium iis artibus facillimè retinetur, quibus initio partum eſt, fortuna cum moribus immutatur, Sal. Catil. Sic ante oculos Nero, quem ſua immanitas, ſua luxuria, ceruicibus publicis depulere, Tac. 1. hiſt.

C A P. VI

a Pro legibus arma ferre iuuat patriis, libertatemque tueri, Lucan l. 2.

b Et quod ſuaſiſſet egeſtas, vile nefas, Luc. l. 2. Catilinam luxuria primum, tum hinc conflata egeſtas rei familiaris, &c. Flor. l. 4. c. 1.

c Et multis vtile bellum, Lucan. lib. 1. Quorum egeſtas pro ſupplicio metuebat inopem pacem, Barcl. lib. 2. Arg.

d Durum & inuiſum, & graue eſt ſeruitia ferre, Sen. Troas act. 4.

e Quando eos pueros, quorum parentes capita rerum ſimul, in poteſtatem dediderit, Liu. 1. de Ludimagiſtro Faliſcorum.

f Ab inquieto ſæpè ſimulatur quies, Sen. Oed.

g O fortunata mors! quæ naturæ debita, pro patria es potiſſimùm reddita, Cic. Phil.

h ὁ γὰρ λογισμὸς τοῖς φόβοις συνίσταται θελ᾽ ὕσιν, met? tempore, ratio & conſilium deeſt, Dio. Nic. Pomp.

C A P. VII.

a Chriſtus, Tiberio imperante, per Procuratorem Pontium Pilatum, ſupplicio affectus eſt, Tac. 3. Ann. 15.

C A P. VIII.

a Fiebat quiſque merces mortis ſuæ, magis ob prædam, quam ob delictum, Paterc. l. 2.

C A P.

CAP. IX.

a Nihil Lacedæmoniis ex Athenienſibus exitioſum magis exſtitit: quam quod victæ gentes pro externis haberentur, Tac.l.Ann.11.

b Sacro fœdere omne diſcrimen victi & victoris excludere. Q. Curt. l.10.c.3. Omnia eundem ducunt colorem, ibid.

CAP. X.

a Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui, Ouid.

b Vt ſolet à ventis alimenta reſumere quæque parua ſub inductâ latuit ſcintilla fauillâ creſcere, & in veteres agitata reſurgere vires, idem.

c Repreſsâ in præſens exitialibus ſuperſtitio rurſus erumpebat, Tac.15. Ann.

CAP. XI.

a Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam; habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis, Iſaias.

b Agrippina quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Vbiorum in quo genita erat, veteranos, Coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum eſt ex vocabulo ipſius, Tac. Ann.11.

CAP. XII.

a Stimulat priuati odii pertinacia in publicum exitium, Tac.1.Hiſt.

b Iulius Claſſicanus Suetano diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat, id. Ann.14.

CAP. XIII.

a Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœdâ pueritiâ, impudicâ ſenectâ, præfecturâ vigilum & prætorii & alia præmia virtutem, quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem, mox deinde auaritiam & vilia ſcelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro auſus, ac poſtremo eiuſdem deſertor ac proditor, Tac.1.hiſt.

b Cornelius Sylla claritudine generis, & affinitate Claudii,

Claudiī, cui per nuptias Antonii gener erat, ad imperium vocatur, Tac. 13. Ann.

c Syllam inopem vnde præcipuam audaciam: & ſimulatorem ſegnitiæ, dum temeritati locum reperiret, idem Ann. 14.

d In turbidis, vnus alterve maximè prompti ſubuertantur, Tac. 2. hiſt.

CAP. XIV.

a Non ope humanâ, non largitionibus Principis, aut Deûm placamentis decedebat infamia, quin iuſtum incendium crederetur, Tac. 15. Ann.

b Haud perinde in crimine incendii, quam odio humani generis coniuncti ſunt, ibid.

c Scelere velatum eſt ſcelus, Sen. Hipp.

d Martyrum ſemper numerus ſub omni grandine creſcit, Prudent. hymno 7.

e Statim piorum corde pietas fortior, amore Chriſti contumax doloribus, id. hymno 4.

f Currunt vterque ad palmam, vterque conueniunt ad coronam; non quidem, eodem temporis curſu, ſed anni vertentis occurſu. D. Aug. de Sanctis ſerm. 18.

CAP. XV.

a Lugdunum in colle conditum, vbi Arar Rhodano commiſcetur, Strab. lib. 4.

b Ita ruinas ipſas vrbium diruit, vt hodie Samnium in Samnio requiratur, Flor. l. 1. c. 1.

c Eſt hoc commune vitium magnis ciuitatibus, vt inuidia gloriæ comes ſit, & libenter de iis detrahunt, quos emergere vident altius, neque animo æquo pauperes alienam opulentiam intuentur fortunam, Æmil. Prob. in Chabr.

d Liuor tabificum malis venenum, Virg. Epigr.

e Sit ante oculos Nero, quem ſua immanitas, ſua luxuria, ceruicibus publicis depulere, Tac. 1. hiſt.

f Ὅσον κακόν ἐςιν ἐπιθυμοῦντά τινα ἀποθανεῖν μὴ δύνασθαι. Xiphil.

CAP. XVI.

a Id Florus de Caſſio & Bruto, ii ſic Cæſarem quaſi Tarquiniū regem depuliſſe regno videbantur:

tur : ſed libertatem quam maximè reſtitutam voluerunt ; illo ipſo parricidio perdidere, l.4.c.4.

b Maximum diſcrimen penes quos aurum & opes, Tac.4. hiſt.

CAP. XVII.

a Magnum onus ſuſtines capite regium inſigne; hoc autem moderatè gerendum, aut in te ruet, Curt. l.7.c.4. Metus autem & terror infirma vincula charitatis : quæ vbi remoueris, qui timere deſierint, odiſſe incipient, Tac. Agric. vlt.

b Omnis multitudo & maximè militaris mobili fertur impetu, Curt.

c Multitudo omnis ſicut mare per ſe mobilis eſt, Liu.l.28.

d Milites contagione inſaniunt, ibid.

CAP. XVIII.

a Galba reditus Lugdunenſium occaſione,iram in fiſcum verterat : multus contra in Viennenſes honor. Vnde æmulatio & inuidia, & vno amne diſcretis connexum odium, Tac. 1. hiſt.

b Πάντα ὤνια τοῦ πλουτεῖν, Ariſt.2. Rhet.

c Maiori animo tolerantur aduerſa,quam relinquuntur. Fortes & ſtrenui etiam contra fortunam inſiſtunt ſpei, timidi & ignaui ad deliberationem formidine properant, Tac.2. hiſt.

CAP. XIX.

a Nulla res multitudinem efficacius regit,quàm ſuperſtitio, Curt. l.4.

b Sunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel mentes, Tac. 1. Ann.

c Alit æmulatio ingenia,& inuidia incitationem accendit. Paterc. lib. 1. Stimulos dabit æmula virtus, Lucan.

CAP. XX

a Nullus imperium flagitio quæſitum bonis artibus exercuit, Tac. 1. hiſt

b In omne fas, nefaſque auidi aut venales, non ſacro, non prophano abſtinent, Tac.2. hiſt.

c Per diſcordias fluxa militum fides, Tac. ibid.

Pa:atis

Baratis vtrinque corporibus, & perfidia impunitæ, Tac. 1. hiſt.

CAP. XXI.

a Id eſt viri & ducis, non deeſſe fortunæ præbenti ſe, & oblata caſu flectere ad conſilium, Liu. lib. 28.

b Τοὺς πολεμίους παραλογίζεσθαι, οὐ μόνον δίκαιον καὶ ἔνδοξον, ἀλλὰ καὶ ἡδὺ καὶ κερδαλέον. Plut.

c Hoc ab Æmilio Probo in Miltiade.

d Superatis malis omnibus, famem vnam natura vinci non ſinit, Liu. l. 5.

e Perfidos nunquam cauſa deficit, cur pacto non ſtent, ſemperque aliquam fraudi ſpeciem iuris imponant, idem lib. 9.

CAP. XXII.

a Nihil æquè quàm incendium Capitolii, vt finem imperii adeſſe crederent, impulerat captam olim à Gallis vrbem, ſed integra Iouis ſede, manſiſſe imperium, ex Tac. l. 4

b Quod metuit, auget, qui ſcelus ſcelere obruit, Sen. Agam.

c Per ſcelera ſemper ſceleribus tutũ eſt ſcelus. ib.

d Qui magis animis quam viribus freti, ad certamen deſcendunt; feſtinatum temerè prælium pari formidine deſerunt, Liu. 7.

e Clementia non tantùm honeſtiores, ſed tutiores præſtat, ornamentumque imperiorum eſt ſimul & certa ſalus.

f Sæpè obſtitit vincentibus paruum inter ipſos certamen, omiſſo hoſte ſpolia conſectandi, Tac. 4. hiſt.

CAP. XXIII.

a Sollicita Danaos pacis incertæ fides, ſemper tenebit; ſemper à tergo timor reſpicere coget, arma nec poni ſinet, dum Phrygibus animos Natus euerſis dabit, Sen. Troas.

b Regenda magis eſt feruida adoleſcentia, Sen. Oct. act. 2.

c Ille ego ſum, quanquam non vis me noſſe, vetuſta, penè puer puero iunctus amicitia, Ouid. de Ponto. Erga Veſpaſianum mihi vetus obſeruantia;

& cùm priuatus eſſet, amici vocabamur, Tac. hiſt. 5.

CAP. XXIV.

a Solymos, carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ vrbi Hieroſolymam nomen è ſuo feciſſe, Tac hiſt. l. 5.

b Tantùm ſanè valet boni principis vita, ſanctitas, tranquillitas, pietas, vt eius famam nulla proximè decoloret inuidia, Iul. Cap. in Ant. Philoſ.

CAP. XXV.

a Nil habet infelix paupertas durius in ſe, quàm quòd ridiculos homines facit. Iuuen. Sat. 3.

b Οὐκ ἔστι πενίας οὐδὲν ἀλγεινότερον ἐν τῷ βίῳ συμπτώματος, καὶ γὰρ αὖ φύσει σπουδαῖος ἦς, πένης δ' χαριέντως ἴσῃ, Crates apud Stobæum.

c Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obſtat res anguſta domi. Iuuen. ibid.

CAP. XXVI.

a Nulla ſors longa eſt, dolor ac voluptas inuicem cedunt; breuior voluptas, ima permutat breuis hora ſummis Sen. Tyeſt.

b Optimus quiſque ſtudio immortalitatis ducitur, Cic. Chriſtianorum omnis religio, ſine ſcelere & ſine macula viuere, Lactant. l. 5. c 9.

c Vt Oceanus quas ſuggerit aquas terris, recipit è terris; ita quidquid in ciues manat à principe, redundat in principem, & rei & famæ bene conſulit munificus Imperator, Plin. paneg.

d Hoc Reges habent magnificum & ingens nulla quod rapiat dies, prodeſſe miſeris, Sen. Med.

CAP. XXVII.

a Nuſquam libertas grauior vlla eſt, quàm ſub Rege pio. Claudian.

b Οὔτε Χριστιανοῖς ἐπαχθὴς, ἀλλὰ πολλοῦ τινα τούτοις νέμων, αἰδῶ: Xiphil.

c Nouum imperium inchoantibus, vtilis eſt clementiæ fama, Tac. 4. hiſt. Petiit ne quis Senator, tempore principatus ſui interficeret, ne eius pollueretur imperium, Iul. cap.

CAPVT

CAP. XXVIII.

a O nulla longi temporis felicitas, Sen.

b Conſpirat vno fœderatus ſpiritu grex Chriſtianus, agmen imperterritum, Prud. hymno 14.

c Rupta quies populi, ſtatiſque excita iuuentus, diripiunt ſaxis affixa penatibus arma, quæ pax longa dabat, Lucan. lib. 1.

d Ἐν μὲν τοῖς τοῖς νεκροῖς τῶν βαρβάρων καὶ γυναικῶν σώματα ὡπλισμένα εὑρέθη, Xiphil.

e Præcipuum munus annalium & hiſtoriarum reor, ne virtutes ſileantur, Tac. 5 ann.

f Felix cui militat æther, & coniurati veniunt ad claſſica venti, Claudian.

g Fulmen de cœlo precibus ſuis contra hoſtium machinamentum extorſit, ſuis pluuia impetrata, cùm ſiti laborarent, Iul. Capit. in M. Ant. Phil.

CAP. XXIX.

a Parua ſæpè ſcintilla magnum excitauit incendium, Curt. l. 6.

b Stipendia non à tali Duce flagitanda, ſed ab hoſte quærenda, communem victoriam, communem prædam futuram, Iuſtin lib. 12.

c Milites in expeditionibus ſpes & præmia vtique & præda faciunt meliores, Veget. l. 7. c. vlt. Vt particeps dominationis neque fuit quiſquam: neque ſi pati potuiſſet orbis terrarum bello concuſſus foret, Sall. ad Cæſ. orat. 1.

CAP. XXX.

a Regum ac Principum exitus ſi reputauerimus plures à ſuis, quàm ab hoſtibus interemptos reperiemus, Curt. lib 9.

b Nec regna ſocium ferre, nec tædæ valent, Sen.

c Nunquam ille eſt miſer cui facilè eſt mori, Sen, Herc. Oet. Patet malis effugium, & miſeros libera mors vocat. id. Agam.

d Stet quicumque volet, potens aulæ culmine lubrico, me dulcis ſaturat quies: obſcuro poſitus loco, leni perfruar otio, &c. Sen. Thyeſt. ignotus moriar ſenex, ibid.

aIu

e Iudæos fieri ſub graui pœna vetuit,idem etiam de Chriſtianis ſanxit. Æl. Lamprid. in Seuero.

CAP. XXXI.

a Nobilitas, opes, amiſſi geſtique honores pro crimine,& ob virtutes certum exitium, Tac 1. hiſt.

b Non permittes milites eſſe poſſeſſoribus inſolentes, Caſſiod. 6. var ep. 23.

c Moriendum potius quàm vultus aſpiciendus tyranni, Cic. 1. offic.

d Reges conſeneſcunt, liberiſque ac nepotibus tradunt regna, Tyrannorum execrabilis ac breuis poteſtas, Sen. de clement.

e Ea eſt Meſopotamiæ vrbs notiſſima.

CAP. XXXII.

a Nullum ex omnibus magis quam regem aut principem decet clementia, Sen. ibid. de clement. Suberat Alexandro mite, manſuetũque ingenium propenſumque ad humanitatem, Herodian.

b Hæc vndique aulam ſeruabat, neque adiri à quoquàm adoleſcentem patiebatur, cuius vita moreſque improbarentur, Herodian. l. 6.

c Præcipuum decus & ſtabilimentum imperij, militaris diſciplinæ tenaciſſimum vinculum, Veg. lib. 3.

CAP. XXXIII.

a Inuiſa nunquam imperia retinentur diu. Sen. Theb. Ego cuncta imperia crudelia magis acerba quam diuturna arbitror, Sall. ad Cæſ. orat. 1.

CAP. XXXIV.

a Sanguinis ſed tale damnum lux rependit longior, Prud. hymno 1.

b Nemo malus Felix Iuuen. ſat. 4.

c Ludit in humanis diuina potentia rebus, & certam præſens vix habet hora diem, Ouid.

CAP. XXXV.

a Francorum vis cum ad bellum efferueſcere, vltra Oceanum æſtu furoris euecta Hiſpanorũ oras armis infeſtas habuere, panegyr. Hottom. p. 32

b Nulla

b Nulla maior eſt pœna quam eſſe miſerum, nec videri, Latin. Pac. Theod.

c Nemo eſt qui non publica quàm priuata ruina obrui malit. Paterc.l.2. Quæ publicè proſunt palàm cuique curæ ſunt, ſin quæ propria cuiuſque ſunt, minus ex ſententia ceciderint, tum nemo ſatis ſecum benigne agi putat. Herodian. lib. 2.

d Hæc mater Caſtrorum appellata eſt & Auguſtæ nomine affecta, cum ipſa per ſe fugiens tanti ponderis molem, primum in Marium, deinde in Tetricum atque eius filium imperia contuliſſet, Tre. Gall. in 3. Tyrannis.

e Denique quaſi coniuratione totius mundi concuſſis orbis partibus etiam in Sicilia quaſi quoddam ſeruile bellum exſtitit, latronibus euagantibus, Trebel in Gallien.

CAP. XXXVI.

a Odia qui nimium timet regnare neſcit. Sen. Oed.

b Si quis vltro ſe malis offert volens, ſeque ipſe torquet, perdere eſt dignus bona queis neſcit vti, Sen. Hipp.

c Arduum & ſubiectum fortunæ regendi cuncta onus, Tac. 1. ann.

Quando hoſtis impudentia ruit quod loco ſapientiæ eſt, alienam ſtultitiam operire. Tac. 2. hiſt.

CAP XXXVII.

a Probus adoleſcens verè probus, quod niſi nomen haberet, potuit habere cognomen. Vopiſc. in Probo.

CAP. XXXVIII.

a Gallia adeò frugum hominumque fertilis fuit, vt abundans multitudo vix regi videretur poſſe, Liu. lib. 5.

b Latere mortis inſtar turpiſſimæ eſt. Cic. pro Rabir. In fuga ſalutem quærere ea verò dementia eſt. Catil. apud Sall.

c Galli ſe in armis ius ferre, & omnia fortium virorum eſſe ferociter dicunt, Liu. l. 5.

d Barbari metu principis in præſens continentur. Herodian. l. 1.

CAP.

CAP. XXXIX.

a Tandiu ſuperbiam Regis Pop.Rom. perpeſſus eſt, donec aberat libido: hanc importunitatem tolerare non potuit, Flor. l. 1. c. 7.

b Sumpta ex Trebell. Pollione, Gallis, inquit, à naturâ inſitum eſt, luxurioſos principes ferre non poſſe, in Gallieno.

c Arator peditem, paſtor equitem, hoſtem Barbarum ſuorum cultorum ruſticus vaſtator imitatus eſt, Mamer. panegyr. Maximiano.

d Vulgus ſine rectore præceps pauidus, ſocors, Tac. 4. hiſt.

CAP. XL.

a Per regnum recipit Genobon: qui aliud expetit ad conſpectum tuum cum omni ſuâ gente veniendo, niſi vt tum demum integra authoritate regnaret, cùm te, Maximiane, placaſſet? Mamert. pan. Maxim.

b Terram à diuerſis Francorum regibus occupatam omni hoſte purgauit: nec contentus viciſſe in Romanas tranſtulit nationes, idem.

c Capta rupella an. Dom. MDCXXVIII. Octob. XXX.

CAP. XLI.

a Sæpius olim religio peperit ſceleroſa atque impia facta, Lucret. l. 1.

b Multa cura ſummo imperio ineſt, multi ingentes labores, Sall. l. 6. hiſt.

c Et alta ventos ſemper excipiunt iuga, imperia ac excelſa fortunæ obiacent. Sen. Oed.

CAP. XLII.

a Moderatori reip. beata ciuium via propoſita eſt, Cic. 3. de Rep.

b Tu conſule cunctis non tibi, nec tua te moueant, ſed publica damna. Claudian. ad Honor.

c Patere legem quam ipſe tuliſti.

d Si enim temp. recte laudabiliterque inſtituis gerere, virtus tibi cum ciuibus, communicanda eſt. Plat. in Alcib. Reuera maius imperio eſt ſummittere legibus principatũ: Lex Theod. & Valent.

e Firmiſſimum id imperium quo obedientes gaudent; Liu. l. 8.

CAP.

CAP. XLIII.

a Piè admodum manſuetéque geri lætamur, exilio, proſcriptioni atque etiam ſuppliciis & cædibus modum fieri, Aurel. Vict. in Dioclet.

b Religio & Veneratio nulla alia, niſi vnius Dei tenenda eſt, Lactant. lib. 1. c. 20.

CAP. XLIV.

a In conſpectu omnium res ſi geritur, neque recte aut turpiter factum celari poteſt: vtroſque & laudis cupiditas, & timor ignominiæ ad virtutem excitant, Cæſ. lib. 7. bell. Gall.

b Sic tu Imperator ipſis imperij incunabulis quaſi geminos dracones necares, per ſæuiſſimorũ regũ famoſa ſupplicia ludebas. Nazar. paneg. Conſtant.

c In alio ſua quemq; natura delectat, Plin. Paneg.

d Non poterat in tam diuerſis mẽtibus pax aut amicitia eſſe, Sall. Iug. Arduum enim ſemper eõdem loci potentiam & concordiã eſſe, Tac. 4. An.

CAP. XLV.

a Pacis intereſt, omnem poteſtatem ad vnum conferri, Tac. 1. hiſt. Diſcordantiſque Patriæ non aliud remedium, quam ſi ab vno regeretur, id. 1. an.

b Ille quæſitam domi gloriã publico, hic in publico partã domi perdidit, adhuc nemo extitit cuius virtutes nullo vitiorũ confinio læderẽtur, P. P.

c Byzantium nobilis & maritima vrbs, à Pauſania Spartorum Rege condita, à Conſtantino poſtmodum gloria, opibuſque aucta atque renouata, & à nomine ſuo Conſtantinopolis dicta MCL. annos ſacratiſſimi imperij ſedes, totiuſque Orientis caput fuit: nunc tamen proh dolor! fœdiſſimæ atque impiiſſimæ Turcarum gentis imperio ſubiacet, Curt. ſupplem.

CAP. XLVI.

a Sedes Roma Petri, quæ paſtoralis honoris facta caput mundo, quicquid non poſſidet armis, Religione tenet. Proſp.

b Magnus morbus animi eſt impietas, quoniam illum opinio & inclinatio ad omnia mala ſequitur, boni autem, Herm. c. 12.

CAP. XLVII.

a Populus à partibus ſeceſſit, quòd tributum & militiam

militiam non toleraret, Aurel. Vict.

b Sub Conſtantio imper. multitudo Francorum in Palatio florebat Amm. Marc.

c Vbi animus erat, optimum eſt caſum ſequi, Sen. Agamemn.

d Capienda rebus in malis præceps via; ibid.

e Cùm contendi nequitum eſt, clam tenenda eſt plaga. Pacuuius.

CAP. XLVIII.

a Vt malè relictus igne de magno cinis, vires reſumit, Sen. Troas.

b Prudētes cēſemus, qui ea quæ ſibi quæq; hominibus cōducūnt, poſſunt deſpicere, Ari. 4. Eth. c. 5.

c Æquauit Latias ibi quondam Gallia Cannas Auſon. Moſell.

CAP. XLIX.

a Qui labor & quantus agmini ferre plus dimidiati menſis cibaria, ferre ſi quid ad vſum velint, ferre vallum, &c. Cic. 2. Tuſc.

a Omnia proſpera eueniunt colentibus Deum, aduerſa ſpernentibus, Liu. l. 5.

c In milite vnius ſors eſt, in Imperatore vniuerſorum periculum, Egeſip. c 30. Audax plus quam imperatorem decet; cui ſalus propria, cum ſemper ad ſecuritatem omnium, tum maximè in bello conſectanda eſt. Vict. in Iuſt.

d Tu terribilis es & quis reſiſtet tibi, ex nunc ira tua, Pſal. 71.

CAP. L.

a Euentus omniū ferè præliorū inter initia cōtra illos magis fuit, quib. vict. debebatur. V. l 3. c. 25.

a Francorum nomen crebrum eſt in factis noſtris antiquis, deductum à libertate quæ Teutonum lingua Freyghan dicitur, Au. lib. 4.

CAP. LI.

a Multorum prædo, multorum præda fuiſti, Paſchal. de Rom. Imp.

b Proſpera animos efferunt, Sen. Agam.

c Raro eminentes viri non magnis adiutoribus ad gubernandam fortunam ſuam vſi, Paterc. l. 4.

CAP. LII.

a Quis peccandi finem poſuit ſibi quando recepit

cepit eiectum ſemel attrita de fronte pudorem? Iuuen. ſat. 13.

b Neceſſe eſt opprimant onera quæ ferente maiora ſunt, Senec.

c Argobaſcus Eugenium Imperatorem facit: hęc ſcilicet via ſua, titulo illis Occidentis regnum vt nuadere ſtudebat, Pomp. Læt. in Theop.

d Vix cuiquam contigit, & abundare fortuna, & indigere arrogantiâ, Lat. Pac. panegyr. Theod.

e Dux noſter inuictus, Deo hominibuſque acceptus, ingenti animo opus aggreſſus hoſtilia arma pugnantibus etiam pro eo ventis, qui ſponte carceris Æolij cedente obice eruperant, profudit atque deleuit. Pomp. Læt. ibid.

CAP. LIII.

a Marcomeros Hunndque docent, quorum alter Hetruſcum pertulit exilium; dum ſe promitteret, alter exulis vltorem iacuit mucrone ſuorum, Claudian. l. conſ. Hon.

b Facile eſt vincere non repugnantem, Cic. Facilis eſt victoria vbi repugnat nemo. Pub. Mim.

c Magna vis eſt conſcientiæ in vtramque partem vt neque timeant qui nihil commiſerunt, & pœnam ſemper ob oculos verſari putent, qui peccarint, Cic. pro Mil.

c Fluxa per diſcordias militum fides; in omne fas nefaſque auidi ſunt aut venales, non ſacro, non profano abſtinentes, Tac. 1. hiſt.

c Nuſquam fides, aut amor metu ac neceſſitate huc illuc mutantur, Tac. 1. hiſt.

CAP. LIV.

a Certis eunt cuncta temporibus, naſci debent creſcere, extingui, nihil mutationis periculo exceperunt: non terra, non totus hic rerum omnium contextus, Senec. conſol. ad Hel.

CAP. VLTIMVM.

a Hoc vno reges olim ſunt fine creati, dicere ius populus iniuſtaque tollere facta. Heſiod. Theog.

b Ἐν γὰρ τοῖς νόμοις ἐστὶν ἡ σωτηρία τῆς πόλεως, Ariſt. Rhet. 1 cap 3.

INDEX

INDEX RERVM ET Verborum memorabilium, quæ Floro Gallico continentur.

A

Acertæ Italiæ vrbs, 50
Achæus Syriæ Tyrannus, 60
Adriani Imp. murus, 159.164
Aduatici pop. Galliæ Belgicæ *ceux d'Angers*, 100
Ædui ſiue Hedui pop. 82. *ceux d'Autun*, Fratres R. 87.93.141.149. liberi 124. rebellant, 114. 138
Æduorum ciuitas clariſſ. 177. *Autun.*
Æmilianus Imp. cæditur, 168.169
Æmulatio inter partes, 117.181
Ætolia à Gallis incolitur, 35
Ætoli Gallos reprimunt, 61
Africa à Romanis ſubacta, 57
Agathe oppid. Galliæ Narbonenſis *Agde*, 9
Agricola Aquitaniæ Prætor, 157
Agrippa Gallorum Rex, 7
M. Agrippæ laus 120.121.132. & ſeq. mors, 138
Agrippa poſthumus, 133
Alani pop. 192
Alaricus Gothorum Rex, 194
Alba vrbs Latij, 19
Albia oppid. *Alby*, 7
Albion inſula clariſſ. *Angleterre*, 105
Albis Germaniæ fl. *l'Elbe*, 122.123
Alectus Britanniæ regulus, 176.177
Alexander Philippi filius, 26
Alexander Seuerus Imp. 166.167
Alexia oppid. Manudubiorum, 115. *Alize.*
Allia Ital. fl. 14. *Rio de Moſſo.*
Allobrox Gallorum Rex, 7
Allobroges ab Annibale fugati, 72. *Sauoyars* 2 Rom. ſubiugati 82. & ſeq. 92. cum Gallis rebellant, 114

Alpes tranſmittit Hnnibal 53.& ſeq.ab Auguſto domitæ 133. Graiæ 125. 127. Cottiæ 127. 149. & ſequent. Pœninæ 150.155. Maritimæ 125.127
Ambiani Gall. pop. *ceux d'Amiens.* 99
Ambronicus Heluetiorum pagus 95. *canton d'Emme.*
Ambronius Gallorum Rex, 7
Ambigatus Gallorum Rex, 10
Ambitio cæca 121.innata petentibus, 181.183
Amicitia exitialis 173. inter pares firma 181. inter diſpares non diuturna, ibid.
Ambiorix Treuerorum Regulus, 108.110
Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus, 191
Ancona Ital. opp. *Marche d'Ancone*, 68
Andes populi 102. Andegaui rebellant 137. *ceux d'Angers.*
Aneroeſtes Gallorum regulus, 44.47
Amo, fl. 18. *Teuerone.*
Animus nominis inſatiabilis, 23
Auſuarij Franci 196. Anſibarij, ibid.
Antigonus Maced. Rex à Gallis fuſus 33. Gallos vincit, 32.61
Auriſthus Syriæ Rex à Gallis ſe redimit, 60.63
Antipolis Gall. opp. 9. *Antibe.*
M.Antonius tyrannidem affectat, 129
Antoninus primus,Toloſanus, 151.159
Antoninus prius Nemauſi natus, 159
Annus V.C. milleſimus celebratur, 168
Antuates ſiue Nantuates Gall.pop. *pays de Vault*, 101
Aphrodiſium oppidum 9. *Cabo de Crux.*
Apiates Aquitaniæ pop. vide Sontiates.
Apulia Ital. Regio 17.23 *la Poüille.*
Aquæ ſextiæ vrbs 75. 86. *Aix en Prouence.*
Aquitanica Gallia 73. eiuſdem ciuitates præcipuæ 126.127. Aquitanicus tumultus compoſitus ab Agrippa 121.122.à Meſſala Coruino, 122
Ara Auguſti 124. 142. Lugdunenſis, 184.140
Araris fl. *La Saone* 52 cum Rhodano 123. Moſellæ iungendus 145.& ſeq. ſanguineus, 260

Arboga

Arbogaſtes Francorum Dux 190. rebellis Theodoſio 191. mortem ſibi conſciſcit, 192
Arcadius Imp. 192. moritur, 193
Ardea vrbs, ibid.
Arduenna Sylua 137. *Foreſt d'Ardenne.*
Arelatum oppid. 86 *Arles.*
Aretium à Gallis obſeſſum opp. 25. 26. *Arezzo.*
Argentoratum oppid. 190. Argentoratenſes campi 188. *Strasbourg.*
Arichorius Gallorum Dux, 30
Ariæi pop. à Gallis ſubiugati, 20
Ariſtonicus Gallorum Dux, 49
Aricia oppid. 45. *Rizza.*
Ariminum oppid. 42. 44. *Rimini.*
Ariouiſtus Germanorum Rex, 97. & ſeq.
Armorica à Britannis recuperata 191. *Bretagne.*
Armorici pop. 101. rebellant 102. *Bretons*, deduntur, 116
Artaxerxes Perſarum Rex Romanos infeſtat, 166
Aruerni populi à Romanis ſubiugati 82. & ſeq. *Auuergnats.*
Aſcaricus Francorum Rex, 180
Aſchenazes Celtarum propagator, 3
Aſdrubal Pœnus, 56
Aſia à Gallis occupata, direpta 61. & ſeq. 32. 34. & ſeq. mores, 39. 61
Aiax fl. 85. *l'Aude.*
Attalus Pergami Rex 60. pro Rom. in Gallos, 62. 63
Athenienſes à Gallis profligati, 39
Atrebates Gall. prop. *ceux d'Arras*, 99
Atus Gallorum Rex, 44
Atulphus Gothorum Rex, 195
Auaricum opp. 112. *Bourges.*
Audomatum Lingonum 149. *Langres.*
Auendicum pop. 149. *Aurenches.*
Auguſtodunum literarum emporio clarum, 138. *Authun.*
Auguſtodunenſium ſcholæ, 17h
Auguſtus, Imp. 121. 132. & ſeq. in Galliam profectus 110. eius ara 123. 124. domini nomen reſpuit 132, eius clade domeſticæ, ibid. & ſeq.

M 2

Aurelianus Imp. 172. cæditur, ibid.
Aurelius Philoſophus Imp. 169
Auri vis, 52.123
Auraricus Gallorum Dux, 38
Axona fluuius 99. *Diſne ou Ayſne*, 99

B

BAgalitrandus Germ. Rex, 188
Bagaudæ Galliam populantur, 175
Bardus Gallorum Rex, 6
Barbari Rom. imperium vaſtant, 186.188.193.
196
Batavi rebellant in Rom. 152. & ſeq. authores libertatis, 155. cæſi à Vaſconibus ibid. eoſdem cædunt ibid. *Holandois*.
Bavaria à Gallis occupata 11. *Bauiere*.
Bebriacum Mantuani agri oppidum 150. *Caneto*.
Belgæ pop. 7. à Cæſare victi 99. & ſeq. 100. & ſeq. *les Flamands*.
Belgica 7. 124. 125. ciuitates, 128.76.99
Belgius Gallorum Rex, 7
Belgius Gallorum Dux. 27. & ſeq.
Bellorum cauſa auaritia, 105
Bellum externum pacem creat, 22
Bellouaci opp. 99. *ceux de Beauuais*.
Bellouefus Gallorum Dux, 10
Bibracte pop. 114. *Beaune*.
Bibliothecæ Rom. incendium, 163
Bigerrones pop. 105. *ceux de Bigorre*.
Bithynia à Gallis occupata, 34
Bituitus Gallorum Rex in triumphum ductus, 84
Bituriges pop. 110.111. *ceux de Bourge en Berry*.
Bodomarus Ger. regulus, 186
Boëmia à Gallis occupata, 11
Boij pop. *Bourbonnois*, 11.12.95. Romanorum hoſtes aſſidui 42. 47. feroces 55.57. 59. horum laus, ibid.
Bonicius Francorum Dux, 181
Bonna opp. *Bonne* 123. Bonnenſe prælium, 159
Brennus Gallorum Dux, 13. 27. 30
Britannia à Gallis occupata, 10. 12. à Cæſare ſubiugata

iugata 105.& ſeq. Chriſti fidem recipit 163. à Conſtantino Imp. recepta. 176
Britanni Armoricum occupant, 191
Britomarus Gallorum regulus. 44.47
Brancus Allobrogum Princeps. 53
Burdegala à Gothis incenſa 195. *Bordeaux*.
Burgundiones pop. 190. Rom. populum infeſtant 193. Gallias populantur, 195.196
Byzantini Gallis tributa pendunt, 164
Byzantium *Conſtantinople*. 164

C

Cadurci pop. Gall. 116. *Quercy*.
Cæreſi pop. 94. *ceux de Namur*.
Cæſar ab Heduis in Galliam euocatur. 93
Eius geſta 94.& ſeq. clementia 101.115. prouidentia ſingularis 106. celeritas in agendo. 111
Gallos in ordinem redigit 109. & ſeq. 111. & ſeq. 115. & ſeq. Gallo milite fretus Romanos vincit 117. & ſeq. eius cædes 119.
Caleti ſiue Caletenſes Gall. pop. *ceux de Caux*. 99
Calagurris Hiſp. pop 91. *Calagarra*.
Caligula obſes Gallis datur 135. Galliam ſpoliat 139 & ſeq. crudelis. 140
Callippus Athenienſium Dux à Gallis victus. 29
Camillus Gallos fugat 15.16.17. eius nomen fatale Gallis. 22
Campus Claudius, 80
Campus Marij ibid. *la Camargue*.
Canimocus Gallorum Dux, 90
Caninefates pop. 153. iidem cum Francis, 189
Canobellinus Britanniæ Rex, 140
Capitolij incendium 154.163 ſeruatum, 14.15
Cannæ Apuliæ vicus, 55
Caramandus Salyorum Dux, 8
Carinus Diocletianum vincit 175. à Gallis cæditur, ibid.
Carnutes pop. 108. 110. domiti à Cæſare 126. *ceux de Chartres*.
Carnutum Pannoniæ oppid. 163. *Eſſech*.
Caracalla Imperator, 165. eius cædes. ibid.

Carthago deleta 68. carthago noua Hiſp. vrbs 148. *Carthagene.*
Carthaginienſes Gallico miliſe vſi, 37. & ſeq.
Carus Imp. Narbonenſis 174
Caſtra Helenes Hiſpan. oppid. 184. *Elne,*
Caſtus Gallorum Dux, 90
Catuaci Gall. populi, *ceux de Douay en Flandres,* 99
Celtarum nomen vnde, 3
Celtes Gallorum Rex, 6
Celtica Gallia 75. & ſeq *Gaule Lyonnoiſe.*
Celtiberia 12. Celtiberi Hiſp. pop. 88.
Cenomani pop. 4. 12. 45. amici 54. 58.
Cerealis Dux Rom. 155. & ſeq. *Manceaux.*
Cerethrius Gallorum Dux. 32
Chamaui pop. Germ. 186
Chauci pop. 142 *peuples de Hollande.*
Chodonomarus Germ. regulus. 186
Chriſti natiuitas, 132. 133
Chriſtianorum ſupplicia. 145. 157. 158. 160 168. 172. 178. eorumdem inſtituta 159 pax, & quies, 166
Chriſtiani vindicati, 179
Chrocus Germ. regulus ſupplicio afficitur, 137
Ciceronis frater, eiuſque mors. 120
Cimber Gallorum Rex, 7
Cimbri pop. 85. à Mario profligati. 86
Cincibilis Gallorum regulus, 66
Cingentorix Treuerorum regulus, 107
Ciſalpina Gallia. 12. 13
Claudius Campus. 86
Claudius Imp. Gallos ſenatu donat. 140. 141. eoſdem amat. 142. in Gallia natus. ibid.
Claudius Ciuilis Batauorum Dux 152. & ſeq. 154. & ſeq. in fidem receptus. 156
Clementiæ vtilitas. 155. 160
Clodius Albinus à Seuero Imp. fugatus. 163
Clodomerus Francorum Dux. 181
Clondicus Gallorum regulus, 64
Clauſium opp. à Gallis obſidetur 13. *Chiuſi.*
Colonia Agrippina 143. 148. à Francis occupata 186.

186. *Cologne ſur le Rhin.*
Comanus Salyorum regulus. 9
Commercium orbis vniuerſi, 144
Comius Atrebatum regulus, 116
Commodus Imp. 162. cæſus 163
Commontorius Gall. Rex in Thracia. 31
Comulogenus Dux Gall. 114
Conanus Britannorum Dux. 184
Concordia regnorum cuſtos. 35.61
Condruſi populi 94. *Condrots dans le pays des Liegeois.*
Congolitanus Gallorum Regulus. 44
Conſilio pugnandum. 102.103.109
Conſtantius Cæſar 176. Francos profligat. ibid. periclitatur circa Lingonas 177. eiuſdem humanitas 178. moderatio ibid. mors, 179
Conſtantinus M. 179. religionem reſtituit, ibid. & 180. Maxentium vincit ibid. Francos cædit, ibid. eorum opera vtitur 181. domi infelix 182 eius mors. 189
Conſtantinopolis Romæ æmula 182. ſedes Turcarum, ibid.
Conſtantinus Conſtantini magni filius Imp. 184 Germanos reprimit, ibid. moritur, 187
Conſtantinus Magni filius interficitur, 183
Conſtantinus Tyrannus 193. cæditur. 194
Conſtantinus Honorij Imp. Dux clarus, ibid.
Conſtantinus Conſtantini M. filius interficitur. 183. 184
Conſulis nomen Gallis fatale. 147
Conuenarum Regio vnde 151. *le pays de Comminges.*
Corbeus Atrebatum Dux. 116
Cottius Allobrogum regulus. 123
Cottiæ Alpes, vide Alpes, *Mont Genebre & Mont Cenis.*
Craſſus à Parthis cæſus, 111.117
Cremona à Gallis oppugnata. 54
Criſpus Conſt. M. filius interfectus. 181
Cunctatio vtilis. 23
Curioſolitæ pop. *ceux de Quinpert, ou Cornuaille,* 101.

D

Danubius fl. 64
Dardania à Gallis occupata. 11
Deceates pop. 66. 67. in Gallia Narbon. *ceux de Draguignan en Prouence.*
Decij præclarum facinus. 25
Decius imp. crudelis. 168
Delphicum aurum. 30. 31. 32
Delphinatus 72. *Dauphiné.*
Didius Iulianus imperium emercatur. 163
Diocletianus Imp. 175. eius impietas 177. abdicat ſe imperio. 178
Diſciplinæ vis. 69. 70
Diſcordiæ malum. 43 62. 82. 85. 117. 121
D. Dionyſius Gallorum Apoſtolus. 159
Diuicus Helueticorum Dux. 96
Diuitiacus Heduus. 97
Diuiodurum Mediomatricum. *Mets*, alij *Thionuille.* 149
Domitianus Imp. 155. & ſeq. 157
Drapes latro. 116
Druides Gallorum Sacerdotes 2. eorum religio ſublata à Claudio Imp. 142. ſuperſtitio & diſcipliна, ibid. vnde dicti. 6
Dryius Gallorum Rex. ibid.
Ducis prudentia 24
Duellum inſigne. 18. 22
Dumnacus Andium Dux. 116
Dumnorix Heduorum Dux 97. iuſſu Cæſaris interficitur. 107

E

EBodecus Francorum Dux. 193
Eboracum Angl. oppid. 179. *York.*
Eburones pop. 94. rebellant 108. à Cæſare vaſtantur 110. *ceux du Liege.*
Eburonices pop. 103. *ceux d'Eureux.*
Eloquentiæ vis 90. 98. certamen. 124
Elauer fl. 112. *Allier.*

Ephialtes Perſarum Dux, 29
Epiſcopi primi Gallorum, 142. 143
Etruria 25. *Toſcane.*
Euberiates pop.67.*peuples de la Côte de Gennes.*
Eugenius de Rhetore Imper.factus 191.detruncatur, 190
Eumenes Bithyniæ Rex Gall. Aſia ſummouet, 61
Eumenus Rhetor Gallus, 179
Eutropius à Stilicone ſublatus, 193
Exemplum Imperatoris militem accendit, 20. 21.54.96.97.100.
Exercitus ab Imperatore proditus, 124

F

FAbius Ambuſtus Leg. Rom, 13 16
Falernus ager 23. *Rocca di Mondragone.*
Famæ incrementum, 95.138
Fauſta Conſtantini Magni vxor interficitur, 182
Felicitas nimia nuncia cladis, 14
Felicitas rerum incerta, 47.48.109.110.132.160
Fides nunquam fallenda, 135
Flauia gens, 157
Fœminæ inter cæſorum cumulos repertæ, 161
Fortitudo in aduerſis, 46
Fortuna inconſtans, 59.68.169 eius vis ſumma, 60
Fortunæ non cedendum, 350
Foſſa Rheni & Moſæ, 142. *Leck.*
Foſſa Araris & Moſellæ, 143
Franci impauidi 24.Gallorum poſteri 34.Authores libertatis 69. 188. vnde orti 93. Galliam ſubiugant 132 143. in Hiſpaniam penetrant 170 in Africam effuſi, ibid. ab Aureliano repreſſi 172. eorum virtus 174. Græciam populantur, & Aſiam ibid. Syracuſas capiunt ibid. Carthaginem obſident ibid. à Conſtant.Magno victi & in pretio habiti 180. & ſeq. à Criſpo victi 181. à Iuliano 186. & ſeq. Germanos profligant 188 vnde dicti Franci 188. 189. à Theodoſio debellati 193 Romanis pacem vendunt 188. 189. Galliarum partes occupant, 195 Francorum mos in eligendis & creandis Regibus, 196

Germani Rhenum traiiciunt, 168.169
Geruncius Anglorum Dux, 193
Gerion Hiſpan. Tyrannus interficitur, 4
Geſatæ Galli milites, 44.49
Geſorium oppid. 123. *Boulongne ou Calais.*
Geſoriacum idem à Conſtantio capitur, 176
Gildo à Stilicone ſublatus, 163
Godegeſillus Rex VVandalorum, ibid. à Francis vincitur, 194
Gothi R. imperium vaſtant, 168. 169. Valentem Imper. profligant, 190.191
Gothicum in Gallia regnum, 154.195
Grancus Gallorum Dux, 90
Graſſatorium bellum, 90. & ſeq.
Gratianus Imp. 191. Germanos vincit, ibid. à Maximo Tyranno interficitur, 192
Gyptis puella, 5

H.

Halys fl. 35. *Lali* in Aſia minori.
Hamilcar Penus, 52.57
Hanibalis via 54. calliditas 55. Italiâ eiicitur, in Africam reuocatur 56. 57. à Scipione victus, 57
Hannibal Rom. hoſtis 52. Gallos ſibi adiungit 51.52
Alpes tranſcendit, 54
Harudes pop. 93. Sequanis vicini, vulgò *Conſtents.*
Hebrius fl. Thraciæ 70. *Mariza.*
Hector Gallorum Rex, 7
Heliogabalus Imperator, 166
Heluetij pop. 95. *les Suiſſes*, à Cæſare victi, ibid. & ſeq. patriam deſerunt. 96
Helleſponti ora à Gallis occupata, 35.60
Hercynij ſaltus, 11
Hybernia, 105
Hiero Siciliæ Rex, 37
Hieroſolyma exciſa, 157
Hiſpania a Gallis occupatur, 12
Hiſpanorum faſtus, 158
Honorius Imperator, 195
Hoſtis nunquam ſpernendus, 36

Humanitas Imperatori neceſſaria, 151
Hunni populi, 189

I.

IAni templum clauſum, 131
Ialius Gallorum Rex, 7
Iccius portus 140. *Calais.*
Illyricum à Gallis occupatur, 10. 11. *Sclauonie.*
Imperium Rom. vaſtatur à Barbaris 169. 186. 189. 190. eiuſdem turbatio, 170. & ſeq.
Imperium ſubeſſe duobus non poteſt, 181. Byzantium transfertur 182. onus graue, 178
Inſubres pop 12. 56. 58. *Milannois.*
Inuidia virtutis comes 117. 149. 191. Reip. nocet 144. & ſibi 146.
Ionia à Gallis occupata 35. à Turcis *Quiſcon* vocatur.
Iouianus Imperator, 188
Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus, 164
Iara fl. 83. *Oyſe & l'Iſere.*
Iſdegerdus Perſarum Rex, 193
Italia à Gallis occupata, 110
Indiciomarus Treuer. Regulus, 107. interfectus, 109. 110.
Iulianus Leproſus, 137
Iulianus Cæſar, 185. Germanos fugat, 186. Auguſtus ſalutatur 186. Francos profligat, ibid. & ſeq.
Gallos amat 185. Apoſtata 177. moritur, ibid.
Iuliæ Cæſaris filiæ mors, 117
Iulius Cæſar. Vide Cæſar.
Iulius Florus Treuir. 117. interimit ſe, 137
Iulius vindex rebellat, 147
Iulius Sabinus rebellis, 154
Iulius Philippus Imp. à Decio cæditur, 168
Iunius Blæſus Galliæ rector, 149
Iupiter Feretrius, 50
Iura armorum & victoriæ, 51

L.

LAbarum Conſtantini Magni, 180
Languedoxium, 72. 73
Latobrigi.

Multitudo militaris impedit victoriam, 83
Murſa oppidum Pannon. 184. *Eſſek.*
Mutianus Veſpaſiani Dux, 155. & ſeq.
Mutina à Gallis obſeſſa, 54. ibidem, oppreſſus Antonius 139 *Modena.*

N

NAnnes Gallorum Rex,
Nannetes populi, *ceux de Nantes,* 7
Nannus Salyiorum Regulus, 8
Nantuates populi Alpium 101. *pays de Vault.*
Narbo & Narbonenſis Gallia, 6.72.141
Vrbes præcipuæ ibid. Colonia Narb. 84. & ſeq. in Cæſaris fide 112. Altera Italia, 141
Narbonenſis 1. & 2. ciuitates, 126
Neceſſitati parendum, 59.102
Negligentia victoriam impedit, 14.18.54 62
Nemauſus Gall. oppidum, 153. *Niſmes.*
Nemetes populi, 94. *ceux de Spire.*
Nepotianus Imperator cæditur, 184
Neronis crudelitas 145. Gallias amat 146. 147. eius mors, ibid.
Nerua Imperator, 158
Neruii pop. 100. liberi 124. *ceux de Tournay.*
Nicea à Maſſilienſibus condita 9. *Nice.*
Nicomedes Bithyniæ Rex à Gallis reſtitutus, 10.
Niger fl. Libyæ 171. *Gambra.*
Ninius ſiue Ninxas Rex Aſſyriorum.
Nitiobriges populi, 112. *ceux de Monpellier.*
Nouempopulania prouinc. 125. ciuitates 127. *Gaſcogne.*
Nouiodunum oppidum 112. *Noyon ou Neuers.*
Num. Plancus Lugduni conditor, 6.7
Numeriani Grammatici geſta, 163 164
Numerius Galliæ Prætor in ius vocatus, 187

O

OCcitania prouincia 72. *Gaſcogne.*
Odium tenax, 24
Odium publicum graue ſupplicium Principis, 120
Gallorum Rex, 8

Oiauſus

Orauſus Menapiorum Dux Britanniam inuadit: 177.
Orgentorix Heluetiorum Princeps, 95
Origenes, 166
Orobij populi Italiæ 12. *Mançeaux.*
Ortiagon Gallorum Regulus, 63
Oſiſini Galliæ populi, 101. *ceux de Landriguet.*
Otho Imp. 149. 150. victus à Vitellianis, ibid.
Oxybij pop. Galliæ Narbonenſis, 66. 67. *ceux de la Comté d'Onelie, ou Oberrois.*

P

Padus fl. 54. 55. *le Pô.*
Pannonia à Gallis occupata 11. à Sarmatis vaſtata 169. *la Hongrie.*
Papinianus I C. à Caracalla interficitur, 165
Paris Gallorum Rex, 7
Parij pop. ibid.
Pro patria mori dulce, 138
Paupertas non timenda, 158
Peranus Phocenſium Dux, 8
Perſeus Maced. Rex Gallis vtitur 64. victus à Rom. 64. 65
Pharamundus Francorum Rex, 196
Phaënnis oraculum de Gallis, 62
Phocenſium in Galliam appulſus, 8. & ſeq.
Planaſia inſula, 133
Placentia à Gallis deleta 57. *Piacenza.*
Plinius ſecundus, 159
Piraticum bellum, 91
Pœmani pop. 94
Pœninæ Alpes 54. *Mont Saint Bernard.*
Pompeius Imp. clariſſimus, 89
Pomptinus ager 22. 44. *Mareſma Tarracina.*
Pontius Pilatus moritur Viennæ, 139
Poſthumus Galliarum Cæſar 170. Gallieni Duces profligat, ibid. cæditur, 171
Prædi exitialis, 155
Preciani Aquitaniæ pop. 103. *ceux de Bearn.*
Priamus Gallorum Rex, 7
Priarius German. Rex acie victus & cæſus, 190

Prin.

Principiis obſtandum. 102. 137
Principes vt ſe gerere debeant in publico tumultu, 138.
Princeps ignauus, 151
Principum obitus turbas excitant, 134. 137
Probus Imp. 173. Germanos cædit, ibid. à ſuis cæditur, 174
Proſcriptio ciuium. 120
Protis Phocenſium Dux, 3
Prodigia, 44
Prouincia Regio Gall. 72. *Prouence.*
Prouinciæ oneratæ tributis rebellant, 133
Pruſias Rex Bithyniæ Gallos pellit, 60
Ptolomæus Maced. Rex à Gallis cæditur, 27. & ſeq.
Ptolomæus Ægypti rex Gallico milite vtitur, 34
Publica priuatis præferenda, 109. 113
Punica perfidia, 38
Pyrrhus in Italia, 26. Gallico milite vſus, 34. eius mors, 36
Pyrenæorum montium anguſtiæ, 45. 89

Q

Quadi Barbari pop. 160. *peuples d'Auſtriche.*
Quadi ab Antonino debellati, 161
Queracenſis vallis in Alpibus, 54

R

Radagiſus Francorum Rex à Conſtant M. victus ſupplicio afficitur, 180
Rebellio militaris, 135. 136. 138
Rectores Galliarum ſummi viri, 135
Regibus annexus timor, 136
Regnum bonum, 5. 65
Regna iniqua non diuturna, 167
Regnandi cupiditas perniciosa, 29
Regna à Deo ſtabiliri, 85
Res publica priuatæ præferenda, 87
Reſurrectionis Dominicæ dies, 165
Rhedones pop. 101. *ceux de Rennes.*

Rhe

Rhemi pop. 7. Roman. amici 87. libertati relicti, 124. 155.
Rhemus Gallorum Rex. 7
Rhenus, 11. 123. à Cæſare traiectus, 104. & ſeq. *le Rhin.*
Rhodanus fl. 52. 83. 85. 124. *le Rhoſne,*
Rhoeti pop. 123. *les Griſons,*
Roma Religionis caput & orbis, 183. à Gothis vaſtata 194. à Gallis capta 14. 15. 145. eius incendium ſub Nerone. 145
Romani paſtores 13. à Gallis fuſi, 14. 26. 45. 46 55. 57. 58. Gallos vincunt 15. 18. 19. 20. 22 29. eorum moderatio 65 66. Ambitio iij. 82. 88 Patientia, 102
Romani Galliam Tranſalpinam ingreſſi, 70. & ſeq. Pacem emunt à Francis, 189
Romus Gallorum Rex, 7
Rupella à Ludouico XIII. capta, 176. 177. *Rochelle.*

S

Sabaudia prouinc. 72. *Sauoye.*
Sabus Pannon. fl. 64. *le Saue.*
Sacerdotes à bello Gallico non immunes. 16
Sacramentum Prouinciarum, 135
Sacrilegium à diis vindicatum, 28. 31. 32
Sacrouir Heduus rebellat, 137. ſe interficit, 138.
Saguntus deletur, 51. hodie *Mortiedre.*
Salaſſi pop. 67. ſubiugati, 123. *ceux de la vallée d'Oſte ou de Saluces.*
Salyi pop. Prouinciales 8. *Prouençaux.*
Salij Franci. 67. 82. 88
Samnites pop. 24. hodie *Abruzzo.*
Samothes primus Gallorum Rex. 5
Simothei & Semdothei Gall. ſacerdotes, ibid.
Santones pop. 95. *ceux de Saintonge.* 4
Sapor Rex Perſarum, 169
Sarro Rex Gallorum. 6
Sarronicus ſinus, ibid. *Golfo d'Engia.*
Sarronitæ Gallorum ſacerdotes. ibid.

Sarmatæ Pannoniam vaſtant 169. *Ruſſiens & Polonnois.*
Sarus Conſtantinum Tyr. fundit, 193
Scordiſci Galli 64. eorum mores, 70
Scytæ à Gallis victi, 32
Scythæ Italiam vaſtant, 169
Seditio militaris 134. 155. 151. eius initiis obſtandum, 137. 192
Sedunum oppidum in Alpibus 178. *Sion.*
Seduni pop. 101. *ceux de Sion.*
Sigericus Gothorum Rex, 165
Segeſtes Sicambrorum Rex, 136
Segufio oppidum Alpium 123. *Suſe*,
Seianus, 139
Seleucus Antiochi frater, 61
Senatores Rom. à Gallis interfecti, 45
Senæ & Senogallia 26. *Sienne.*
Senectus rarò felix, 133
Senones pop. 110. *ceux de Sens.*
Sequani pop. 93. agris mulctati ibid. ab Antonino proſtrati 161. *les Contois de Bourgogne.*
Sertorius, eiuſque bellum, 88. & ſeq.
Seruitus ſtupidos reddidit, 17. 135
Seruitutis mala, 157. 199
Seſunij Gall. pop. 101. *ceux de Sees*,
Seuerus Imp. 163. eius murus 164. nomina, ibid.
Sibaritæ à Gallis victi, 39
Sicamber Gallorum Rex, 7
Sicambri pop à Cæſare debellati, 110. Galliam populantur 122. 196. ab Auguſto compreſſi ibid. *ceux de la Comté de Zutphen.*
Sicilia prima Romanorum Prouincia, 148
Sigoueſus Gallorum Dux, 10
Simos Phocenſium Dux, 8
Sitis graue incommodum, 161. 162
Sontiates pop. Aquitaniæ 163. *ceux de Lauedan.*
Soſthenes Macedonum Dux, 28
Spartacus Gladiator, 90. 91
Stornij & Sarnij pop. Allobrogum 84. *S. Pol de Tricaſtin.*
Sueſſiones 99. liberi 124. *ceux de Soiſſons.*
Sueui bellicoſi, 104

Sulgas

Sulgas fl. 83. *Sorgue.*
Syllæ proſcriptio. 70
Syluanus Francorum Dux 184. eius geſta ibid. & ſeq.

T

Tarbelli Aquit. populi 103. *ceux de Tarbe au d'Acqs.*
Taruſates pop. Aquitaniæ ibid. *ceux de Turſe.*
Taurentum opp. 9. *Toulon.*
Tauriſcus Galliæ Tyrannus, 4
Taurus Mons, 35
Tectoſages pop. 31. 32. Subiugati in Aſia, 63. *ceux de Tholouſe,*
Tetricus Cæſar ſalutatur, 171
Teuto Gallorum Rex, 7
Teutomatus Nitiobrigum Regulus, 112
Teutones pop. 85. *Allemans.*
Thebanorum legio, 178
Theuctheri pop. 104. 122. *ceux de Rente ou Heſſen.*
Theodoſius Magnus 190. eius geſta, 191. & ſeq.
Theutobocchus Cimbrorum Rex captiuus, 86
Tholoſanum aurum, 27. 86
Thracia à Gallis occupatur 31. Thraces, ibid.
Tiberius adoptatus ab Auguſto 133. eius geſta, 134. & ſeq.
Ticinum fl. *le Theſin* 55. oppidum 151. *Pauie.*
Tiburini 85. horum pagus 75. *Zurich.*
Timuchi Maſſilienſis magiſtratus, 9
Titus Imperator, 157
Toliſtobogi pop. Gal. 33
Torgotus Gallorum Rex, 7
Toxondria 186. *Brabent ou partie d'iceluy.*
Traianus Imp. à Nerua adoptatus 158. eius geſta, ibid.
Traſymenus lacus 55. *Lago de Perugia.*
Trebia fl. ibid. *Seſtercio.*
Treci populi, *ceux de Troyes,* 143
Treuerus Treuerorum conditor, 6
Treueri populi ab Auguſto ſubiugati, 121
rebellant 154. imperij ſedes, *Treues,* 191
Triballi popul. 107. & ſeq. à Gallis victi 32. *Bulgares.*

Triboci pop. 93. *ceux d'Alſace ou Strasbourb.*
Tricaſſini pop. 84. *S. Pol de Tricaſtin.*
Triumphandi ius, 67
Triumuiratus primus 70. 95. ſecundus. 120
Trocmeſij ſiue Trocini Galli. pop. 35. in Paphlagonia.
Troius Gallorum Rex, 7
Trophæum erectum, 83. 84
Tubal Noëmi nepos in Hiſpaniam venit, 4
Tugenus Heluetiorum pagus, 95. *Canton de Zug.*
Tullius Valentinus rebelli, 155
Tulingi pop. 95. *ceux de Toul en Lorraine.*
Tungrius Gallorum Rex. 7
Turones populi deficiunt à Rom. 137. *ceux de Tours.*
Tuſcia & Tuſci, 11. 12. *Toſcane.*
Tyburtes Ital. pop. 19. & ſeq. *ceux de Tiuoli.*
Tyle, Thraciæ vrbs.

V

Vadimonis lacus, 26. 42. *Lago di Baſſanello.*
Valens Imp 189. comburitur viuus, 190
Valentia vrbs 7. ad Rhodanum, *Valence.*
Valentinianus I. Imp. Germanos vincit, 188
Valentinianus II. pulſus Italiâ à Maximo, 191. reſtituitur à Theodoſio, 191. cæditur, ibid.
Valerianus I. Imp. 168. à Sapore captus, 169
Valerius Coruinus, 22. 23
Valerius Aſiaticus Belgicæ Legatus, 149
Vangiones populi, 94. *ceux de VVormes ou de Spire.*
Variana clades, 133
Varus ſl 69. 71. & ſeq. 83. *Varo.*
Vaſconum origo, 91. & ſeq. *Gaſcons.*
Vaſtitas regionum, 111. 112
Vbij pop. 94. eorum oppidum, 135. *ceux de Cologne.*
Verij tal. pop. 8. hodie *Ciuitas Caſtellana.*
Vellaumodunum Galli oppidum, 112. *Auxerre ou Chaſteu-Landon.*

Vellocaſſes

Vellocaſſes Gall.pop.*ceux du Vexin*,aliàs *ceux de Beyeux*, Vellocamij idem, 116
Veneti Gal. pop. 12. 45. 101. horum virtus in Cæſarem 102. & ſeq. *ceux de Vannes.*
Veragri Alpium pop. 101. *ceux de Gauot.*
Vercingentorix Gall. Dux maximus 112.& ſeq. 114. Cæſari deditur. 115
Veromandui Gall. pop.7.*pays de Vermandois*, 99
Veſpaſianus Imp.152. res ſub eo geſtæ, ibid. & ſeq. 157. & ſeq.
Viciſſitudo rerum omnium, 47.48.60.68.169
Victi ægrè ſubſunt, 107
Victis non inſtandum, 8
Victoria mulier inſignis, 171
Victoria ex negligentia imperfecta, 14.18.33. 45.62.66.67. arte quæſita,17.55.103. celebris,83.84. crudelis, 112
Victor Imperator vt excipitur, 117
Vienna Allobrogum caput, 87. 139. *Vienne ſur le Rhoſne.*
Viennenſis prouinciæ ciuitates, 125
Viennæ diſſenſiones cum Lugduno, 134.149
Vindelicus fl.83. *Orge.* Vindelici pop.123.*ceux de Bauiere.*
Viridomarus Gallorum Rex, 49
Viridouix Vnellorum regulus, 103
Virtus vbique laudanda, 18.eiuſdem laus, 46
Viſtula fl. germ. vulgò *Drauaniza*, 12
Viſurgis fl. *VVeſer*, 123
Vitellius Imp. 148. geſta eius in Gallia, 150. & ſeq. eiuſdem mors, 154
Vites Gallis interdictæ, 154
Vlpianus I. C. Chriſtian. hoſtis, 66
Vmbij Ital.pop.24.iidem cum Sabinis,*Duché de Spolete.*
Vndatus vrbs, 83. *Pont de Sorgue.*
Vnelli Gall. popul.101. *ceux du Perche, ou de Laual.*
Vocates Gall. populi, 103. *ceux de Bazas.*
Vocontiorum forum, 149. *Chambery, ou Freius en Prouence.*
Vologeſus Parthorum rex, 160

Volſci Italiæ populi 23. *partie de la Campagne de Rome.*
Vrbigenus Heluetiorum pagus, 95. *Canton d'Orbe.*
Vrſicinus Francorum Dux, 181.185
Vrſula heroina pro fide interfecta, 201
Vſipetes populi 104. *ceux de Zutphen.*
VVandali Romanum imp. infeſtant, 193. & ſeq. à Francis profligantur, 194
VVeſtphalia à Gallis occupatur, 11
Vxellodunum Cadurcorum opp. 116. *Cadenac.*

Z

Zybæas Bithyniæ Tyrannus à Gallis profligatus, 34

FINIS.